

ระบบนิเวศ ประเพณี วัฒนธรรมของเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง
ตำบลคู้ายายหมี่ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย
นายณพดล จันทวีระ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
ภาควิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ระบบนิเวศ ประเพณี วัฒนธรรมของเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง
ตำบลคู้ายามี่ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย
นายพนพล จันทวีระ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
ภาควิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ECOLOGY TRADITION AND CULTURE OF THAI PUAN VERNACULAR HOUSES AT
BAN BANG-MA-FEUNG, KHU-YAI-MI, SANAM CHAI KHET DISTRICT
CHACHEANGSAO PROVINCE

By
Nopppadol Juntaweera

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
MASTER OF FINE ARTS
Department of Architecture
Graduate School
SILPAKORN UNIVERSITY
2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ ระบบนิเวศ ประเพณี
วัฒนธรรมเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ”
เสนอโดย นายณพดล จันทวีระ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์วีระ อินพันทัง)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันดี พินิจวรสิน)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ เกียรติคุณอรศิริ ปาณินท์)

...../...../.....

49057203 : สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

คำสำคัญ : ระบบนิเวศ / ไทพวน / เรือนพื้นถิ่น / วัฒนธรรมและประเพณี / บ้านบางมะเฟือง

นพดล จันทวีระ : ระบบนิเวศ ประเพณี วัฒนธรรมของเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ศ.เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์. 253 หน้า.

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาาระบบนิเวศสภาพแวดล้อมในพื้นที่มีความสัมพันธ์ต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และมีความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟือง โดยทำการศึกษาประเพณีวัฒนธรรมของชาวพวนที่ยังคงวิถีชีวิตในความเป็นสังคมเกษตรที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม รวมถึงการศึกษาในการสืบค้นภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่น สืบค้นศึกษาพัฒนาการของเรือน อิทธิพลที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อรูปลักษณะของเรือนพื้นถิ่น และที่สำคัญคือสืบค้นการตั้งถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาวพวนก่อนที่จะมีการโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานบ้านบางมะเฟือง ศึกษาเปรียบเทียบถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รูปลักษณะและการจัดวางเรือน เพื่อให้เห็นถึงช่วงระยะเวลาการพัฒนาแปรเปลี่ยนความเหมือนและความต่างของเรือนพื้นถิ่นไทพวน

ในขั้นตอนการวิจัยได้ดำเนินการรวบรวมประมวลความรู้ด้วยการสืบค้นจากเอกสารทางวิชาการ การสำรวจ การรังวัด การลงไปสังเกต สันทนาพูดคุยกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชนในพื้นที่กรณีศึกษาบ้านบางมะเฟือง จังหวัดฉะเชิงเทรา และพื้นที่กรณีศึกษาบ้านนาอู่ บ้านคุ้มโรงสี บ้านเพี้ยวัด เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว ในขอบเขตกรอบแนวความคิดของระบบนิเวศที่สัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทพวน

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการตั้งถิ่นฐานมีความสัมพันธ์ต่อพื้นที่สภาพแวดล้อมปัจจัยหลักในการเลือกพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐาน คือ น้ำที่เอื้อประโยชน์ในการเพาะปลูกโดยเฉพาะการทำนาข้าว สภาพแวดล้อมที่มีองค์ประกอบระหว่างน้ำ, นา, ป่า, เรือน คือความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดรูปแบบเฉพาะของชุมชนชาวพวน

เรือนพื้นถิ่นไทพวนมีความแปรเปลี่ยน อันเกิดจากปัจจัยของสภาพแวดล้อมในพื้นที่, จำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นภายในครัวเรือน, สภาพของผู้คนจากภายนอกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานผสมผสานกับกลุ่มเดิมที่นำเอาค่านิยมจากภายนอกเข้ามาเผยแพร่ ประกอบกับความทรุดโทรมของสภาพเรือน

แนวโน้มการปรับเปลี่ยนของเรือนพื้นถิ่นไทพวนมีการปรับเปลี่ยนที่อยู่บนพื้นฐานกรอบรูปลักษณะของโครงสร้างเดิม และการปรับเปลี่ยนที่เปลี่ยนรูปลักษณะจากรูปเรือนพื้นถิ่นแบบประเพณีนิยมแบบเดิม มีการปิดล้อมเรือนให้มีความมิดชิดมากขึ้น การปรับเปลี่ยนหลังคาให้มีความลาดชันน้อยลง หรือแม้กระทั่งการปรับเปลี่ยนในรูปแบบที่ร่วมสมัย ขึ้นอยู่กับสภาพทางสถานะของผู้คนในพื้นที่

ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่นยังคงหลงเหลืออยู่บ้างภายในเรือนพวน มีการปรับเปลี่ยนนำเอาสิ่งที่อยู่รอบข้างมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

49057203 : MAJOR : VERNAULAR ARCHITECTURE

KEY WORD : ECOLOGY / THAI PUAN VERNACULAR HOUSES / CULTURE AND
TRADITION / BAN BANG-MA-FFUNG

NOPPADOL JUNTAWEEERA : ECOLOGY TRADITION AND CULTURE OF
THAI PUAN VERNACULAR HOUSES AT BAN BANG-MA-FEUNG, KHU-YAI-MI,
SANAM CHAI KHET DISTRICT CHCHEADSAO PROVINCE. THESIS ADVISORS :
PROF. EMERITUS ORNSIRI PANIN. 253 pp.

This thesis aims to study the ecological surroundings which associate with the settlement and vernacular architecture of the Thai Phuan in Ban Bang Ma Fuang, Chachoengsao Province. The tradition and culture of agricultural community, both the abstract and concrete aspects, were studied, along with the local wisdom and technology, development found in houses, and influence on forms of vernacular architecture. More importantly, the study of the previous settlement of people before moving to Ban Bang Ma Fuang was also done. There were also the comparative studies of ways of settlement, forms, and building orientations which could indicate the development, especially in similarities and differences of Thai Phuan house.

The data was collected through academic documents, surveys, measurements, observations, and discussions with the locals and their heads in Ban Bang Ma Fuang, Chachoengsao Province as well as Ban Na-U, Ban Khum Roang See, and Ban Phia Wat in Muang Khun, Chiang Khwang Subdistrict of Laos to find out the ecological systems and aspects which related to Thai Phuan vernacular architecture.

It was found that the main factor for people to choose the location for their settlement is water, which is especially used for farming as water, farm, forest, and house are the identity of the components of Thai Phuan settlement.

However, there have been changes in Thai Phuan house due to the environment, the increasing number of members in community, the arrival of people from other areas who bring different values, and the deterioration of houses.

In addition, it was also found that the change in Thai Phuan architecture is based on the old structure. The traditional style of houses has been changed to be more private, the roof becomes less steep, along with other contemporary changes, depending on people's social status, which are different.

Local wisdom and technology still exist, but with adaptation from the surroundings so as to suit their ways of life.

Department of Architecture Graduate School, Silapakorn University Academic years 2009

Student signature

A Thesis Advisor' signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพราะเนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จากหลายฝ่ายที่ให้คำแนะนำ ตลอดทั้งที่ให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะ พี่ ป้า น้า อา เจ้าของเรือนทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ อนุญาต ให้สำรวจเรือนของท่าน ทั้งที่บ้าน บางมะเฟือง ซึ่งเป็นพื้นที่กรณีศึกษาและที่บ้านราอู่ บ้านเพี้ยวัด เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว รวมทั้งท่านอาจารย์สัญญาชัย (อาจารย์ผี) จากภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรม สาขา สถาปัตยกรรมภายใน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ สอบถามความคืบหน้าของงานวิจัยและแนะนำ สืบหาข้อมูล

จึงขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่านเหล่านี้เป็นอย่างสูง และในการทำวิจัยต้องขอขอบพระคุณ ท่านคณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ทุก ๆ ท่าน เหล่าคณาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และ เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่าน โดยเฉพาะท่านศาสตราจารย์อรศิริ ปานินท์ ที่ทรงกรุณา รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาและให้คำชี้แนะ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือทุกกรณีของกระบวนการ ศึกษาวิจัย

นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความช่วยเหลือให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจากบุคคล ต่าง ๆ ดังนี้

น้อง ๆ จากสาขาสถาปัตยกรรมภายใน ภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรม สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังที่ช่วยรังวัด

คุณลุงวิบูลย์ เข้มเฉลิม อดีต สว. ผู้ที่ให้คำแนะนำจนเกิดงานวิจัยครั้งนี้

คุณฉวีวรรณ พิมพพันธ์ ผู้คอยช่วยประสานงานการลงพื้นที่กรณีศึกษาเพื่อพบปะ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนและชาวไทพวนในพื้นที่

สุดท้ายนี้ บุคคลที่สำคัญที่สุดต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่อยู่ข้างกายตลอดเวลาใน การทำงานวิจัย คุณอุทัยพร ศรีโยธา ที่เป็นผู้สนับสนุนและเป็นกำลังใจในการศึกษา รวมทั้งคุณ แม่อุบล แพน้อย มารดาของข้าพเจ้าที่ข้าพเจ้าจะขอระลึกและสำนึกไว้ในใจของข้าพเจ้าอย่าง สูงสุด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญลายเส้น	ด
สารบัญแผนภาพ.....	ท
สารบัญแผนที่	ธ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเหตุผลในการศึกษาวิจัย	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย	3
คำถามที่ต้องการคำตอบจากการศึกษาวิจัย.....	4
กรอบกระบวนการคิด	4
ขอบเขตการศึกษาวิจัย	4
ขั้นตอนการศึกษาวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
วิธีการศึกษา.....	7
แหล่งข้อมูล	8
อุปกรณ์ที่ใช้ในการค้นคว้า	8
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ขั้นตอนการดำเนินงานการวิจัย.....	13
2 การตั้งถิ่นฐานและวัฒนธรรมของชาวกวน.....	14
ถิ่นฐานเดิมของชาวกวน	14
การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยกวนในสยามประเทศ	16

บทที่	หน้า
	ชนบรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทพวน 36
	การปลูกเหือน (ปลูกเรือน) และวิวัฒนาการรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทพวน .. 47
3	ลักษณะทางกายภาพ และระบบนิเวศของพื้นที่ศึกษา..... 52
	บริบทและสภาพทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา 52
	บริบทและสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา 63
	ภูมิหลังของพื้นที่กรณีศึกษา 70
	บริบทและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษากันบางมะเฟือง 76
	ระบบนิเวศที่ส่งผลต่อพื้นที่ชุมชนไทพวนบ้านบางมะเฟือง 85
	ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนไทพวน บ้านบางมะเฟือง 88
	วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง 96
4	ลักษณะรูปแบบของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทพวน
	คติความเชื่อและระบบสังคมของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองเกี่ยวกับ เรือนและชุมชน..... 99
	ลักษณะรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง..... 102
	กรณีศึกษาที่ 1 ลักษณะการตั้งเกาะไปตามลำน้ำ (พื้นที่บ้านสระโบสถ์) ศึกษาเรือน คุณลุงสำรวจ ลันดา..... 105
	กรณีศึกษาที่ 2 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง) ศึกษาเรือน คุณยายแดง นพเถา..... 116
	กรณีศึกษาที่ 3 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง) ศึกษาเรือน คุณเกษม นพเถา..... 129
	กรณีศึกษาที่ 4 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง) ศึกษาเรือน คุณแฉล้ม แก้ววิจิตร 142
	กรณีศึกษาที่ 5 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพธิ์ทราย) ศึกษาเรือนคุณบุญมา แสนสุข... 153

บทที่	หน้า
กรณีศึกษาที่ 6 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพนทราย) ศึกษาเรือนคุณแสง เจริญสุข	163
กรณีศึกษาที่ 7 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพนทราย) ศึกษาเรือนคุณสมหมาย สีสุพา .	175
กรณีศึกษาที่ 8 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำ (พื้นที่บ้านโพนทราย หรือบ้านล่าง) ศึกษาเรือนคุณเรือง สุริยา.....	184
5 วิเคราะห์ผลการศึกษา.....	198
ความหมายและความเชื่อเกี่ยวกับสังคม ชุมชน และเรือนพื้นถิ่นไทพวน ของพื้นที่ : กรณีศึกษา บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี่ อำเภอสนามไทยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	198
ทัศนคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับการตั้งชุมชนไทพวนบ้านบางมะเฟือง	200
ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพระบบนิเวศของ เรือนพื้นถิ่นและวิวัฒนาการเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟือง	203
การจัดวางผังบริเวณของเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟือง	204
คติความเชื่อที่สัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนไทพวน บ้านบางมะเฟือง	214
วิวัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟือง.....	228
คติความเชื่อและประเพณีที่สัมพันธ์กับเล่าข่าว นาข้าว ในวัฒนธรรมข้าว ของกลุ่มไทพวน บ้านบางมะเฟือง	232
6 สรุปผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยและข้อเสนอแนะ	240
สรุปผลการศึกษา.....	240
ปัญหาที่พบในการวิจัย	245
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	246
บรรณานุกรม	247
ภาคผนวก.....	250
ประวัติการศึกษา.....	253

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงลักษณะเปรียบเทียบการจักวางผังบริเวณที่มีความสัมพันธ์กัน ระหว่างเรือน ลาน และเล่า.....	207
2	แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 1	217
3	แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 2	218
4	แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 3	219
5	แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 4	220
6	แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 5	221
7	แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 6	222
8	แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 7	223
9	แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 8	224
10	แสดงการเปรียบเทียบการจัดวางผังเรือน การวางเรือน การจัดวางพื้นที่ใช้สอย การหันหน้าเรือนและการวางทิศหัวนอน	225
11	แสดงความสัมพันธ์ในการจัดวางตำแหน่งและพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน ที่สัมพันธ์กับคติความเชื่อ	226
12	แสดงเปรียบเทียบวิวัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟือง	227
13	แสดงเปรียบเทียบลักษณะของเรือนพวน บ้านนาอู่ เมืองคุณ แขวงเมืองเชียงขวาง และเรือนพวนบ้านบางมะเฟือง จังหวัดฉะเชิงเทรา...	230

ตารางที่		หน้า
14	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่นาย ผลผลิต และขนาดของยุ้งข้างที่สร้าง บรรจุปริมาณข้างเปลือก	236
15	แสดงเปรียบเทียบลักษณะรูปแบบของยุ้งข้าวในพื้นที่กรณีกษาของเรือน แต่ละหลัง.....	238

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แม่หญิงชาวพวน ลักษณะการแต่งกายในวัฒนธรรมชาวพวน.....	15
2 ผู้เฒ่าแม่เฒ่าชาวไทพวนบ้านหาดเลี้ยว ศรีสัทชนาลัย จังหวัดสุโขทัย	19
3 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมของเมืองเชียงขวางใหม่.....	21
4 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมของเมืองเชียงขวาง เมืองคูน เมืองพวนเก่า.....	24
5 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมวิถีชีวิตของเมืองเชียงขวาง เมืองคูน เมืองพวนเก่า	25
6 ผู้คนชาวพวนที่ให้การต้อนรับแก่ผู้มาเยือนเมืองเชียงขวาง เมืองคูน เมืองพวนเก่า	25
7 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมสองข้างทางบนถนนสายหลักที่มุ่ง เมืองคูน เมืองพวนเก่า	27
8 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมเรือนลู่พัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่ เมืองคูน เมืองพวนเก่า	28
9 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมเรือนลู่ พัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่ เมืองคูน เมืองพวนเก่า	29
10 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมเรือนลู่พัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่ เมืองคูน เมืองพวนเก่า	31
11 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนลู่พัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่ เมืองคูน เมืองพวนเก่า	31
12 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพวน บ้านนาอู่ และคุ่มบ้านโรงสี เมืองคูน เมืองพวนเก่า	32
13 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนลู่พัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่เมืองคูน เมืองพวนเก่า.....	33
14 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน บ้านนาอู่ คุ่มบ้านโรงสีเมืองคูน เมืองพวนเก่า.....	34
15 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน บ้านนาอู่ คุ่มบ้านโรงสีเมืองคูน เมืองพวนเก่า.....	35

ภาพที่		หน้า
40	สภาพแวดล้อมบริเวณวัดบางมะเฟือง.....	76
41	สภาพแวดล้อมบริเวณป่าช้าของ สามกลุ่มบ้าน บ้านบางมะเฟือง	82
42	สภาพแวดล้อมบริเวณไร่ นาในพื้นที่ของ สามกลุ่มบ้านบริเวณ บ้านบางมะเฟือง	83
43	ลักษณะของ ยุงข้าวที่ถูกดัดแปลงที่สำหรับผสมผสานสนองการใช้รูปแบบอื่น ..	84
44	สภาพแวดล้อมบริเวณแหล่งน้ำธรรมชาติและเทคโนโลยีในการดึงน้ำขึ้นมาใช้ ..	86
45	ลักษณะสภาพของเขื่อนคลองสี่ยัดที่มีส่วนกำหนดปริมาณน้ำในปัจจุบัน	87
46	ลักษณะสภาพของเขื่อนคลองสี่ยัดที่มีส่วนกำหนดปริมาณน้ำในปัจจุบัน	89
47	ลักษณะการใช้ภูมิปัญญาที่มีความเข้าใจในสภาพของพื้นที่ที่สรรสร้างพื้นที่ให้เกิด ประโยชน์เพื่อตอบสนองในวิถีชีวิต	90
48	ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สรรสร้างในบริบทของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง	94
49	เทคโนโลยีชาวบ้านที่นำมาประยุกต์ใช้ให้มีความสอดคล้องในวิถีชีวิตประจำวัน	95
50	ศาลปู่ตาของแต่ละกลุ่มบ้าน	97
51	สภาพแวดล้อมภายในชุมชนบ้านบางมะเฟือง	101
52	สภาพแวดล้อมภายในชุมชนบ้านบางมะเฟือง	105
53	สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณเรือน	109
54	สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณเรือน	110
55	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ชาน (โถงภายใน)	114
56	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน	115
57	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ครัวและใต้ถุนเรือน.....	116
58	ลักษณะรูปแบบตัวเรือนใหญ่ใต้ถุนเรือนแบบฝาสาบบัว	117
59	สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณของเรือนคุณยายแดง นพเถา	120
60	สภาพแวดล้อมบริเวณรอบ ๆ ตัวยุงข้าว.....	123
61	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนชาน (โถงภายใน).....	125
62	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน	126
63	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ครัว	127
64	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือน	132
65	บริเวณด้านหน้าทางขึ้นเรือน	134
66	บริบทโดยรอบภายในผังบริเวณ.....	136

ภาพที่	หน้า
67	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนชาน (โถงภายใน).....
68	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน
69	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนครัว
70	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือน
71	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน
72	สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณเรือนคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร
73	สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณเรือนคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร
74	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ชาน (โถงภายใน) และส่วนนอน
75	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนครัว
76	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือน
77	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือน
78	สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณพื้นที่รอบเรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข
79	สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณพื้นที่รอบเรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข
80	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนชาน
81	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน
82	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนครัว
83	สภาพแวดล้อมและรูปแบบบริเวณเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข
84	สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณโดยรอบเรือน
85	สภาพแวดล้อมบริเวณยั้งข้าว
86	บริเวณพื้นที่นอกชานและระเบียงเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข
87	สภาพแวดล้อมภายในเรือนบริเวณส่วนพื้นที่ชานและพื้นที่ส่วนนอน
88	สภาพแวดล้อมภายในเรือนบริเวณส่วนพื้นที่ส่วนครัว
89	สภาพแวดล้อมภายในเรือนบริเวณส่วนพื้นที่ใต้ถุนเรือน
90	แสดงลักษณะสภาพบริบทของเรือนคุณพี่สมหมาย สีสุพา
91	บริเวณพื้นที่โดยรอบของเรือนคุณพี่สมหมาย สีสุพา
92	แสดงลักษณะสภาพบริบทยั้งข้าวของเรือนคุณพี่สมหมาย สีสุพา.....
93	บริเวณพื้นที่โดยรอบของเรือน คุณพี่สมหมาย สีสุพา

ภาพที่		หน้า
94	ลักษณะภายในตัวเรือนใหญ่มีการแบ่งส่วนนอนออกเป็นสองส่วน	182
95	ลักษณะภายในพื้นที่บริเวณส่วนครัว.....	183
96	ลักษณะภายในพื้นที่บริเวณส่วนใต้ถุนเรือน	184
97	ลักษณะสภาพแวดล้อมบริเวณเรือนคุณลุงเรื่อง สุริยา	187
98	สภาพแวดล้อมรอบฝั่งบริเวณเรือนคุณลุงเรื่อง สุริยา	189
99	สภาพแวดล้อมรอบฝั่งบริเวณเรือนคุณลุงเรื่อง สุริยา	190
100	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ โถงภายในเรือน	193
101	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน	194
102	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนครัว	195
103	สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ใต้ถุนเรือน.....	196
104	พื้นที่รับแขกและพักผ่อนบริเวณลานบ้านและพื้นที่ใต้ถุนเรือน	226
105	ลักษณะรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทพวนในยุคใหม่	229
106	บริบทสภาพแวดล้อมในที่นาและยุงข้าว	234
107	สภาพของยุงข้าวที่เจ้าของเรือนหันกลับมาทำนาใหม่เมื่อนำข้าวเปลือกขึ้นเก็บ ยุงก็พังทลายลงมารอการซ่อมแซม	239

สารบัญลายเส้น

ลายเส้นที่	หน้า
1	ลายเส้นผังบริเวณเรือน : กรณีศึกษาเรือน พัน พันวงศ์ บ้านนาอู่ หน่วย 03 เลขที่ 32 28
2	แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน : กรณีศึกษาเรือน พัน พันวงศ์ บ้านนาอู่ หน่วย 03 เลขที่ 32 30
3	ลายเส้นเรือนพื้นถิ่นไทพวนในยุคสมัยต้น 48
4	ลายเส้นเรือนพื้นถิ่นไทพวนในยุคสมัยกลาง 49
5	ลายเส้นเรือนพื้นถิ่นไทพวนในยุคสมัยปลาย 50
6	ลักษณะสภาพของขอบเขตระยะระหว่างการปลูกเรือนถึงคลองสียัด 68
7	ลักษณะการสร้างบ่อน้ำเพื่อให้เกิดน้ำซึมบ่อทราย 91
8	การสร้างน้ำบ่อดินเพื่อให้ได้น้ำที่ใสสะอาด 92
9	การสร้างน้ำหยดเพื่อให้ได้น้ำที่ใสสะอาด 93
10	แสดงรูปแบบของเรือนคุณลุงสำรวย ลันดา บริเวณด้านหน้าและด้านหลังเรือน 106
11	แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศ ของเรือนคุณลุงสำรวย ลันดา 107
12	แสดงผังบริเวณของเรือนคุณลุงสำรวย ลันดา 108
13	ลักษณะของโรงเลี้ยงหมูเก่า 110
14	แสดงผังยุงข้าวซึ่งการจัดวาง ตัวยุงหันหน้าไปทางทิศวันตกเฉียงเหนือ 111
15	แสดงลักษณะรูปแบบของยุงข้าวที่สร้างติดต่อกันถึงสามหลังซึ่งมีขนาดที่ แตกต่างกันเล็กน้อยใช้เก็บพันธุ์ข้าวที่แตกต่างกัน 112
16	แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณลุงสำรวย ลันดา 113
17	แสดงลักษณะรูปแบบของ เรือนคุณยายแดง นพเถา 117
18	แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศ ของเรือนคุณยายแดง นพเถา 118
19	แสดงการจัดวางผังบริเวณของเรือนคุณยายแดง นพเถา 119
20	แสดงการจัดวางผังยุงข้าวซึ่งตัวยุงหันหน้าไปทางทิศวันตกเฉียงเหนือ 122
21	แสดงลักษณะรูปแบบของตัวยุงข้าว 122
22	แสดงรูปด้านและขนาดของยุงข้าว 123

ลายเส้นที่	หน้า
23 ลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณยายแดง นพเถา	124
24 แสดงลักษณะรูปแบบของเรือนคุณป้าเกษม นพเถา	129
25 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศของเรือนคุณป้าเกษม นพเถา	130
26 แสดงผังบริเวณของเรือนคุณป้าเกษม นพเถา	131
27 แสดงบริเวณด้านทิศใต้เรือนมีการต่อเพิงและชาน	133
28 แสดงผังยั้งข้าว (เล้าข้าว) ตัวยั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก	135
29 แสดงรูปลักษณะของยั้งข้าว (เล้าข้าว).....	136
30 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณป้าเกษม นพเถา	137
31 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร	142
32 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศของเรือนคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร	143
33 แสดงลักษณะการจัดวางผังบริเวณของเรือนคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร	144
34 แสดงลักษณะการจัดวางผังเรือนของคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร.....	147
35 แสดงบริบทของยั้งข้าว (เล้าข้าว) มีการต่อเติมยื่นชายคาออกด้านข้าง ทั้งซ้ายและขวา	148
36 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณลุงแชร่ม แก้ววิจิตร	149
37 แสดงลักษณะรูปแบบของเรือน คุณป้าบุญมา แสนสุข.....	153
38 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศ ของเรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข	154
39 แสดงการจัดวางผังบริเวณของเรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข	155
40 สภาพแวดล้อมด้านหลังเรือนด้านทิศใต้ซึ่งจะเป็นแนวสวนกล้วยของ เรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข	157
41 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของเรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข.....	158
42 แสดงลักษณะบริบทสภาพแวดล้อมของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข	163
43 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข	164
44 แสดงลักษณะรูปแบบการจัดวางผังเรือนของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข.....	166
45 แสดงลักษณะรูปแบบยั้งข้าวของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข	169
46 แสดงลักษณะรูปแบบการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยเรือนของ เรือนคุณป้าแสง เจริญสุข	170
47 แสดงลักษณะรูปแบบของเรือนคุณพี่สมหมาย สีสุพา	175

ลายเส้นที่	หน้า
48 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศของเรือนคุณพีสมหมาย สีสุพา.....	176
49 แสดงลักษณะการจัดวางผังบริเวณของเรือนคุณพีสมหมาย สีสุพา	178
50 แสดงลักษณะของผังและรูปด้านหน้าและด้านข้างของเรือน คุณพีสมหมาย สีสุพา	179
51 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน คุณพีสมหมาย สีสุพา.....	180
52 แสดงลักษณะรูปแบบของเรือนคุณลุงเรือง สุริยา.....	185
53 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศ ของเรือนคุณลุงเรือง สุริยา	186
54 แสดงลักษณะการจัดวางผังบริเวณเรือน คุณลุงเรือง สุริยา.....	188
55 แสดงลักษณะการจัดวางผังยุงข้าวเรือน คุณลุงเรือง สุริยา	190
56 แสดงลักษณะรูปด้านและทัศนียภาพของยุงข้าว	191
57 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในผังเรือนของเรือน คุณลุงเรือง สุริยา	192
58 แสดงคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับการตั้งชุมชนบ้านบางมะเฟือง และผังชุมชน ของบ้านนาอู่และคุ้มบ้านโรงสีบ้านเพี้ยวัดเมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป. ลาว	202

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1 แสดงประเพณีฮีตสิบสองที่ชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง.....	199
2 แสดงคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับการตั้งชุมชนบ้านบางมะเฟือง	203
3 แสดงความสัมพันธ์การจัดวางผังบริเวณ	205
4 แสดงการจัดวางเรือนโดยยึดแนวแกนตะวันออกเป็นหลัก	210
5 แสดงการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน	212
6 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ภายในเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง	214
7 แสดงพื้นที่ศักดิ์ภายในเรือนและการแบ่งพื้นที่ใช้สอยที่สัมพันธ์กับเพศหญิงชาย โดยมีคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับในตำแหน่งทิศทางของแนวตะวันออก.....	216
8 แสดงวงจรวิถีชีวิตช่วงระยะเวลาฤดูทำนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความเชื่อ	233
9 แสดงความสัมพันธ์ของขนาดและจำนวนยุ้งข้าวที่สร้างบรรจุปริมาณข้าวเปลือก อันมีผลจากความสัมพันธ์ของขนาดที่นาและผลผลิตที่ปลูกได้	235

สารบัญแผนที่

แผนที่ที่	หน้า
1 แสดงแหล่งที่ตั้งบริเวณพื้นที่กรณีศึกษา ชุมชนบ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	5
2 แสดงแผนที่ประเทศลาวที่ตั้งเมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง	14
3 เส้นทางการเดินทางของชาวลาวพวนจากเมืองพวนเข้าสู่ประเทศไทย	18
4 แสดงเส้นทางสู่เมืองคูแก้วและฝั่งบริเวณหมู่บ้าน บ้านนาอู่และคุ้มบ้านโรงสี บ้านเพี้ยวัด.....	23
5 แสดงลักษณะอาณาเขตของจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	52
6 แสดงภาพอาณาเขตของจังหวัดฉะเชิงเทราที่มีอาณาเขตติดกับจังหวัดอื่น รอบข้าง	55
7 แสดงภาพแผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดฉะเชิงเทรา	56
8 แผนภาพการแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา	62
9 ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตพื้นที่อำเภอสนามชัยเขตในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา..	64
10 อาณาเขตติดต่อและเส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าสู่อำเภอสนามชัยเขต ...	65
11 ภาพถ่ายทางอากาศลักษณะทางกายภาพของพื้นที่อำเภอสนามชัยเขต (พ.ศ. 2517)	68
12 แผนที่เส้นทางเข้าสู่ตำบลคูยายหมื่น (เทศบาลตำบลสนามชัยเขต)	77
13 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านบางมะเฟืองแสดงให้เห็นลักษณะของผังชุมชน	79
14 แผนที่แสดงบริเวณบ้านบางมะเฟืองแสดงให้เห็นลักษณะองค์ประกอบ ของผังชุมชน.....	104

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเหตุผลในการศึกษาวิจัย (Statements and significance of the problems)

จังหวัดฉะเชิงเทราหรือเมืองแปดริ้ว เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่อาณาเขตติดกับกรุงเทพมหานคร เป็นหนึ่งจังหวัดในภาคกลาง ที่มีประวัติศาสตร์ ปรากฏชื่อเมืองมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการกล่าวขานถึงชื่อเมืองฉะเชิงเทรา และได้มีการกล่าวขานบทบาทของเมือง ๆ นี้ ในแง่ของ ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ในเรื่องของการเมือง การสงครามในสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้นถึงในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อพระองค์ทรงเปลี่ยนแปลงการเมืองระบบการปกครอง ในการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ เมืองฉะเชิงเทรา จึงมีการยกฐานะเป็นเมืองในส่วนหนึ่งของ มณฑล ปราจีนบุรี และเปลี่ยนจากเมืองเป็นจังหวัดฉะเชิงเทราในปี พ.ศ 2459

จังหวัดฉะเชิงเทรา ออกสำเนียงเรียกเป็นภาษาเขมร (สตริงแตง) แปลว่า “คลองลึก” ส่วนแปดริ้วเป็นภาษาไทยมีความหมายเป็นสี่อ ให้เรียกตามขนาดของปลาช่อน ที่มีขนาดใหญ่ สามารถแล่นือปลาเป็นริ้วได้ถึงแปดริ้ว เป็นการขนานนามให้ว่าพื้นที่บริเวณนี้มีปลาช่อนตัวใหญ่ ชุกชุมหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่

ในหน้าประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพื้นที่ ของเมืองฉะเชิงเทราในเรื่องของการเมือง การปกครอง และการสงคราม เป็นพื้นที่ที่จัดเตรียมไว้สำหรับการรองรับ ในการอพยพกวาดต้อน และการโยกย้ายถิ่นฐานของคนลาวจากเมืองพวน เมืองเชียงขวาง ในประเทศลาวและคนอีสาน ในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทยในการอพยพกวาดต้อนผู้คนมีอยู่ด้วยกันหลายครั้ง เส้นทางในการเดินทางมีอยู่สองเส้นทางในการโยกย้ายผู้คนเข้ามาอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของสยามประเทศ รวมถึงเมืองฉะเชิงเทรา คือ

เส้นทางที่ 1 จากเชียงขวาง ผ่านเข้าสู่ น่าน แพร่ อุดรดิตถ์ สุโขทัย ตามลำดับ

เส้นทางที่ 2 จากเมืองเชียงขวาง ผ่านเวียงจันทน์เข้าสู่หนองคาย สุโขทัย และแยกขึ้นเหนือเข้าอุดรดิตถ์ และแยกลงสู่ พิจิตร เพชรบูรณ์

เส้นทางที่ 3 จากเมืองเชียงขวาง ผ่านเวียงจันทน์เข้าสู่หนองคาย สิ้นบุรีและแยกลง เป็นสองทางส่วนหนึ่งลงสู่ สุพรรณบุรี และอีกส่วนหนึ่งลงสู่บ้านหมี่ ลพบุรี สระบุรี ตามลำดับ

เส้นทางที่ 4 จากเมืองเชียงขวางผ่านเวียงจันทน์เข้าสู่หนองคาย อุดรธานี ตรวงศ์ ปราจีนบุรี เข้าจังหวัดฉะเชิงเทรา และอีกส่วนหนึ่งจากปราจีนบุรีเข้าสู่กรุงเทพฯ และนครนายก ตามลำดับ¹

ปัจจุบันชาวพวนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งตั้งถิ่นฐานหลัก ๆ อยู่สามอำเภอ คือ อำเภอพนมสารคาม อำเภอสนามชัยเขต และอำเภอท่าตะเกียบ ตามลำดับซึ่งเป็นแนว เส้นทางของการขยายตัวของชุมชนชาวพวนในการโยกย้ายถิ่นฐานจากจังหวัดปราจีนบุรีเข้าสู่ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ในการโยกย้ายถิ่นฐานในแต่ละครั้งนั้นต้องทำให้ไปอยู่ในถิ่นฐานอื่น นอกจากจะมีการ เปลี่ยนแปลงทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่นสภาพภูมิประเทศภูมิอากาศตลอดจน ทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ในด้านของสภาพแวดล้อมทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ยังมีการรับ หรือได้ถ่ายทอดปฏิสนธิสัมพันธ์กัน ระหว่างกลุ่มที่อยู่เดิมกับกลุ่มที่ย้ายเข้ามาใหม่ จากเงื่อนไข เหล่านี้เป็นสิ่งที่ ทำให้กลุ่มผู้คนที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ข้าง

จากปัจจัยดังที่ได้กล่าวมาในตอนต้นนั้น ทำให้เกิดแนวความคิดในการศึกษาวิจัย ลักษณะรูปแบบของวิถีชีวิตที่มีการปรับเปลี่ยนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ของกลุ่มชาวไทพวนใน พื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา และจะศึกษาระบบนิเวศทางธรรมชาติของพื้นที่ ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ศึกษาลักษณะรูปแบบเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นที่ตอบสนองวิถีชีวิตแบบ ตรงไปตรงมาของกลุ่มคนชาวไทพวนในรูปแบบของสังคมแบบสังคมเกษตรที่มีประวัติศาสตร์ทาง ชาติพันธุ์มายาวนาน ชาวไทพวนในจังหวัดฉะเชิงเทราถือได้ว่าเป็นกลุ่มเดินทางที่อพยพโยกย้าย จากพื้นที่ที่สูงเป็นภูเขาทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดฉะเชิงเทราเหมือนกับกลุ่มไทพวนกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัดต่าง ๆ ใน เขตที่ราบลุ่มภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งลักษณะในการขยายขยายในการอพยพในช่วงแรก ๆ และมีการขยายขยายในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางจากอำเภอหนึ่งสู่อีกอำเภอหนึ่งในช่วงเวลาต่อมา และในการศึกษาค้นคว้างานวิจัยในงานครั้งนี้ต้องการที่จะศึกษาในพื้นที่ของอำเภอสนามชัยเขต ซึ่งอาจจะจัดได้ว่าเป็นพื้นที่แหล่งทำมาหากินของการโยกย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาวพวนที่เข้ามาตั้ง ถิ่นฐานในพื้นที่ของจังหวัดฉะเชิงเทรา อันเนื่องจากสาเหตุปัจจัยของการขยายตัวของชุมชนของชาวพวน

¹ บังอร ปิยะพันธุ์, สรุปจากภาพแผนที่แสดงเส้นทางอพยพของชาวพวน : ลาว ในกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541), 66.

ในเขตของอำเภอพนมสารคาม ซึ่งเป็นเขตติดต่อ และในการขยายตัวของชุมชนชาวพวนที่ขยายตัวออกจากอำเภอพนมสารคามนั้น จะขยายออกมายังอำเภอสนมชัยเขตโดยเฉพาะการตั้งชุมชนชาวพวนที่บ้านบางมะเฟืองในเขตตำบลคูยายหมี่ ซึ่งจัดว่าเป็นพื้นที่ในแห่งแรก ๆ ที่มีการขยายตัวของกลุ่มชาวไทพวนที่ขยายเข้ามาในเขตอำเภอสนมชัยเขต ดังนั้นในการศึกษาพื้นที่ดังกล่าวใน บริเวณอำเภอสนมชัยเขตนี้ น่าจะเป็นการศึกษาที่จะทำให้เข้าใจถึงภูมิปัญญาในการปรับตัว เพื่ออยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แห่งใหม่ที่มีการโยกย้ายการตั้งถิ่นฐานตลอดจนการศึกษารูปแบบในงานสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัย ที่มีความสัมพันธ์กับ วิถีชีวิตระบบนิเวศ ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทพวน ที่ก่อให้เกิดเป็นเงื่อนไขที่ยอมรับและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นคติความเชื่อที่นอกจากจะเป็นข้อปฏิบัติที่มีผลต่อรูปแบบของเรือนแบบประเพณีนิยมแล้ว อาจจะเป็นตัวกำหนดพื้นที่การใช้สอยภายในเรือนรวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบที่สัมพันธ์กับชุมชน

ในการศึกษาวิจัยกลุ่มคนไทยพวน ได้มีผู้ค้นคว้าวิจัยอยู่ด้วยกันหลายท่าน ทั้งในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และพื้นที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ในส่วนพื้นที่อำเภอสนมชัยเขต ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มไทยพวนอยู่ด้วยกันในหลายตำบล งานวิจัยในครั้งนี้เน้นการศึกษาวิจัยในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี่ ซึ่งเป็นเขตเชื่อมต่อและการขยายชุมชนของกลุ่มชาวพวนในอำเภอพนมสารคาม ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าวิจัยเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี่ อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จึงเป็นที่มาของการศึกษาช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นไทพวน และการปรับปรุงภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในถิ่นฐานใหม่ตลอดจนภูมิปัญญาสร้างสรรค์สิ่งใหม่นั้นมีขั้นตอนเป็นมาอย่างไร จากการโยกย้ายถิ่นฐานและในการศึกษากระบวนการเหล่านี้ น่าจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการกำหนดคุณค่าในแบบแผนของเรือนพื้นถิ่นแบบประเพณีนิยม และน่าจะทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย (Goal and Objective)

1. ศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวไทพวน ในบ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี่ อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. สืบค้นรูปแบบของเรือนที่รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมเดิม
3. ศึกษากระบวนการนิเวศ ประเพณี และวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างไรและส่งผลต่อเรือนพักอาศัยเป็นอย่างไร

4. สืบค้นภูมิปัญญา และเทคโนโลยีท้องถิ่นดั้งเดิม และที่เกิดขึ้นใหม่ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีอะไรบ้าง และมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอย่างไร และอิทธิพลต่อรูปลักษณะของเรือนพักอาศัยอย่างไร

5. สรุปรูปลักษณะของเรือนพักอาศัยที่เปลี่ยนแปลง ไปตามสภาพแวดล้อมของปัจจุบัน

คำถามที่ต้องการคำตอบจากการศึกษาวิจัย

1. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวพวนในบ้านบางมะเฟืองมีความสัมพันธ์ กับเรือนพื้นดินและสภาพแวดล้อมอย่างไร
2. เรือนพื้นดินชาวพวนมีความแปรเปลี่ยนไปจากเดิมหรือไม่อย่างไร
3. แนวโน้มในอนาคตของเรือนพวนจะเป็นอย่างไร
4. ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่นยังหลงเหลือในเรือนพวนปัจจุบันหรือไม่

กรอบกระบวนการคิด

กรอบแนวความคิดเน้นความสนใจในแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม อันเป็นมุมมองหลักของระบบนิเวศที่สัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมเรือนพื้นดินและวิถีชีวิตของผู้คนทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยศึกษาข้อมูลจากชาวบ้านในชุมชนและงานสำรวจภาคสนาม

ขอบเขตการศึกษาวิจัย (Scope or delimitation of study)

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาระบบนิเวศลักษณะทางกายภาพที่สัมพันธ์กับเรือนสถาปัตยกรรมพื้นดินบ้านบางมะเฟือง ตำบล คูยายหมี อำเภอสนามไชยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

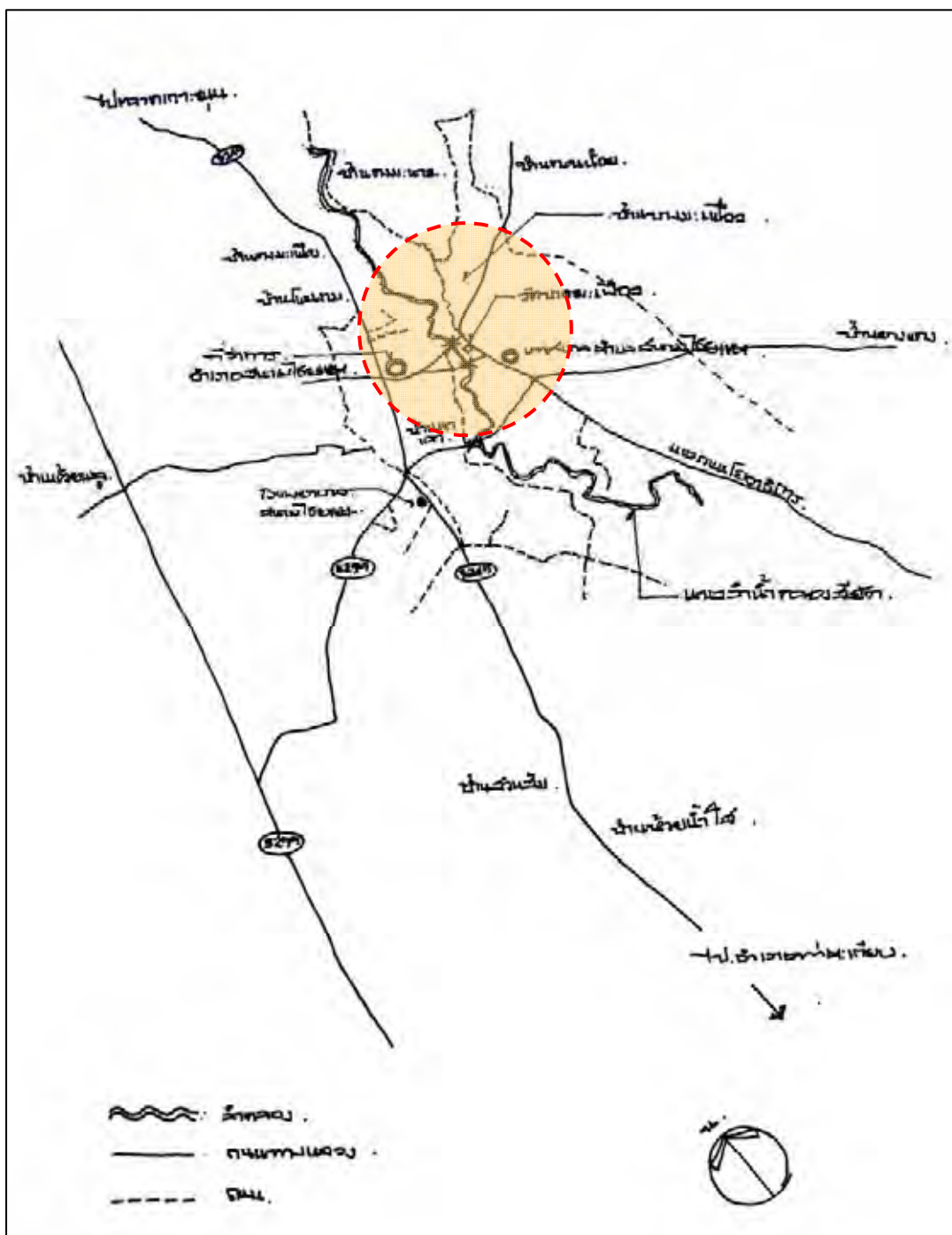
1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ศึกษาภูมิหลังการตั้งถิ่นฐาน ของชาวพวนที่บ้านมะเฟือง จากเอกสารและการสัมภาษณ์ชาวบ้านในท้องถิ่น

1.2 ศึกษาสภาพแวดล้อมเดิมรวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการสำรวจและสัมภาษณ์ชาวบ้านในท้องถิ่น

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาด้านพื้นที่บริเวณพื้นที่ ที่ศึกษาในบ้านบางมะเฟืองศึกษาในบริเวณหมู่ที่ 1 ซึ่งประกอบไปด้วยบริเวณบ้านล่าง บ้านสระโบสถ์ โพนทราย

การศึกษาในครั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงสภาพของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนศึกษา
ระบบนิเวศสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สัมพันธ์กับเรือน โดยศึกษาเรือนพักอาศัยที่อายุเรือนตั้งแต่
30 ปีขึ้นไป โดยจะศึกษาเรือนพักอาศัยในสามลักษณะ คือ

- 1) ศึกษาเรือนที่ตั้งปลูกสร้างที่เกาะไปตามบริเวณ ริมน้ำ
- 2) ศึกษาเรือนที่ตั้งปลูกสร้างที่เกาะไปตามบริเวณริมถนน
- 3) ศึกษาเรือนที่ตั้งปลูกสร้างช่วงระหว่างริมน้ำกับถนน

2.1 ศึกษาจากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ทางกายภาพด้วย ภาพถ่าย, แผนที่,
แผนผังเรือนพื้นถิ่นชาวพวนในพื้นที่โครงการที่วิจัยศึกษา

2.2 วิเคราะห์หาที่มาจากการสำรวจและเอกสาร

2.3 สังเคราะห์เนื้อหาที่ศึกษามาทั้งหมดเพื่อนำไปสู่ผลสรุป

2.4 สรุปและเสนอแนะ

ขั้นตอนการศึกษาวิจัย (Process of the study)

เนื่องจากการศึกษางานวิจัยพื้นที่กรณีศึกษาบ้านบางมะเฟืองมีการศึกษาวิจัยที่มี
ความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม การศึกษาทำวิจัยในครั้งนี้จึงได้แบ่งลำดับ
ขั้นตอนออกเป็นดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องคือจะใช้วิธีการศึกษางานวิจัยต่างเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับ
ชาวไทพวนที่จะใช้เป็นอุปกรณ์หลักในการค้นคว้าหาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ

2. การสำรวจลงพื้นที่กรณีศึกษาโดยจะใช้วิธีการสังเกตสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
ของระบบนิเวศรอบ ๆ พื้นที่บริเวณอาณาเขตของเรือนรวมถึงการทำผังบริเวณและสังเกตรูปแบบ
การดำรงวิถีชีวิตประจำวันการใช้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่นพร้อมกับการสัมภาษณ์ในสิ่ง
เกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กันระหว่างสภาพแวดล้อมระบบนิเวศกับเรือนเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ความ
เข้าใจในพื้นที่กรณีศึกษา

3. การเรียบเรียงข้อมูล ในการจัดทำกรเรียบเรียงจะนำข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่ได้จาก
เก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ รวมถึงในงานวิจัยและข้อมูลต่าง ๆ ในการลงสำรวจในพื้นที่
กรณีศึกษานำมาตรวจสอบหาข้อเท็จจริงและทำการเรียบเรียงเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนขบวนการ
วิเคราะห์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทางกายภาพข้อมูลที่ได้จากการลงสำรวจและการสังเกตในพื้นที่กรณีศึกษาที่ผ่านการตรวจสอบและเรียบเรียงไว้ในขั้นต้นนำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพระบบนิเวศที่ส่งผลต่อเรือนพื้นดินและวิวัฒนาการของเรือน

4.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีท้องถิ่น รวมถึงการปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาอันเกี่ยวเนื่องสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

5. การสรุปผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่เป็นผลให้เกิดนิเวศวัฒนธรรม และก่อให้เกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และศึกษาสภาพแวดล้อมและทัศนคติตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องกับปัจจุบันมีผลทำให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงเรือน

วิธีการศึกษา

1. ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวไทพวนและในทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวไทพวน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา และอำเภอสนามชัยเขตที่บ้านมะเฟือง ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในการเข้าไปศึกษาเพื่อให้ทราบและเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาของชาวไทพวนในพื้นที่กรณีศึกษา รวมถึงการศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และกายภาพ ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง เพื่อทราบถึงต้นกำเนิด

2. ออกแบบ แบบสอบถามข้อมูลทางกายภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลของผู้อยู่อาศัยและเรือนพักอาศัย

3. เก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมกับแนะนำตนเองและการสัมภาษณ์ในเชิงลึกต่อบุคคลสำคัญในท้องถิ่นผู้นำชุมชนและคนในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงการเข้ามาทำงานวิจัย และเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องในการศึกษางานวิจัยในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง เพื่อให้เข้าใจและทราบถึงการดำรงชีวิต ระบบนิเวศวิทยา ประเพณีวัฒนธรรม และรูปแบบของเรือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและในอดีต

4. การสำรวจภาคสนามแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา

4.1 เข้าสำรวจภาพรวมทั้งทางกายภาพและสังคมเพื่อวางขอบข่ายเนื้อหาในภาคสนามในเชิงลึกเพื่อการนำไปสู่การศึกษาในรายละเอียดการสำรวจร่างวัด ถ่ายภาพและการ

สัมภาษณ์ในพื้นที่โครงการวิจัยบ้านบางมะเฟือง ตำบลคูย่ายหมี อำเภอสนามไชยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา

4.2 เข้าทำการสำรวจร่างวัดทำผังเรือนในบริเวณพื้นที่กรณีศึกษาและพร้อมสังเกต
และเก็บข้อมูลทางระบบนิเวศวิทยาที่ส่งผลกระทบต่อเรือนและต่อความเป็นอยู่ของผู้คนในเรือน

4.3 เข้าสำรวจภาพรวมทั้งทางกายภาพและสังคมในพื้นที่เมืองคูณ แขวงเมือง
เชียงขวาง ใน สปป.ลาว เพื่อนำมาประกอบการศึกษาวิจัย เพื่อให้เห็นบริบทสภาพแวดล้อมที่มี
ความต่างและความคล้ายคลึงกันกับพื้นที่โครงการวิจัย

5. จัดทำรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทำแผนที่ แผนที่ที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม
และนำมาตรวจสอบกับข้อมูลและแผนที่เบื้องต้นที่ได้รับการอนุเคราะห์จากเทศบาลตำบลของ
พื้นที่ทำการสำรวจที่แสดงเพียงตำแหน่งพอสั่งเขป

6. จัดทำภาพประกอบที่แสดงรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ โดย
ใช้ภาพถ่ายจากการสำรวจภาคสนาม และภาพถ่ายเส้น

7. ทำการประมวลผลสู่การปฏิบัติการวิเคราะห์ สังเคราะห์และการจัดทำรายงานทุก
ขั้นตอน

8. วิเคราะห์ศึกษาถึงการพัฒนาของเรือนพื้นถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาใหม่

9. สรุปและตอบคำถามที่มาจากวัตถุประสงค์

แหล่งข้อมูล

1. ห้องสมุด มหาวิทยาลัยศิลปากร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา ฯลฯ
2. นักวนเกษตรในพื้นที่
3. ในพื้นที่กรณีศึกษา, ผู้ใหญ่บ้าน, ชาวบ้าน
4. ผู้เชี่ยวชาญศึกษาวิถีชีวิตชาว พวน
5. สถานที่ราชการใน อ.สนามไชยเขต จ.ฉะเชิงเทรา
6. วัดบางมะเฟือง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการค้นคว้า

1. กล้อง เข็มทิศ ตลับเมตร สมุดกระดางร่างแบบ
2. คอมพิวเตอร์
3. แบบฟอร์มแบบสอบถาม
4. หนังสือเอกสารทางวิชาการ

“พจนความเป็นอยู่และประเพณี.” วารสาร : ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 17 ฉบับที่ 5 (มีนาคม 2539) : 203- 205.

รศ. บุญเดิม พันธอบ. “พจนในภาคตะวันออก.” วารสาร : บรูพาศึกษา วารสารการวิจัย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1. (2545) : 24-59.

ดร. ทรงยศ วีระทวีมาศ ดร.นภดล ตั้งกุล จันทนีย์ วงศ์คำ และ ผศ. สุธจิต สนั่นไหว. ภูมิปัญญา พัฒนาการ และสัมพันธระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น : สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนลาวในหลวงพระบางและเรือนไทพวนในเชียงขวาง.

ศ. อรศิริ ปาณินท์. ปัญญาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์ กรณีศึกษา ไทย ลาว อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ผ่านที่ว่าง มวล และชีวิต

ศ. อรศิริ ปาณินท์. เรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย การนำไปสู่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใหม่ บนฐานของภูมิปัญญา และเทคโนโลยีท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยพวน

- (1) **หัวข้อวิทยานิพนธ์** “บวชช้าง : ภาพสะท้อนมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวพวนกรณีศึกษาชุมชนบ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย”

ชื่อนักศึกษา นางสาว ศิริพร ศรีแสง

สาขาวิชา มานุษยวิทยา

ปีการศึกษา 2538

บทคัดย่อ : วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาประเพณีบวชช้าง ในฐานะที่เป็นภาพสะท้อนมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านหาดเลี้ยว อำเภอ ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ในชุมชนเพื่อทำการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีทางมนุษยวิทยา ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเหตุการณ์ทั้งจากการสังเกตและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ประกอบกับการค้นคว้าเอกสารและตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาพบว่า ในการเตรียมงานบวช ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในสังคมทุกเพศทุกวัยทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน โดยที่สมาชิกมิได้ตระหนักถึงความแตกต่างทางสถานภาพระหว่างเพศแต่อย่างใด ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทในการดำรงรักษาโครงสร้างสังคมให้เป็นไปด้วยดี และในแง่ของสัญลักษณ์และการสื่อ

ความหมายในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การนำช้างมาเป็นพาหนะในการแห่नाค เครื่องแต่งกายของนาคที่สัมพันธ์กับความเชื่อในชาตค เครื่องประกอบพิธีทำขวัญนาค และพิธีบวชพบว่าลักษณะทางพิธีกรรมจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธี โดยมีการผสมผสานความเชื่อทางพระพุทธศาสนาให้เข้ากับ ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ และการรื่นเริงเฉลิมฉลองของบุคคลที่เข้าร่วมพิธี เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้ผ่อนคลายและได้สนุกสนานร่วมกัน

ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่า การแพร่กระจายของวัฒนธรรมเมืองจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านหาดเลี้ยว แต่ทว่า สมาชิกในชุมชนแห่งนี้ก็ยังสืบทอดประเพณีบวชช้างได้อย่างสืบเนื่องตลอดมาทั้งนี้ก็เพื่อต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของสมาชิกภายในสังคม และธำรงรักษาความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนให้คงอยู่ต่อไป

(2) **หัวข้อวิทยานิพนธ์** “ความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวน”

ชื่อนักศึกษา พ.ต.หญิง ปิยะพร วามะสิงห์

สาขาวิชา มานุษยวิทยา

ปีการศึกษา 2538

บทคัดย่อ : วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงความสำนึกในชาติพันธุ์ลาวพวน โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาว่าคนลาวพวนยังมีความสำนึกในชาติพันธุ์ของตนมากน้อยเพียงใด และแนวโน้มในระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นอย่างไร และการรักษาไว้ในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ มีผลทั้งทางบวกและทางลบ ต่อสังคมลาวพวนอย่างไร

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาชุมชนลาวพวนในอำเภอปากพลี จังหวัดลพบุรี ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนลาวพวนที่มีขนาดใหญ่ด้วยการเข้าไปศึกษาสังเกตการณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ประกอบผลจากการศึกษาพบว่าความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวนจะมีผลต่อสังคมโดยการเกิดการรวมตัวของลาวพวนในท้องถิ่นและต่างท้องถิ่น อันก่อให้เกิดการช่วยเหลือในระหว่างลาวพวนด้วยกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อสังคมส่วนรวม โดยก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างลาวพวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย

(3) **หัวข้อการวิจัย** “สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนลาวในหลวงพระบาง และเรือนไทพวนในเชียงขวาง”

ชุดโครงการ ภูมิปัญญาพัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท: คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น

ชื่อผู้ทำการวิจัย ดร. ทรงยศ วีระทวีมาศ
 ดร. นกมล ตั้งสกุล
 จันทนีย์ วงศ์คำ
 ผศ.สุจิตต์ สนั่นไหว

บทคัดย่อ : งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของกลุ่มลาวในหลวงพระบางและไทพวนในเมืองเชียงใหม่ ประเด็นลักษณะภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาการอยู่อาศัยเชิงกายภาพ ที่แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและแสดงออกทางสถาปัตยกรรมและชุมชนด้านคติความเชื่อที่อาจสัมพันธ์กับการประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ

ผลการศึกษาพบว่า การตั้งหลักแหล่งชุมชนทั้งสองตัวอย่างอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขาอยู่มากและมีที่ราบแคบ ๆ ส่วนที่ลุ่มต่ำในหลวงพระบางเป็นลำน้ำโขงแต่ในเชียงใหม่เป็นนาข้าว การวางเรือนทั้งสองกลุ่มวางขนานกับเส้นระดับของพื้นที่ลาดลงสู่ที่ต่ำ มีระบบการระบายน้ำสู่ที่ลุ่มตามธรรมชาติโดยไม่รบกวนส่วนของเรือนพักอาศัย

เรือนทั้งสองกลุ่มวางแผนภูมิพื้นที่ในเชิงคติสูงต่ำในเรือนคล้ายกัน คือตอนหน้าของเรือนเป็นส่วนโถงตั้งหิ้งพระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถัดเข้ามาเป็นห้องนอนของพ่อแม่และท้ายสุดเป็นส่วนนอนของลูกที่แต่งงานแล้วข้อแตกต่างสำคัญคือเรือนในหลวงพระบางวางครัวไฟไว้ท้ายเรือน แต่เรือนไทพวนมีเตาไฟในโถงเรือนใหญ่จำนวนสองเตาเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ที่มีอากาศหนาวเย็นกว่า

ทั้งสองกลุ่มมีกระบวนการทางสังคมและคติความเชื่อในการวางแผนผังเรือนและชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและมีการจัดการใช้วัสดุในการสร้างเรือนที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัย ถึงแม้ว่าเรือนบางส่วนในระยะหลังจะรับแบบอย่างบางประการจากภายนอก แต่สาระสำคัญของเรือนที่สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศก็ยังคงรักษาไว้ได้

(4) **หัวข้อการวิจัย** “ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย
 : การนำไปสู่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใหม่ บนฐานของ
 ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่น”

ชื่อผู้ทำการวิจัย ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์

ปีการศึกษา 2544 - 2545

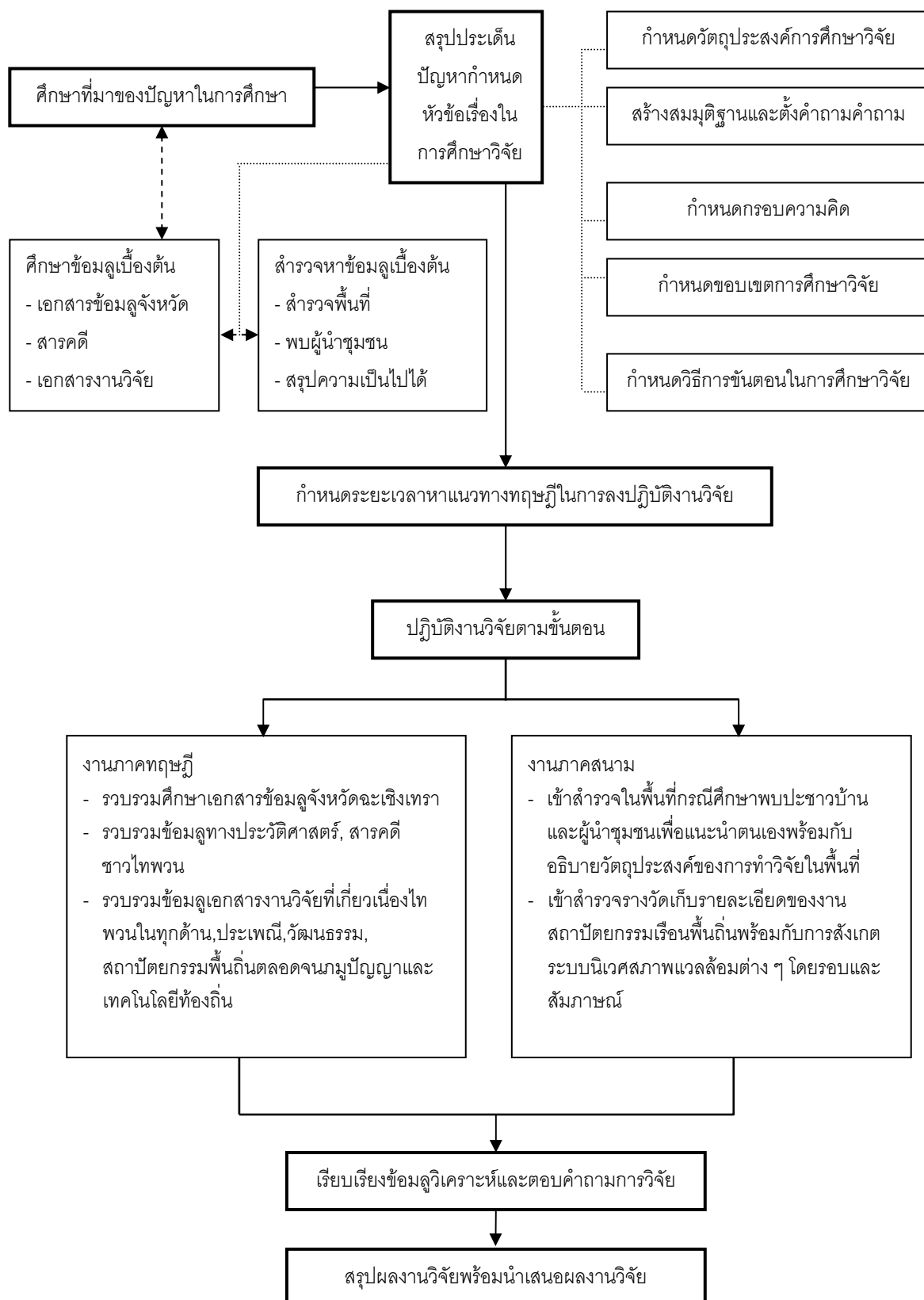
บทคัดย่อ : วัตถุประสงค์ของการศึกษาเรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย เพื่อนำถึงลักษณะเน้นของเรือน ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี

ท้องถิ่นในเรือน ซึ่งส่งผลถึงคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมที่ยั่งยืนและสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมของเรือนไทพวน พัฒนาการของเรือนและแนวโน้มของเรือนพื้นถิ่นไทพวนในอนาคต ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานของความเข้าใจในภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่น

การศึกษาที่เน้นการสำรวจภาคสนามของเรือนไทพวน 12 หมู่บ้านในพื้นที่ 8 จังหวัดในภาคกลาง ภาคตะวันตกและภาคตะวันออกของประเทศไทย อายุการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านที่สำรวจทางกายภาพสูงสุด 100 - 150 ปี ต่ำสุด 30 - 50 ปี ในการสำรวจภาคสนามนี้ได้เน้นการศึกษาหมู่บ้านและความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ ตัวเรือนซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น และศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีต่อสภาวะแวดล้อมของเรือน ซึ่งเป็นผลของรูปลักษณะของเรือน

วิธีการศึกษาได้กำหนดช่วงเวลาของการสร้างเรือนเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 100 - 150 ปี 51 - 99 ปี และ 30 - 50 ปี จากการศึกษาและวิเคราะห์ได้คำตอบให้การศึกษาหลายประการ ได้แก่ รูปลักษณะที่เป็นตัวแทนของเรือนพวน คือ เรือนจั่วแปดมีเรือนครัวขวางด้านหลัง จั่วหนึ่งคลุมห้องนอนและห้องพระ อีกจั่วหนึ่งคลุมห้องโถง พัฒนาการของเรือนมีเฉพาะรูปทรงภายนอก ผังพื้นเรือนไม่ว่าอายุการสร้างเท่าใดจะอยู่ในกรอบเดียวกันทั้งสิ้น และเหมือนกับทุกแหล่งที่ตั้ง รูปลักษณะภายนอกพัฒนามาจากเรือนไทยเดิมจั่วแปดมาเป็นเรือนจั่วแปดที่ไม่เป็นเรือนไทยเดิม และเรือนแปดที่มีหลังคาผสมผสานทั้งจั่ว บันยาศ และมณิลดา และมีลักษณะเด่นของเรือนอีกกลุ่มหนึ่ง คือเรือนที่เน้นโถงฝาโปร่ง ซึ่งส่งผลมายังรูปทรงเรือนที่ต่างไปจากเรือนจั่วแปดกลุ่มหลัก ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีชาวบ้านในเรือนที่เด่นชัด คือ ระบบระบายอากาศในเรือน ให้ผู้อยู่พบสภาวะสบายในการอยู่ ตำแหน่งการระบายอากาศนั้นมีตั้งแต่ความแตกต่างระดับของพื้นเรือน การระบายอากาศระดับพื้นเรือน ระดับช่วงตัว และระดับเหนือฝาเรือนโดยรอบ ข้อสังเกตของผังพื้นเรือนพวนที่ไม่เปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะอยู่ที่ใด เป็นผลมาจากการสร้างเรือน ที่ถือว่าการต่อเติมเรือนจะนำความโชคร้ายมาสู่ครอบครัว ดังนั้นจะสร้างเรือนขนาดใหญ่ และสมบูรณ์มาตั้งแต่เริ่มสร้างบ้านเรือน ทำให้ไม่เห็นพัฒนาการในด้านการปรับเปลี่ยนต่อเติม พัฒนาการรูปทรงจะพบเฉพาะในเรือนอายุต่างกันเท่านั้น และปรับตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป แนวโน้มเรือนพวนในอนาคตคาดว่าเป็นไปได้สองทาง คือ เป็นเรือนจั่วแปดที่เรียบง่ายต่อการก่อสร้างงบประมาณ กับเปลี่ยนไปเป็นเรือนเรือจั่วเดียวความเอียงลาดต่ำบนผังพื้นลักษณะเดิม สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างเรือนและสภาพแวดล้อม ได้พบภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการน้ำ เพื่อการเกษตรกรรมและการใช้งานในครัวเรือนที่แก้ปัญหาเฉพาะถิ่นได้อย่างเฉลียวฉลาดและคล่องตัว

ขั้นตอนการดำเนินงานการวิจัย

บทที่ 2

การตั้งถิ่นฐานและวัฒนธรรมของชาวพวน

ถิ่นฐานเดิมของชาวพวน

แผนที่ที่ 2 แสดงแผนที่ประเทศลาวที่ตั้งเมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง

ที่มา : [google earth & google maps](http://www.google.com/earth/) [Online], Accessed 12 April 2008. Available from <http://www.discovery.com>

พวนคือใคร พวน หรือ ชาวพวน เป็นกลุ่มคนที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับชาวผู้ไท และชาวซ่งมีลักษณะทางภาษาที่ใกล้เคียงกันมาก¹ ถิ่นฐานเดิมของชาวพวนนั้นมีหลักแหล่งอยู่ในเมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

¹ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการศึกษาชุมชนชาวพวน หมู่บ้านโพธิ์ศรี ตำบลบางปลาเฒ่า จังหวัดสุพรรณบุรี (มิถุนายน 2521) (กรุงเทพฯ : แผนกอิสระสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), 1.

แขวงเมืองเชียงขวางมีอาณาเขตติดกับนครเวียงจันทน์เยื้องไปทางเหนือของนครเวียงจันทน์เล็กน้อย และทางด้านตะวันออกของแขวงเมืองเชียงขวางอาณาเขตติดกับประเทศเวียดนาม

ในด้านประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์กันกับเมืองหลวงพระบางและเมืองเวียงจันทน์อย่างใกล้ชิดลักษณะด้านภูมิศาสตร์ที่มีความใกล้ชิดกันในด้านประเพณีและวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันและคล้ายคลึงกันเมืองพวนแขวงเมืองเชียงขวางนั้นเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ระหว่างอาณาจักรของสองประเทศที่ช่วงชิงขยายอิทธิพลเขตแดนคืออาณาจักรของสยามประเทศและอาณาจักรของประเทศเวียดนามด้วยเหตุนี้เมืองพวนจึงเป็นสนามรบของสองประเทศในบางครั้งเจ้าเมืองพวนจำเป็นจะต้องจัดส่งส่วยบรรณาการให้แก่สยามและประเทศเวียดนาม กระนั้นยังไม่พอแต่ยังต้องส่งส่วยบรรณาการให้แก่เจ้าผู้ครองนครของอาณาจักรลาวพร้อมกันทั้งสามอาณาจักรทุกปี เพื่อเป็นการลดแรงเสียดทานให้หลุดพ้นจากการเบียดเบียนของสามอาณาจักรใหญ่จากการพุงรบระหว่างกันของอาณาจักรของประเทศต่าง ๆ ดังนั้น จากสภาวะสภาพดังที่กล่าวมานั้นทำให้กลุ่มไทพวนในการที่ได้รับผลกระทบจากสภาวะของสงครามทำให้ถูกกวาดต้อนและทั้งที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในสยามประเทศด้วยกันหลายครั้งหลายคราวและอาจจะถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีการตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่ในเกือบทุกภาคของประเทศไทย

ภาพที่ 1 แม่หญิงชาวพวน ลักษณะการแต่งกายในวัฒนธรรมชาวพวน

ที่มา : มหาสิลา วีระวงส์, ประวัติศาสตร์ลาว, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2539), น. 47.

การตั้งถิ่นฐานของชาวไทพวนในสยามประเทศ

ลาวพวน หรือ ชาวไทพวน จากการที่ต้องได้รับผลกระทบของสภาวะของสงครามทำให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาในสยามประเทศด้วยกันหลายรอบ ประชาชนของเมืองพวนได้เข้ามาพร้อมกับกลุ่มชาวลาวกลุ่มอื่นอันได้แก่ กลุ่มชาวลาวเมืองเชียงแสน (ลาวพุงดำ) กลุ่มชาวลาวโซ่ง (ชาวลาวทรงดำหรือไททรงดำ) เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งชุมชนอันได้แก่ เมืองกาญจนบุรี เมืองสระบุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองฉะเชิงเทรา เมืองลพบุรี นครนายก ปราจีนบุรี กรุงเทพฯ ฯลฯ เป็นต้น²

1. การตั้งถิ่นฐานของชาวไทพวนเข้ามาในสมัยกรุงธนบุรี

การโยกย้ายถิ่นฐานของชาวพวนนั้นมีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาเป็นระยะ ๆ ในสมัยกรุงธนบุรีนี้ จะเป็นการโยกย้ายอพยพเข้ามาในฐานะเชลยศึกอันเนื่องจากสภาวะของสงคราม เพราะเหตุอันเนื่องจากในสมัยรัชกาลของพระเจ้ากรุงธนบุรีอาณาจักรเวียงจันทน์ได้ตกเป็นเมืองขึ้นแก่อาณาจักรกรุงธนบุรีแล้วนั้น เมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรเวียงจันทน์ ดังนั้นเมืองเวียงจันทน์ก็มีเมืองต่างที่มีทั้งเมืองเล็กเมืองใหญ่ที่มอบต่ออาณาจักรอยู่ด้วยกันหลายสิบเมือง ดังนั้นพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรงมีนโยบายที่จะตัดกำลังให้เมืองเวียงจันทน์นั้นอ่อนแอลงจึงทำการกวาดต้อนประชาชนกลุ่มชาวลาวเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตแคว้นแคว้นของกรุงธนบุรีและเป็นการกำลังพลเพื่อมาทดแทนกำลังพลและพลเมืองที่เสียชีวิตอันเนื่องจากสงครามเสียกรุงอยุธยาครั้งที่สองในปี พ.ศ.2310³

2. การตั้งถิ่นฐานของชาวไทพวนเข้ามายังหัวเมืองชั้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงต้นนี้เป็นช่วงที่มีการจัดการปัญหาหัวเมืองลาวต่อเนื่องคาบเกี่ยวกับสมัยกรุงธนบุรี อันเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงมีนโยบายสนับสนุนให้เมืองเวียงจันทน์เป็นศูนย์กลางในการควบคุมหัวเมืองลาวทั้งหลายโดยมีเจ้านันทเสนเป็นเจ้าเมืองผู้ครองนครเวียงจันทน์ เจ้านันทเสนทรงใช้นโยบายเกลี้ยกล่อมหัวเมืองลาวที่อยู่ตามขอบชายแดน ซึ่งอยู่ใกล้ติดเขตประเทศเวียดนาม ดังนั้นจากนโยบายดังกล่าวมีผลทำให้เมืองพวนและหัวเมืองลาวต่าง ๆ ตามเขตชายแดนส่งเครื่องบรรณาการและครัวลาวมาถวายต่อราชสำนักกรุงเทพฯ เพื่อแลกกลับการที่จะได้ครัวลาวเวียงจันทน์ที่ถูกกวาดต้อนมาไว้ที่เมืองสระบุรีกลับสู่เมืองเวียงจันทน์ตามเดิม จากการที่เมืองพวนเป็นเมืองที่อยู่ใกล้ชายแดนประเทศ

² บังอรน ปิยะพันธุ์, ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ (The Lao in Early Bangkok)

(กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541), 1-3.

³ เรื่องเดียวกัน, 25-30.

เวียดนามมาก จึงเป็นเหตุให้เกิดการอ้างสิทธิอำนาจอธิปไตยของตนเองอยู่เหนือเมืองนี้อยู่บ่อย ๆ ระหว่างราชสำนักกรุงเทพฯ ของสยามประเทศกับราชสำนักของประเทศเวียดนามในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงมีนโยบายให้นำประชาชนของเมืองพวนนี้เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ เพื่อให้พ้นจากการอ้างสิทธิการรุกรานของเวียดนาม และหรือมิให้เป็นกำลังพลของเวียดนาม และในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สยามประเทศ เจ้าอนุวงศ์เป็นกบฏต่อทางราชสำนักกรุงเทพฯ เป็นเหตุทำให้มีการปราบปรามกบฏ มีการกวาดต้อนครัวลาวเข้ามายังฝั่งขวาของกลุ่มแม่น้ำโขงและโดยเฉพาะเมืองพวนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับเมืองพวนมีความว่า

เมืองพวนเป็นเมืองใหญ่กว่าเมืองหัวพันทั้งหก อ้ายญวนมาจัดแจงแต่งตั้งบ้านเมืองผูกพันเอามาเป็นสนธิ มีกองทัพอ้ายญวนมารักษาบ้านเมืองอยู่ อ้ายญวนหมายหมายจะเอาเมืองพวนเป็นเมืองหน้าด่านทางเสบียงอาหาร ฯลฯ แต่พวกเมืองพวนนั้นกองทัพยกขึ้นไปกวาดเอาครอบครัวมาที่เราได้ครอบครัวไว้ก็พอจะไว้ใจได้พวกที่ยังหลงเหลืออยู่บ้านเมืองกับเจ้าชาลี เจ้าสะ ท้าวเพี้ย ที่ได้พาครอบครัวลงไปกลับเจ้าเมืองเชียงขวาง เจ้าสะได้ลงไปถึงกรุงเทพฯ แล้วกลับคบคิดกันพาเอาครอบครัวหนีขึ้นไปหาอ้ายญวน มันร้ายฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ หาเหมือนเมืองหัวพันทั้งหกไม่ จะไว้ใจกับลาวพวนซึ่งอยู่กับเมืองนั้นไม่ได้

ด้วยเหตุในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวครัวลาวจากเมืองพวนจึงถูกกวาดต้อนส่งลงมาในราชสำนักกรุงเทพฯ ด้วยเหตุผลที่ว่าเมืองพวนเป็นเมืองที่อยู่ติดชายแดนประเทศเวียดนามจะเป็นประโยชน์แก่เวียดนาม จึงมีดำริโปรดฯ ให้รวบรวมอพยพครัวลาวพวนในเมืองพวนให้ได้มากที่สุดแล้วจัดส่งให้ลงมาตั้งหลักแหล่งที่กรุงเทพฯ และเมืองฉะเชิงเทรา⁴

⁴ เรื่องเดียวกัน, 65.

นอกจากกรุงเทพฯ และเมืองฉะเชิงเทราแล้ว ชาวพวนที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาทั้งที่ถูกกวาดต้อนและอพยพเข้ามา ทางการค้าส่งไปอยู่เมืองต่าง ๆ ในเขตหัวเมืองชั้นใน โดยมีจุดมุ่งหมายให้อยู่ร่วมกันตามเชื้อชาติเดียวกัน โดยคำนึงถึงความสะดวกในการควบคุมดูแลและยังคำนึงถึงด้านจิตใจความรู้สึกของชาวลาวที่มีความรู้สึกรักพวกพ้อง ให้หมู่คน ทางการค้าส่งชาวพวนเข้าไปตั้งชุมชนในหัวเมืองชั้นในมีหัวเมืองต่าง ๆ อันได้แก่ เมืองลพบุรี เมืองสระบุรี เมืองนครนายก เมืองปราจีนบุรี ฯลฯ

ภาพที่ 2 ผู้เฒ่าแม่เฒ่าชาวไทพวนบ้านหาดเลี้ยวศรีสัตนาคนหุต จังหวัดสุโขทัย
ที่มา : บังออน ปิยะพันธุ์, ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ (The Lao in Early Bangkok) (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541), 64.

3. การอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มไทพวนในภาคตะวันออกของประเทศไทย

กลุ่มไทพวนในพื้นที่ภาคตะวันออกในประเทศไทย แต่เดิมคือกลุ่มคนที่ลงมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองพนัสนิคม เมืองพนมสารคาม เมืองปราจีนบุรี และเมืองนครนายก กล่าวคือ กลุ่มไทพวนกลุ่มนี้ได้ถูกอพยพจากแขวงเมืองเชียงขวาง และบริเวณทลที่เคยอพยพมาก่อนหน้าที่แขวงลาวหลวงพระบางและแขวงลาวเวียงจันทน์จะให้ลงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณรอบ ๆ เมืองทั้งสองและหลังจากนั้นจึงได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานอยู่แถบ เมืองหนองคาย เมืองอุดรธานี เมือง

นครพนมในสมัย รัชกาลที่ 2 และจากนั้นในสมัย รัชกาลที่ 3 ทางกรให้อพยพมาอยู่ที่เมืองร้างทาง ตะวันออกของแผ่นดินสยาม คือพื้นที่แถบ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัด ชลบุรีในปัจจุบัน นับว่าเป็นกลุ่มไทพวนทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ที่คละปะปนกันที่สำคัญคือเป็นกลุ่ม ไทพวนที่เป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกันตั้งแต่ดั้งเดิม การอพยพในแต่ละครั้ง ถ้าดูตามแผนที่ ที่กลุ่ม คนไทพวนได้เดินทางอพยพลงมาสสร้างบ้านแปงเมืองในภาคตะวันออกประเทศไทยจะสังเกตเห็น ได้ว่า คนไทพวนนั้นจะกระจายบริเวณพื้นที่ ที่ติดต่อกันคือ เมืองศรีมหาโพธิ์,เมืองโคกปึก (อำเภอ ศรีมโหสถในปัจจุบัน) และต่อไปถึงเมืองกบินทร์บุรีจำนวนหนึ่งส่วนทางใต้ลงมาจากอำเภอ ศรีมหาโพธิ์และอำเภอศรีมโหสถจะเป็นอำเภอนมสารคราม อำเภอสนามชัยเขตลงไปจนถึง อำเภอพนสนิมในการอพยพนี้ได้อพยพตามที่ได้กล่าวมาในขั้นต้น คือมีการอพยพมาเป็นระยะ ในเวลาที่ต่างกันด้วยสาเหตุที่เมืองพวนเชียงขวางนั้นได้ถูกรังแกและรบกวนจากพวกแกว พวกลาวหลวงพระบาง ลาวเวียงจันทน์ และจากสยาม ซึ่งผู้คนเมืองพวนนั้นยอมตกอยู่ใน วัฏจักร 4 คือ 1) แย่งอาหารกันกิน 2) แย่งแผ่นดินกันอยู่ 3) แย่งคูกันนอน 4) แย่งเงินทองกันใช้ สถานะภาพของผู้คนกลุ่มไทพวนจะมีลักษณะดังที่ได้กล่าวมานี้ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ในวิถี ชีวิตจะถูกรบกวนจากการสงครามเพื่อแย่งชิงผู้คนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นผู้คนจะตกอยู่ในสถานะที่ ต้องอพยพโยกย้ายอยู่ตลอดเวลาและในการย้ายถิ่นฐานจะถูกให้เป็นกลุ่มผู้คนที่จะต้องไปสร้าง บ้านแปงเมืองขึ้นมาใหม่ และโดยมากเมืองในภาคตะวันออกของแผ่นดินสยามในอดีตส่วนมากจะ เป็นเมืองร้างคือ ร้างทั้งบ้าน ร้างทั้งผู้คน กลุ่มผู้คนไทพวนจึงถูกทางการจัดให้ไปอยู่ในพื้นที่บริเวณ ดังกล่าว ดังนั้นในการสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นมาใหม่จึงเข้าตํานานภษิตคคตการเมืองสมัยโบราณ ที่ว่า “เก็บผักเส้อข้า เก็บข้าเส้อเมือง” กลุ่มผู้คนไทพวนมีการอพยพลงมามาครั้งสุดท้ายในพื้นที่ภาค ตะวันออกของแผ่นดินสยามในสมัยของรัชกาลที่ 5 เนื่องจากในสมัยนั้นมีการขึ้นไปปราบศึกฮ่อ การสงครามในครั้งนั้นทำให้กลุ่มผู้คนไทพวนอพยพพากันลงมามาตั้งถิ่นฐาน การอพยพในครั้งนี้ ยังมีการเล่าสืบต่อกันมาว่า กลุ่มผู้คนไทพวนที่อพยพมานี้มีคนระดับหัวหน้านำลงมามีนามว่า หมื่นพิทักษ์รักษา ซึ่งเป็นผู้ที่ดูแลปกครองชาวพวนที่อพยพมาได้อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขและ ต่อมาทางการจึงยกให้ท่านเป็นเจ้าเมืองสนามชัยเขตนามว่า “พระแก้วกลางณรงค์” และเป็น ผู้ที่รับการยกย่องจากชาวพวนและได้มีการสร้างอนุสาวรีย์รูปปั้น และสร้างศาลที่หมู่บ้านหัวชา อำเภอโคกปึก ในจังหวัดปราจีนบุรี

4. เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง ถิ่นบรรพบุรุษไทพวนในประเทศไทย

เมืองคุณเป็นเมืองดั้งเดิมแรกเริ่มตั้งแต่เกิดเมืองพวนในครั้งแรก คำว่า เมืองคุณ เมืองเชียงขวาง และเมืองพวน ทั้งสามชื่อเมืองที่เรียกกล่าวขานกันนั้นเป็นชื่อเมืองเดียวกัน คือ เมืองคุณเป็นเมืองเก่า ผู้คนในแถบนี้เรียกเมืองคุณว่าเมืองเชียงขวางแล้วต่อท้ายด้วยเมืองพวนทุก

ครั้ง ในปัจจุบันเมืองคุณตั้งอยู่ห่างจากโพนสวัน (โพนสวรรค์) ตัวเมืองเชียงขวางใหม่ไปทางทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ 38 หลัก (38 กิโลเมตร) ใช้เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมงเศษ ในตัวเมืองคุณ ประกอบไปด้วยตลาดเล็กๆ มีเพียงตลาดเดียว บริเวณโดยรอบตลาดจะเห็นตึกแถวสร้างใหม่ เพียงไม่กี่หลัง ส่วนใหญ่ความเจริญจะย้ายศูนย์กลางไปอยู่ที่โพนสวันบริเวณที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลาง ใหม่ในปัจจุบัน โพนสวันเริ่มสร้างบ้านแปงเมืองเป็นเมืองเชียงขวางใหม่

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมของเมืองเชียงขวางใหม่

- 1 โพนสวันเมืองพวนใหม่ของแขวงเชียงขวาง สปป. ลาว
- 2 โพนสวันเมืองพวนใหม่ของแขวงเชียงขวาง สปป. ลาว
- 3 ชากลูกะเบิดและปลอกกระสุนที่มีอยู่เต็มเมืองเชียงขวาง
- 4 ชากลูกะเบิดที่ชาวบ้านนำมาทำเป็นของตกแต่ง

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

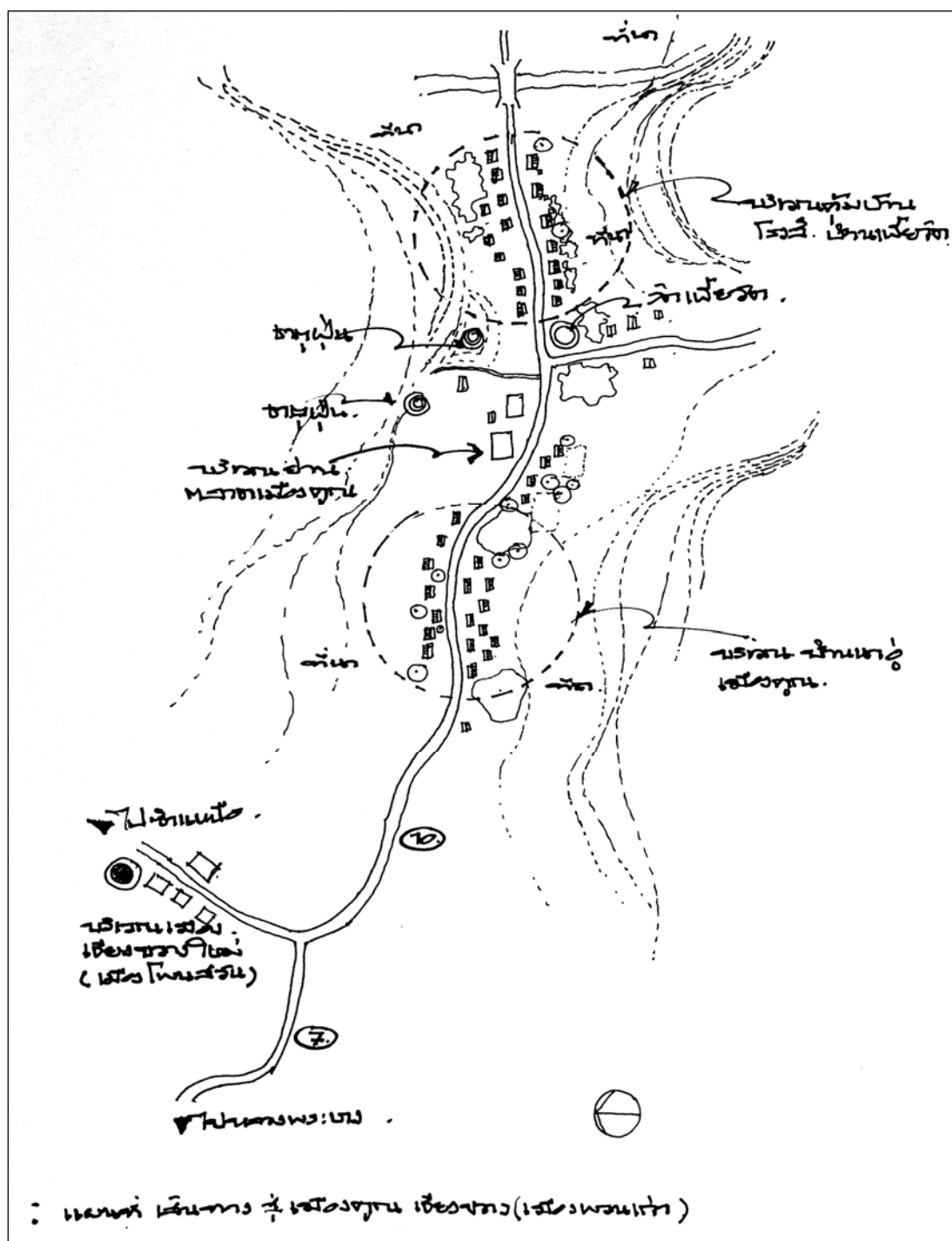
เมื่อหลังจากสงครามช่วงชิงพื้นที่ในเขตเมืองเชียงขวางซึ่งเป็นสงครามรบกันระหว่างอเมริกากับลาวในปี ค.ศ.1969 ได้สงบลง จากการบอกเล่าของนายบ้าน สมหมาย อินทราสี (ผู้ใหญ่บ้าน) ในช่วงสภาวะสงครามเมืองพวน แขวงเชียงขวาง ถูกทิ้งระเบิดเต็มไปทั้งเมือง ณ เวลานั้นบริเวณที่เป็นพื้นที่อาณาบริเวณของแขวงเชียงขวางไม่มีบ้านเรือนหลงเหลืออยู่แม้แต่หลังคาเดียว ผู้คนในเมืองเชียงขวางได้อพยพออกจากพื้นที่ ส่วนหนึ่งได้อพยพไปเมืองเวียงจันทน์และบางส่วนได้อพยพเข้าเวียตนาม หลังจากสงครามสงบลงผู้คนได้อพยพกลับคืนสู่บ้านเกิดเมืองนอนทางการรัฐบาลแห่งประเทศไทยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ได้จัดตั้งเขตเมืองใหม่จากเดิมพื้นที่เมืองคุณเก่าได้ย้ายมาอยู่บริเวณโพนสวัน เป็นศูนย์กลางเมืองใหม่ของเมืองพวน แขวงเชียงขวาง

ในส่วนของเมืองคุณเดิมนั้นได้เริ่มสร้างบ้านแปงเมืองใหม่ขึ้นมาใหม่ จากการสอบถามผู้คนเจ้าของเรือนในละแวกบ้านนั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้คนที่เคยอยู่ในถิ่นฐานเดิมในเมืองคุณที่ย้ายกลับสู่บ้านเกิดของตน และโดยมากเรือนแต่ละหลังจะปลูกสร้างราวปี ค.ศ. 1975-1985 มีการปรับปรุงพื้นที่นาของตน โดยเป็นพื้นที่ที่ทางการเป็นผู้จัดแบ่งให้ชาวบ้านเจ้าของเรือนแต่ละหลัง ในส่วนของเมืองโพนสวันจะเป็นพื้นที่ย่านธุรกิจ การค้าซึ่งจะมีผู้คนจากถิ่นอื่นมาตั้งหลักแหล่งรวมทั้งจากประเทศเพื่อนบ้านอย่างเวียตนาม

ในปัจจุบันผู้คนชาวเชียงขวางมักนิยมเอาปลอกกระสุนและปลอกกระเบิดชนิดต่าง ๆ มาทำเป็นของตกแต่งเป็นงานปฏิมากรรมหรือแม้กระทั่งการนำเอาปลอกกระเบิดมาทำเสาเล้าข้าวเสาของศาลาซึ่งดูแล้วเหมือนจะเอกลักษณ์ประจำเมืองพวนไปเสียแล้ว

5. สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองคุณ

สภาพแวดล้อมของเมืองคุณโดยทั่วไปจะเป็นพื้นที่ที่ราบเนินเขา บางส่วนมีทุ่งนาในร่องเนินเขา และเมื่อเดินทำการสำรวจมองไปในพื้นที่รอบ ๆ จะเห็นแต่ท้องนาในลักษณะของผืนนาขั้นบันไดที่มีความอุดมสมบูรณ์จากการที่ได้สอบถามชาวบ้าน ในการทำนานั้นต้องอาศัยน้ำในฤดูฝนเพียงอย่างเดียวในการทำนา และในการทำนานั้นจะได้ผลดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนถ้ามีน้ำมากน้ำดีก็จะได้ผลผลิตที่ดี และถ้ามีน้ำแล้งผลผลิตก็อาจจะน้อยตาม ส่วนพื้นที่นาของชาวบ้านในเรือนแต่ละหลังจะได้ครอบครองอยู่ประมาณ 1 HECTAR ($\approx 10,000 \text{ m}^2$) (เป็นการเรียกของชาวบ้านที่ใช้เรียกขนาดที่นาของตนเอง) ผลผลิตส่วนใหญ่ที่ได้จะได้ข้าวเปลือกอยู่ประมาณ 5-6 ตัน (ตัน) ในส่วนของน้ำกินน้ำใช้ชาวบ้านเริ่มทำการขุดบ่อขึ้นใช้เองภายในเรือน ส่วนแหล่งน้ำธรรมชาตินั้นเมืองคุณจะมีน้ำเจียบ (NAM NGIAP) เพียงแห่งเดียว

แผนที่ที่ 4 แสดงเส้นทางสู่เมืองคุณเก่าและผังบริเวณหมู่บ้าน บ้านนาอู่และคุ้มบ้านโรงสี
บ้านเพี้ยวัด

(จากการवादของผู้วิชัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุน แขวงเวียงขวง
สปป. ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมของเมืองเชียงขวาง เมืองคูน เมืองพวนเก่า

- 1 สภาพแวดล้อมภายในตลาดเมืองคูน
- 2 เด็กน้อยชาวพวนที่อาศัยหลบฝนในศาลาวัดเพี้ยวัดเมืองคูน
- 3 ลักษณะของพื้นที่นาที่บ้านนาอู่เมืองคูน
- 4 ลักษณะของพื้นที่นาที่ที่ราบเนินเขาและเถียงนาเมืองคูน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคูน แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

6. วิถีชีวิตของชาวพวนเมืองคูน แขวงเชียงขวาง

จากการที่ได้ลงสำรวจในพื้นที่ บ้านนาอู่ คุ่มบ้านโรงสี บ้านเพี้ยวัดสองบ้านในเขตเมืองคูน และได้พูดคุยสัมภาษณ์ชาวบ้านทำให้ทราบว่า ชาวพวนส่วนใหญ่ในพื้นที่จะประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนา ซึ่งในอดีตแต่เดิมนั้นบรรพบุรุษนิยมปลูกข้าวเจ้า

ภาพที่ 5 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมวิถีชีวิตของเมืองเชียงขวาง เมืองคูน เมืองพนเก่า

- 1 วิถีชีวิตที่ชาวบ้านช่วยกันดำนา ที่บ้านนาอู่เมืองคูน
- 2 พื้นที่เลี้ยงปลาของชาวบ้านที่บ้านนาอู่เมืองคูน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคูน แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 6 ผู้คนชาวพนที่ให้การต้อนรับแก่ผู้มาเยือนเมืองเชียงขวาง เมืองคูน เมืองพนเก่า

- 1 นายบ้าน บ.โรงสี สมหมาย อินทราสี ผู้ให้ข้อมูล
- 2 คุณพี่ คำ สิมมณี ชาวบ้าน บ.สีพรผู้ให้ข้อมูล

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคูน แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

ปัจจุบันทางการลาวได้ส่งเสริมให้ปลูกข้าวเหนียวเพื่อให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของชนชาติลาวเพื่อลดการแบ่งแยกในเรื่องของ เชื้อชาติ ที่มีมากมายในสปป.ลาวคือ การกินข้าวเหนียว ข้าวที่ใช้ปลูกเป็นข้าวพันธุ์ข้าวไก่อ้น้อย แต่ก็มีปลูกข้าวเจ้าบ้างแต่ก็ไม่มากนัก วิธีการปลูกข้าวจะใช้วิธีการดำนา หรือที่เรียกว่านาดำ จะถือแรงกันช่วยกันของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งยังคงยึดหลักแบบประเพณีนิยมแบบดั้งเดิม เมื่อได้ผลผลิตมาชาวพวนเมืองคุณจะนิยมเก็บข้าวไว้กินภายในครัวเรือนมีการคำนวณให้เพียงพอจากนั้นเมืองจะเริ่มเข้าฤดูทำนาใหม่ก็จะนำข้าวที่เหลือจากการบริโภคตลอดทั้งปีนั้น นำเอาออกมาขาย คือกินให้พอเหลือถึงขาย

ชาวพวนเมืองคุณนอกจากจะทำนาแล้วยังมีการเลี้ยงปลาปลูกพืชผักเป็นอาชีพเสริม พืชผักที่ชาวพวนเมืองคุณนิยมปลูกได้แก่ หอม กระเทียม พริก ผักกาด กระหล่ำปลี ฯลฯ ปัจจุบันทางการมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกยาสูบ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีน บางครัวเรือนก็จะทำการค้าขายในตลาด นอกจากนี้ชาวบ้านบางเรือนก็จะผลิตทำเส้นเผื่อไว้บริโภคและขาย ซึ่งเส้นเผื่อของที่นี่ผู้คนชาวลาวตามเมืองและแขวงเมืองต่าง ๆ ซึ่งให้การยอมรับและพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เส้นเผื่อที่อร่อยต้องเป็นเส้นที่ผลิตจากแขวงเชียงขวางเมืองพวน นอกจากนี้ชาวพวนเมืองคุณจะนิยมหาอาหารจากการจับสัตว์น้ำ เนื่องจากเมืองคุณมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารในน้ำโดยเฉพาะ ปลา บริเวณพื้นที่ดังกล่าวจะมีปลาให้จับไว้บริโภคตลอดทั้งปี และเป็นอาหารหลัก ซึ่งชาวพวนที่เมืองคุณจะนิยมนำปลาที่จับได้มาทำการถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้บริโภคและขาย เช่น ปลาร้า ปลาแดก แจบอง ส้มปลา นอกจากนี้ชาวพวนยังนิยมจับนกนางแอ่นมาบริโภคและจำหน่าย ซึ่งนกนางแอ่นถือว่าเป็นอาหารที่มีชื่อเสียงประจำท้องถิ่นที่กลุ่มคนชาวพวนนิยมบริโภคกัน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพวนที่เมืองคุณยังคงดำเนินชีวิตแบบที่เรียบง่ายที่ยังคงรูปแบบของสังคมชนบทที่เป็นลักษณะของสังคมเกษตร และยังแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นสังคมแบบเครือญาติที่มีลักษณะช่วยเหลือเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันและที่สำคัญชาวพวนที่เมืองคุณยังคงรักษาประเพณีที่สืบทอดจากบรรพบุรุษโบราณ อันได้แก่ ประเพณีกำฟ้าและกำเกียง

7. ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านในเขตเมืองคุณ แขวงเชียงขวาง

ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านในเขตเมืองคุณ แขวงเชียงขวางนั้น จากการที่ได้ลงสำรวจในพื้นที่ของทั้งสามหมู่บ้าน อันได้แก่ บ้านนาอู่ คุ่มบ้านโรงสี บ้านเพี้ยวัด ทั้งสามบ้านนี้มีลักษณะของการตั้งชุมชนที่คล้ายกัน คือ จะตั้งอยู่บริเวณของสองฝั่งถนนสายหลักและเรือนส่วนใหญ่มักจะหันหน้าเรือนสู่ถนน แนวเรือนจะจัดวางเป็นแถวบางช่วงอาจมีแถวเดี่ยวบางช่วง อาจจะมีสองถึงสามแถวซ้อนกันอยู่สุดแถวแนวเรือนจะเป็นพื้นที่นาที่ลาดชันเป็นเนินเขา ทำให้ลักษณะของชุมชนมีถนนผ่ากลางหมู่บ้านทั้งสามหมู่บ้าน ทำให้การวางเรือนมีลักษณะที่หันทิศหัวนอนไปทางนาทั้งสองฝั่งถนน ดังนั้น ปลายเท้าจะชี้ออกด้านหน้าเรือนเป็นหลัก

ภาพที่ 7 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมสองข้างทางบนถนนสายหลักที่มุ่ง เมืองคูณ เมืองพวนเก่า

1 ลักษณะเรือนพวนที่ปลูกเกาะติดสองข้างทาง ของถนนสายหลัก

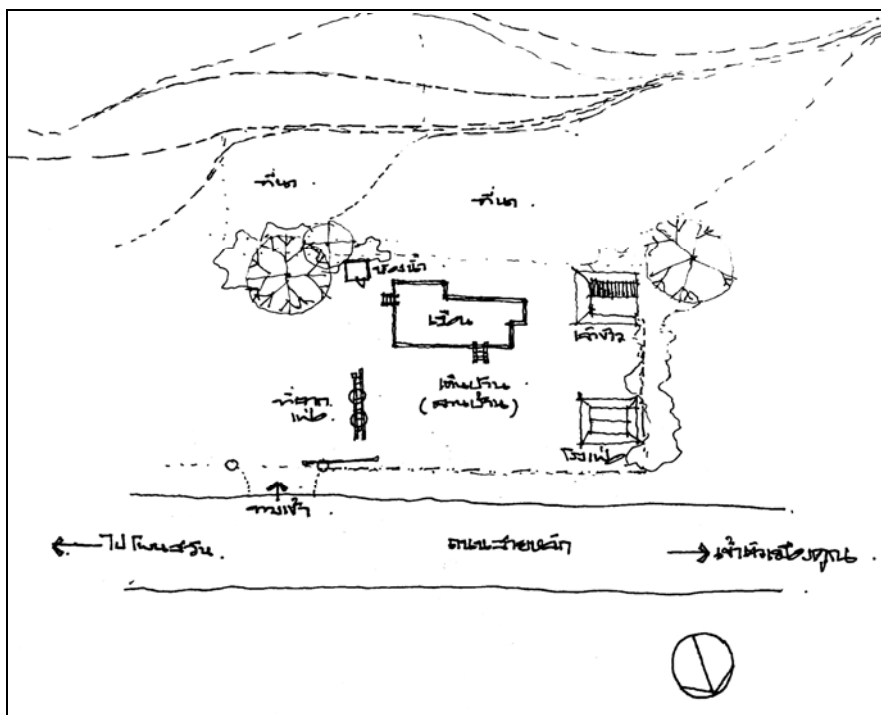
2 ลักษณะสภาพพื้นที่แปลงนา โดยมากจะอยู่ติดด้านหลังเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคูณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

8. การจัดวางผังบริเวณเรือน

การจัดวางผังบริเวณเรือนของชาวพวนของบ้านนาอู่ บ้านโรงสี เมืองคูณ แขวงเชียงขวาง องค์ประกอบของผังบริเวณจะประกอบไปด้วย เรือน เล้าข้าว ลานบ้าน เล้าคอกเลี้ยงสัตว์ ห้องส้วม แปลงพืชผักสวนครัว และบางเรือนอาจจะมีโรงทำเส้นเผือก โดยมีเรือนเป็นองค์ประกอบหลักและมีลานบ้านเป็นพื้นที่ส่วนเชื่อมต่อไปยังเรือนหลังอื่น เรือนบางเรือนมีการกันรั้วและโดยมากเรือนที่ตั้งอยู่ติดถนนมักจะมีรั้วกันขอบเขตแบ่งชัดเจน อันเนื่องมาจากที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่ทางรัฐบาลจัดสรรให้ชาวบ้านอยู่อาศัยทำกิน ดังนั้น อาณาเขตของผังบริเวณของแต่ละเรือนจะมีขนาดที่ใกล้เคียงกันแสดงให้เห็นถึงการจัดสรรที่ให้ความเสมอภาคกัน

การวางเล้าข้าวจากสำรวจพบว่าตำแหน่งการจัดวางไม่แน่นอนบางเรือนวางด้านข้างเรือนบางเรือนวางด้านหน้าและบางเรือนก็วางเยื้องไปด้านหลังเรือนลักษณะคล้ายกับว่าในการจัดอาจคำนึงถึงลักษณะของบริเวณที่ดินที่ถูกจัดสรรได้มาจึงส่งผลต่อการจัดวาง จึงยึดหลักเอาความสะดวกเป็นหลักในการจัดวางและสอดคล้องกับอาณาบริเวณขอบเขตของที่ดิน

ลายเส้นที่ 1 ลายเส้นผังบริเวณเรือน : กรณศึกษาเรือน พัน พันวงศ์ บ้านนาอยู่ หน่วย 03 เลขที่ 32
(จากการลงสำรวจภาคสนามของผู้วิจัย ณ เมืองคูน แขวงเชียงขวาง สปป. ลาว,
10-14 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 8 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมเรือนลุ่มพัน พันวงศ์ บ้านนาอยู่เมืองคูน เมืองพวนเก่า
1 ลานบ้าน มีที่ตากเพือซึ่งลานจะเชื่อมต่อไปยังเรือนอื่น
2 ด้านหลังเรือนของลุ่มพัน พันวงศ์ ซึ่งเป็นที่นา
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคูน แขวงเชียงขวาง
สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

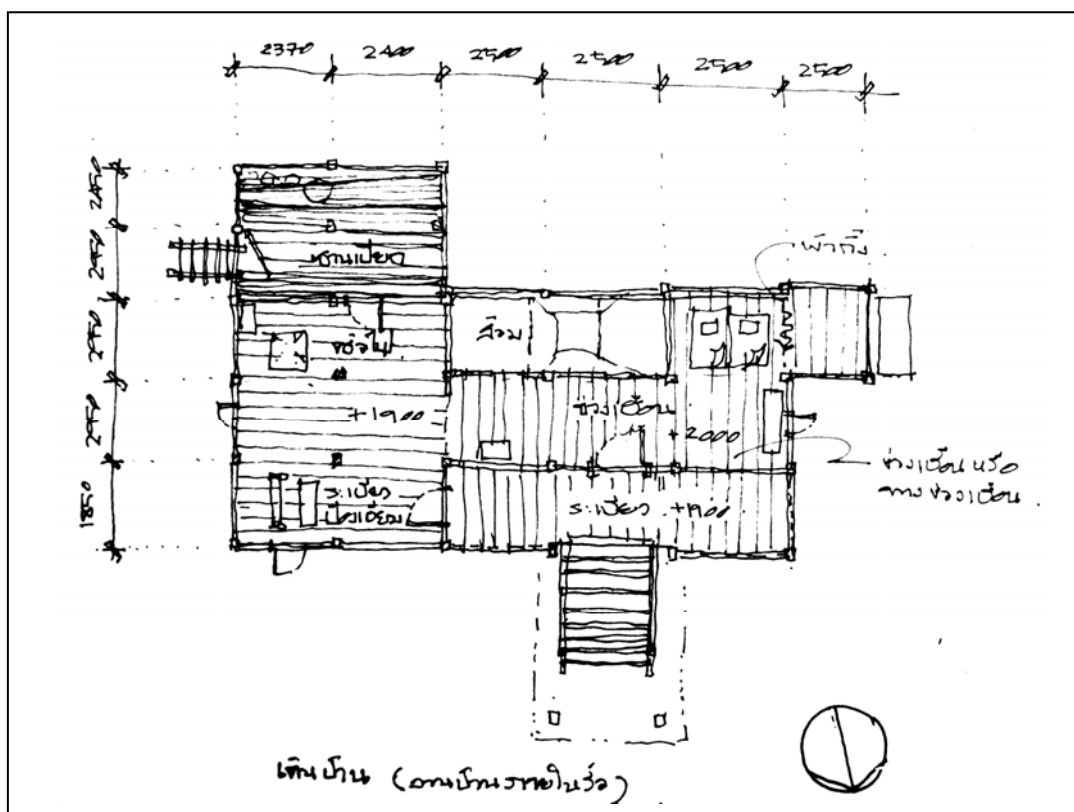

ภาพที่ 9 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมเรือนลุ่ม พัน พันวงค์ บ้านนาอู่เมืองคุณ เมืองพวนเก่า
 1 เล้าข้าวของเรือน ลุ่มพัน พันวงค์
 2 ภายในโรงทำเฟอของเรือน ลุ่มพัน พันวงค์
 (จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง
 สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

9. ลักษณะรูปแบบเรือนและการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนไทพวน เมืองคุณแขวงเชียงขวาง

เรือนพื้นถิ่นไทพวนที่บ้านนาอู่และบ้านโรงสี เมืองคุณแขวงเชียงขวางนั้นมีลักษณะรูปแบบที่เหมือนกันคือ เป็นเรือนหลังคาทรงจั่วยกใต้ถุนสูง การวางเรือนจะวางตามแนวตะวันออกจะวางด้านจั่วตามแนวแกนตะวันออก ตะวันตก มีเรือนครัววางขวางอยู่ด้านข้างเรือนในส่วนด้านหน้าเรือนจะมีแคร่ (เพิง) คุมพื้นที่ของ ระเบียบ และหลังคาคุมที่เรียกแคร่นี้จะต่อคุมในส่วนของบันได (ขันได) มาวางบนเสาหน้าบันไดทางขึ้น ตัวเรือนจะวางบันไดขึ้นลง สองตำแหน่ง คือ ด้านหน้าเรือนหนึ่งตำแหน่งและด้านข้างบริเวณพื้นที่เรือนครัวอีกหนึ่งตำแหน่ง การปิดล้อมเรือนตัวเรือนจะตีฝาเรือนที่รอบทั้งสี่ด้านจะทำช่องเปิดที่มีลักษณะค่อนข้างเล็ก เรียกว่า ป้องเอี่ยม (หน้าต่าง) และมักจะนิยมทำช่องป้องเอี่ยมในส่วนด้านหน้าและด้านข้างเรือนเท่านั้น

การจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน ลักษณะของผังเรือนจะประกอบไปด้วย ส่วน ระเบียบ ช่วงเอื้อน หรือทางช่วงเอื้อน สวม (ส่วนที่นอน) เรือนไฟ ชาน (ชานเฮ่อ) และ ก้องล่าง (ใต้ถุนเรือน) โดยภายในเรือนจะมีพื้นที่ต่างระดับกันถึงสามระดับ ซึ่งพื้นที่ต่างระดับทั้งสามนี้จะเป็นตัวบอกอาณาบริเวณพื้นที่ภายในและจะสอดคล้องกับลักษณะของตัวเรือน

ลายเส้นที่ 2 แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน : กรณีศึกษาเรือน พัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่
หน่วย 03 เลขที่ 32
(ภาพจากการลงสำรวจภาคสนามของผู้วิจัย ณ เมืองคูณ แขวงเชียงขวาง
สปป. ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

พื้นที่ระเบียง ในพื้นที่ส่วนระเบียง คือส่วนที่เป็นชานฮ้องด้านหน้าเรือนในส่วนพื้นที่บริเวณนี้บางเรือนจะทำบันไดทางขึ้นอยู่ด้านหน้าเรือนบางเรือนอาจทำบันไดอยู่ทางด้านข้างแล้วแต่ผู้เป็นเจ้าของเรือนถ้าเจ้าของเรือนต้องการระเบียงยาวก็จะทำบันไดขึ้นทางด้านข้างมีประตูเข้าออกทางเดียวแต่ถ้าเจ้าของเรือนต้องการพื้นที่ของระเบียงแบ่งเป็นสองส่วนจะทำบันไดขึ้นด้านหน้าเรือนและจะทำประตูเข้าออกสองทาง คือทางเข้าออกตรงบันไดซึ่งจะเชื่อมต่อในส่วนของชวงบ้านและอีกทางหนึ่งจะเชื่อมต่อเรือนไฟมูมบริเวณระเบียงปองเอี่ยม (พื้นที่นั่งเล่น)

พื้นที่ชวงเอือนหรือทางชวงเอือนคือบริเวณโถงกลางของเรือนซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างระเบียงหน้า เรือนไฟ ส่วนนอน (ส่วน) ส่วนเทียบ ภายในเรือนบางเรือนอาจวางพื้นที่ระเบียงปองเอี่ยมไว้ในพื้นที่ของชวงเอือนก็มี ในพื้นที่ชวงเอือนนี้จะเป็นส่วนที่สมาชิกภายในเรือนจะใช้นั่งพูดคุยกันหรือนั่งดูทีวีในเวลาพักผ่อน

ภาพที่ 10 แสดงลักษณะสภาพแวดล้อมเรือนลุ่มพัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่เมืองคุณ เมืองพวนเก่า

- 1 ลักษณะรั้วที่ใช้กันส่วนอาณาบริเวณ เรือนลุ่มพัน พันธวงศ์
- 2 แสดงตำแหน่งการจัดวาง บ้านได้ขึ้นเรือน เรือนลุ่มพัน พันธวงศ์
- 3 เทียบส่วนยื่นต่อของเรือน เรือนลุ่มพัน พันธวงศ์

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 11 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนลุ่มพัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่เมืองคุณ เมืองพวนเก่า

- 1 พื้นที่ระเบียงโดยมีแฉับคุมบริเวณหน้าเรือนวางเรื่องทำเพอ ของเรือนลุ่มพัน พันธวงศ์
- 2 ประตูทางเข้าเรือนซึ่งตำแหน่งกับ บ้านได้ขึ้นเรือน เรือนลุ่มพัน พันธวงศ์
- 3 ระเบียงหน้าเรือนบริเวณติดเรือนไฟ เรือนลุ่มพัน พันธวงศ์

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 12 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพวน บ้านนาอู่ และคุ่มบ้านโรงสีเมืองคุณเมืองพวนเก่า

- 1 ช่วงเอื้อนเชื่อมต่อกับส่วมและม่างกั้ง บนเรือนลุ่มพัน พันธวงศ์
- 2 ช่วงเอื้อนมีระเบียงป้องเอื้อนบนเรือน นายบ้าน สมหมาย อินทราสี
- 3 ด้านหลังเรือนทิศหัวนอนจะปิดล้อมฝาที่บของเรือนลุ่มพัน พันธวงศ์
- 4 ด้านหลังเรือนทิศหัวนอนจะปิดล้อมฝาที่บของเรือนนายบ้าน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

ถัดจากพื้นที่ช่วงเอื้อนภายในเรือนหลังใหญ่จะเป็นพื้นที่ของ ส่วม (ส่วนนอน) ซึ่งในส่วนนอนนี้จะมีการกั้นส่วน มีการปิดล้อมอย่างมิดชิดในส่วนด้านในและด้านนอกซึ่ง ในส่วนพื้นที่นอนจะไม่นิยมทำป้อมเอื้อนซึ่งส่งผลให้รูปแบบของเรือนด้านทิศหัวนอน คือทิศเหนือ ทิศใต้ มีฝาเรือนที่ตีฝาเรือนที่บตลอดแนว พื้นที่ของส่วมจะแบ่งกั้นส่วนออกเป็นสามส่วน ซึ่งจะลำดับความสำคัญจากด้านทิศตะวันออก มาทางทิศตะวันตกคือ ส่วมพ่อแม่ ส่วมเค็ม (ส่วนพื้นที่ตรงกลางเป็นส่วนนอนของลูก ๆ) และส่วมพื้นที่สุดท้ายด้านทิศตะวันตกติดกับเรือนไฟจะเป็นส่วนสำหรับลูกสาวหรือลูกชายที่แต่งงานแล้วนำสามีหรือสะใภ้ของตนเข้ามาอยู่ภายในครัวเรือนเดียวกันแต่ถ้ายังไม่ได้แต่งงานนี้ก็จะเป็นส่วนของส่วมลูก ๆ ตามปกติ อีกกรณีหนึ่งถ้าสมาชิก

ภายในครอบครัวมีเพิ่มขึ้นพ่อแม่ก็จะยกพื้นที่ส่วนนอนของตนเองให้ลูก ๆ และจะใช้พื้นที่ในส่วน
ของซานเทียบ (ม่างกั้ง) เป็นส่วนที่ใช้หลับนอนแทน

พื้นที่ส่วนเรือนไฟ (เรือนครัว) ลักษณะของพื้นที่จะปลูกเป็นเรือนที่วางลักษณะที่
ขวางกับตัวเรือนใหญ่ภายในเรือนไฟจะประกอบไปด้วย เตาไล่ (เตาไฟ) ซึ่งมีเคียงรังไฟเป็น
องค์ประกอบหลักเหนือเตาไล่จะเป็นส่วนของ ซาแห้ง (หิ้งไฟ) ใช้สำหรับวางของ เช่น หอม
กระเทียม พริก ฯลฯ บริเวณเรือนไฟนี้จะใช้เป็นพื้นที่ในการปรุงอาหาร นั่งอังไฟ นั่งกินข้าวโดยใช้
พาเข้า (โตก ถาดวางสำหรับกับข้าว)

ภาพที่ 13 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนลุงพัน พันธวงศ์ บ้านนาอู่เมืองคูน เมืองพวนเก่า

- 1 บริเวณเรือนไฟ ซึ่งจะมีเตาไล่ติดไฟอยู่ตลอดเวลา บนเรือนลุงพัน พันธวงศ์
- 2 ซาแห้งหรือหิ้งไฟสำหรับตากและเก็บของ บนเรือนลุงพัน พันธวงศ์
- 3 ด้านหลังเรือนบริเวณซาน (ซานเปียก, ซานเฮ่อ) เรือนลุงพัน พันธวงศ์
- 4 บริเวณระเบียงป้องกันซึ่งจะในบริเวณพื้นที่เรือนไฟของเรือนลุงพัน พันธวงศ์
- 5 ห้านสำหรับหุงข้าวเรือน ลุงพัน พันธวงศ์
- 6 ประตูออกซานยังคงใช้สลักกลอน เรือนลุงพัน พันธวงศ์
- 7 ด้านใต้ของบริเวณแม่เตาไฟ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคูน แขวงเชียงขวาง
สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

ลักษณะของพาเข้าของชาวพวนจะมีลักษณะที่สูงเนื่องจากการนั่งกินข้าวจะไม่นั่งกับพื้นจะนั่งบนม้านั่งเล็ก ๆ อีกทีหนึ่ง ในเรือนไฟนี้บางเรือนจะวางโต๊ะและเก้าอี้สำหรับนั่งพักผ่อน โดยเห็นบรรยากาศภายนอกโดยมองผ่านช่องป่องเฉียง เือนไฟจะเป็นส่วนที่เชื่อมต่อกับสวนชานเฮ่อ (พื้นที่ของชานด้านหลังเรือนสำหรับล้างจาน หรือเรียกว่าชาน ชานเปียก) จะเป็นพื้นที่บริเวณที่เปียกและพื้นที่ส่วนนี้จะมีบันไดกับพื้นที่ส่วนกึ่งกลางและลานบ้าน

ภาพที่ 14 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน บ้านนาอู่ คุ่มบ้านโรงสีเมืองคุณ เมืองพวนเก่า

- 1 บริเวณเรือนไฟบนเรือนสูง บุญทา สมสีดา
- 2 เรือนไฟจะแขวนพาเข้า และ ของบนซาแห้ง
- 3 ชานเฮ่อบนเรือนสูง บุญทา สมสีดา
- 4 ชานเฮ่อบนเรือนสูง นายบ้านสมหมาย อินทราศี
- 5 ชานเฮ่อของเรือนข้างทางบ้านนาอู่

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

พื้นที่กึ่งกลาง (ใต้ถุนเรือน) ในส่วนของพื้นที่ใต้ถุนเรือน ปัจจุบันเรือนชาวพวน ยังคงใช้พื้นที่ของใต้ถุนในการเก็บของเช่นพื้นไม้ ไม้กระดานสำหรับไว้ซ่อมแซมปรุแต่งเรือน และจะจัดใต้ถุนเรือนให้ดูเป็นระเบียบสะอาดตาอยู่เสมอในเรือนบางเรือนใต้ถุนเรือนยังคงจัดพื้นที่สำหรับผู้กวว ควาย

ภาพที่ 15 แสดงลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน บ้านนาอู่ คุ่มบ้านโรงสีเมืองคุณ เมืองพวนเก่า

- 1 คุณลุงพัน เจ้าของเรือนยื่นเทียบให้เห็นความสูงของใต้ถุนเรือน
- 2 ใต้ถุน เรือน นายบ้าน สมหมาย อินทราสี
- 3 ใต้ถุนเรือนเมื่อมองผ่านรอดไต้บันได
- 4 กึ่งกลางส่วนใหญ่จะโล่งเตียนเกือบทุกหลังคาเรือน
- 5 กึ่งกลางของเรือนบางเรือนยังคงใช้เก็บวัว ควาย

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

สรุป ลักษณะรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทพวน ในพื้นที่บ้านนาอู่ บ้านเพี้ยวัด บ้านโรงสี ทั้งสามหมู่บ้านมีลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกัน ทั้งลักษณะที่ตั้ง การจัดวางผังบริเวณ การจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน รวมถึงลักษณะวิถีชีวิตซึ่งในตำแหน่งของหมู่บ้านทั้งสามหมู่บ้าน จะมีลักษณะการตั้งชุมชนที่ตั้งเกาะไปตามถนนสายหลัก และเลือกตั้งชุมชนใกล้เคียงแหล่งน้ำ อันได้แก่ น้ำเจียบ น้ำรินสูง พื้นที่นาโดยรอบจะมีลักษณะเป็นรูปแบบนาขั้นบันได เนื่องจากสภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ลาดเนินเขา พื้นที่นาจะอยู่ไม่ไกลกับบริเวณหมู่บ้านมากนัก ตัวกลุ่มเรือนจะปลูกเรือนตามแนวยาวไปตามถนน บางส่วนมีการจัดวางซ้อนแถวกัน (ซ้อน 2-3 แถว) ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกัน การจัดวางเรือนจะยึดหลักวางเรือนตามแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก ภายในเรือนมีการจัดวางพื้นที่ใช้สอยหลัก ๆ อยู่ 6 ส่วน ได้แก่ ส่วนใต้ท้องล่าง ชานฮ้อง บ่วงเรือน ล้อม ครัวไฟ และส่วนชานฮ้อง แต่ละส่วนถูกกำหนดพื้นที่แบ่งด้วยคติความเชื่อที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตประจำวันแบบตรงไปตรงมาที่ยึดมั่นถือมั่นในประเพณีนิยมแบบดั้งเดิม ถึงแม้ว่าเรือน กลุ่มเรือน การตั้งชุมชนจะอยู่ในช่วง 30-35 ปีที่ผ่านมา แต่ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนถูกปรุงแต่งขึ้นด้วยความทรงจำของผู้คนสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและยึดถือประเพณีเดิม

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทพวน

ชาวไทพวนนั้นมีการปฏิบัติรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ตามแบบอย่างบรรพบุรุษของตนไว้เป็นอย่างดีและสืบทอดต่อ ๆ กันมาถึงแม้จะมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานอยู่ ณ ที่แห่งไหนใดชาวไทพวนก็นำขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองนำติดตัวไปด้วยและบางครั้งอาจมีการแลกเปลี่ยนผสมผสานซึ่งกันและกันระหว่างวัฒนธรรมของตนเองกับวัฒนธรรมดั้งเดิมในพื้นที่แห่งใหม่ที่ตนเองได้อพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งใหม่และเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนพื้นที่ในแต่ละที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยดังนั้นก็อาจทำให้วัฒนธรรมและประเพณีในบางสิ่งบางอย่างได้เลิกปฏิบัติซึ่งก็แล้วแต่ปัจจัยเหตุผลที่อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของแต่ละพื้นที่ของแต่ละชุมชนจึงทำให้ประเพณีบางอย่างหมดไปและในบางลำดับขั้นตอนของพิธีการปฏิบัติอาจถูกลดขั้นตอนลงหรือในทางกลับกันบางพื้นที่บางบางชุมชนอาจยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้อย่างครบถ้วนในการศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทพวน ในประเทศไทยได้มีผู้ที่ศึกษาค้นคว้าวิจัยไว้แล้วอยู่หลายท่านด้วยกัน ทั้งนี้ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทพวนสามารถกล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้

1. การนับถือศาสนา

ชาวไทยพวนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธในการนับถือพระพุทธรูปศาสนานั้นชาวไทยพวนมีการมาตั้งแต่สมัยเมื่อยังอยู่เมืองพวนในประเทศลาวและเป็นการนับถือพระพุทธรูปอย่างเคร่งครัด⁵ และให้ความสำคัญมากโดยการอบรมสั่งสอนสืบทอดต่อกันมาตลอดจนการให้ความเคารพสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นพุทธสถาน ตลอดจนปูชนียวัตถุในทางพุทธศาสนาทั้งที่อยู่ในวัดและอยู่นอกวัดรวมไปถึงการบำเพ็ญบุญกุศลทำบุญให้ทาน รักษาศีลเข้าวัดฟังเทศน์เจริญภาวนาชาวไทยพวนปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ 16 วัดเตาเหล็กชาวไทยพวนร่วมใจกันสร้างที่อำเภอพนมสารคราม จังหวัดฉะเชิงเทรา (จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุน แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

2. วัฒนธรรมข้าว

นอกจากชาวไทยพวนจะยึดมั่นในพุทธศาสนาแล้วชาวไทยพวนยังมีความผูกพันกับวัฒนธรรมข้าว การทำนาข้าว วัฒนธรรมข้าวทำให้เกิดวัฒนธรรมและพิธีกรรมอื่น ๆ เช่น การแรกนา การเลี้ยงเจ้านา การทำบุญกลางบ้าน ทำบุญห่อข้าว วัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหาร เช่น ในประเพณีฮีตสิบสองได้กล่าวถึงวัฒนธรรมข้าวไว้ คือ

⁵ วิเชียร วงศ์วิเศษ, ไทยพวน : การนับถือศาสนา (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2517), 49.

เดือนอ้าย บุญข้าวหลาม	เดือนยี่ บุญแม่โพสพ
เดือนสาม บุญข้าวเจ้	เดือนสี่ บุญพระเวส
เดือนห้า บุญสงกรานต์สงน้ำพระ	เดือนหก ทำบุญวันวิสาขบูชา
เดือนเจ็ด ทำบุญกลางบ้าน	เดือนแปด ทำบุญวันเข้าพรรษา
เดือนเก้า ทำบุญห่อข้าว	เดือนสิบ ทำบุญโยยทานเข้าพรรษา
เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษาดักบาตรเทโว	เดือนสิบสอง ทำบุญทอดกฐิน ⁶

ในประเพณีดังกล่าวมานี้ ในการโยกย้ายอพยพถิ่นฐานของชาวไทยวนเข้าไปตั้งถิ่นฐานในแต่ละแห่งนั้นอาจมีการผสมผสานของวัฒนธรรมในพื้นที่อาจทำให้ในประเพณีฮีตสิบสองนี้มีความแตกต่างกันไปบ้าง เช่น ประเพณีฮีตสิบสองของชาวไทยวนที่บ้านโฮ้งในจังหวัดแพร่ ซึ่งก็ได้ยึดถือและปฏิบัติตามแบบอย่างบรรพบุรุษ และในรอบหนึ่งปีประเพณีที่ชาวไทยวนได้ยึดถือและยังคงปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาดังต่อไปนี้

เดือนอ้ายบุญข้าวเจ้	เดือนยี่บุญข้าวหลาม
เดือนสามบุญกำฟ้า	เดือนห้าบุญสงกรานต์
เดือนหกบุญหมู่บ้าน	เดือนแปดบุญเข้าพรรษา
เดือนเก้าบุญห่อข้าว	เดือนสิบเอ็ดบุญดักบาตรเทโว
เดือนสิบสองใส่กระจาดเทศกัมมาชาติ ⁷	

ในปัจจุบันนี้สังคมในยุคนี้เปลี่ยนแปลงไปมากประเพณีดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนี้ ประเพณีบางอย่างอาจไม่มีการปฏิบัติ อย่างไรก็ตามก็เห็นได้ว่าประเพณีฮีตสิบสองนี้เกิดขึ้นในสังคมเกษตรวัฒนธรรมในการปลูกข้าว ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเพณีของชาวไทยวนนี้ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับศาสนาและความเป็นอยู่เกือบทุกอย่าง ดังนั้น จึงทำคนในชุมชนของตนมีโอกาสมาร่วมพบปะสังสรรค์กันพูดคุยกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประเพณีฮีตสิบสองนี้ยังทำให้ผู้คนใน

⁶ บุญเดิม พันรอบ, “วัฒนธรรมข้าว : พวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,” วารสารบูรพาศึกษา วารสารการวิจัย มนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์, 1, 1 (มีนาคม 2545) : 24-59.

⁷ สรุปจากการสัมภาษณ์ผู้คนที่ในพื้นที่จากการลงสำรวจงานวิจัยที่บ้านบางมะเฟือง ธันวาคม 2550

ชุมชนได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาหลักคำสอนของศาสนาหรือแม้แต่พิธีปฏิบัติเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่การเพาะปลูกเช่นในเดือนยี่ บุญพระแม่โพสพประเพณีนี้ทำเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวเปลือกเป็นการทำเพื่อไม่ให้เกิดโรคระบาดหรือศัตรูพืชไม่ให้มาทำลายผลผลิตจากการเพาะปลูก

3. ประเพณีกำฟ้า

ประเพณีกำฟ้า⁸ “กำฟ้า” ตามความหมายในทางปฏิบัติ ได้แก่ การหยุดพักไม่ไม่ทำงานเมื่อถึงเดือน วัน และเวลากำฟ้าชาวบ้านก็จะหยุดพักไม่ทำงานกันเลย สำหรับพวกเด็ก ๆ และพวกหนุ่มสาวจะเล่นกันอย่างสนุกสนานตามวิธีการเล่นของท้องถิ่นนั้น เวลากลางวันเล่นทรงเจ้าเข้าผีต่าง ๆ การกำฟ้าปีหนึ่งกำ 3 ครั้ง หรือ 3 วัน

ถ้าในความหมายของของคำ ประเพณีกำฟ้า คำว่า “กำ” เป็นคำพวน หมายถึง การสักการะ ส่วนคำว่า “ฟ้า” หมายถึง เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ที่อยู่สูงเทียมฟ้า เทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจเห็นซึ่งหมายถึง “แกน” ดังนั้น คำว่ากำฟ้าหมายถึงการนับถือสักการะบูชาฟ้าสาเหตุที่เกิดประเพณีกำฟ้าขึ้น อันเนื่องมาจากชาวพวนมีการประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลักในการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในเรื่องของการทำนาในสมัยก่อนนั้นการทำนานั้นต้องพึ่งพาธรรมชาติเพียงอย่างเดียว จึงมีความเกรงกลัวต่อฟ้ามากถือว่าฟ้าเบื้องบนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติ จะเป็นผู้ที่บันดาลโชคลาภให้น้ำฝนในการเพาะปลูกจึงมีความเกรงกลัวไม่กล้าทำให้ฟ้าโกรธ จึงต้องมีการเซ่นไหว้และสักการะบูชา และสำนึกในพระคุณในการที่เป็นผู้ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ในการกำฟ้าในปีหนึ่งนั้นจะต้องกำหนดให้แน่นอน คือ

1) เดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ พอตะวันตกดินก็เริ่มกำทุกคนต้องหยุดการทำงานตลอดไปจนถึงรุ่งขึ้นของวันขึ้น 3 ค่ำ พอตะวันตกดินก็เลิกกำ ทุกคนก็เริ่มทำงานได้ เรียกว่า “มัน” คือ หมดเขตกำเรียกเป็นสำเนียงแบบไทพวนว่า “ตะวันตกดินแล้วมัน”

2) เดือน 3 ขึ้น 9 ค่ำ พอตะวันตกดินก็เริ่มกำ และกำตลอดไปจนถึงรุ่งขึ้นของวันขึ้น 10 ค่ำพอเวลาชาวบ้านนำภัตตาเพลไปถวายพระเณรที่วัดเรียกว่า “ไปเพล” เมื่อกลับมาแล้วเรียกว่า “คืนเพล” ก็เลิกกำ เรียกว่า “คืนเพลแล้วมัน”

3) เดือน 3 ขึ้น 14 ค่ำ พอตะวันตกดินก็เริ่มกำ และกำตลอดไปจนถึงรุ่งขึ้นของวันขึ้น 15 ค่ำพอเวลาชาวบ้านนำภัตตาเพลไปถวายพระเณรที่วัดเรียกว่า “ไปจังหัน” เมื่อกลับมาแล้วเรียกว่า “คืนจังหัน” ก็เลิกกำ เรียกว่า “คืนจังหันแล้วมัน”

⁸ วิเชียร วงศ์วิเศษ, ไทพวน: การนับถือศาสนา, 111.

4. ประเพณีกำเียน

ประเพณีกำเียน⁹ อาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบประเพณีเดียวกันซึ่งในบางครั้งจะมีคำพูดเรียกวันประเพณีนี้ว่า “กำเียนกำคินหน้า กำฟ้ากำคินหลัง” หรือเรียกว่าวันส่งคือเป็นวันส่งฝ้ายฝักเียนในสมัยก่อนที่กล่าวเป็นกฎเกณฑ์ไว้เช่นนี้ ก็เพื่อจะได้จดจำวันคืนที่กำไว้ได้ถูกต้องไม่สับสนกันคำว่าคินหน้าคินหลังนี้หมายถึงคินหน้าของคินหลังวันกำ ถ้าพูดแบบสำเนียงไทพวนจะพูดว่า “คินมื่อหน้า คินมื่อหลัง” ประเพณีกำเียนนี้ในตอนเช้ามีดของคินแรม 11 คำรุ่งเช้าเป็นวันแรม 12 คำเป็นวันส่งฝ้ายฝักเียน ในการส่งฝ้ายฝักเียนนั้นจะสวนตอนเย็นของวันแรม 11 คำซึ่งจะเป็นวันกำวันสุดท้ายของทุกเรือน ในเย็นวันนั้นทุกบ้านทุกเรือนนั้นจะนำเอาดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปคนและสัตว์ต่าง ๆ ใส่ไว้ในกระทงหรือตะกร้าพร้อมกับอาหารที่เหลือในมือเย็นวันนั้นประมาณอย่างละ 12 คำ รุ่งเช้าของวันแรม 12 คำจึงนำเอากระทงหรือตะกร้าไปทิ้งในน้ำ ในการนำเอาไปทิ้งนั้นมือหนึ่งถือกระทงอีกมือหนึ่งถือมีดแล้วเคาะฝาเรือนและปากต้องพรวด “ฝักินได้ฝักียี้ ฝักินดีท้องกว้าง จงไปนำฝ้ายเียนเฮดเฮดเลี้ยงน้อ” จากนั้นก็ลงจากเรือนนำเอาไปทิ้งน้ำกล่าวพรวดอีกครั้งก่อนโยนทิ้งเป็นอันเสร็จพิธี

5. ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ชาวไทพวน¹⁰ เรียกว่าวัน “วันสังขานต์” เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติเช่นเดียวกันกับกลุ่มชาวไทยกลุ่มอื่นมีประเพณีถือปฏิบัติกัน 3 วันเช่นเดียวกัน ชาวไทพวนจะเรียกวันที่หนึ่งของวันสงกรานต์ว่า “วันสังขานต์ล่อง” วันที่สองเรียกวันเนาส่วนวันที่สามวันเถลิงศกเรียกว่า “วันสังขานต์ขึ้นหรือวันพระยาวัน”

ประเพณีในวันสงกรานต์หรือเรียกตามภาษาไทพวนว่าวันสังขานต์ล่องนี้ เป็นวันที่ชาวบ้านทุกคนจะต้องตื่นแต่เช้า คือตื่นก่อนเวลาที่อีกาจะออกหากิน ชาวบ้านทุกคนจะพากันลงไปอาบน้ำที่แม่น้ำชำระล้างร่างกาย เป็นความเชื่อที่ว่าเป็นการล้างบาปเคราะห์กรรมและทุกข์โศกโรคภัยเสนียดจัญไรให้ลอยไปตามกระแสน้ำ เพื่อจะได้มีความสุขกายสุขใจในปีใหม่ต่อไป และมีการจุดพลุ ตะไล ดอกไม้ไฟต่าง ๆ เข้าใจว่าเพื่อเป็นการขับไล่ภูตผีปีศาจการอาบน้ำ ในวันนี้เรียกว่า “อาบน้ำก่อนกา” คือ การตื่นไปอาบน้ำก่อนอีกาตื่นออกไปหากิน และในวันอาบน้ำก่อนกา ชาวไทพวนทุกเรือนจะต้องจัดทำขนมต้มขนมหวานและข้าวเหนียวแดง เตรียมสำหรับใส่ชะลอมถวาย

⁹ วิเชียร วงศ์วิเศษ, ไทพวน : การนับถือศาสนา, 115

¹⁰ โพธิ์ แชนล้าเจียก, วัฒนธรรมและประเพณีไทพวน (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2538), 109-120.

พระเณรในวันเถลิงศก ในตอนกลางวันทุกคนในเรือนจะจัดเสื้อ ผ้าห่ม ผ้าขาวม้า เว้นเสียแต่ผ้าถุง นำจัดวางใส่ถาด มีดอกไม้ธูปเทียนนำไปวัด เพื่อให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เรียกว่า “สวดชัยมงคลเสื่อผ้า” และในวันนี้จะมีการสงฆ์พระเณร พระพุทธรูป และปูชนียวัตถุในพระพุทธศาสนา หรือแม้แต่ต้นโพธิ์ เป็นเวลา 3 วัน และในวันนี้ในประเพณีชาวไทพวนจะพากันสร้าง “หอสงฆ์พระพุทธรูป หอสงฆ์พระสงฆ์” ถวายเพื่อใช้ในการเทศกาลสงกรานต์นี้โดยเฉพาะ เมื่อสงฆ์เสร็จงานแล้วก็รื้อทิ้ง วันเนา¹¹ ในวันนี้จะมีการสงฆ์พระพุทธรูปและสงฆ์พระสงฆ์เหมือนกันกับวันแรกและในช่วงเวลาบ่ายชาวไทพวนทุกบ้านทุกเรือนจะพากันไปเอาทรายที่แม่น้ำ มาก่อพระเจดีย์ทรายที่วัด และในช่วงเวลาเย็นชาวบ้านจะนิมนต์ฉลองพระเจดีย์ทราย

วันเถลิงศกในวันนี้ชาวไทพวนทุกบ้านทุกครัวเรือน จะนำภัตตาหาร และชะลอมที่จัดเตรียมไว้ในวันแรกนำไปถวายพระเณรที่วัดและในเวลาเพลก็นำภัตตาหารไปถวายพระเณรอีก และจัดสำหรับมีข้าวต้มขนมหวานข้าวเกรียบและดอกไม้ธูปเทียนไปด้วยเพื่อทำขวัญพระเณร เรียกว่า “บายศรีพระเณร” หลังจากทำขวัญเสร็จก็สงฆ์พระเณรจากนั้นก็พากันเล่นสาดน้ำเล่นกันอย่างสนุกสนาน

และหลังจากนั้นนับจากวันเถลิงศกไปอีก 7 วัน เรียกว่า “วันสังขานต์ผู้เฒ่า” ชาวไทพวนทุกบ้านทุกเรือนจะจัดสำหรับข้าวต้มขนมหวานข้าวเกรียบ และดอกไม้ธูปเทียน เรียกว่า “พาขวัญ” พากันไปทำขวัญผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือในประเพณีปฏิบัติ ในวันนี้ก็เพื่อเรียกขวัญมาให้ท่านและอวยชัยให้พรท่าน ขอขมาลาโทษแก่การที่ได้ล่วงเกินท่านด้วยความตั้งใจและมีได้ตั้งใจขอพรจากท่านผู้เฒ่าผู้แก่ และในวันสังขานต์ผู้เฒ่านี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เรียนวิชาอาคมหรือวิชาทางไสยศาสตร์หรือวิชาแพทย์แผนโบราณต่าง ๆ จะต้องทำพิธีไหว้ครูทุกคน ซึ่งเรียกววันนี้ว่า “เลี้ยงสังขานต์” หลังจากวันนี้ถือเป็นอันเสร็จสิ้นประเพณีสงกรานต์

6. ประเพณีบวชช้าง

ประเพณีบวชช้าง¹² เป็นประเพณีของชาวไทพวนทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในปัจจุบันได้กลายเป็นประเพณีประจำปีของท้องถิ่นของบ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัทชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ชุมชนหาดเลี้ยว สุโขทัยมีบรรพบุรุษเป็นชาวไทพวนที่อพยพมาจากเมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง ในประเทศลาว เมื่อรัชกาลที่ 3 ประมาณ ปี พ.ศ. 2387 เป็นหนึ่งในจำนวน

¹¹ วัฒนธรรมและประเพณีไทพวน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamnordicrafts.com>

¹² วิเชียร วงศ์วิเศษ, ไทพวน : การนับถือศาสนา, 105-108.

ไทยพวน ที่อยู่ในประเทศไทย จำนวน 23 จังหวัด ชุมชนหาดเลี้ยว มี 5 เครือข่าย คือ บ้านหาดเลี้ยว บ้านหาดสูง บ้านใหม่ บ้านป่าไผ่ และบ้านแม่ราก การอพยพของบรรพบุรุษพวน บ้านหาดเลี้ยว ครั้งนั้นกล่าวกันว่าทั้งฝ่ายฆราวาส และฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายฆราวาสมีพี่น้องสามแสน คือ แสนจันทร์ แสนปัญญา และแสนพล เป็นหัวหน้า ฝ่ายสงฆ์มีเจ้าหัวอ้าย สมเด็จพระวัดบ้านตาดเป็นหัวหน้า คาดว่าเดินทางเข้าประเทศไทยทางจังหวัดน่าน ผ่านจังหวัดแพร่ อุตรดิตถ์ มุ่งสู่เมืองสวรรคโลก เลือกรัฐประเศบริเวณบ้านหาดเลี้ยว ลุ่มน้ำยมปลูกสร้างบ้านเรือน สร้างวัด และหาที่ดิน ประกอบอาชีพกสิกรรม ตอนนั้นเจ้าเมืองสวรรคโลก ได้แต่งตั้งแสนจันทร์เป็นผู้ปกครองดูแลราษฎร ในท้องที่ เก็บภาษีอากรนำส่งรัฐบาลถึงกรุงเทพฯ ใช้เวลาเดินทางทางน้ำไปและกลับเป็นเวลา เดือนเศษ เมื่อแสนจันทร์ถึงแก่กรรม เจ้าเมืองสวรรคโลกได้แต่งตั้งบุตรชายคนโตของท่านชื่อทอง รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงศรีพิทักษ์ ปกครองต่อจนเป็นต้นสายพันธุ์สกุลหาดเลี้ยวในปัจจุบัน วิถีชีวิต ไทยพวนหาดเลี้ยว ชาวไทยพวน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เวลาวางจากการทำนา หึงทอดผ้า ซายตีเหล็ก ผู้เป็นช่างเงิน ช่างทอง ก็ทำเครื่องเงินเครื่องทอง ชาวตำบลหาดเลี้ยวที่นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อในเรื่องอานิสงค์ของการบวช ทั้งการบวชพระและบวชเณร ดังนั้นครอบครัวที่มีบุตรหลานเป็นชาย เมื่ออายุครบบวชก็จะจัดการทำพิธีบวชให้ ผู้บวชที่จะบวชพระได้ต้องมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ส่วนเด็กที่จะบวชเณร นั้นบวชได้ตั้งแต่อายุ 10 ปีขึ้นไป ผู้ชายหาดเลี้ยวคนใดที่มีเหตุจำเป็นไม่ได้บวชเมื่ออายุครบ หรือ แต่งงานก่อนบวช พ่อแม่ก็ต้องพยายามหาโอกาสให้บวชให้ได้ในภายหลัง แต่เดิมจะนิยมจัดงาน ในวันแรม 3 ค่ำ เดือน 4 และบวชในวันแรม 4 ค่ำ เดือน 4 การบวชในปัจจุบัน มีรูปแบบการจัด 2 แบบ คือ

งานบวชธรรมดา ไม่จัดพิธีเอิกเกริก ส่วนใหญ่จะเป็นการบวชพระ ในช่วงก่อน เทศกาลเข้าพรรษา โดยการบอกกล่าว ญาติใกล้เคียง มาร่วมในการทำขวัญ และนำนาคไปวัด เพื่อ ทำพิธีบวช การบวชแบบนี้ มักจะบวชจนครบพรรษา

ภาพที่ 17 ภาพประเพณีบวชช้างของชาวไทพวน

ที่มา : ประเพณีบวชช้างของชาวไทพวน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamnardiarts.com>

บวชหมู่ นิยมบวชกันในเดือนสี่ (ประมาณเดือนเมษายน) ระยะเวลาในการบวชจะมีตั้งแต่ 7-15 วัน จนถึงหนึ่งเดือน การบวชในลักษณะนี้ ถือเป็นงานประเพณีประจำปี ของท้องถิ่น นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 เป็นต้นมา มีการกำหนดเวลาที่แน่นอน ในการจัด โดยถือเอาวันที่ 7 เมษายน ของทุกปีเป็นวันงาน และชาวบ้านเรียกว่า “งานแห่ช้างบวชนาค” ก่อนวันบวช จะมีกลุ่มผู้หญิงกลุ่มหนึ่ง เป็นตัวแทนของแต่ละเจ้าภาพ ที่จัดงานบวช เดินไปบอกบุญ ตามบ้านใกล้เคียง เพื่อให้ไปร่วมงานกัน เรียกว่า “เถี่ยวบ้าน” งานบวชนี้ จะจัดงานรวมทั้งสิ้น 3 วัน คือ วันสุกดิบ เป็นวันเตรียมตัวของผู้บวช และเจ้าภาพ ในการจัดเตรียม ในเรื่องอาหารไว้เลี้ยงแขก ที่เชิญมาร่วมงาน รวมทั้งอุปกรณ์เครื่องอัฐบริขาร ซึ่งเรียกว่า “เครื่องกองบวช” วันที่สอง เป็นวันแห่นาค ในวันนี้จะทำพิธี โกนผมนาค อาบน้ำ แต่งตัวนาคจะสวมเสื้อสีสด บางคนใส่เสื้อกำมะหยี่สีเหลือง ที่สับเลื้อ และปลายแขนประดับด้วยตีนจก นุ่งโจงกระเบนหลากสี เช่น สีเขียว แดง ม่วง ตกแต่งด้วยเครื่องประดับ เช่น สร้อยคอทองคำ เข็มขัดนาค แหวน สวมเทริดที่ตกแต่งด้วยดอกไม้ไว้เหนือศีรษะ แต่งหน้าด้วยเครื่องสำอาง และสวมแว่นตาดำ ส่วนช้างที่นำมาร่วมขบวน เป็นพาหนะของนาค ก็จะถูกนำไปอาบน้ำที่แม่น้ำยม ตกแต่งด้วยผ้าลาดช้าง และผ้าคลุมหัวช้าง ที่ตกแต่งด้วยผ้าที่จก เป็นลวดลาย บนคอช้าง วางพาดด้วยผ้าใจขนาดใหญ่ สีขาว ซึ่งผ้าต่าง ๆ เหล่านี้ ในสมัยก่อนจะทอกันเอง เตรียมไว้แต่เนิ่น ๆ การแห่นาคด้วยขบวนช้างนั้น จะจัดขึ้นในตอนบ่าย โดยที่นาคทุกคน จะมารวมตัวกัน ที่วัดหาดเลี้ยว ก่อนที่จะตั้งขบวนแห่ ไปตามถนนไคลาด และอ้อมผ่านถนน

นอกชุมชน แล้วจึงย้ายไปตามบ้านของตน ในตอนค่ำจึงมีพิธีทำขวัญนาคนตลอดงาน และในขบวนแห่ จะมีแตรวง หรือกลองยาวมาประโคมเฉลิมฉลอง รวมทั้งมีการเต้นรำ อย่างสนุกสนาน โดยแขกที่มาร่วมงานแต่ละบ้าน ซึ่งแต่เดิมในขบวนแห่ จะมีแต่ปี๊แต่ หรือปี๊ชา และกลองรำมะนาเท่านั้น ในตอนกลางคืน ของวันสุกดิบและวันแห่นาค มักจะมีการจ้างมหรสพ มาแสดงฉลองนาคที่บ้านของแต่ละคนด้วย ในวันที่สาม ซึ่งเป็นวันบวชนั้น จะจัดพิธีกรรมดาเป็นการพานาคเดินไปวัดเพื่อทำพิธีขอบวชนาคเช่นเดียวกับการบวชทั่วไป เมื่อขอบวชเรียบร้อยแล้ว ก็ถือเป็นการเสร็จพิธี หลังจากบวชแล้วจะมีคำเรียกผู้ที่บวชเป็นพระว่า “เจ้าหัว” หรือ “หม่อม” เมื่อสึกออกไปแล้ว จะมีคำนำหน้าชื่อว่า “อ้ายทิด” ส่วนสามเณรนั้น จะมีคำนำหน้าเรียกว่า “จ้าวอ้าย” และเมื่อสึกออกไปแล้ว จะมีคำนำหน้าชื่อว่า “เชียง”

งานบวช ช้างจึงเป็นงานประเพณีงานหนึ่ง ที่มีผ้าชนิดต่าง ๆ จำนวนมาก เช่นผ้าโจงกระเบน ผ้าห่อคัมภีร์ ผ้ากราบ ผ้ากั้ว ซึ่งผ้าเหล่านี้ แม่ของผู้บวช หรือคู่รัก จะเป็นผู้ทอเตรียมไว้ก่อน นอกจากนั้น ช้างที่ร่วมขบวน ก็ได้รับการประดับตกแต่ง ด้วยผ้าชนิดต่าง ๆ และสิ่งสำคัญก็คือ ฝ้ายไฉขนาดใหญ่ สีขาว สีแดง ที่แสดงให้เห็นถึง ความสำคัญของฝ้าย ในชุมชน ตำบลหาดเสี้ยว ได้ชวนชาวไทยพวนในจังหวัดอื่นก็ยังคงรักษาประเพณีการบวชไว้ในฐานะพุทธศาสนิกชนทั่วไปก็คงไม่ใช่งานใหญ่โตมากเท่าใด พ่อแม่จะเอาลูกหลานไปฝากไว้ที่วัด ประมาณ 6 เดือน เพื่อให้หัดท่องสวดคำบวชให้ได้ ก่อนจะถึงวัดบวช 2 วัน จะต้องเตรียมงาน

ภาพที่ 18 อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีบวชของชาวไทยพวน

ที่มา : อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีบวชของชาวไทยพวน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551, เข้าถึงได้จาก [http:// www.panyathai.or.th](http://www.panyathai.or.th)

วันดา คือ วันก่อนวันบวช 1 วัน จะมีการแห่ناقไปตามถนนเวียนไปตามบ้าน ปอย บ้านผู้เฒ่าผู้แก่ ฝึเสื้อบ้าน สมัยก่อนจะจัดงานที่บ้าน เรียกว่า ปอยลูกแก้ว พอตอนเย็นก็จะทำขวัญนาคน มีอาจารย์เป็นคนทำขวัญ พิธีทำขวัญอาจารย์จะพูดลำดับตั้งแต่แรกเกิดจนโตให้รู้จัก บุญคุณพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงดูมา

วันบวชจะมีการตักบาตรทำบุญที่วัดในตอนเช้า ตอนบ่าย ๆ ก็จะเริ่มพิธีบวช พิธีบวชก็จะกระทำโดยพระสงฆ์ พอบวชเสร็จก็จะอยู่กรรมอีก 7 วัน ต้องฉันอาหารมื้อเดียว ทำสมาธิ บริกรรม

7. ประเพณีใส่กระจาด

ประเพณีใส่กระจาดหรือตามภาษาพวน เรียกว่า “เสอกระจาด” ในประเพณีนี้นั้น มักจัดให้มีงานบุญเทศน์มหาชาติซึ่งส่วนใหญ่จะจัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษาคือระยะเดือน 11 ข้างแรมหรือประมาณเดือนตุลาคม เมื่อหมู่บ้านใดกำหนดให้มีเทศน์มหาชาติวัดในหมู่บ้านนั้น ทางวัดก็จะมีหนังสือบอกไปตามวัดต่าง ๆ เพื่อทางวัดนั้นจะได้จัดส่งพระมาร่วมเทศน์ด้วยประเพณี เสอกระจาดของชาวไทพวนนี้คือวันก่อนวันเทศน์มหาชาติหนึ่งวัน ชาวบ้านที่เป็นเครือญาติจะนำเอาสิ่งของต่าง ๆ เช่น กล้วย อ้อย ข้าวต้มมัด และขนมต่าง ๆ ดอกไม้ธูปเทียนไปเสอหรือไปใส่กระจาดตามบ้านต่าง ๆ ที่ร่วมจัดงานบุญพระเวส เพื่อที่เจ้าบ้านจะได้นำของที่ไปให้ฉันเตรียมทำกัณฑ์เทศน์ โดยจะจัดใส่ชะลอม ไปถวายพระ เณร ที่เทศน์กัณฑ์ของตน และสำหรับในงานบุญพระเวสฯ นี้ ชาวไทพวนนิยมทำขนมจีน ภาษาพวนเรียกว่า “ข้าวปุ้น” และทำน้ำยาซึ่งจะนิยมทำเช่นเดียวกับการทำข้าวต้มมัดในส่วนของการทำข้าวต้มมัดนี้มักจะนิยมทำเพื่อสำหรับใส่ในกัณฑ์เทศน์ และแจกจ่ายให้แก่เพื่อนบ้านและในประเพณีนี้ชาวไทพวนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเกือบทุกจังหวัดส่วนใหญ่จะยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีเสอกระจาด นี้ยังคงปฏิบัติอยู่จนถึงปัจจุบันนี้¹³

ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นวันเสอกระจาดจะมีก่อนวันเทศน์มหาชาติหนึ่งวันและก่อนวันเสอกระจาดหนึ่งวันในวันนี้จะเป็นวันที่ผู้สาวชาวไทพวนหญิงสาวจะช่วยกันทำขนมทำการห่อข้าวต้มและการทำขนมจีนซึ่งในวันนี้ ผู้บ่าวหรือหนุ่ม ๆ จะไปช่วยงานตามบ้านผู้สาวที่ตนเองคุ้นเคยหรือหมายปองอยู่จนเสร็จการเตรียมทำขนมห่อข้าวต้มมัดในตลอดคืนนั้นพอถึงรุ่งเช้าซึ่งเป็นวันเสอกระจาด

¹³ คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคกลาง บ้านหมี่ อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2542), 70

8. ประเพณีห่อข้าวยามดิน

ห่อข้าวยามดิน เป็นการทำให้กับผีเปรต ผีตายอดตายอยาก ประเพณีห่อข้าวยามดิน ชาวบ้านจะปฏิบัติกันโดยเอาของกิน เช่น พักแพง แดง ข้าวโพด มาแลกกันตามบ้านเพื่อประกอบอาหาร แล้วนำมาหนึ่งรวมกันกลางลานบ้านของพี่น้องได้ด้วยกันจะมีพืชผลดังกล่าวรวมทั้งข้าวและเนื้อ เมื่อนึ่งเข้ากันดีแล้วก็นำของที่หนึ่งมาปั้นเป็นก้อน แล้วนำมาห่อด้วยใบตองกล้วย และนำไปทิ้งไว้ที่ตีนโบสถ์ที่วัด เพื่อว่าผีจะได้มากินอาหารที่วางทิ้งไว้นั้น บางครั้งนิยมการทำบุญตักบาตรด้วยประเพณีห่อข้าวยามดิน ในปัจจุบันไม่นิยมทำกัน เหตุผลก็คือบริเวณที่จะประกอบพิธีไม่มีอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งเห็นว่าเป็นการทำให้วัตรรุงรัง

9. ประเพณีทานข้าวสะ

ประเพณีเดือน 10 เรียกว่า “การทานข้าวสะ” ปัจจุบันนี้เป็นประเพณีที่ไม่นิยมปฏิบัติกันแล้ว การทานข้าวสะนั้นเดิมใช้ปฏิบัติกัน เนื่องมาจากความเชื่อว่าเป็นการอ้อนวอนขอความอุดมสมบูรณ์ในการเกษตรกรรม เมื่อถึงเดือนสิบชาวบ้านจะเอาใบตองมาให้พระสงฆ์เขียนคำจารึกเป็นภาษาบาลี ขอความสวัสดิ แล้วเอาไปใส่ไว้ในนา พร้อมทั้งขอข้าวพระมาปั้นเป็นเต่า แล้วตากแดดให้แห้งเสร็จแล้วก็นำไปไว้ในโองข้าวสาร นอกจากนี้ยังได้นำทรายไปให้พระปลุกเสกเพื่อนำไปวางไว้ในนา และวางไว้รอบบ้าน การปฏิบัติดังนี้ก็เนื่องจากความเชื่อว่าจะได้มีข้าวปลากินอุดมสมบูรณ์ การทำไร่นาจะได้ผลดี ข้าวออกรวงอย่างเต็มที่ปราศจากตัวแมลงเพลี้ยมารบกวน นอกจากนี้ยังเป็นความเชื่อว่าจะทำให้สิ่งไม่ดีทั้งหลายอันตรายไปจากทุ่งนาและบ้านเรือนของตนอีกด้วย¹⁴

สรุป ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยวนโดยทั่วไป ยังคงมีการยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีลักษณะรูปแบบของพิธีกรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งโดยรวมแล้วเป็นผลสืบเนื่องมาจากคติความเชื่อเดียวกัน ในการดำรงวิถีชีวิตรูปแบบของสังคมในวัฒนธรรมข้าว ไม่ว่าผู้คนจะตั้งถิ่นฐานไปอยู่ ณ ที่แห่งใดก็ตาม สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของกลุ่มเผ่าพันธุ์เดียวกัน

¹⁴ วิเชียร วงศ์วิเศษ, ไทพวน : การนับถือศาสนา, 121-123.

การปลูกเสี้ยน (ปลูกเรือน) และวิวัฒนาการรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทพวน

ภาพที่ 19 ลักษณะเรือนพวน ใน สปป.ลาวและในประเทศไทย

- 1 เรือนพื้นถิ่นไทพวน คุ่มบ้านโรงสีบ้านวัดเพี้ยเมืองคุณ
- 2 เรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านนาอู่ เมืองคุณ
- 3 เรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านทุ่งโฮ้ง จ. แพร่
- 4 เรือนพื้นถิ่นไทพวนที่อำเภอศรีมโหสถ จ.ปราจีนบุรี

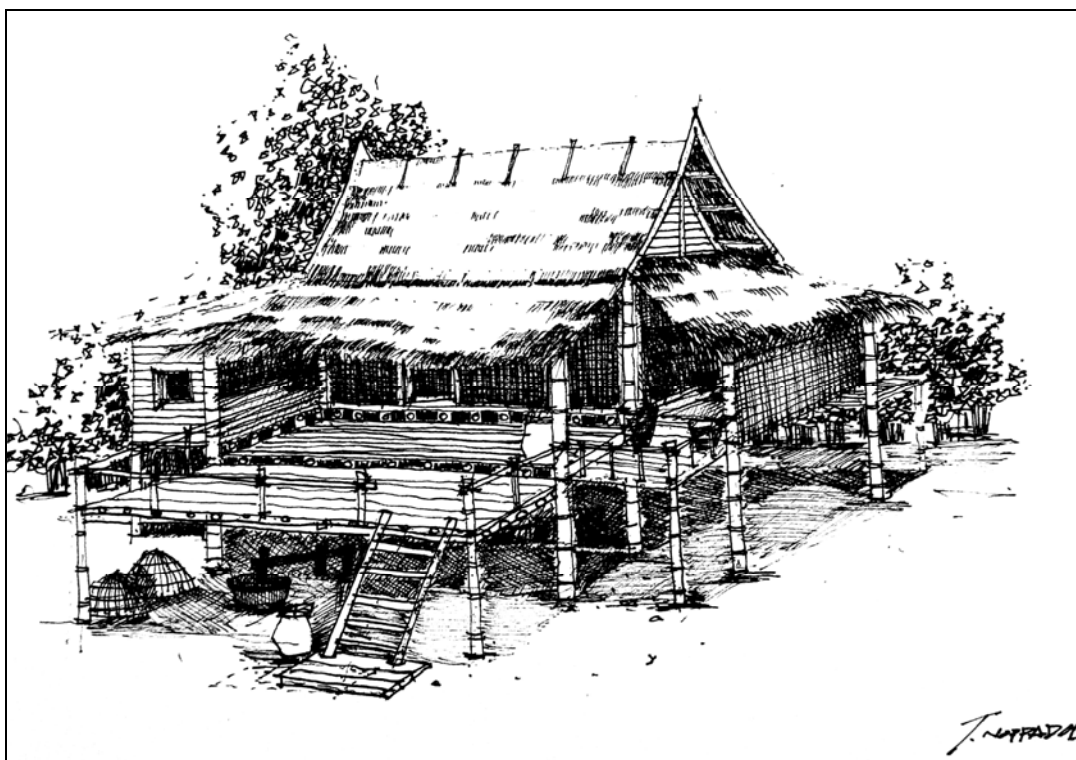
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนาม ณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว, 10-14 มิถุนายน 2552)

เรือนไทพวนหรือ เสี้ยนไทพวน

เรือนพวนในประเทศไทยนั้นได้มีการแบ่งช่วงยุคเวลาตามลักษณะของการใช้วัสดุที่มี การพัฒนารวมถึงการใช้เทคโนโลยีและเทคนิคต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการปลูกสร้างเรือนซึ่งอาจ แบ่งออกเป็นสามช่วงดังต่อไปนี้

1. เรือนไทพวน ในยุคต้น (ปี พ.ศ. 2372-2436)

ในช่วงเวลานี้เป็นเวลาที่ชาวไทพวนนั้นได้ถูกทางกรุงเทพฯ กวาดต้อนจากเมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง เมืองเวียงจันทน์ ฯลฯ เข้ามาไว้ในหัวเมืองชั้นในของอาณาจักรสยาม ซึ่งถือว่าเป็นช่วงแรก ๆ ในการอพยพเข้ามาในการตั้งถิ่นใหม่ เพราะฉะนั้นวิถีชีวิตในช่วงนี้เหมือนเริ่มต้นสร้างหลักแหล่งใหม่ในช่วงยุคสมัยนี้ ผู้คนคงไม่มีเวลาในการประดิษฐ์ประดอยฝีมือเท่าใดนัก ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าเทคนิคในการปลูกสร้างเรือนคงหาวิธีในการปลูกสร้างที่ง่าย ขั้นตอนไม่ซับซ้อนมากนัก ดังนั้นจึงพากันปลูกเรือนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นลักษณะเรือนเครื่องผูกที่สร้างด้วยไม้ไผ่ และใช้การสับฟากเป็นพื้นเรือน ใช้เถาวัลย์มัด และใช้ดอกมัดมุงหลังคาที่ทำด้วยใบไม้ และ หญ้า แฝก ปรีอ

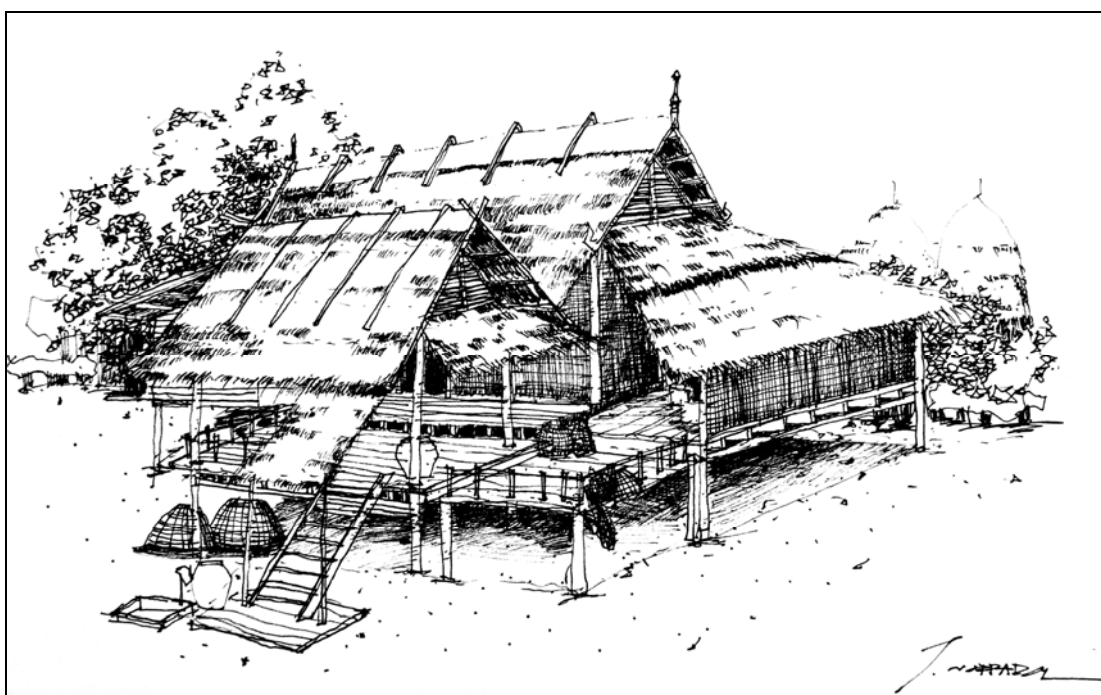

ลายเส้นที่ 3 ลายเส้นเรือนพื้นถิ่นไทพวนในยุคสมัยต้น

(ปรับปรุงจากภาพการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ วัดปากคลอง จังหวัดนครนายก)

2. เรือนไทพวน ในยุคกลาง (ปี พ.ศ. 2436-2500)

ในยุคนี้จัดว่าเป็นยุคที่มีความมีความมั่นคงในชีวิต ผู้คนมีหลักแหล่งมีที่นาพื้นที่เป็นของตนเองอย่างถาวร มีความผาสุกมากขึ้นการขยายครัวเรือน แต่ละเรือนมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มมีความพิถีพิถันมากขึ้นมีการพัฒนาในด้านเทคนิคและเทคโนโลยี จากเดิมที่เป็นเรือนเครื่องผูกพัฒนามาเป็นเรือนเครื่องสับจากพื้นฟากกลับมาเป็นพื้นไม้กระดาน โดยเรือนเครื่องสับนี้มีการแกะสลักลวดลายเชิงชาย ช่องลม เป็นนกนกก้าง และเทคนิคในการเข้าไม้จะใช้สอดและเดือยสลักไม้ ในยุคนี้จึงถือได้ว่าเป็นยุคที่มีการพัฒนาเทคนิคและวัสดุ

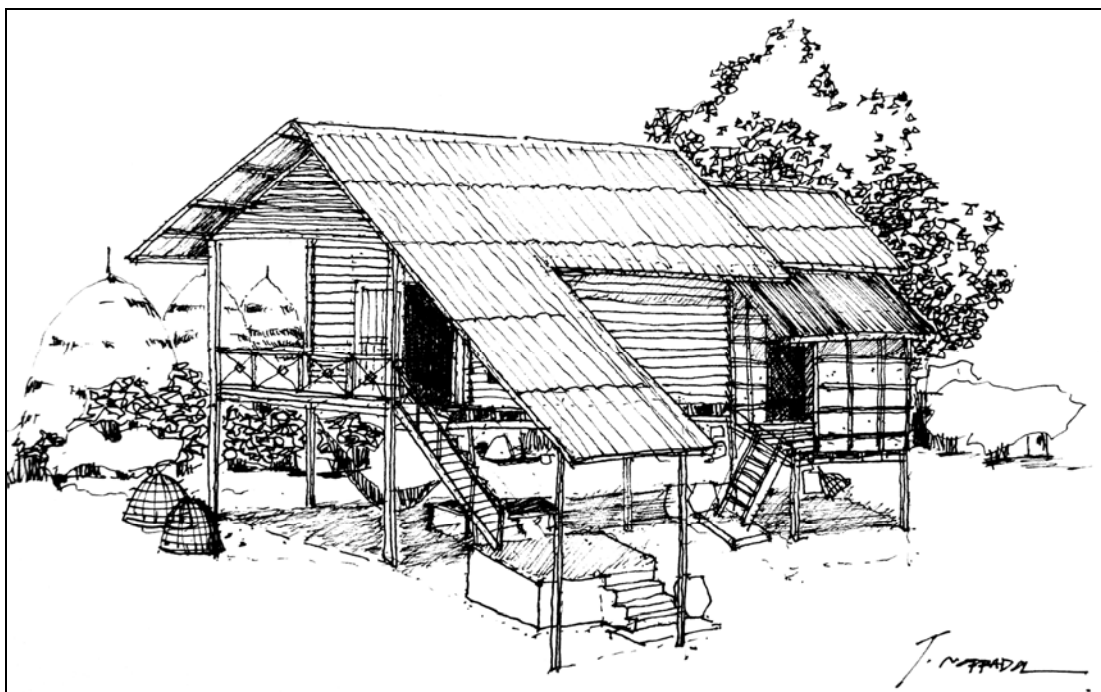

ลายเส้นที่ 4 ลายเส้นเรือนพื้นถิ่นไทพวนในยุคสมัยกลาง

(ปรับปรุงจากภาพการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ วัดปากคลอง จังหวัดนครนายก)

3. เรือนไทพวนในยุคปลาย (ปี พ.ศ. 2500 - ปัจจุบัน)

ในยุคนี้เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะการเปลี่ยนแปลงวัสดุการขยายพื้นที่มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบ

ลายเส้นที่ 5 ลายเส้นเรือนพื้นถิ่นไทพวนในยุคสมัยปลาย

(ปรับปรุงจากภาพ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ วัดปากคลอง จังหวัดนครนายก)

คติความเชื่อในการปลูกเรือนไทพวน

ตามคติความเชื่อของไทพวนจะปลูก (ปลูกสร้าง) บ้านปลูกเรือน จะต้องเลือกที่ให้ได้ ลักษณะที่ดีที่เป็นมงคล การเลือกที่ต้องมีผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ไปดูทิศทางให้การเลือกที่จะเสี่ยงทายหาที่ด้วยการ

1. ขุดหลุมให้ลึกพอประมาณ แล้วเอาใบไม้ปกหลุมไว้ 1 คืน รุ่งเช้าเปิดหลุมเอาดินขึ้นมาดมดูว่ากลิ่นเป็นอย่างไร ถ้าดินมีกลิ่นเหม็น กลิ่นเน่าผิดกลิ่นธรรมชาติของดิน ถือเป็นอัปมงคล ปลูกเรือนไม่ได้จะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย

2. นอกจากดูดิน ดมกลิ่นดิน ดูน้ำในหลุมด้วยว่า น้ำเป็นอย่างไร สีอะไรน้ำใสหรือสีเน่ามีมัน น้ำมีกลิ่นเหม็น ปลูกเรือนไม่ได้จะเจ็บป่วย น้ำจะท่วมบ้าน

3. ปลูกเรือน ต้องไม่ปลูกใกล้หอบ้าน เป็นชะล่า

4. ปลูกเรือนที่รื้อลงจะสร้างใหม่ต้องทิ้งไว้ 1 ปี ก่อนจึงปลูกใหม่ได้ เมื่อเลือกที่ปลูกได้แล้ว ก็จะต้องเชิญแม่ธรณีออกจากพื้นที่ที่จะปลูกเรือนไปไว้ที่อื่นก่อน เพราะจะขุดหลุมฝังเสา จอบเสียมจะไปถูกแม่ธรณีให้เดือนร้อน และเชิญเทวดาลงมาเสี่ยงหาพื้นที่มงคลอีกครั้งเมื่อ

เชิญแม่ธรณีออกไปแล้วก็เชิญเทวดาลงมา เจ้าของที่จะกวาดพื้นตรงที่ปลูกเหียนให้สะอาดเตียน เอาตะปุดตกลงไปที่พื้นให้เป็นรู เอาเมล็ดข้าวสาร 7 เมล็ดใส่ลงในรูตะปุด เอาดอกไม้ ธูปเทียนวางบนรูตะปุดแล้วใช้ขันครอบรูตะปุดเอาไว้ 1 คืน รุ่งเช้าเปิดที่ครอบดูถ้าเมล็ดข้าวทั้ง 7 เมล็ดยังอยู่เหมือนเดิมไม่กระจัดกระจายเสียหาย ถือว่าที่ตรงนั้นดีเป็นมงคลปลูกเหียนแล้วจะอยู่ดีกินดี แต่ถ้าเมล็ดข้าวกระจัดกระจายแสดงว่าที่ตรงนั้นเป็นอัปมงคล จะอยู่ไม่เป็นสุขการปลูกเหียนต้องปลูกให้เสร็จในวันเดียว คือ ชิงสุก ปลูกเสาร์ เมื่อขุดหลุมเสร็จจะใช้ของมาปิดปากหลุมกันไม่ให้สัตว์ลงไป หลุมเสาแต่ละหลุมจะมีชื่อเรียกคล้องจองกัน เช่น คำสี่ คำดี คำมี ฯลฯ การตัดไม้ทำเสาเหียน จะต้องหาวันไปตัดให้ได้มงคล และไม้ที่เอามาทำเสาจะต้องลำต้นตรง ไม่คดงอ ไม้ไม่แตก ไม้กลวง เมื่อล้มไม้ลงแล้วจึงพบว่าใจไม้แตกกลวง ก็จะไม่เอาไปใช้ปลูกเหียนไม่ได้ ไม้ที่จะทำเสาต้องเป็นไม้ไม่แยงเงา คือ เงาของไม้ไม่ทอดลงน้ำ ไม้มีกิ่งตาย มีใบดก มีมดอยู่มาก ๆ ถือว่าจะทำให้อยู่ดีกินดี มีความสามัคคีกลมเกลียว ขณะตัดไม้ทำเสา ถ้ามีเสียงนกเค้าแมวร้อง ตุ๊กแกร้อง แลนร้อง (ตะกวด) ฟานร้อง (เนื้อทราย) แม้ไม้จะล้มแล้วก็เอามาทำเสาไม่ได้ ถือเป็นอัปมงคลการลงเสาเอกหรือเสาแฮก เสาขวัญ ต้องหาวันลงเสาจะต้องไม่ให้ถูกวันเก้ากอง ถือเป็นอัปมงคลก่อนยกเสาลงหลุมต้องว่าคาถานกคุ้มดีใส่หน้าเสา หัวเสาดิดแผ่นทอง มัดด้วยไซ ยอดกล้วย ต้นอ้อย ภายในไซจะใส่ เงิน ทอง ข้าวสาร ดอกไม้ มีการแห่รอบบริเวณเหียน 3 รอบ พราหมณ์ หรือผู้รู้จะกระทำพิธีเดินด้วยการถือไหเกลือไหปลาร้า ชาวบ้านจะถือกบ ห่อเต่า (หลาว มีด สิว ลูกแหงา)

สรุป เรือนไทพวน มีวิวัฒนาการปรับเปลี่ยนตามกาลเวลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมโดยรอบ เริ่มต้นจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ ความมั่นคงในชีวิตยังไม่มี ดังนั้นจะสะท้อนภาพของเรือนในลักษณะเรือนชั่วคราว จากนั้นในระยะเวลาหนึ่งผ่านไป วิถีชีวิตมีความมั่นคงมากขึ้น จากเรือนที่มีลักษณะเป็นเรือนชั่วคราว จะเป็นเรือนที่มีความถาวรมากขึ้น รวมถึงมีการขยายปรับเปลี่ยนเรือนให้มีความสอดคล้องในวิถีชีวิตตน

บทที่ 3

ลักษณะทางกายภาพ และระบบนิเวศของพื้นที่ศึกษา

บริบทและสภาพทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ภูมิหลังและความเป็นมาของจังหวัดฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทราหรือที่นิยมเรียกกันว่า "แปดริ้ว" เคยเป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ในอำนาจการปกครองของขอมมาก่อนในสมัยอิทธิพลของอาณาจักรลพบุรี (ขอม) เมืองฉะเชิงเทราตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำบางปะกง เป็นไปได้ว่าชาวเมืองสมัยโบราณอาจจะเรียกชื่อแม่น้ำบางปะกงว่า “คลองลึก” หรือ “คลองใหญ่” ตามลักษณะที่มองเห็น แต่ด้วยอิทธิพลเขมรจึงได้เรียกชื่อแม่น้ำเป็นภาษาเขมรว่า “สตีงเตรง หรือ ฉตริงเทรา” ซึ่งแปลว่า คลองลึก นั่นเอง ครั้นเรียกกันไปนาน ๆ เสียงเลยเพี้ยนกลายเป็น “ฉะเชิงเทรา” แต่ก็มีความเห็นอื่นที่แตกต่างออกไปว่าชื่อ “ฉะเชิงเทรา” น่าจะเพี้ยนมาจาก “แสงเชรา” หรือ “แซงเซา” หรือ “แสงเซา” อันเป็นชื่อเมืองที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชเสด็จไปตีได้ตามที่พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐกล่าวไว้มากกว่า

แผนที่ที่ 5 แสดงลักษณะอาณาเขตของจังหวัดฉะเชิงเทรา

- 1 ภาพถ่ายทางอากาศของ จ.ฉะเชิงเทรา
- 3 อาณาบริเวณซึ่งแบ่งเป็นเขตต่าง ๆ ของ จ.ฉะเชิงเทรา

ที่มา : [google earth](http://www.google.com) [online], Accessed 13 April 2008. Available from <http://www.chachoengsao.go.th>

ส่วนความเป็นมาของชื่อ "แปดริ้ว" ก็มีเล่าขานกันมาหลายกระแส บ้างก็ว่าได้ชื่อว่าเมืองแปดริ้ว ก็เพราะขนาดอันใหญ่โตของปลาช่อนที่ชุกชุมเมื่อนำมาแล้ว จะต้องแล่ถึงแปดริ้ว หรือไม่ก็ว่ามาจากนิทานพื้นบ้านเรื่อง "พระรถเมรี" เล่าว่ายักษ์ฆ่านางสิบสองแล้วฆ่าเหล่าศพออกเป็นชิ้น ๆ รวมแปดริ้ว ทั้งลอยไปตามลำน้ำท่าลาดสำหรับข้อสันนิษฐานการตั้งเมืองฉะเชิงเทราปรากฏครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในฐานะหัวเมืองชั้นในหรือเมืองจัตวา ในแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031) แต่สำหรับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏชัดเจนในสมัยพระนเรศวรมหาราชที่ใช้เมืองฉะเชิงเทราเป็นที่รวบรวมไพร่พล เมื่อ พ.ศ.2136 ด้วยชัยภูมิของเมืองที่เหมาะสมแก่การทำสงครามกองโจร ทำให้ฉะเชิงเทราเป็นเมืองหน้าด่านที่ใช้ป้องกันศัตรูปกป้องเมืองหลวง จวบจนสู่การปกครองระบบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2475 และในปี พ.ศ.2476 มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาค คำว่าเมืองเปลี่ยนเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ครองเมือง หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นปีที่มีการตั้งภาคครั้งสุดท้ายของไทย ฉะเชิงเทราได้รับเลือกเป็นสถานที่ภาคมีเขตความรับผิดชอบ 8 จังหวัด ซึ่งนับเป็นบทบาทที่สำคัญทางประวัติศาสตร์การปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพที่ 20 ปากน้ำเจ้าโล้นแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ที่มา : เลิศลักษณะ บุญเจริญ, ฉะเชิงเทราเมืองแห่งอนาคต (กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539), 27.

จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือเมืองแปดริ้ว เมืองฉะเชิงเทราถูกยกฐานะขึ้นเป็นหัวเมืองชั้นในหรือ เมืองจัตวามีบทบาทสำคัญเทียบเท่าเช่นเดียวกับเมืองปราจีนบุรี ระยอง ชลบุรี บางละมุง นครนายก สระบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม เพชรบุรี วิเศษไชยชาญ ราชบุรี นครชัยศรี

ไทรโยค ศรีสวัสดิ์ ลพบุรี สุพรรณบุรี พรมบุรี อินทบุรี สรรค์บุรี มโนรม อุทัยธานี ชัยนาท นนทบุรี ปราณ กุย สมุทรปราการ ไชยชาگان บัวชุม ในสมัยแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031)

จะเข้เทรามีบทบาทสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการสะสม ชุมกำลังในการสงคราม แหล่งสะสมเสบียงอาหาร ฯลฯ

ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เมืองจะเข้เทรามีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้รับบทบาทเป็นเมืองหน้าด่าน ในการสงคราม ระหว่างไทยกับญวน เช่น สงครามที่ขับเขี้ยวกัน นานถึง 14 ปี (พ.ศ. 2376-2390) ดังนั้นจะเข้เทราจึงกลายเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางอำนาจรัฐ แห่งใหม่ และมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวคือในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเข้เทรา ถูกผนวกเข้าเป็นหนึ่งในมณฑลปราจีน และเป็นที่ว่าการมณฑลปราจีน เป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติไทยในยุคของการล่าอาณานิคม จากมหาอำนาจ ตะวันตก และยังคงกลายเป็นแม่แบบของการปกครองที่ก้าวหน้าและมั่นคง ให้มณฑลอื่นได้ถือเป็นแบบอย่าง

ภาพที่ 21 ซากกำแพงเมืองโบราณที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ที่มา : เลิศลักษณะ บุญเจริญ, จะเข้เทราเมืองแห่งอนาคต (กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539), 86.

ภาพที่ 22 ภาพถ่าย ศาลากลางจังหวัดหลังเก่าที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5

ที่มา : เลิศลักษณ์ บุญเจริญ, ฉะเชิงเทราเมืองแห่งอนาคต (กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539), 97.

แผนที่ที่ 6 แสดงภาพอาณาเขตของจังหวัดฉะเชิงเทราที่มีอาณาเขตติดกับจังหวัดอื่นรอบข้าง

ที่มา : แผนที่จังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551, เข้าถึงได้จาก

<http://www.chachoengsao.go.th>

สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นที่ราบลุ่มมีที่ดอนเป็นบางส่วน โดยเฉพาะในเขตอำเภอสนามชัยเขต และอำเภอบ้านค่าย ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นลอน ประกอบด้วยภูเขาเตี้ย ๆ หลายลูก ป่าไม้ขึ้นปกคลุมทึบ เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ไม่มีค่าอุดมสมบูรณ์ บางส่วนของพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลถึง 20 เมตร แต่บางส่วนอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล

ลมที่พัดผ่านอยู่ในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ด้วยกันคือ ลมประจำฤดู ลมประจำเวลา ลมประจำถิ่น และลมแปรปรวน

นอกจากสภาพภูมิศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น จังหวัดฉะเชิงเทรายังมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติดังต่อไปนี้

2. แหล่งน้ำจากธรรมชาติ

จังหวัดฉะเชิงเทรามีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน คือ แม่น้ำบางปะกง ซึ่งไหลผ่าน อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางคล้า อำเภอลองเขื่อน อำเภอเมือง อำเภอบ้านโพธิ์ และไหลลงสู่อ่าวไทยในอำเภอบางปะกง และนอกจากนี้จังหวัดฉะเชิงเทรายังมีคลอง ซึ่งได้แก่คลองท่าลาดในเขตอำเภอนวมสารคาม คลองระบมและคลองสียัดในเขตอำเภอสนามชัยเขต และยังมีคลองซึ่งเชื่อมติดต่อกับกรุงเทพฯ และจังหวัดสมุทรปราการอันได้แก่ คลองลำโรง คลองแสนแสบ คลองเก่าไข คลองบางขนาด และคลองประเวศบุรีรัมย์ ส่วนแหล่งน้ำในดินหรือน้ำบาดาลส่วนใหญ่จะนำมาใช้ประโยชน์ไม่ได้เนื่องจากคุณภาพของน้ำ จะมีความเค็มหรือไม่ก็กร่อย

ภาพที่ 23 แม่น้ำบางปะกงซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ที่มา : เลิศลักษณะ บุญเจริญ, ฉะเชิงเทราเมืองแห่งอนาคต (กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539), 20.

ลักษณะดินในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนาในบริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัด สำหรับบริเวณสองฝั่งแม่น้ำบางปะกงในอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา และอำเภอบางคล้าเหมาะแก่การปลูกผลไม้และไม้ยืนต้น ส่วนพื้นที่ตอนกลางและบางส่วนของด้านตะวันออกของจังหวัดเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ สำหรับพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัดเป็นดินภูเขาไม่เหมาะสมในการทำเกษตรกรรม และเป็นพื้นที่ป่าไม้เป็นส่วนใหญ่ ดินในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา แบ่งตามความเหมาะสมตามคุณภาพของดิน ในการปลูกพืชดังนี้

ภาพที่ 26 ลักษณะบริเวณที่ราบสูงเนินเขาส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่นิยมปลูกพืชไร่
ที่มา : เลิศลักษณะ บุญเจริญ, ฉะเชิงเทราเมืองแห่งอนาคต (กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539), 22.

เขตปลูกพืชไร่ อันได้แก่ บริเวณพื้นที่ที่สูงบริเวณเนินเขา ลักษณะของดินเป็นดินเหนียวปนลูกรัง ดินทราย และดินร่วนปนทราย ส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอพนมสารคาม อำเภอสนมชัยเขต และอำเภอดำรงวิทยะ

ป่าไม้ในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีเนื้อที่ป่า 1,193 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 22.29 % ของพื้นที่จังหวัด นอกจากนี้จังหวัดฉะเชิงเทรายังมีป่าสงวนแห่งชาติ 1 แห่ง คือป่าแควระบมและป่าสียัด พื้นที่ป่าสงวนประมาณ 2,427.30 ตารางกิโลเมตร ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอพนมสารคาม อำเภอสนมชัยเขต และอำเภอดำรงวิทยะปัจจุบันได้แบ่งเขตป่าสงวนเป็นพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร พื้นที่ป่าเศรษฐกิจและพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ภาพที่ 27 ลักษณะพื้นที่ป่าธรรมชาติของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ที่มา : เลิศลักษณะ บุญเจริญ, ฉะเชิงเทราเมืองแห่งอนาคต (กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539), 22.

ภาพที่ 28 พืชไร่อันได้แก่ มันล้มปะหลัง, ยูคาลิปตัสซึ่งเป็นพืชไร่เศรษฐกิจของ จ.ฉะเชิงเทรา
ที่มา : เลิศลักษณะ บุญเจริญ, ฉะเชิงเทราเมืองแห่งอนาคต (กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539), 22.

ภาพที่ 29 อ่างเก็บน้ำเขื่อนคลองสียัด
ที่มา : เลิศลักษณะ บุญเจริญ, ฉะเชิงเทราเมืองแห่งอนาคต (กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539), 22.

จากสภาพภูมิประเทศสภาพแวดล้อมดังกล่าวในจังหวัดฉะเชิงเทราเหมาะสมแก่การเพาะปลูกเป็นอย่างมาก และแบ่งที่เพาะปลูกดังนี้คือ ส่วนที่ราบลุ่มฟูก เหมาะแก่การทำไร่ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ อันได้แก่ อำเภอนวมสารคาม และอำเภอแปลงยาว ในส่วนที่เป็นเขตที่ราบ และที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง อันได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอชมคด้า อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบ้านโพธิ์ และอำเภอบางปะกงเหมาะแก่การปลูกข้าว ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชลประทาน

3. การพัฒนาแหล่งน้ำ จังหวัดฉะเชิงเทรามาจากอดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาแหล่งน้ำของโครงการต่าง ๆ มีดังนี้

- 1) โครงการศูนย์บริการเกษตรการเคลื่อนที่
- 2) โครงการชลประทานขนาดเล็ก
- 3) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 4) โครงการเขื่อนทดน้ำบางปะกง
- 5) โครงการอ่างเก็บน้ำคลองสียัด

โครงการเหล่านี้จะรองรับการขยายตัวของชุมชนเมืองที่กำลังจะเจริญเติบโต

4. การอุตสาหกรรม การพัฒนาแหล่งน้ำและโครงข่ายระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานนั้นทำให้จังหวัดฉะเชิงเทรามีการขยายตัวด้านธุรกิจอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมรูปแบบใหม่ อุตสาหกรรมซึ่งใช้เทคโนโลยีขั้นสูง และขณะนี้อุตสาหกรรม แนวใหม่เหล่านี้กำลังจะเจริญและขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่อำเภอบางปะกง อำเภอแปลงยาว อันได้แก่นิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์ นิคมอุตสาหกรรมบางปะกง และนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้

5. การคมนาคม ในอดีตที่ผ่านมาจังหวัดฉะเชิงเทรามีการใช้ทางคมนาคมทางน้ำเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยแม่น้ำบางปะกง คลองลำน้ำตามธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นมา

ในปัจจุบันการคมนาคมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งปัจจุบันในการรองรับขยายตัวของเมือง การคมนาคมได้ให้ความสำคัญ ทางถนนมากที่สุด สะดวกที่สุดและรวดเร็ว และค่าขนส่งไม่สูงมากนัก ทางหลวงที่สำคัญ อันได้แก่

- 1) ทางหลวงหมายเลข 304 (ถนนสุวินทวงศ์)
- 2) ทางหลวงหมายเลข 314 (บางปะกง-ฉะเชิงเทรา)
- 3) ทางหลวงหมายเลข 315 (ฉะเชิงเทรา-พนัสนิคม)
- 4) ทางหลวงหมายเลข 331 (สามแยกหนองปลาตะเพียน-สัตหีบ)

ทางหลวงจังหวัดเป็นเส้นทางใช้เดินทางขนส่งภายในจังหวัด นอกจากนี้ยังมีส่วนของ เส้นทางเลียบเมือง และเส้นทางคมนาคมของทางรถไฟ

6. ประชากร กลุ่มชนต่าง ๆ ในจังหวัดฉะเชิงเทรามีหลายเชื้อชาติด้วยกันอันได้แก่เชื้อสาย จีน เขมร ลาว ญวน โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอดีต ส่วนหนึ่งเข้ามาค้าขาย ส่วนหนึ่งก็ถูกกวาดต้อนเข้ามา ปัจจุบันพื้นที่บางแห่งของจังหวัดฉะเชิงเทรายังคงรักษา วัฒนธรรมนิยมของเชื้อสายดั้งเดิมของตนเองเอาไว้เป็นอย่างดี

7. การปกครอง การปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา แบ่งเขตการปกครองตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นออกเป็น 10 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 93 ตำบล 855 หมู่บ้าน 2 เทศบาล 14 สุขาภิบาล 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 90 องค์การบริหารส่วนตำบล และ 1 สภาตำบล

ในจังหวัดฉะเชิงเทราแบ่งเขตอำเภอ 10 อำเภอ ดังต่อไปนี้

แผนที่ที่ 8 แผนภาพการแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ที่มา : แบ่งเขตการปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551, เข้าถึงได้จาก <http://www.chachoengsao.go.th>

บริบทและสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

1. อำเภอสนามชัยเขต

1.1 ที่ตั้งและขนาด จากอำเภอสนามชัยเขต¹ ถึงจังหวัดฉะเชิงเทรา ระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร การเดินทางเข้าสู่อำเภอสนามชัยเขตเดินทางได้โดยใช้รถยนต์ ขับบถนนทางหลวงหมายเลข 304 จากกรุงเทพฯ - อำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา ถึงสี่แยกพนมมสารคาม เลี้ยวขวา เข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 3245 ผ่านตลาดเกาะขนุน ในตำบลเกาะขนุน ตรงสู่อำเภอสนามชัยเขต และถ้าเดินทางโดยรถประจำทาง นั่งรถประจำทางกรุงเทพ-ฉะเชิงเทรา ถึงสถานีขนส่งจังหวัดฉะเชิงเทราต่อรถประจำทาง ฉะเชิงเทรา-วังน้ำเย็น ลงหน้าอำเภอสนามชัยเขต

จำนวนพื้นที่ของอำเภอสนามชัยเขต ประมาณ 1,666 ตารางกิโลเมตร

ภาพที่ 30 ที่ว่าการอำเภอสนามชัยเขต

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนามที่อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2550)

¹ฐานข้อมูลเทศบาลตำบลสนามชัยเขตจากการเข้าสำรวจพื้นที่, กรกฎาคม 2550.

1.2 อาณาเขต

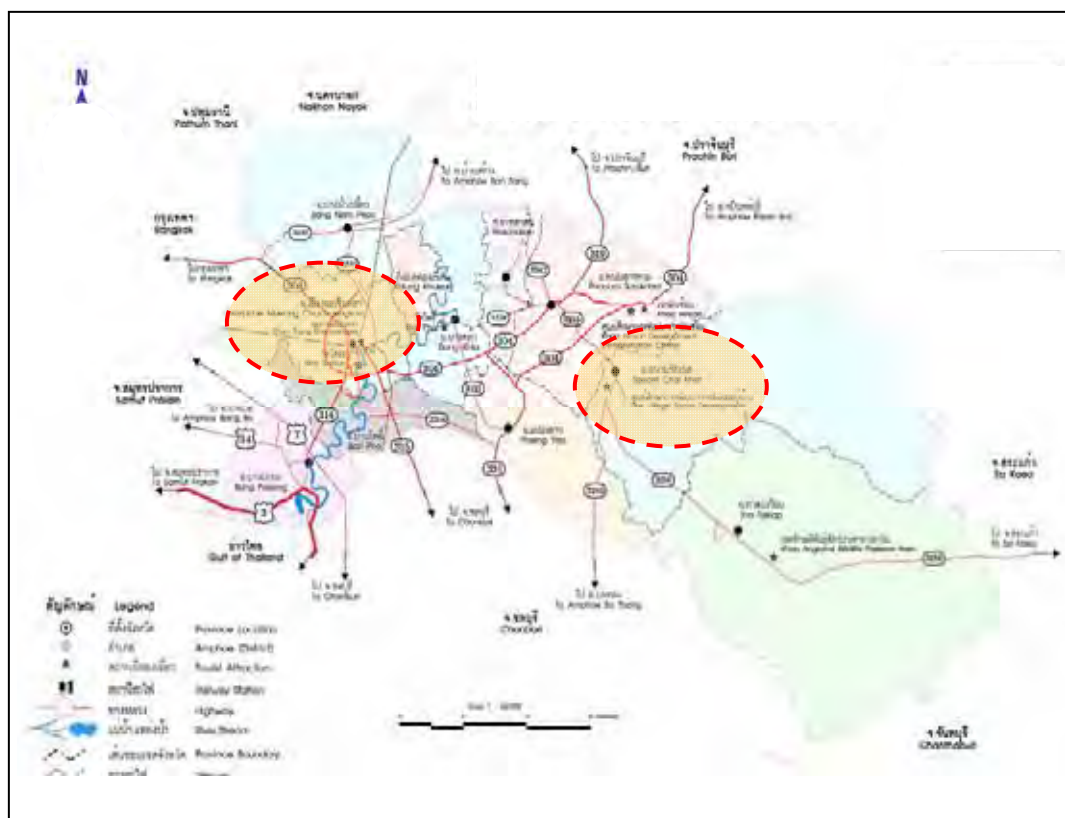
ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอสริมหาไพรี อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอวังน้ำเย็น อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอพนมสารคาม อำเภอแปลงยาว จังหวัด

ฉะเชิงเทรา

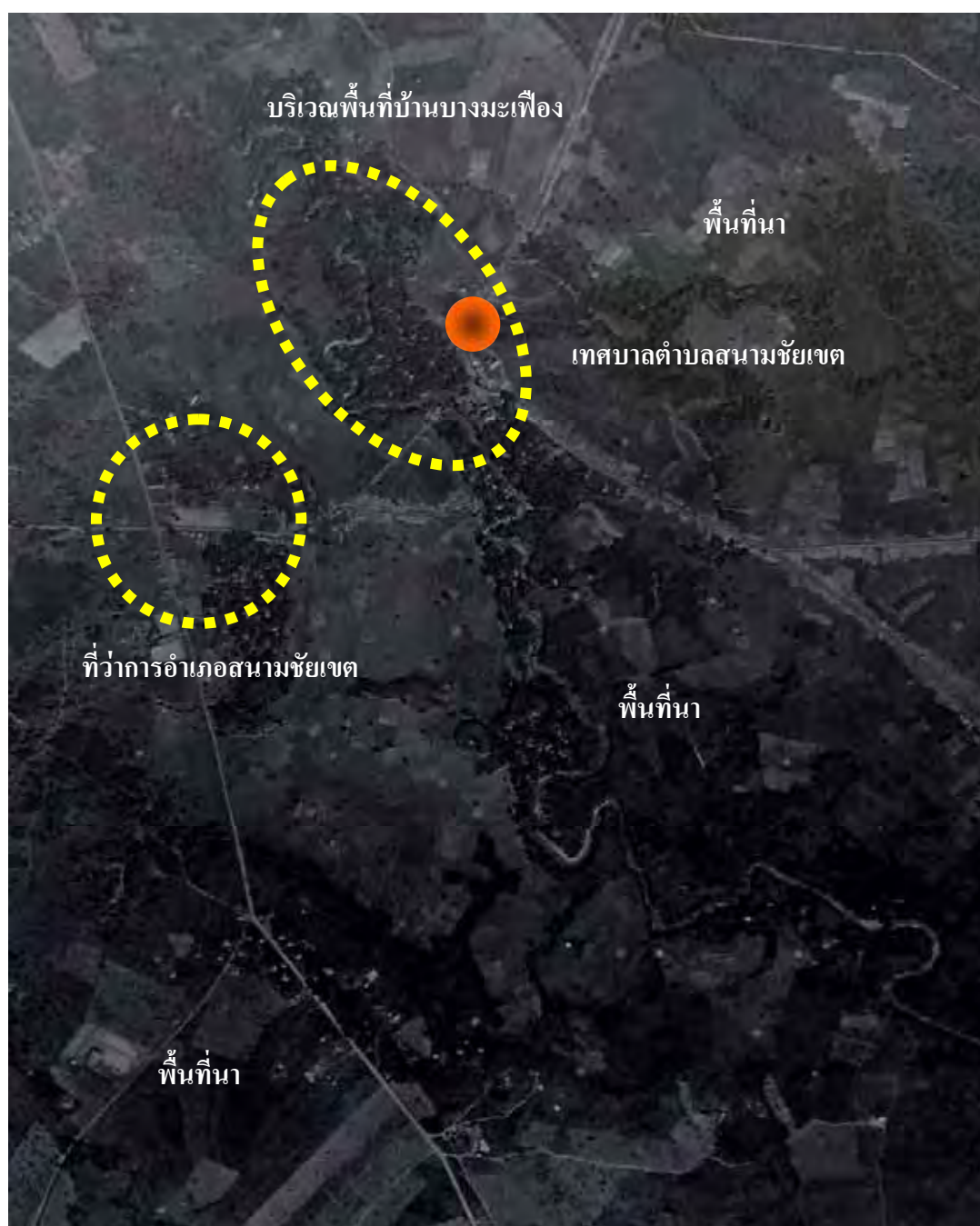

แผนที่ที่ 9 อาณาเขตติดต่อและเส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าสู่อำเภอสนามชัยเขต

ที่มา : แผนที่แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551, เข้าถึงได้จาก <http://www.chachoengsao.go.th>.

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอสนามชัยเขต มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสลับกับพื้นที่ลาดเนิน มีที่ราบอยู่ระหว่างเนินเขา ของ พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และ พื้นที่ป่าไม้ บริเวณพื้นที่ดังกล่าวนี้ส่วนที่เป็นที่ลาดเนินพื้นที่จะลาดเนินขึ้นไปทางทิศตะวันออกและทิศใต้คือลาดขึ้นไปอำเภอวังน้ำเย็นและอำเภอเขาฉกรรจ์ของจังหวัดสระแก้วและอำเภอท่าตะเกียบในส่วนพื้นที่ทางด้านทิศใต้

แผนที่ที่ 10 ภาพถ่ายทางอากาศลักษณะทางกายภาพของพื้นที่อำเภอสนามชัยเขต (พ.ศ. 2517)
ที่มา : ภาพถ่ายดาวเทียมจังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551, เข้าถึง
ได้จาก <http://www.chachoengsao.go.th>.

ภาพที่ 31 ลักษณะสภาพแวดล้อมในพื้นที่อำเภอสนมชัยเขต

1 ลักษณะพื้นที่การเกษตรของอำเภอสนมชัยเขต

2 สภาพแวดล้อมของคลองสีดไหลผ่านบริเวณบ้านหวนาของพื้นที่ อ.สนมชัยเขต

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนามที่อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2550)

ภาพที่ 32 ลักษณะสภาพแวดล้อมในพื้นที่อำเภอสนมชัยเขต

1 สภาพแวดล้อมของตัวอำเภอสนมชัยเขต แนวถนนมุ่งสู่เกาะขนุน

2 สภาพแวดล้อมของตัวอำเภอสนมชัยเขต แนวถนนมุ่งสู่วังน้ำเย็น

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนามที่อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2550)

2. ตำบลคู้ยายหมี

2.1 ที่ตั้งและขนาด ระยะทางจากอำเภอสนามชัยเขตถึงตำบลคู้ยายหมี ประมาณ 2 กิโลเมตร เดินทางจากอำเภอสนามชัยเขตใช้เส้นทางถนนสุขาภิบาล 1 ถนนสุขาภิบาล 3 ถนนสุขาภิบาล 5 ซึ่งเชื่อมต่อกันโดยวิธีการบ้านดอนท่านา-บางมะเฟือง จำนวนพื้นที่ของตำบลคู้ยายหมี ประมาณ 159 ตารางกิโลเมตร

ภาพที่ 33 ที่ว่าการเทศบาลตำบลสนามชัยเขต

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนามที่อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2550)

2.2 อาณาเขต

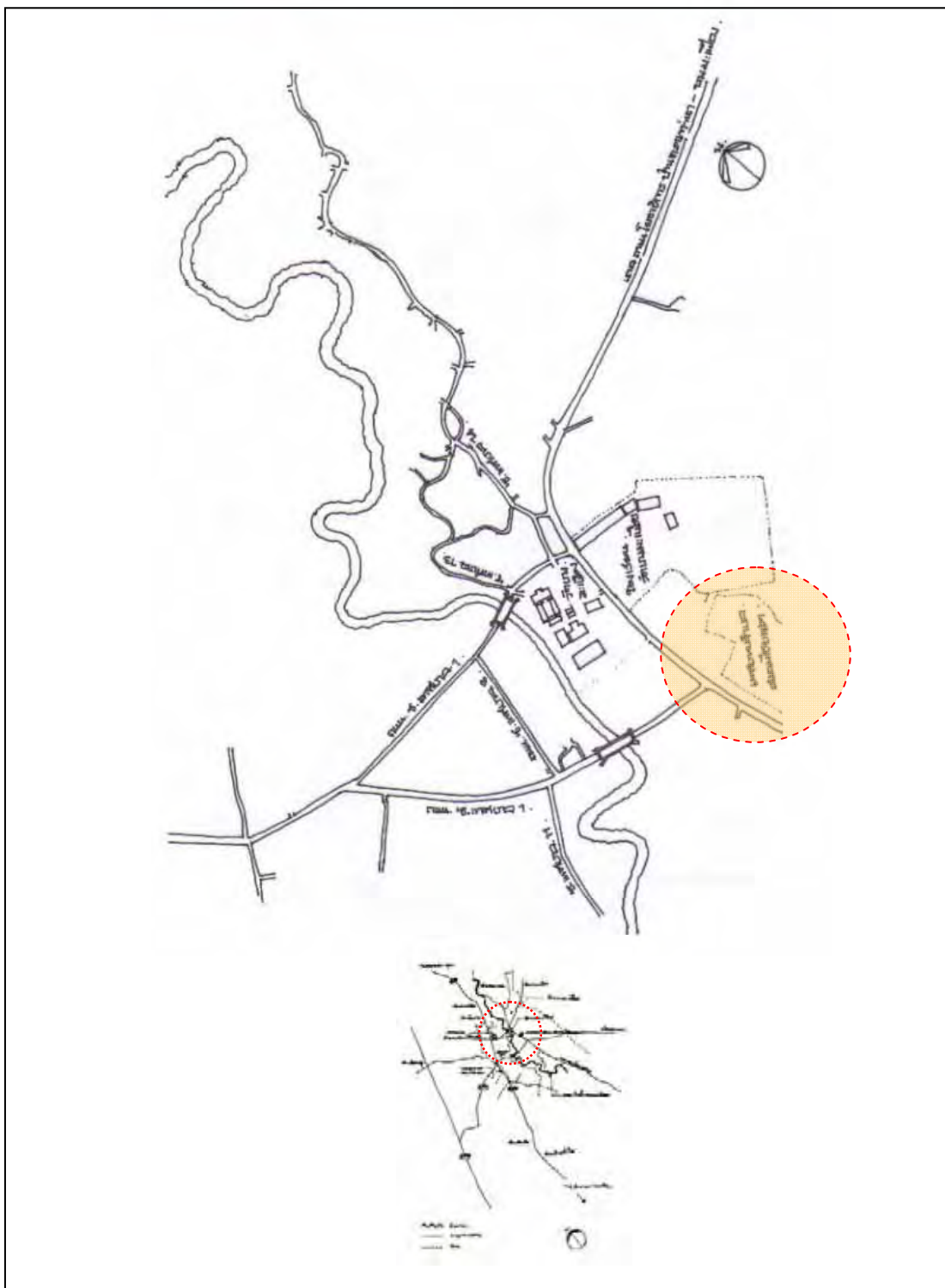
ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลลาดกระโทง อำเภอสนามชัยเขต ตำบลท่าตะเกียบ

อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา

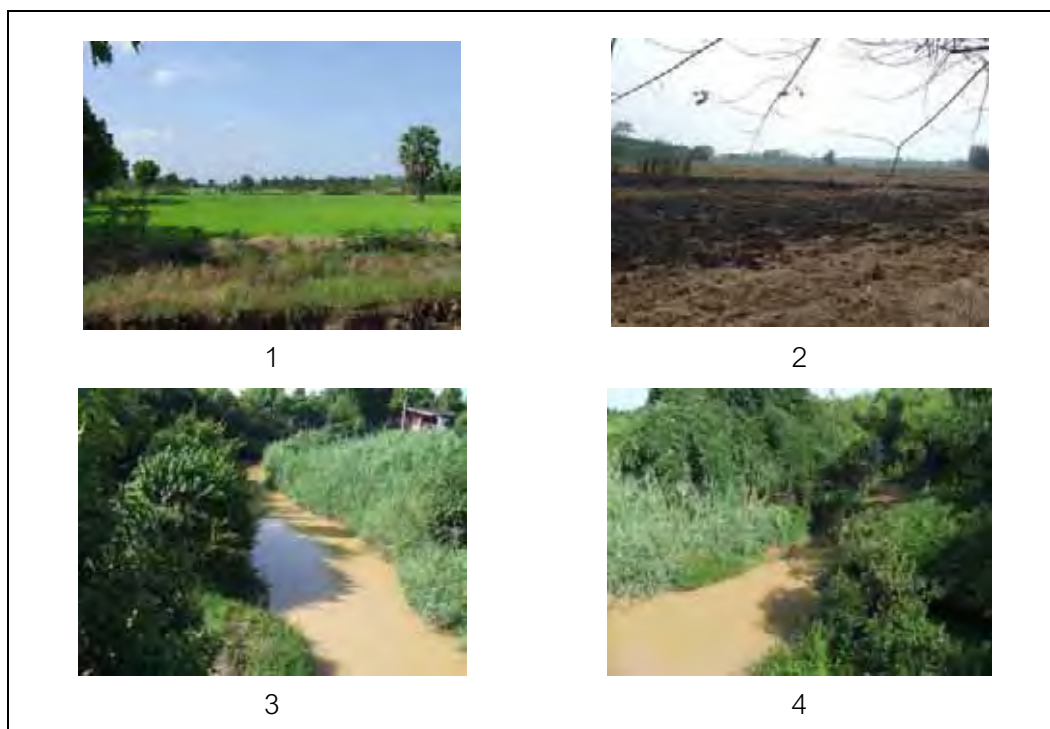
ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต และตำบลท่าตะเกียบ อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลลาดกระโทง อำเภอสนามชัยเขต

แผนที่ที่ 11 แผนที่เส้นทางเข้าสู่ตำบลคูยายหมี (เทศบาลตำบลนามชัยเขต)
(จากการลงสำรวจภาคสนามของผู้วิจัย ในอำเภอนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา,
กรกฎาคม 2550)

2.3 ลักษณะภูมิประเทศ ตำบลคูยายหมี มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ลาดเนิน มีพื้นที่ราบอยู่ระหว่างเนินเขา สภาพพื้นที่เป็นดินปนทราย

ภาพที่ 34 สภาพแวดล้อมพื้นที่โดยรอบของตำบลคูยายหมี

- 1 พื้นที่ส่วนใหญ่ของคูยายหมีส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ทำนา
- 2 การเตรียมพื้นที่บริเวณที่นาก่อนฤดูฝน
- 3 สภาพแวดล้อมของคลองสียัดในแนวที่ไหลสู่พื้นที่เกาะขนุน
- 4 สภาพแวดล้อมของคลองสียัดในแนวที่ไหลจากท่าตะเกียบ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนามที่อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2550)

3. บ้านบางมะเฟือง

ชุมชนบ้านบางมะเฟืองตั้งอยู่บนถนนโยธาธิการ บ้านดอนทানা-บางมะเฟือง เยื้องกับที่ว่าการสำนักงานเทศบาลสนมชัยเขต (ดูภาพแผนที่ที่ 11) ทางเข้าภายในหมู่บ้านสามารถเข้าได้ทั้งทางด้านหน้า วัดบางมะเฟืองและด้านหลังของวัดบางมะเฟือง การเดินทางเข้าสู่ชุมชนบ้านบางมะเฟืองเดินทางจากอำเภอสนมชัยเขตใช้เส้นทางเดียวกันกับเส้นทางมาสู่ตำบลคูยายหมี

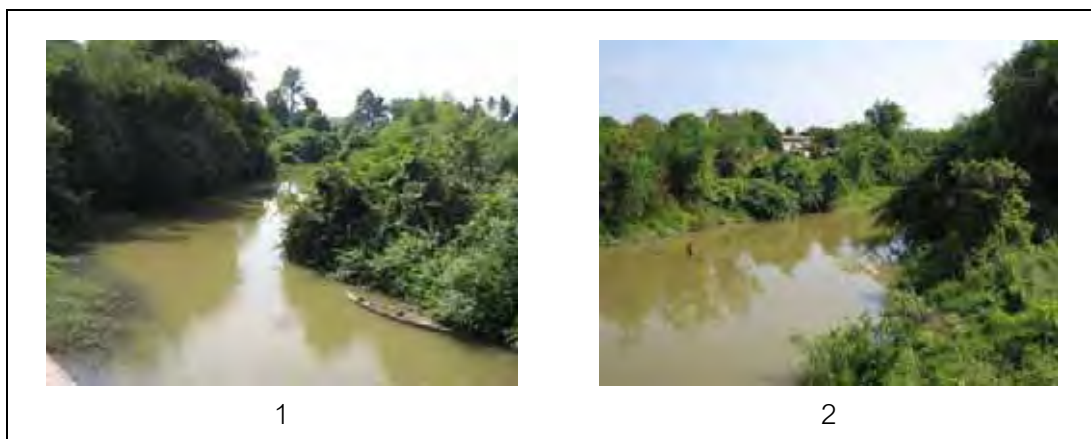
โดยใช้เส้นทางถนนสุขาภิบาล 1 ถนนสุขาภิบาล 3 ถนนสุขาภิบาล 5 เข้าซอยเทศบาล 1 เชื่อมต่อ
ซอยเทศบาล 13 จะถึงภายในหมู่บ้านบางมะเฟือง และถ้าเดินทางจากถนนโยธาธิการบ้านดอน
ท่านา-บางมะเฟือง เลี้ยวเข้าทางซอยสุขาภิบาล 14 ก็จะเข้าถึงภายในหมู่บ้านบางมะเฟือง
เช่นเดียวกัน เนื่องจากซอยเทศบาลนั้นลักษณะเป็นซอยที่เชื่อมต่อถึงกันและเป็นเส้นทางสัญจร
ภายในหมู่บ้าน

ภูมิหลังของพื้นที่การศึกษา

ภูมิหลังของพื้นที่การศึกษา บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี่ อำเภอสนามชัยเขต
จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภูมิหลังบ้านบางมะเฟือง- คลองสียัด

บ้านบางมะเฟือง-คลองสียัด ในที่นี้หมายถึง ชุมชนที่มีการสร้างบ้านเรือนของผู้คน
ขนานไปตามลำน้ำธรรมชาติของคลองสียัด ลำน้ำคลองสียัด คือ ลำน้ำธรรมชาติที่เป็นส่วนหนึ่ง
ของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองระบม-สียัด ในภาคตะวันออกปัจจุบัน อันได้แก่ ป่าเขาอ่างฤๅไน ป่าพนม
สารคาม ป่าแควระบม-สียัด และอีกหลาย ๆ ชื่อที่ใช้เรียกป่าผืนนี้

ภาพที่ 35 สภาพแวดล้อมของคลองสียัดในบริเวณอำเภอกำแพงแสน

- 1 ลำน้ำลำคลองสียัดที่ไหลผ่านบริเวณบ้านท่ากลอย ตำบลกำแพงแสนแนวจากเขื่อน
- 2 ลำน้ำลำคลองสียัดที่ไหลผ่านบริเวณบ้านท่ากลอย ตำบลกำแพงแสนแนวใกล้
อำเภอสนาบชัยเขต

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยขณะลงสำรวจภาคสนามที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2550)

พื้นที่ของป่าต้นน้ำคลองระบบ-สียัดนั้น มีผู้คนอาศัยอยู่มาเป็นเวลานานกว่าร้อยปี บริเวณพื้นที่นี้มีการตั้งชุมชนในอดีต ชุมชนดั้งเดิมเหล่านี้มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต ภาษาพูด เป็นเอกลักษณ์ของชนเชื้อชาติของตัวเอง² ผู้คนมีการติดต่อไปมาหาสู่กัน ทั้งติดต่อกันเอง ภายในพื้นที่และชุมชนภายนอกพื้นที่ นอกจากนี้ผู้คนยังมีการเคลื่อนย้ายการตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไป ในเขตป่าภาคตะวันออกแห่งนี้ ในอดีตพื้นที่ชุมชนบ้านป่าต้นน้ำคลองระบบ-สียัด ใช้ลำคลองทั้งสองสายนี้เป็นแหล่งน้ำที่เป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติใช้ในการหล่อเลี้ยงชีวิต และผู้คนในชุมชนบ้านป่าต้นน้ำคลองระบบ-สียัด ยังใช้ลำคลองทั้งสองสายนี้เป็นเส้นทางคมนาคมในการติดต่อกับชุมชนทั้งภายในและภายนอก ในส่วนของชุมชนบ้านบางมะเฟือง ตั้งอยู่บนเส้นทางลำน้ำธรรมชาติฝั่งของลำน้ำคลองสียัด ลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์ลำคลองสียัดนั้น จะมีความคดเคี้ยวกระแสน้ำมีความไหลเชี่ยวกราก อันเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศบางส่วนเป็นที่ราบลูกฟูกที่ดอน และที่ราบสูงชัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กระแสน้ำในลำคลองสียัดไหลแรงและเชี่ยวกราก ลำน้ำคลองสียัดยังเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของแม่น้ำบางปะกง อันเนื่องจากน้ำในลำคลองสียัดจะไหลไปรวมบรรจบกับลำน้ำคลองระบบที่บ้านปากกระบม ในพื้นที่ตำบลเกาะขนุนกลายเป็นคลองท่าลาด และต่อจากนั้นกระแสน้ำก็จะไหลผ่านตลาดเกาะขนุน ผ่านเข้าอำเภอพนมสารคราม อำเภอราชสาสน์ แล้วไปบรรจบเชื่อมต่อกับแม่น้ำบางปะกงที่เป็นแม่น้ำสายหลักและสายสำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราและพื้นที่ภาคตะวันออกที่ ตำบลปากน้ำ ในอำเภอบางคล้า

² วิบูลย์ เข็มเฉลิม, วิถีคนบนป่าตะวันออกผืนสุดท้าย (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2548), 33.

ภาพที่ 36 สภาพแวดล้อมของท่าลาดบริเวณตลาดเกาะขนุน

- 1 ภาพแวดล้อมอาคารร้านค้าบริเวณในตลาดเกาะขนุน
- 2 ทำน้ำของคลองท่าลาดบริเวณตลาดเกาะขนุน
- 3 ลำน้ำคลองท่าลาดที่มีแหล่งต้นน้ำมาจากการไหลมาบรรจบกันของคลองรม-สียัด และไหลผ่านไปยังอำเภอนมสารครามและไหลไปบรรจบรวมกับแม่น้ำบางปะกง ที่ปากน้ำในอำเภอบางคล้า

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

ภาพที่ 37 ผู้คนชาวบ้านที่สืบเชื้อสายชาวพวนในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง

- 1 ผู้นำชุมชน (พี่บุญมี แก้วคำ) และชาวบ้านในชุมชนบ้านบางมะเฟืองรวมกันเล่า ภูมิหลังและเรื่องราว ต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อเป็นข้อมูลใน การทำงานศึกษาวิจัย
- 2 ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจช่วยกันทำของถวายพระในงานบุญพร้อมกับเล่าเรื่องราว และความทรงจำต่าง ๆ ที่ตนเองมีประสบการณ์ถ่ายทอดให้ได้รับรู้แก่ผู้ทำวิจัย

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

บ้านบางมะเฟือง ชื่อว่า “บ้านบางมะเฟือง” นั้น จากการบอกเล่าของพี่น้องมี แก้วคำ (อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ปัจจุบันเป็นกรรมการชุมชนของชุมชนบ้านบางมะเฟือง) แต่เดิมบริเวณชุมชนแห่งนี้มีต้นมะเฟืองขึ้นชุกชุม ผู้คนในสมัยนั้นจึงพากันเรียกพื้นที่แห่งนี้ว่าบ้านบางมะเฟือง ส่วนที่มาของการเรียกชื่อตำบลคูยายหมี่นั้น พี่บุญมี แก้วคำ เล่าให้ฟังว่า แต่เดิมคูยายหมี่ดั้งเดิมพื้นที่นี้มีหมี่เยอะมาก และมีคนชื่อหมี่ ชาวบ้านเรียกติดปากว่ายายหมี่ เมื่อยายหมี่ได้เสียชีวิตลง ชาวบ้านนำร่างของยายหมี่ไปฝังในป่าช้าตามพิธีดั้งเดิม และได้มีหมี่เข้าไปคุ้ยศพร่างยายหมี่เล่น เดิมชาวบ้านเรียกตำบลแห่งนี้ว่า ตำบลคูยายหมี่ คือเรียกตามลักษณะที่หมี่ไปคุ้ยร่างยายหมี่ที่ฝังไว้ในป่าช้า ปัจจุบันพื้นที่ที่เรียกตำบลคูยายหมี่มีการขยายพื้นที่ออกไปครอบคลุมคูน้ำ ในส่วนของราชการได้เปลี่ยนชื่อเรียกเป็น ตำบลคูยายหมี่

ภาพที่ 38 สภาพแวดล้อมลักษณะการขยายตัวของชุมชนเข้าสู่พื้นที่ป่าชั้นในพื้นที่ป่าที่ถูกโค่นเตียนจะกลายเป็นพื้นที่ทำการเกษตร (จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

ชุมชนบ้านบางมะเฟืองจากการบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชนเดิม ผู้คนแถบนี้เป็นกลุ่มคนที่อพยพเดินทางมาจากอำเภอพนมสารคราม เป็นการขยายชุมชนออกจากพื้นที่เข้าสู่พื้นที่ติดขอบชายป่า คือเป็นการขยับขยายชุมชนโดยอาศัยลำน้ำลำคลองสียัด ขยายเกาะตามลำน้ำเข้าสู่พื้นที่ส่วนชั้นในของพื้นที่ผืนป่าด้านตะวันออก ลักษณะขั้นตอนการขยับขยายอพยพคือเดิมผู้คนในอำเภอพนมสารครามจะถางป่าตามเส้นทางลำคลองสียัด นำทรัพยากรจากป่าไปใช้ในการ

ดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ไม้ที่ใช้ทำเรือนส่วนใหญ่ของชาวพนมสารคราม จะโค่นไม้จากพื้นที่ป่าในเขตอำเภอสนามชัยเขต พอพื้นที่ป่าถูกถางถูกโค่นจนโล่งเตียน ผู้คนในอำเภอพนมสารครามจะขยับขยายครอบครัวขยายชุมชนก็จะขยายเข้าสู่พื้นที่ที่เป็นป่าที่ถูกถาง จึงเป็นการขยายชุมชนติดป่าขึ้นในไปเรื่อย ๆ ในสมัยก่อนไม่มีใครเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ผู้คนชาวบ้านเข้าไปจับจองได้ตามใจชอบ และก็เริ่มถางป่าในพื้นที่ขึ้นในที่ลึกเข้าไปอีก เพื่อนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไปการหาพื้นที่ทำนาก็จะหาพื้นที่โล่ง ๆ ในการทำงาน

ส่วนเรือนก็จะปลูกเรือนเกาะตามลำน้ำลำคลองสียัด ในสมัยที่มีการอพยพเข้ามาใหม่ๆ ทั้งหมดเป็นกลุ่มคนชาวไทพวนทั้งหมด ในชุมชนมีผู้คนมาอาศัยประมาณสิบกว่าหลังคาเรือน ชาวบ้านในชุมชนหลังจากเริ่มวางรากฐานการดำเนินชีวิตที่ดีเริ่มถาวรขึ้น จึงเริ่มสร้างวัดในชุมชนของตนแต่ต้องถือว่าเป็นการสร้างวัดพร้อมกับชุมชนคือวัดบางมะเฟือง ซึ่งชื่อวัดก็คือชื่อที่ใช้เรียกชื่อเดียวกับชื่อหมู่บ้าน วัดนี้เป็นวัดที่ชาวไทพวนเป็นผู้สร้าง เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดนี้เป็นชาวไทพวน (หลวงพ่อดัน) แต่เดิมวัดบางมะเฟืองจะตั้งอยู่บริเวณท้ายบ้าน หลวงพ่อดันได้ย้ายวัดมาตั้งอยู่ที่ตั้ง ณ ปัจจุบันนี้ความเก่าแก่ของวัดบางมะเฟืองจากที่มีการย้ายและสร้างใหม่มาจนถึงปัจจุบันนี้นับอายุได้ราวแปดสิบกว่าปี เมื่อศึกษาจากเอกสารที่เป็นใบประกาศพระบรมราชโองการและได้สนทนากับท่านเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน การมีประกาศพระบรมราชโองการ กำหนดเขต “วิสุงคามสีมา” เป็นการบอกให้ทราบว่าวัดนี้สามารถปฏิบัติทำสังฆกรรมต่าง ๆ ของสงฆ์ได้นั่นเอง ในส่วนบริเวณของพื้นที่ที่ย้ายวัดมาสร้างใหม่ยังคงสร้างติดริมลำน้ำลำคลองสียัด ที่ยังคงใช้น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมไปมาหาสู่กันระหว่างญาติโยมชาวบ้านกับพระสงฆ์ ในปัจจุบันวัดได้ถูกบูรณะใหม่ซึ่งยังคงเหลือไว้แต่ศาลาริมน้ำที่ยังคงเป็นของดั้งเดิม วัดบางมะเฟืองถูกสร้างพร้อมกับหมู่บ้านบางมะเฟือง ดังนั้นวัดบางมะเฟืองเปรียบเสมือนใจบ้าน เป็นจุดศูนย์รวมของผู้คนไทพวนของบ้านมะเฟือง นอกจากวัดบางมะเฟืองจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชนแสดงถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้ว วัดบางมะเฟืองยังเป็นแหล่งที่ให้ความรู้แก่ผู้คนในชุมชน ในสมัยก่อนการเรียนการศึกษาของผู้คนในชุมชนจะมาเรียนที่วัดโดยใช้ศาลาวัด โดยมี อาจารย์ทรัพย์ แก้วคำ เป็นครูสอนคนแรกและคนเดียว ก่อนที่จะมีการจัดตั้งเป็นโรงเรียนวัดบางมะเฟือง ปัจจุบันโรงเรียนวัดบางมะเฟืองตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดบางมะเฟืองติดที่ว่าการสำนักงานเทศบาลตำบลสนามชัยเขตและสถานีอนามัย

ภาพที่ 39 สภาพแวดล้อมบริเวณวัดบางมะเฟือง

- 1 เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน
- 2 พระอุโบสถหลังใหม่ วัดบางมะเฟือง
- 3 ศาลาทำน้ำหลังเดิม ที่ยังคงเหลืออยู่
- 4 สภาพแวดล้อมคลองสี่ัคที่ไหลผ่านบริเวณวัดบางมะเฟือง

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

ภาพที่ 40 สภาพแวดล้อมบริเวณวัดบางมะเฟือง

1 ชุมประตู่ทางเข้าวัดบางมะเฟือง

2 โรงเรียนวัดบางมะเฟือง

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

บริบทและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาบ้านบางมะเฟือง

จากการที่ได้ลงสำรวจในพื้นที่บริเวณบ้านบางมะเฟืองประกอบกับการใช้ภาพถ่ายทางอากาศควบคู่กันไปในการศึกษาวิจัยนั้น ทำให้เห็นถึงลักษณะรูปพรรณสัณฐานของพื้นที่โดยรวม ซึ่งเมื่อพิจารณามองดูจากภาพถ่ายทางอากาศที่แสดงถึงอาณาเขตผังบริเวณชุมชน จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมโดยรอบส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่โล่งนั่นคือพื้นที่นา และจากพื้นที่นาขยับเข้าหาตัวชุมชนจะเห็นเป็นบริเวณพื้นที่ที่เป็นสีเขียวทึบหรือบางส่วนเป็นย่อม ๆ นั่น คือบริเวณพื้นที่ป่าชุมชน เป็นพื้นที่ห้อมล้อมตัวชุมชนและเรือน อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเด่นที่ชัดและเป็นเอกลักษณ์ของบ้านบางมะเฟือง นั่นก็คือ ภาพลักษณ์ในแบบของ “นาล้อมป่า ปาล้อมเรือน” นอกจากนี้ลักษณะของชุมชน ตัวเรือนเป็นที่น่าสังเกตคือการปลูกเรือนนั้นส่วนใหญ่เรือนจะปลูกสร้างเกาะตลอดไปตามลำน้ำ และความหนาแน่นของกลุ่มเรือนจะอยู่ฝั่งขวาของลำคลองสีเขียวตลอดแนว ซึ่งลักษณะของการตั้งกลุ่มเรือนลักษณะดังกล่าวน่าจะเกิดจากวัฒนธรรมคติประเพณีนิยมแบบดั้งเดิมที่สอดคล้องกับระบบสังคมของกลุ่มชาวไทยวน เมื่อมองพิจารณาจากที่ตั้งที่มีลักษณะทาง

ภูมิศาสตร์ กล่าวคือบริเวณที่รายล้อมรอบชุมชนและเรือนที่อยู่อาศัยจะเป็นพื้นที่ทำกิน ส่วนตัวเรือนและชุมชนจะตั้งและปลูกสร้างในส่วนที่เป็นบริเวณลักษณะสันฐานโนนหรือเนินและที่สำคัญที่สุดคือการหาที่ตั้งที่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ เพราะ น้ำ คือปัจจัยหลักในการยังชีพนั่นเอง

1. การตั้งชุมชน

การตั้งชุมชนของบ้านบางมะเฟืองในระยะแรกเริ่มนั้นดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น คือ ผู้คนที่ได้โยกย้ายอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานนั้น จะเป็นกลุ่มชาวไทพวนจากอำเภอพนมสารคาม การตั้งชุมชนในช่วงแรกมีการอพยพเข้ามาเพียงสิบกว่าครัวเรือน (จากการบอกเล่าของชาวบ้าน) ผู้คนสามารถที่จะเลือกที่ตั้งปลูกสร้างเรือนได้ตามใจชอบ เพราะในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวนี้ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ

แผนที่ที่ 12 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านบางมะเฟืองแสดงให้เห็นลักษณะของผังชุมชน (ภาพจากฐานข้อมูลกรมแผนที่ทหาร)

เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าที่ถูกโค่นเตียนและพื้นที่ในการเลือกพื้นที่ที่จะตั้งชุมชน ในการปลูกสร้างบ้านเรือนนั้นจะเลือกพื้นที่ที่เป็นที่เนินและอยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ ดังนั้นผู้คนส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะปลูกเรือนพักอาศัยบริเวณริมลำน้ำคลองสียัด ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติแหล่งเดียวในพื้นที่บริเวณนี้ และในระยะต่อมาชุมชนมีการขยายตัวเกิดขึ้นชาวบ้านก็จะเริ่มเลือกปลูกสร้างเรือนที่ขยับห่างจากลำน้ำเข้ามาตามถนนดิน หรือทางเกวียนที่ผู้คนใช้สัญจรภายในหมู่บ้าน ในปัจจุบันทางการมีการสร้างถนน คือ ถนนโยธาธิการบ้านดอนทানা-บางมะเฟือง ผู้คนจึงเริ่มปลูกสร้างบ้านเรือนเกาะไปตามถนนสายดังกล่าวแต่ครัวเรือนที่เกาะตามถนนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้คนที่ย้ายมาจากที่อื่น แต่มิใช่เกิดจากการขยายครัวเรือนของคนในชุมชนบ้านบางมะเฟืองเอง นอกเสียจากการสร้างถนนนั้นสร้างตัดผ่านบ้านเรือนที่สร้างไว้อยู่เดิมแล้ว ดังนั้นการขยายชุมชนของชุมชนบ้านบางมะเฟืองจึงเป็นการขยายตัวแบบริมน้ำสู่ถนนเป็นดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

2. คติความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนไทพวนบ้านบางมะเฟือง

คติความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนไทพวนบ้านบางมะเฟือง จากการลงสำรวจในพื้นที่กรณีศึกษาพบว่าที่ตั้งของชุมชนบ้านบางมะเฟืองมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วคือ บริเวณในส่วนที่อยู่อาศัยในชุมชนจะล้อมรอบด้วยที่ทำกินในบริเวณที่เป็นชุมชนจะเป็นลักษณะที่ดอนที่ราบเนินทำให้ในส่วนบริเวณรอบ ๆ กลายเป็นที่ลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก และโดยเฉพาะการปลูก “ข้าว” และในการตั้งชุมชนจะตั้งติดแหล่งน้ำธรรมชาติ ทั้งนี้อันเนื่องจากการต้องการความอุดมสมบูรณ์จากน้ำในการยังชีพในการดำเนินวิถีชีวิตซึ่งจะใช้เป็นแหล่งอาหารใช้ในการเกษตร ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมในการเดินทางติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก การวางผังชุมชนองค์ประกอบหลักของผังชุมชนของบ้านบางมะเฟืองประกอบไปด้วย

- 1) กลุ่มเรือน (ที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน) ซึ่งจะประกอบขึ้นด้วยกันสามกลุ่มบ้านอันได้แก่ กลุ่มบ้านสระโบสถ์ กลุ่มบ้านโพนทราย กลุ่มบ้านล่าง
- 2) ศาลผีบ้าน (ศาลปู่ตา) ซึ่งแต่ละกลุ่มบ้านจะมีศาลผีบ้านของตนเอง
- 3) พื้นที่เพาะปลูก ปัจจุบันพื้นที่เพาะปลูกของคนในชุมชนจะมีอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ ด้วย
- 4) ป่าชุมชน ซึ่งปัจจุบันจะเหลือเพียงบริเวณตามขอบลำคลองสียัดเป็นส่วนใหญ่
- 5) แหล่งน้ำธรรมชาติ (ลำคลองสียัด)
- 6) ป่าช้า
- 7) วัดบางมะเฟืองถือได้ว่าเป็นส่วนของพื้นที่สาธารณะที่เป็นหัวใจสำคัญเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุดของชุมชนบ้านบางมะเฟือง

แผนที่ที่ 13 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านบางมะเฟืองแสดงให้เห็นลักษณะองค์ประกอบ
ของผังชุมชน
(ภาพจากฐานข้อมูลกรมแผนที่ทหาร)

ในปัจจุบันในส่วนของพื้นที่สาธารณะจะมีในส่วนของทางราชการเข้ามาเพิ่มเพื่อตอบสนองการประกอบธุรกิจและ กิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบล สถานีอนามัย และ ในด้านการศึกษา ก็คือ โรงเรียน ในส่วนของสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่เป็นผลกระทบจากภายนอก อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาในส่วนของภาครัฐ อันได้แก่ เส้นทางคมนาคมการขยายถนนสายหลัก ระบบไฟฟ้า ระบบประปา อาจมีส่วนในการที่จะทำให้ชุมชนชนบทแบบเดิมปรับเปลี่ยนโครงสร้างเข้าสู่ระบบสังคมเมืองมากขึ้นก็ตาม แต่แบบแผนผังชุมชนยังคงมีลักษณะแบบดั้งเดิมอยู่ ซึ่งเราจะพิจารณาสังเกตได้จากภาพถ่ายทางอากาศ จะเห็นได้ว่าเส้นทางสัญจรภายในชุมชนจะมีเส้นทางที่คดเคี้ยวสอดแทรกเข้าไปตามเรือน และระหว่างกลุ่มเรือนซึ่งเป็นลักษณะของเส้นทางสัญจรที่เข้ามาแต่เดิม เส้นทางสัญจรนี้จะเชื่อมต่อลานบ้านของกลุ่มเรือนแต่ละกลุ่ม แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของลานบ้านในแบบแผนดั้งเดิมในการจัดผังบริเวณของเรือน แต่การขยายถนนในส่วนของภาครัฐจะเป็นในส่วนของพื้นที่ภายนอกของชุมชน ทั้งนี้เราสามารถ

มองเห็นถึงความแตกต่างของผังชุมชนเดิมกับผังชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นใหม่อย่างชัดเจน ผังชุมชนที่มีความเป็นเมืองในตัวอำเภอนั้นจะมีลักษณะที่เป็นระเบียบแบบแผนมากกว่า การขยายชุมชนจะกระจายเกิดขึ้นหนาแน่นของสองข้างทางในถนนสายหลักนั้น แสดงให้เห็นถึงชุมชนมีการก่อตัวหลังจากมีการสร้างถนน ซึ่งแตกต่างจากผังชุมชนบ้านบางมะเฟืองในลักษณะที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมที่มีความเป็นธรรมชาติในความคดเคี้ยวของถนนลัดเลาะผ่านเรือนแต่ละหลังเชื่อมต่อเข้าไปในส่วนของลานบ้าน ภายในผังบริเวณชุมชนบ้านบางมะเฟือง

แผนที่ที่ 14 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็นลักษณะชุมชนเดิม กับ ชุมชนเมืองใหม่
(ภาพจากฐานข้อมูลกรมแผนที่ทหาร)

องค์ประกอบของผังบริเวณชุมชนนั้นที่ประกอบไปด้วยกลุ่มเรือนทั้งหมดสามกลุ่ม อันได้แก่ กลุ่มเรือนบ้านสระโบสถ์ จะตั้งอยู่บริเวณฝั่งซ้ายของลำคลองสี่ยัด ซึ่งจะแตกต่างจากอีกสองกลุ่มเรือน คือ กลุ่มเรือนของบ้านโพนทรายและกลุ่มเรือนบ้านล่างจะอยู่ฝั่งขวาของลำคลองสี่ยัด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ในการเลือกที่จะตั้งกลุ่มเรือนของการหาตำแหน่ง

ที่เป็นลักษณะสันฐานโนนหรือเนินเพื่อปลูกเรือน จึงทำให้ตำแหน่งของกลุ่มเรือนบ้านสระโบสถ์อยู่ฝั่งซ้ายของลำคลองสี่ยัด นอกจากการเลือกพื้นที่ที่เป็นที่เนินแล้วการเลือกพื้นที่สำหรับปลูกเรือนจะมีการเสี่ยงทายเพื่อหาตำแหน่งของเรือนเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้ที่อยู่อาศัย

ในส่วนของกลุ่มเรือนแต่ละกลุ่มบ้านนั้น จะมีศาลผีบ้านเป็นของตนเอง ศาลผีบ้าน (ศาลปู่ตา) ของแต่ละกลุ่มบ้านนั้นจะหันหน้าศาลไปทางทิศใด และลักษณะรูปแบบของศาลผีบ้านจะเป็นเรือนจั่วขนาดเล็กสองหลังคู่กัน ศาลผีบ้านจะถูกปล่อยทิ้งไว้ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยเข้าไปทำอะไร เพราะถือว่าเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของผู้คนในหมู่บ้าน จนกว่าจะถึงวันทำบุญเลี้ยงผีบ้าน ชาวบ้านจึงจะเข้าไปทำความสะอาดบดกวาดเช็ดถู เพื่อเตรียมงานในวันทำบุญ ในคติความเชื่อที่ว่าผีบ้านจะเป็นผู้ปกป้องรักษาตนเองครอบครัวและคนในหมู่บ้านของตน ผีบ้านทำให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุข เป็นผู้ประทานโชคลาภกลุ่มบ้านทั้งสามกลุ่มถึงแม้ว่าจะมีการนับถือผีบ้านที่เป็นส่วนที่แยกกันอาจแสดงให้เห็นถึงลักษณะกลุ่มเครือญาติ แต่กลุ่มบ้านทั้งสามกลุ่มก็มีสิ่งทีหล่อหลอมจิตใจเป็นศูนย์กลางของทั้งสามบ้าน นั่นก็คือวัดบางมะเฟือง ซึ่งทุกคนทั้งสามกลุ่มบ้านถือว่า วัดบางมะเฟือง นั้นเปรียบเสมือนใจบ้าน เป็นที่ที่ผู้คนใช้เป็นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น พิธีทางศาสนา รวมถึงการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ดังนั้น วัดบางมะเฟืองจึงเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่เป็นส่วนประกอบขององค์ประกอบหมู่บ้านที่เป็นองค์ประกอบหลัก นอกจากวัดบางมะเฟืองแล้ว ยังมีพื้นที่ที่เป็นส่วนประกอบของพื้นที่สาธารณะอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญมาแต่ดั้งเดิม ถึงแม้ปัจจุบันจะมีความสำคัญลดน้อยลงไปก็ตามนั่นคือพื้นที่ที่เป็นป่าช้า (ตำแหน่งของป่าช้าตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของชุมชนหมู่บ้าน) ปัจจุบันป่าช้าของกลุ่มบ้านทั้งสามกลุ่มบ้านของบ้านบางมะเฟืองได้กลายเป็นพื้นที่ในส่วนของวัดโพรงงาม และส่วนบ่อบำบัดและที่กำจัดขยะของเทศบาล และบางส่วนก็ถูกปล่อยให้ลกร้าง ในปัจจุบันป่าช้าถูกลดความสำคัญในบทบาทหน้าที่ลงไปเนื่องจากผู้คนนั้นได้หันมาใช้วัดเป็นที่ประกอบพิธีแทนในด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย

ภาพที่ 41 สภาพแวดล้อมบริเวณป่าช้าของ สามกลุ่มบ้าน บ้านบางมะเฟือง

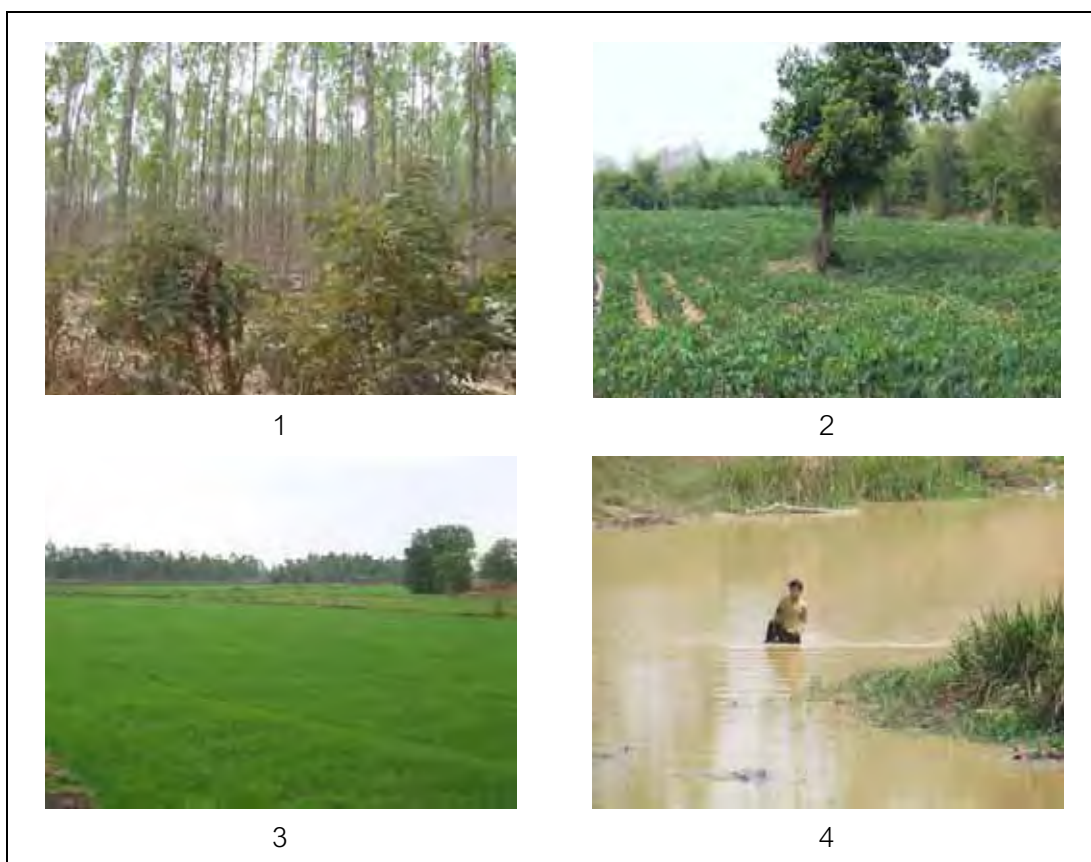
1 ศาลาที่มีลักษณะเป็นศาลขนาดใหญ่ปัจจุบันถูกปิดคลุมด้วยป่าน้ำ

2 ศาล ศาลาครอบพระพุทธรูป ปัจจุบันเป็นสถานที่ รกร้าง เช่นเดียวกัน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

3. อาชีพหลัก

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บ้านบางมะเฟือง สภาพโดยรอบส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ราบโล่ง บางส่วนเป็นที่เนิน ดินส่วนใหญ่เป็นดินปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ทำนา แต่เดิมผู้คนในแถบนี้ทำนาเป็นอาชีพหลัก (จากการบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชนและจะทำนาเพียงอย่างเดียว) ไม่นิยมทำสวนหรือทำไร่ในการทำนาวิธีการทำนานั้นดั้งเดิมแต่เก่านั้นจะทำนาแบบ “นาดำ” ชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองจะนิยมปลูกข้าวเจ้า การทำนาดำ ชาวบ้านจะช่วยร่วมแรงร่วมใจช่วยกันคือจะช่วยกันทำไปทีละบ้าน บ้านนั้นเสร็จก็จะมาช่วยอีกบ้านหนึ่งหรือที่เราเรียกกันตามภาษาชาวบ้านว่า “ช่วยกันลงแขก” ดังนั้น ชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองจึงมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความผูกพันแบบสังคมชาวนาหรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นสังคมแบบ “วัฒนธรรมข้าว” ก็ได้ และยังมีความผูกพันทางเชื้อสายเครือญาติอยู่อย่างเหนียวแน่นถึงแม้ว่าปัจจุบันจะนิยมทำนาหวานกันก็ตามแต่สังคมเครือญาติ และความเป็นอยู่แบบวัฒนธรรมข้าวก็ยังคงรักษาไว้อย่างเหนียวแน่นแม้จะไม่ครบถ้วนเหมือนแต่ก่อนก็ตาม แต่ก็ยังมีการปฏิบัติกันอย่างสืบเนื่อง

ภาพที่ 42 สภาพแวดล้อมบริเวณไร่ นาในพื้นที่ของ สามกลุ่มบ้านบริเวณ บ้านบางมะเฟือง

- 1 ไร่ยูคาลิปตัสรอบชุมชน
- 2 ไร่มันสำปะหลังรอบชุมชน
- 3 พื้นที่นาบริเวณรอบชุมชน
- 4 การจับสัตว์น้ำใช้วิธีการทอดแหวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

ในสมัยก่อนเมื่อทำนาเสร็จหลังจากฤดูทำนาแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่จะเข้าป่าหาของป่านำมาใช้และการดำรงอยู่ใช้ชีวิตประจำวันหรืออาจนำมาแลกเปลี่ยนซื้อขาย เช่น ไม้ซุงก็จะนำมาสร้างเรือนและแบ่งขาย ไม้ไผ่ตัดลำต้น และซุดหน่อขาย การกีดขังนำมาทำซี้ได้ไว้สำหรับจุดไฟล่าสัตว์นำเนื้อมาแบ่งปันกันในชุมชนและนำหนังมาขาย ฯลฯ ของทุกอย่างที่ได้มาจากการเข้าป่าถ้าจะนำไปขายก็จะขายกันที่ตลาดเกาะขนุน หรืออาจมีพ่อค้าขายเร่เข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของในชุมชน ในปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนบ้านบางมะเฟืองยังคงนิยมทำนาเป็นอาชีพหลัก และ

เริ่มทำไร่ทำสวนบางแต่ยังไม่มากนักเหตุที่เริ่มมีการทำไร่อันเป็นผลเนื่องมาจากเป็นนโยบายส่งเสริมของทางภาครัฐจึงเริ่มมีการทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ยูคาลิปตัส มะละกอ ฯลฯ แต่ภายในรอบพื้นที่บริเวณบ้านจะนิยมปลูกพืชผักสวนครัวและผลไม้ต่าง ๆ หลายชนิดไว้กินภายในบ้านและในปัจจุบันชาวบ้านที่บ้านบางมะเฟืองนอกจากการทำนาทำไร่แล้วบางส่วนของสมาชิก ภายในครอบครัว จะออกไปรับจ้างต่าง ๆ และ ทำงานในเมืองที่อยู่นอกพื้นที่ในภาคอุตสาหกรรม หรือรับราชการในส่วนต่าง ๆ ของภาครัฐ แต่กระนั้นก็ตามสิ่งที่บ่งบอกแสดงถึงความสำคัญของผู้คนในชุมชนที่ยังคงให้ความสำคัญของการทำนาข้าว ที่ยังคงยึดถือเป็นอาชีพหลักของชุมชนนั้นเราจะเห็นได้จาก เรือนแทบทุกหลังแม้ว่าสภาพของเรือนจะเปลี่ยนแปลงไปแต่สิ่งที่พบเห็นควบคู่ไปกับเรือน นั่นคือยุ้งข้าว หรือ เล้าข้าว ซึ่งเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นของสังคมเกษตรใน วัฒนธรรมข้าว อย่างแท้จริง

ภาพที่ 43 ลักษณะของ ยุ้งข้าวที่ถูกดัดแปลงสำหรับผสมผสานสนองการใช้รูปแบบอื่น
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

ระบบนิเวศที่ส่งผลต่อพื้นที่ชุมชนไทพวนบ้านบางมะเฟือง

1. น้ำ

น้ำทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์จากการลงสำรวจในพื้นที่บ้านบางมะเฟืองจะพบว่าในหมู่บ้านมีแหล่งน้ำหลักอยู่แหล่งเดียวคือน้ำจากลำน้ำคลองสี่ยัดที่ไหลผ่านทอดยาวตลอดพื้นที่ของหมู่บ้านชุมชนบ้านบางมะเฟืองสภาพของลำน้ำคลองสี่ยัดจะมีลักษณะเป็นคลองธรรมชาติที่มีความลึก และคดเคี้ยว จากการบอกเล่าของเจ้าอาวาสวัดบางมะเฟืองและชาวบ้าน ในชุมชนถึงสภาพลักษณะของสภาวะน้ำที่มีผลต่อชุมชนเมื่ออดีตในสมัยก่อนนั้นคลองสี่ยัดมีกระแสน้ำไหลแรง และไหลผ่านอย่างรวดเร็วมากในฤดูฝนเวลาน้ำขึ้น น้ำจะท่วมถึงหน้าอกคน เมื่อถึงหน้าแล้งน้ำจะแห้งเป็นเหมือนที่เห็นในสภาพปัจจุบันคือน้ำแห้งจนเห็นดินตลอดลำน้ำคลองสี่ยัด ถ้าน้ำแห้งการคมนาคมทางน้ำจะใช้ไม่ได้ชาวบ้านจะไปใช้เส้นทางเกวียนแทน และในส่วนบริเวณที่มีน้ำนั้นหมายถึงพื้นที่นั้นมีสภาพเป็นแอ่งมีความลึกมาก ที่มีน้ำ บริเวณนั้นชาวบ้านจะเรียกว่า “วังน้ำ” และถ้าวังน้ำหรือพื้นที่ที่เป็นแอ่งมีน้ำขังอยู่บริเวณของหมู่บ้านใดหมู่บ้านนั้นก็ตั้งชื่อหรือเรียกชื่อของบ้านนั้นว่า “วัง” เช่น บ้านวังวุ่น และในสภาพของพื้นที่ส่วนที่เป็นที่เนินหรือที่ราบสูงนั้นก็คือพื้นที่ที่เป็นที่ราบสูงนั้นจะเป็นลักษณะของการไต่ระดับค่อย ๆ ไต่ขึ้นไป (ลักษณะของพื้นที่ทิศทางการไต่ระดับจะไต่ไปทางพื้นที่ของอำเภอท่าตะเกียบซึ่งเป็นอำเภอที่เป็นแหล่งกำเนิดของ ปาดันน้ำ ส่วนหนึ่งของป่าภาคตะวันออก) ดังนั้น ลักษณะของพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลทำให้ลักษณะของน้ำในลำคลองสี่ยัดนั้นจึงไหลเชี่ยวและแรงตามสภาพลักษณะของภูมิประเทศของพื้นที่ที่เป็นที่ราบสูงสลับที่ราบภูเขา ดังนั้นในช่วงที่น้ำมากเวลาน้ำหลากเข้ามาในตัวชุมชนระดับน้ำจะขึ้นท่วมเข้ามาอย่างรวดเร็ว แต่กระนั้นก็ตามจากภูมิปัญญาการเรียนรู้จากการอยู่ร่วมกับธรรมชาติชาวบ้านผู้คนในชุมชนจะใช้วิธีการช่วยกัน การสังเกตลักษณะสภาพความขุ่นของน้ำ สีของน้ำในการที่จะเตรียมตัวรับสถานการณ์น้ำหลากเข้าท่วมพื้นที่ในตัวชุมชน ในการเตรียมการนั้นชาวบ้านจะเริ่มที่จะทยอยเคลื่อนย้ายสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ขึ้นบนเรือน วัวควายจะนำไปไว้ในส่วนที่เป็นพื้นที่ที่เป็นโคกเป็นเนิน (พื้นที่ที่เป็นโคกเป็นเนินเป็นพื้นที่ที่ไกลจากหมู่บ้าน) และต้องเตรียมตัวไปนอนเฝ้าไว้ วัวควายที่นำไปไว้บนโคกบนเนินด้วย

ภาพที่ 44 สภาพแวดล้อมบริเวณแหล่งน้ำธรรมชาติและเทคโนโลยีในการดึงน้ำขึ้นมาใช้

- 1 สภาพน้ำใน ลำคลองสียัดบริเวณที่มีน้ำในฤดูแล้งเหมือนในอดีต
- 2 บริเวณพื้นที่ลำคลองที่ตื้นเขินหลังมีการสร้างเขื่อนภาพเหมือนในอดีตเช่นกัน
- 3 การดึงน้ำจากแหล่งธรรมชาติขึ้นมาใช้ในชีวิตประจำวันเมื่อ20ปีที่ผ่านมา
- 4 การดึงน้ำจากแหล่งธรรมชาติขึ้นมาใช้ในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ธันวาคม 2550)

ในเรื่องของการใช้น้ำในการทำนานั้น ในพื้นที่บริเวณบ้านบางมะเฟืองจะใช้น้ำจากน้ำฝนในการทำนาเพียงอย่างเดียว แม้กระทั่งในปัจจุบันนี้การทำนาก็ใช้น้ำจากน้ำฝนเหมือนเช่นในอดีต ชาวบ้านบางมะเฟืองจะให้ประโยชน์ในส่วนของน้ำจากคลองสียัดเพื่อใช้ในการคมนาคมขนส่งลำเรียงซุง และจับสัตว์ กุ้ง หอย ปู ปลา ฯลฯ เพื่อมาเป็นอาหารในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการใช้ อาบ ต้มกิน ในเรื่องของวิธีการกักเก็บน้ำจากการบอกลำของชาวบ้านทำให้ทราบว่า ในอดีตนั้นชาวบ้านบางมะเฟืองจะไม่รู้จักวิธีการผันน้ำจากลำน้ำคลองสียัดมาใช้ในการทำไร่ทำนา แม้กระทั่งน้ำที่ใช้ในการอาบ ต้มกิน ทุกอย่างจะใช้วิธีการหาบน้ำเพื่อนำน้ำจากคลอง

ขึ้นมาใช้ ถึงแม้ว่าในระยะต่อมานั้นเริ่มที่จะมีเครื่องสูบน้ำเข้ามาใช้กันแพร่หลายแล้วในส่วนพื้นที่อื่นก็ตาม แต่ผู้คนในชุมชนบ้านบางมะเฟืองก็ยังคงใช้วิถีชีวิตแบบเดิมอยู่ ปัจจุบันชาวบ้านบางมะเฟืองมีจะขุดบ่อบาดาลในการใช้น้ำบาดาลในการอาบและดื่มกิน และมีการนำเครื่องปั้มน้ำสูบน้ำจากคลองสี่ยัดในการทำสวนทำไร่ (การใช้เครื่องปั้มน้ำนั้นทำได้เฉพาะบริเวณของพื้นที่ไร่ที่อยู่ติดคลองและส่วนครัวที่อยู่บริเวณรอบ ๆ เรือนรอบ ๆ บ้าน)

ภาพที่ 45 ลักษณะสภาพของเขื่อนคลองสี่ยัดที่มีส่วนกำหนดปริมาณน้ำในปัจจุบัน
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, พฤศจิกายน 2550)

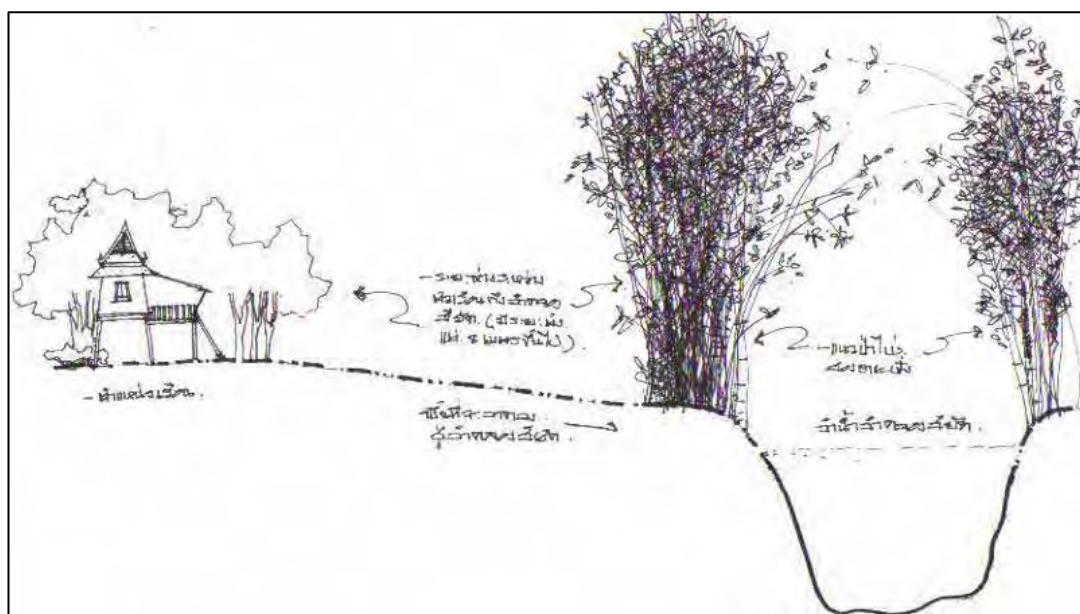
ปัจจุบันในส่วนของการราชการคือกรมชลประทานได้มีการสร้างเขื่อนอยู่ที่บริเวณอำเภอท่าตะเกียบ ซึ่งเป็นบริเวณที่ใกล้แหล่งต้นน้ำและในการสร้างเขื่อนนี้แม้จะส่งกระทบต่อระบบนิเวศบ้าง ทำให้น้ำในลำน้ำคลองสี่ยัดถูกกำหนดปริมาณของน้ำ ดังนั้นน้ำจะถูกปล่อยลงมาเป็นระยะทำให้เวลาถึงฤดูน้ำหลากหรือฤดูฝน จึงทำให้บริเวณพื้นที่บ้านบางมะเฟืองไม่ถูกน้ำท่วมเหมือนแต่ก่อน แต่ก็ยังมิได้ช่วยในเรื่องของการทำนาอันเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่มากเท่าใดนัก ดังนั้นในการทำนาของชาวบ้านบางมะเฟืองใช้เพียงแต่น้ำจากน้ำฝนเท่านั้น ในการคมนาคมในปัจจุบันชาวบ้านบางมะเฟืองก็เลิกใช้การเดินทางทางน้ำแล้ว อันเนื่องจากการคมนาคมนั้นใช้ทางบกแทน ซึ่งมีการตัดถนนผ่านเข้าถึงหมู่บ้าน

ดังนั้น ในการติดต่อกับชุมชนภายนอกไม่ว่าจะเป็น การค้าขายหรือการสัญจรจากเดิมที่ต้องพึ่งพิงน้ำในการขนส่งการเดินทางต้องรอจังหวะปริมาณน้ำในลำคลองสี่ยัดมากพอที่แต่ก่อนมีความสำคัญจึงลดความสำคัญลง ในการที่ใช้เป็นเส้นทางในการคมนาคมแต่ยังมีความสำคัญใน

การใช้เป็นทางส่งน้ำที่ใช้ในด้านเกษตรจากเขื่อนสิียดสู่อำเภอพนมสารคามและอำเภออื่น ๆ ใน จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนไทพวน บ้านบางมะเฟือง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านบางมะเฟืองเป็นองค์ความรู้ที่ได้เกิดจากการสั่งสม สืบทอดต่อ ๆ กันมาประกอบกับได้มีการพัฒนาอันเกิดจากความรู้ความสามารถของชาวบ้าน องค์ความรู้ดังกล่าวเกิดจากการดำเนินวิถีชีวิตในการดำรงอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ ๆ และเราสามารถพบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน บ้านบางมะเฟือง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ยังหลงเหลือให้พบเห็นอยู่มาในปัจจุบันและส่วนที่เป็นร่องรอยที่สามารถทำให้ผู้ พบเห็นสามารถสร้างจินตนาการให้เห็นถึงภาพในอดีต พื้นที่บริเวณ บ้านบางมะเฟืองนั้นผู้คนส่วนใหญ่จะปลูกเรือน ถอยห่างจากลำคลองมากพอสมควร (8-10 เมตรขึ้น) คือ ไม่นิยมปลูกเรือนให้ ติดคลองเหมือนในภาคกลางแถบอื่น ๆ เพราะเนื่องจากกระแสน้ำที่ไหลแรงในฤดูหน้าน้ำ บางครั้ง ความแรงของน้ำจะเซาะตลิ่งพังอาจทำให้เรือนพังเสียหายตามไปด้วย

ลายเส้นที่ 6 ลักษณะสภาพของขอบเขตระยะระหว่างการปลูกเรือนถึงคลองสิียด

(จากการลงสำรวจภาคสนามของผู้วิจัยในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2551)

ดังนั้น สภาพพื้นที่ที่ตั้งของเรือน จากขอบเขตอาณาบริเวณของเรือน พื้นดินจะค่อย ๆ ลาดต่ำไปหาบริเวณขอบชายตลิ่งของลำคลอง และบริเวณตลอดแนวชายคลองของลำคลองสียัด จะเป็นแนวป่าที่เป็นป่าไผ่ตลอดแนวชายคลอง มีทั้งไผ่ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติที่สลับกับยางป่าและที่ชาวบ้านปลูกเองด้วย ในการที่ชาวบ้านปลูกเองเพื่อจะได้ผลผลิตที่แตกต่างจากไผ่ป่า และยังเป็น การเสริมแนวปะทะกันน้ำเข้างอีกด้วย ในเรือนบางเรือนที่ปลูกเรือนห่างจากคลองมากหน่อย แต่ อาจจะติดหรือมีบ่อหรือหนองน้ำเล็ก ๆ ตามธรรมชาติที่มีอยู่ชาวบ้านก็จะใช้วิธีขุดทางน้ำที่มีความ ลึกพอสมควรเชื่อมต่อเข้าหากันระหว่างลำคลองสียัดและหนองน้ำหรือบ่อธรรมชาติเพื่อดึงน้ำจาก ลำคลองเข้ามาใช้ เพื่อลดการเดินทางไปใช้น้ำในคลองหรือเดินไปหาน้ำมาใช้ ซึ่งมีระยะทางที่ ค่อนข้างไกลจากตัวเรือนในปัจจุบันทางน้ำดังกล่าวได้ถูกถมปิดกันไปเกือบหมดแล้ว อันเนื่องจาก มีการทำถนนเข้าสู่หน้าบ้านเกือบทุกหลังทำให้ต้องถมปิดทางน้ำนั้นไปประกอบกับทางน้ำบางส่วน ลากผ่านในที่ดินที่มีการเปลี่ยนผู้ถือครองเจ้าของที่ได้ทำการถมดินปิดทางน้ำ จึงเป็นเหตุที่ทำให้ ทางน้ำถูกปิดกันไปปัจจุบันบ่อน้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติที่ถูกปิดทางน้ำชาวบ้านได้ทำการ ปรับเปลี่ยนเป็นบ่อเลี้ยงปลา หรือทำเป็นพื้นที่ปลูกบอนและบัว และในบางบ้านก็จะปล่อยทิ้งไว้ เป็นที่เก็บน้ำเวลาฝนตกเพื่อใช้ในการรดน้ำต้นไม้พืชผักสวนครัวต่าง ๆ ที่ปลูกไว้บริเวณรอบเรือน รอบบ้านของตน

ภาพที่ 46 ลักษณะสภาพของเขื่อนคลองสียัดที่มีส่วนกำหนดปริมาณน้ำในปัจจุบัน

1 ลักษณะสภาพของบ่อน้ำธรรมชาติในสภาพปัจจุบัน

2 ลักษณะสภาพของทางน้ำในสภาพปัจจุบัน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2551)

ภาพที่ 47 ลักษณะการใช้ภูมิปัญญาที่มีความเข้าใจในสภาพของพื้นที่สรรสร้างพื้นที่ให้เกิดประโยชน์เพื่อตอบสนองในวิถีชีวิต

1 ลักษณะสภาพน้ำที่ตื้นเขินสามารถใช้เป็นพื้นที่ในการปลูกพืชผักได้โดยน้ำบริเวณดังกล่าวเปรียบเสมือนร่องน้ำในแปลงผัก

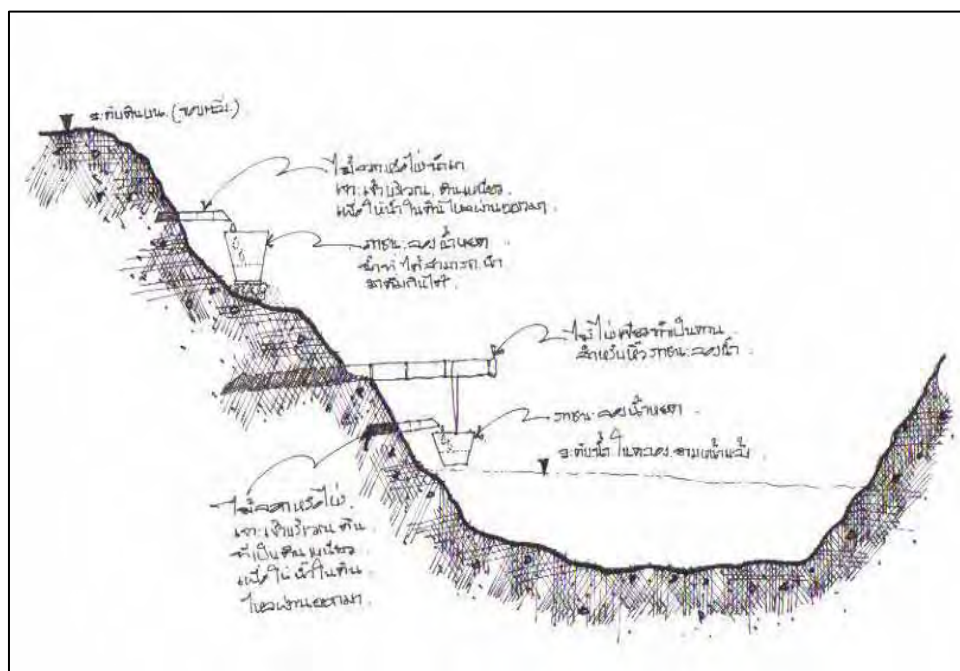
2 สภาพของพื้นที่ที่เป็นลักษณะหาดทรายสามารถปลูกพืชผักได้

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2551)

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ลักษณะของทางน้ำและบ่อน้ำธรรมชาติหมดความหมายลงไป หรือเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่เป็นสภาพอื่นนั้น คือ การเปลี่ยนแปลงของน้ำอันเกิดจากการสร้างเขื่อนคลองสียัด เดิมในอดีตในช่วงระยะที่ยังมิได้มีการสร้างเขื่อนนั้นสภาพการหมุนเวียนของน้ำที่เป็นตามธรรมชาติตามฤดูกาลนั้น ยามถึงฤดูหน้าน้ำ น้ำจะมากแต่พอถึงในฤดูหน้าแล้งน้ำจะน้อยจนเห็นผิวดินเหมือนดังสภาพในปัจจุบัน ในช่วงของฤดูแล้งนี้ชาวบ้านในชุมชนบ้านบางมะเฟืองจะอาศัยพื้นดินบริเวณพื้นที่ที่เป็นเนินที่อยู่เหนือน้ำ หรือจะใช้พื้นที่เป็นรูปลักษณะของหาดทรายเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชผักไว้บริโภค ลักษณะวิธีการใช้พื้นที่ คือสร้างเป็นแปลงผักเหมือนแปลงผักทั่ว ๆ ไปที่มีร่องน้ำ ข้าง ๆ เพียงแต่ร่องน้ำเป็นร่องน้ำที่เกิดโดยธรรมชาติโดยที่ไม่จำเป็นต้องขุดหรือแต่งร่อง เป็นภูมิปัญญาที่สร้างวิกฤติให้เป็นโอกาสอย่างชาญฉลาด ในช่วงฤดูแล้งนี้ชาวบ้านในชุมชนบ้านบางมะเฟืองประสบปัญหาในเรื่องของน้ำกินน้ำใช้ที่บางครั้งอาจจะไม่เพียงพอในการใช้บริโภคในชีวิตประจำวันชาวประเภอบกับชาวบ้านในชุมชนยังไม่นิยมขุดบ่อบาดาลเพื่อดึงน้ำขึ้นมาใช้ ชาวบ้านจะใช้วิธีการลงไปขุดบ่อในลำคลองสียัดและนำเอาไม้กระดานมาล้อมพร้อมกับนำดินทรายที่ขุดขึ้นมาพอกด้านข้างเพื่อให้ น้ำที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ซึมเข้ามาในบ่อที่ขุดเอาไว้

ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะเรียกว่า “น้ำซึมบ่อทราย” น้ำที่ได้จากการซึมขึ้นมาจะมีความใสและสามารถ
 ตักน้ำที่เปรียบเสมือนได้ผ่านการกรองในชั้นต้น โดยวิธีการทางธรรมชาติโดยที่สภาพน้ำในบริเวณ
 รอบ ๆ นั้นมีความชุ่มอยู่ประกอบกับการที่ชาวบ้านปล่อยวัวควายลงไปเินคลองดังนั้นการที่ใช่วิธีการ
 ของ “น้ำซึมบ่อทราย” จะช่วยให้ได้น้ำที่สะอาดจัดได้ว่าเป็นวิธีการที่เกิดจากภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์
 ในการที่จะดึงน้ำขึ้นมาใช้ในชีวิตประจำวันในยามที่บริเวณในพื้นที่มีสภาพน้ำน้อยในช่วงฤดูแล้ง
 (ฤดูแล้ง)

แขวนโดยการนำท่อนไม้ไผ่ลำใหญ่โดยมากมักนิยมใช้กันก็จะใช้ไม้ไผ่จากต้นไผ่เขียว ลักษณะของไผ่เขียวจะมีความหนาตันแข็งแรงและหาง่าย เป็นไผ่ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติมาทำเป็นคานเป็นแขนที่ปักเข้าไปในดิน จากนั้นก็นำเอาภาชนะที่จะรองน้ำนั้นนำมาหิ้วและน้ำที่ได้นั้นมีความใสสะอาดสามารถที่จะนำมาบริโภคได้ทันที และจะนำมาเก็บไว้ในตุ่มที่อยู่ภายในเรือน

ลายเส้นที่ 9 การสร้างน้ำหยดเพื่อให้ได้น้ำที่ใสสะอาด

(จากการลงสำรวจภาคสนามของผู้วิจัยในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2551)

ในช่วงฤดูแล้งประมาณเดือนมีนาคม – พฤษภาคม และช่วงหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จส่วนใหญ่จะใช้เวลาของสองช่วงเวลานี้ในการเข้าป่า ในอดีตนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่จะเข้าป่าหาของป่าบ้าง ตัดไม้บ้าง หรือนำผลผลิตพืชพรรณต่าง ๆ จากธรรมชาติมาแปรรูป เช่น นำยางจากต้นยางปามาลดขี้ได้ การแปรรูปหน่อไม้ การนำลำต้นไผ่มาทำเป็นตอกในการประดิษฐ์ทำเครื่องจักรสาน หรือแม้แต่การนำเศษไม้ กิ่งไม้มาเผาถ่าน ฯลฯ หลายสิ่งหลายอย่างที่เกิดขึ้นนี้เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ที่มีวัตถุดิบจากธรรมชาติเกิดขึ้นอยู่มากมายที่ผู้คนชาวบ้านในพื้นที่ได้นำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม มีการเว้นช่วงเวลาเพื่อให้ธรรมชาติได้สร้างผลผลิตใหม่ขึ้นมาทดแทนของเก่าที่ถูกเก็บเกี่ยวไป

ภาพที่ 48 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ในบริบทของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง

- 1 ลักษณะการนำหวายมาปรุงอาหาร
- 2 การนำหน่อไม้มาแปรรูปเป็นหน่อไม้ดอง
- 3 คุณป้าบุญมา ผู้สืบทอดการทำเครื่องจักรสาน
- 4 เครื่องจักรสานที่ใช้อยู่ในครัวเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2551)

ปัจจุบันชาวบ้านไม่นิยมเข้าป่าเนื่องจากป่าที่เหลือถูกจัดให้เป็นพื้นที่ป่าสงวน แต่ใน ส่วนของการแปรรูปยังคงมีให้เห็นบ้างอาจจะไม่มากมายเหมือนแต่ก่อน บางสิ่งบางอย่างอาจ หายไปอันเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดตัวอย่างในเรื่องของเครื่องจักรสานซึ่งปัจจุบันชาวบ้านไม่นิยมถัก สานแล้ว ส่วนใหญ่จะซื้อประกอบกับผู้ที่ถักสานเป็นมิได้ถ่ายทอดไว้ให้ได้สูญหายไปกับคนรุ่น เก่าที่ล่วงลับไปแล้ว หรือในเรื่องของการเผาด่านนั้นปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนบ้านบางมะเฟืองนิยม

ใช้แก๊สในการหุงต้มข้าวปลาอาหารการใช้ถ่านและฟืนจึงลดน้อยลง ดังนั้นในการเผาถ่านจึงมีเพียงบางบ้านเท่านั้นที่ยังคงเผาถ่านใช้ บ้านที่ยังคงเผาถ่านไว้ใช้ในครัวเรือนได้นั้นเกิดจากการที่ยังคงพอหาเศษไม้ได้ในเขตที่ดินของตน หรือในยามว่างจะออกไปซั๊กไม้ตามข้างทางที่เป็นเขตสาธารณะ เช่น ตามแนวลำคลอง ตามถนนข้างทางที่มีไม้ล้ม ในการเผาถ่านจะไม่เผาทุกวันจะมีการเตรียมหาวัตถุดิบมาเก็บเอาไว้ให้ได้มาก ๆ จึงจะทำการเผา

ภาพที่ 49 เทคโนโลยีชาวบ้านที่นำมาประยุกต์ใช้ให้มีความสอดคล้องในวิถีชีวิตประจำวัน

- 1 ลักษณะภายในของ ช่ง สำหรับดักปลาที่ทำจากวัสดุพลาสติกและวัสดุที่เหลือใช้
- 2 ลักษณะภายนอกของ ช่ง ดักปลา
- 3 ลักษณะของตุ้ม สำหรับดักปลาที่ทำจากวัสดุพลาสติกและวัสดุที่เหลือใช้
- 4 ลักษณะเตาเผาที่ยังคงมีให้เห็นอยู่ในชุมชน
- 5 ลักษณะหลุมใส่เชื้อฟืนในการเผาถ่าน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2551)

วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง

ชาวไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองนั้น จะมีความผูกพัน วิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ โดยเฉพาะการที่มีความเป็นอยู่แบบสังคมเกษตรกรรม ดังนั้น วัฒนธรรมของสังคมชาวไทพวนจึงเกิดเป็นลักษณะรูปแบบพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการบูชาสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพราะความเชื่อที่ว่าธรรมชาติจะประทานความอุดมสมบูรณ์ ความเป็นสิริมงคลโดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ “ข้าว” และชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองได้ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษของตนในอดีตมาจนถึงปัจจุบันจนเกิดเป็นประเพณีปฏิบัติ แม้แต่ยังชาวไทพวนยังให้ความสำคัญแม้ผู้คนจะสร้างบ้านรูปแบบใหม่ก็ตามแต่ก็ยังคงเก็บรักษาอยู่ ข้าวไว้ ประเพณีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าวของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีรายละเอียดดังนี้

1. พิธีเลี้ยงผีนา

พิธีการเลี้ยงผีนาหรือการบวงสรวงเจ้าที่เจ้าทางก็จะเริ่มทำกันใน เดือนหก ซึ่งเป็นช่วงที่เข้าฤดูฝนหรือฤดูทำนาชาวบ้านก็จะเริ่มออกไปไถนาของตัวเองเพื่อไปไถนาของตน ดูน้า ดูทางน้ำ เริ่มทำการซ่อมแซมคันนาของตนเอง เมื่อมีการจัดเตรียมพื้นที่นาเสร็จเรียบร้อยพื้นที่พร้อมที่จะทำนาได้เจ้าของนา ก็จะเริ่มทำพิธีบวงสรวงเจ้าที่เจ้าทางหรือผีนาเพื่อเป็นสิริมงคล เมื่อเวลามาทำนา จะบอกกล่าวผีนาขอให้คุ้มครองอยู่เย็นเป็นสุขแก่ตนและนาของตน สิ่งที่ชาวบ้านนิยมนำมาบวงสรวงเป็นประเพณีปฏิบัติเลี้ยงผีนาชาวบ้านจะใช้ เหล้า หัวหมู บัวลอย ขนมตาควาย (ขนมตาควาย หมายถึง ขนมต้ม) ไปวางไว้ในที่นา บางคนอาจตั้งศาลไว้ในที่นาที่จะนำของไหว้ที่หน้าศาลของตนเมื่อเสร็จพิธีนี้แล้วทุกอย่างก็ดูเหมือนพร้อมที่จะลงแรงทำนาได้ คงเหลือเพียงรอน้ำฝนจากจากท้องฟ้าเท่านั้น

2. พิธีทำบุญนอกทุ่ง

พิธีการทำบุญนอกทุ่งเป็นประเพณีปฏิบัติที่ยึดถือทำกันในช่วงเดือนหกเช่นเดียวกัน แต่ประเพณีปฏิบัติพิธีนี้จะต้องหาวันเวลาไหนที่จะสะดวกทำได้ เพราะจะต้องดูว่าพระที่วัดนั้นว่างในวันไหนเพราะจะต้องนิมนต์พระไปสวดทำพิธี ในพิธีปฏิบัติคือในตอนเย็นก่อนวันที่จะนิมนต์พระไปสวดชาวบ้านจะช่วยกันก่อพระทราย หรือเรียกพระเจดีย์ทรายในที่ทุ่งนา จากนั้นในตอนเช้าก็จะนิมนต์พระไปสวด ฉ้นเช้า หลังจากพระท่านฉันเสร็จให้พรญาติโยมเพื่อเป็นสิริมงคลแล้ว ชาวบ้านทุกคนจะล้อมวงกินข้าวรวมกันและข้าว ปลา อาหารทุกอย่างที่กินเสร็จแล้ว เมื่อเหลือก็จะทิ้งไว้ที่นั่นทั้งหมด จะไม่เอากลับเข้ามาในหมู่บ้านโดยเด็ดขาด พิธีทำบุญนอกทุ่งจะทำการเป็นหมู่คณะ ลักษณะเป็นพิธีประเพณีปฏิบัติของหมู่บ้านต่างจากพิธีเลี้ยงผีนา ซึ่งหมายถึงทำนาของใครของมัน บ้านใครบ้านมันและพิธีเลี้ยงผีนาจะไม่มีพิธีทางศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้อง คือไม่มีการนิมนต์พระไปสวดแต่พิธีทำบุญนอกทุ่งจะนิมนต์พระไปสวด ถึงแม้พิธีกรรมจะมีหลักปฏิบัติที่แตกต่างกันแต่ในทางความหมายนั้นพิธีทั้งสองอย่างนี้มีเจตนาเดียวกันคือเชื่อในความเป็นสิริมงคลไม่ลบหลู่ธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติมีความเคารพต่อพื้นนาพื้นที่ทำกินของตน

ภาพที่ 50 ศาลปู่ตาของแต่ละกลุ่มบ้าน

- 1 ลักษณะของศาลเจ้าที่ ที่ตั้งอยู่นอกทุ่งในที่นาของแต่ละบ้าน
- 2 ลักษณะของศาลปู่ ตาของ กลุ่มบ้านล่าง
- 3 ลักษณะของศาลปู่ ตาของ กลุ่มบ้านสระโบสถ์
- 4 ลักษณะของศาลปู่ ตาของ กลุ่มบ้านโพนทราย

(จากการลงสำรวจภาคสนามของผู้วิจัยในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสยามชัยเขต
จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2551)

3. พิธีเลี้ยงผีหมู่บ้าน

พิธีเลี้ยงผีหมู่บ้านหรือผีบ้าน (ผีปู่ตา) นั้น เป็นพิธีประเพณีปฏิบัติที่จะทำก่อนพิธีทำบุญนอกทุ่งผีบ้านนั้นในบริเวณบ้านบางมะเฟืองจะแบ่งผีบ้านออกเป็นสามบ้านตามจำนวนบ้านที่เป็นอาณาบริเวณของบ้านบางมะเฟือง อันได้แก่ ผีบ้านประจำบ้านล่าง ผีบ้านประจำบ้านสระโบสถ์ ผีบ้านประจำบ้านโพนทราย ซึ่งวิธีปฏิบัติก็คือชาวบ้านที่อยู่ในบ้านไหนก็จะต้องไปทำพิธีที่

บ้านเจ้าของตนคือผู้คนทุก ๆ บ้านแต่ละหลังคาเรือนจะนำเหล้าหนึ่งขวด ไก่หนึ่งตัวไปที่บ้านเจ้าของตน ถ้าอยู่บ้านล่างก็ต้องไปทำพิธีเลี้ยงผีบ้านที่บ้านเจ้าของบ้านล่าง ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลผีบ้านประจำบ้านล่าง ถ้าอยู่บ้านสระโบสถ์ก็ต้องไปทำพิธีเลี้ยงผีบ้านที่บ้านเจ้าของบ้านสระโบสถ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลผีบ้านประจำบ้านสระโบสถ์ ถ้าผู้ใดคนใดไปผิดบ้านซึ่งไปบ้านเจ้าที่ไม่ใช่เจ้าประจำบ้านของตนผู้นั้นจะต้องเข้าพิธี ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่าพิธีเสียผีพิธีเสียผีคือผู้ที่เข้าพิธีเสียผีนั้น ในทางความหมายก็หมายถึงตัวประกันต้องให้ผู้นั้นที่อยู่บ้านเดียวกับตนมีผีบ้านเดียวกันนำสิ่งของมาแลกถ่ายตัวคืน สิ่งของนั้นจะเป็นอะไรก็สุดแล้วแต่อีกฝ่ายหนึ่งจะเรียกร้อง ในทางความเชื่อผีบ้านหรือผีปุตาคจะเป็นผีบรรพบุรุษที่คอยดูแลรักษาคุ้มครองผู้คนของบ้านนั้น ให้มีความสุขอยู่ดีกินดีพิธีกรรมเลี้ยงผีหมู่บ้าน จึงเสมือนเป็นการตอบแทนคุณในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองเชื่อเคารพรักและศรัทธา

สรุป บ้านบางมะเฟืองเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอสนามชัยเขต ที่มีพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านที่เกาะตามแนวลำน้ำลำคลอง พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นที่ราบบริเวณโดยรอบของหมู่บ้านเป็นพื้นที่นา ซึ่งชาวพวนส่วนใหญ่ของบ้านบางมะเฟืองจะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ลักษณะสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มดังกล่าว จึงเอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกทำนาข้าว ชาวพวนนั้นมีการสั่งสมภูมิปัญญา เรียนรู้ เข้าใจธรรมชาติ องค์ความรู้ดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อการตั้งของหมู่บ้าน ถึงแม้บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านนี้จะประสบปัญหาในเรื่องของน้ำ ทั้งในฤดูน้ำหลากและฤดูแล้งก็ตาม ชาวพวนบ้านบางมะเฟืองก็สามารถที่จะดำเนินวิถีชีวิตให้สอดคล้อง พร้อมกับการใช้ภูมิปัญญาที่สรรค์สร้างนำมาแก้ปัญหาได้อย่างลงตัว โดยไม่ทำลายธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นออกมาเป็นรูปธรรมในวิถีชีวิตจริง เช่น การปลูกเรือนส่วนใหญ่มักจะปลูกสร้างให้ห่างจากลำน้ำที่มีกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวของชาวบ้านบางมะเฟืองที่เข้าใจถึงธรรมชาติของน้ำในพื้นที่ตั้ง หรือแม้กระทั่งวิธีการหาแหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำในฤดูแล้ง วิถีชีวิตของชาวพวนบ้านบางมะเฟืองมีการดำเนินชีวิตที่พึ่งพิงกับธรรมชาติมาช้านาน รวมทั้งคติความเชื่อที่เป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่อยู่ควบคู่กับชาวพวนตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ที่ผู้คนภายนอกสามารถรับรู้ได้ สัมผัสได้ ภายในพื้นที่บ้านบางมะเฟืองที่ชาวพวนยังคงดำเนินชีวิตจริงอยู่ในพื้นที่ ถึงแม้จะได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกที่มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องในวิถีชีวิต ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ชาวพวนบ้านบางมะเฟืองก็ยังคงใช้ภูมิปัญญาที่สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมานั้น นำมาประยุกต์ใช้ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บทที่ 4

ลักษณะรูปแบบของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทพวน

ลักษณะรูปแบบของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทพวนในพื้นที่การศึกษา บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามไชยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรานั้น จากการลงสำรวจศึกษาในพื้นที่ถ้าพิจารณาองแบบผิวเผินในภาพรวมของสภาพในปัจจุบันก็อาจจะมองได้ว่่าก็ไม่แน่ว่าจะแตกต่างกับชุมชนอื่น ๆ โดยทั่ว ๆ ไปในภาคอื่นหรือในจังหวัดอื่น ๆ มากนักอันเนื่องจากการที่สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชนรวมถึงผู้คนและสังคมของกลุ่มชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองอาจมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงรับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาผสมผสานในวิถีชีวิตและระบบสังคมของผู้คนชาวไทพวนในพื้นที่บ้านบางมะเฟืองแต่อย่างไรก็ตามระบบแนวความคิด การดำเนินวิถีชีวิตวิถีทางวัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากการอดีตนั้นก็ยังคงหลงเหลืออยู่อาจจะไม่ครบถ้วนเหมือนดังเดิมแต่ในอดีตที่ปฏิบัติมา ในปัจจุบันนี้ก็ยังสามารถพบเห็นได้ซึ่งอาจแฝงอยู่ในลักษณะที่เป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรมบางครั้งถ้าสังเกตจากลักษณะกายภาพของสภาพแวดล้อมชุมชนในสภาพที่เรามองเห็นจาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพียงอย่างเดียวนั้นก็คงไม่เพียงพอสำหรับเป็นข้อมูลในการที่จะใช้ในการเชื่อมโยงถึงระบบความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนชุมชนชาวไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองและโดยเฉพาะในการศึกษาด้านความคิดภูมิปัญญาดั้งเดิมคติความเชื่อลักษณะของการจัดวางผังชุมชนและผังบริเวณของเรือนรวมถึงการจัดวางตำแหน่งพื้นที่ใช้สอย และในการศึกษาในพื้นที่ศึกษานี้ข้อมูลทั้งหมดซึ่งต้องถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการค้นคว้านั้นได้จากชาวบ้านในชุมชนซึ่งเป็นฐานข้อมูลแหล่งสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาครั้งนี้

คติความเชื่อและระบบสังคมของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองเกี่ยวกับเรือนและชุมชน

ชุมชนบ้านบางมะเฟืองสภาพแวดล้อม บรรยากาศภายในบริเวณของชุมชนนั้นจะเห็นถึงความร่มเย็นและความเขียวชอุ่มของต้นไม้พันธุ์ต่าง ๆ สลับกับบริเวณแปลงนาตลอดสองข้างทางที่ได้โอบล้อมกลุ่มเรือนและยู่ข้าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนที่เป็นรูปแบบของชุมชนชนบท ของสังคมเกษตรที่ยังดำรงอยู่ ภาพต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อมองแล้วสามารถให้ความรู้สึกสบายตา สร้างอารมณ์ที่ให้ความผ่อนคลายแก่ผู้ที่ได้พบเห็นที่ได้เข้าไปสัมผัสภายในชุมชน สภาพของถนน

ทางสัญจรภายในชุมชนมีลักษณะที่คดเคี้ยวเลี้ยวเชื่อมต่อถึงกันระหว่างกลุ่มบ้านสามกลุ่มบ้าน และสอดคล้องเชื่อมต่อเข้าอยู่ระหว่างบริเวณกลุ่มเรือนซึ่งแสดงให้เห็นว่าแบบแผนลักษณะของชุมชนดั้งเดิม ชุมชนนั้นเกิดจากทางสัญจรที่มีการใช้กันมาตั้งแต่ดั้งเดิมและบางช่วงของถนนสัญจรภายในบริเวณหมู่บ้านจะมีการเชื่อมต่อกับบริเวณ ลาน ที่โล่งและมีเรือนที่ปลูกตั้งล้อม ลานดังกล่าว และสามารถมองเห็นทะลุถึงกัน กลุ่มเรือน หรือ ที่เป็นเรือนเดียวนั้นส่วนใหญ่จะไม่มีการทำรั้วเรือน แต่หลังสามารถเดินเชื่อมต่อถึงกันได้ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นความเป็น “กลุ่มเครือญาติกัน” ลักษณะของกลุ่มเรือนที่ล้อมลานนี้มีสภาพให้เห็นกระจายเป็นจุด ๆ ทั่วไปในพื้นที่ชุมชนบ้านบางมะเฟืองทั้งสามกลุ่มบ้าน ในส่วนพื้นที่ของ “ลาน” หรือ ลานบ้าน นี้ตอบสนองประโยชน์ใช้สอยในการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มเรือนและผู้คนในเรือนจากการลงสำรวจในพื้นที่เรือนแต่ละหลังนั้น จะให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่เป็น ลาน คือพื้นที่ของลานจะเป็นพื้นที่ ที่เป็นบริเวณที่กว้าง เมื่อได้สอบถามสัมภาษณ์เจ้าของเรือนในเรือนหลาย ๆ หลังส่วนใหญ่จะบอกว่าในลักษณะที่คล้ายกันคือ “ ตั้งแต่เริ่มที่จะปลูกเรือนในที่ของตนเองนั้นจะเลือกพื้นที่ที่จะปลูกเรือนจะขยับเข้าไปข้างในโดยเว้นพื้นที่ส่วนที่เป็นที่โล่งไว้ทำลานนั้นให้มากหน่อยเพราะเวลาทำงานการใด ๆ จะได้มีพื้นที่ทำงานสะดวก” งานที่มักจะใช้ในพื้นที่ส่วนของลานนี้มักจะมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันก็จะมีใช้จุดเควียนใช้ตากข้าวเปลือก เตรียมของจะไปนา ฯลฯ รวมไปถึงใช้จัดงานในประเพณีนิยมต่าง ๆ ลานจึงเป็นพื้นที่ ในส่วนแรก ๆ ที่มีความสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการปลูกเรือนของชุมชนชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง

ผังบริเวณของเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟืองลักษณะรูปแบบของผังบริเวณมีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะวิถีชีวิตรวมไปถึงลักษณะที่สัมพันธ์กับการประกอบกิจกรรมภายในครัวเรือนเริ่มตั้งแต่การเลือกทำเลพื้นที่ที่ต้องการปลูกเรือน จะดูฤกษ์ยามและทำการเสี่ยงทายในพื้นที่ผังบริเวณเสียก่อนเมื่อได้ที่ตั้งปลูกเรือนที่เหมาะสมแล้วจากนั้นก็กำหนดสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในผังบริเวณพอได้ที่ตั้งของเรือนที่เหมาะสมแล้วจะเริ่มทำการกำหนดตำแหน่งทิศทางของเรือนส่วนใหญ่เรือนที่ยังเป็นแบบแผนประเพณี ด้านจั่วจะถูกกำหนดวางตามแนว ตะวันออก ตะวันตก จากนั้นก็กำหนดส่วนนอน ส่วนที่เป็นชาน บันได และส่วนของเรือนครัว เมื่อตัวเรือนถูกกำหนดวางพื้นที่ในส่วนต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วจึงกำหนดวางตำแหน่งของยุงข้าวหรือเล้าข้าวการวางตำแหน่งของยุงข้าวชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองจะวางยุงข้าวในตำแหน่งที่เงาของยุงต้องไม่ทับตัวเรือน และ น้ำฝนที่ไหลลงจากหลังคายุงข้าวไม่ควรไหลผ่านเข้าใต้ถุนเรือน หลังคาของยุงข้าวไม่ให้สูงกว่าหลังคาเรือนและประตูของยุงข้าวมักจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นข้อกำหนดที่ส่งผลโดยตรงต่อการวางองค์ประกอบอื่น ๆ ภายในผังบริเวณของเรือน การจัดวางในส่วนต่าง ๆ จึงมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ของโรงเกษตร คอกสัตว์ บริเวณปลูกพืชผักสวนครัวต่าง ๆ รวมไปถึงการกำหนดทางสัญจรสำหรับการเดินไปตักน้ำขึ้นมาใช้จากลำคลองนอกจากนี้นั้นยังมีในส่วนของห้องน้ำที่ภายหลังได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของผังเรือนและผังบริเวณของเรือน

ภาพที่ 51 สภาพแวดล้อมภายในชุมชนบ้านบางมะเฟือง

- 1 ทศนียภาพของสองข้างทางในชุมชนบ้านบางมะเฟือง
- 2 บรรยากาศที่มองเห็นยังข้างต้นไม้ที่โอบล้อมเรือนสลักับแปลงนาของสองข้างทาง
- 3 ลาน พื้นที่กลุ่มเรือนที่ล้อมสวนพื้นที่ลาน
- 4 ได้ดูเรือนที่มองผ่านทะลุไปยังเรือนหลังอื่น ๆ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551.)

ส่วนลักษณะทางกายภาพของเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟืองสภาพรูปแบบที่พบโดยทั่วไป เรือนที่ยังคงลักษณะของเรือนแบบแผนประเพณีดั้งเดิมส่วนมากมักมีการต่อเติมขยายเรือนในส่วนของชานและส่วนใหญ่มักจะทำฝาเรือนล้อมบริเวณชานด้วยในส่วนของตัวเรือนใหญ่หรือเรือนนอนนั้นลักษณะของเรือนจะปลูกสร้างเป็นเรือนสามช่วงเสายกพื้นสูงหลังคาทรงจั่ว ในส่วนของเรือนที่มีใช้ลักษณะแบบแผนดั้งเดิมจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปลักษณะของเรือนเป็นเรือนหลังคาทรงจั่วที่ไม่สูงชันเหมือนเรือนแบบประเพณีเดิมแต่ยังคงมีลักษณะของการยกพื้นเรือนสูง นอกจากนี้ยังมีในส่วนที่เป็นบ้านลักษณะที่ร่วมสมัยในปัจจุบัน ลักษณะดังที่กล่าวมาเป็นลักษณะทางกายภาพทั่วไปของภายในชุมชนบ้านบางมะเฟืองซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงความแตกต่างในคติความเชื่อที่มีความลดทอนลงไปของคติความเชื่อที่ส่งต่อรูปแบบของเรือนและการปลูกสร้างเรือน อย่างไรก็ตามจากการที่ได้ลงสำรวจในพื้นที่กรณีศึกษาจากการที่ได้สัมภาษณ์ผู้คนในพื้นที่ ในการรังวัด การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบของผังชุมชน ผังบริเวณเรือน และ ผังเรือนพักอาศัย ในส่วนของเรือนที่ยังคงลักษณะแบบประเพณีเดิมที่ทำการศึกษานั้นพบว่าในเรื่องของคติความเชื่อดั้งเดิมและพิธีกรรมของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองได้มีบทบาทมากและส่งผลต่อเรือนและชุมชนชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองที่เป็นแบบแผนประเพณีเดิมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบายของผู้อยู่อาศัยซึ่งเริ่มตั้งแต่การเลือกที่ตั้งชุมชน การปลูกสร้างเรือนตลอดไปถึงการจัดการในเรื่องของพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ ทั้งผังบริเวณของเรือนและผังเรือนรวมถึงภายในเรือนสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือข้อกำหนดที่แฝงอยู่ที่ได้แสดงออกผ่านเป็นรูปแบบวิถีชีวิตชุมชน

ลักษณะรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง

ลักษณะรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นไทพวนของบ้านบางมะเฟืองในการลงสำรวจพื้นที่ได้กำหนดการเก็บรายละเอียดตามลักษณะที่ตั้งของเรือนในขั้นต้นที่กำหนดเพื่อให้เห็นลักษณะที่แตกต่าง ๆ และรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปและตามลักษณะทางกายภาพที่ตั้งของเรือนก่อนที่จะลงสำรวจในเชิงลึกในพื้นที่มีดังนี้

1. ลักษณะของเรือนที่ตั้งเกาะตามลำน้ำ
2. ลักษณะของเรือนที่ตั้งตามแนวถนนทางสัญจร
3. ลักษณะของเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับถนนทางสัญจร

แต่เมื่อได้ลงสำรวจในพื้นที่กรณีศึกษาอย่างละเอียดในเชิงลึกได้พบว่า เรือนส่วนใหญ่ที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำจะมีลักษณะเป็นเรือนที่ยกได้สูงทั้งที่เป็นเรือนที่เป็นแบบเรือนพื้นถิ่นประเพณีนิยมแบบดั้งเดิมและเรือนที่มีการสร้างแบบผสมผสานรูปแบบร่วมสมัยลักษณะของตำแหน่งในการวางเรือนมักจะนิยมสร้างเรือนให้ห่างจากลำน้ำคลองสียัดมากพอสมควร และในส่วน

ของเรือนที่ตั้งเกาะตามแนวถนนทางสัญจรนั้นพบว่าเรือนส่วนใหญ่เกือบทุกหลังที่ติดถนนนั้นจะติดถนนบริเวณที่เป็นถนนทางสัญจรภายในบริเวณชุมชนคือถนนดังกล่าวเป็นถนนที่เกิดขึ้นและใช้สัญจรกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมแล้ว ซึ่งเรือนแต่ละหลังจะมีส่วนพื้นที่ของลานบ้านเป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างตัวเรือนกับทางสัญจรลักษณะรูปแบบของเรือนยังคงปลูกเรือนลักษณะยกใต้ถุนเรือนสูงเช่นเดียวกันกับเรือนที่เกาะตามแนวลำน้ำ แต่บางเรือนมีสภาพที่เมื่อมองจากทางสัญจรบริเวณรอบ ๆ เข้าไปแล้วจะมองเห็นในลักษณะที่ตัวเรือนมีการยกใต้ถุนแล้วไม่สูงมากนักสภาพดังกล่าวเกิดจากการถมดินในบริเวณพื้นที่ของลานบ้านใหม่และทำให้ลักษณะของใต้ถุนเรือนนั้นมีลักษณะที่ลึกเป็นแอ่ง เวลาผ่านไปจากภายนอกจึงเห็นเป็นลักษณะดังที่ได้กล่าวมาในขั้นต้น ในส่วนของแนวถนนใหญ่สายทางหลวงนั้นยังไม่ค่อยจะมีการปลูกสร้างเรือนที่อยู่อาศัยมากนักส่วนใหญ่มักจะเป็นที่นาและไร่สวนต่าง ๆ รวมถึงโรงเรียนและสถานที่ราชการในส่วนของงานภาครัฐ

ในการปลูกสร้างเรือนของชุมชนบ้านบางมะเฟืองนั้นเมื่อได้ศึกษาและทำผังบริเวณของหมู่บ้านจะพบว่าสภาพของชุมชนนั้นมีลักษณะของการสร้างเรือนซึ่งกลุ่มเรือนแนวตามลำน้ำคลองสี่ัคนั้นเป็นกลุ่มเรือนแนวชั้นแรกติดกับลำน้ำและขยายตัวออกมาเป็นแนวชั้นที่สองและถอยออกมาเป็นชั้น ๆ ดังนั้นจึงเกิดลักษณะสภาพการตั้งเรือนที่เป็นลักษณะกลุ่มเรือนระหว่างริมน้ำกับถนนทางสัญจรภายในชุมชน เพราะฉะนั้นในการลงสำรวจ บริเวณพื้นที่กรณีชุมชนบ้านบางมะเฟืองจึงจะแบ่งลักษณะกลุ่มของเรือนออกเป็นสองลักษณะตามลักษณะทางกายภาพ ดังนี้คือ

1. ลักษณะของเรือนที่ตั้งเกาะตามลำน้ำ
2. ลักษณะของเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับถนนทางสัญจร

ซึ่งกลุ่มเรือนทั้งสองนี้ได้กำหนดเรือนที่ใช้เป็นเรือนสำหรับกรณีศึกษาซึ่งได้ครอบคลุมทั้ง

3 กลุ่มบ้านดังนี้

- กรณีศึกษาที่ 1 ลักษณะที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำ (พื้นที่บ้านสระโบสถ์)
- กรณีศึกษาที่ 2 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง)
- กรณีศึกษาที่ 3 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง)
- กรณีศึกษาที่ 4 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง)
- กรณีศึกษาที่ 5 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพนทราย)
- กรณีศึกษาที่ 6 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพนทราย)
- กรณีศึกษาที่ 7 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพนทราย)
- กรณีศึกษาที่ 8 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำ (พื้นที่บ้านล่าง)

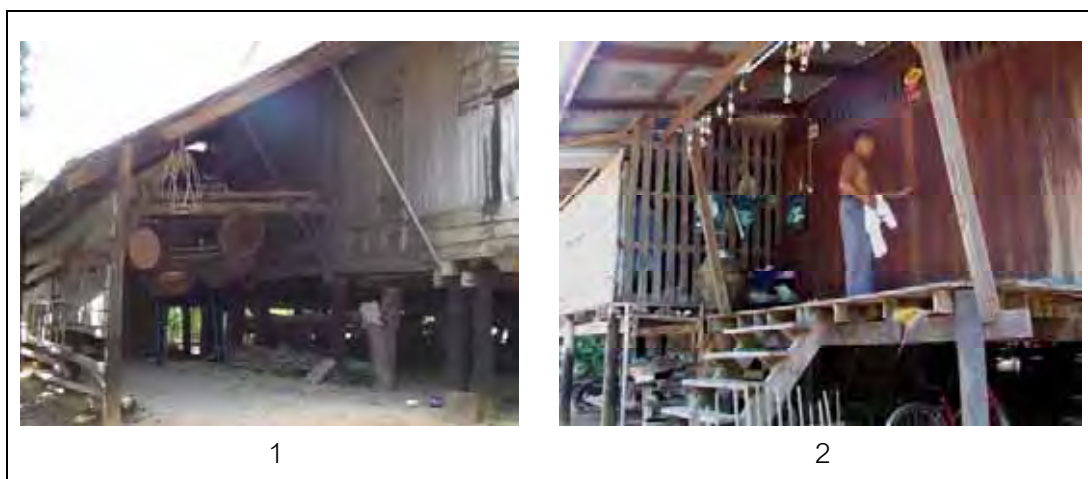
กรณีศึกษาที่ 1 ลักษณะที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำ (พื้นที่บ้านสระโบสถ์)

ศึกษาเรือนคุณลุงสำรวจ ลันดา

เจ้าของเรือนคุณลุงสำรวจ ลันดา อายุ 65 ปี อายุเรือนประมาณ 100 ปี เรือนตั้งอยู่บ้านเลขที่ 139 หมู่ 4 บ้านสระโบสถ์ ตำบลบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ลักษณะรูปแบบของเรือน

ลักษณะรูปแบบของเรือนเป็นเรือนไม้ทรงไทยหลังคาทรงจั่วยกพื้นใต้ถุนสูง เรือนจัดวางลักษณะตามแนวแกนคือแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตกมีทิศทางที่เฉียงเล็กน้อย มีเรือนครัวขวางอยู่ด้านหลังของเรือนหลังใหญ่ บันไดขึ้นเรือนมีอยู่สามด้านบันไดด้านหน้าอยู่ด้านข้างของเรือนทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะของฝาเรือน ตังเรือนหลังใหญ่ตีฝาแบบฝาประกนลูกฟัก ฝาเรือนครัวตีฝาแบบฝาสายบัวขอบด้านล่างตีลายลูกฟัก ส่วนชานจะตีฝาเป็นฝาไม้ตีระแนงแนวนอนและแนวตั้งสลับฝาสายบัวมีช่องลมด้านบนในส่วนลักษณะของเรือนในส่วนด้านหน้าเรือนแต่เดิมนั้นเรือนหันหน้าไปทางทิศเหนือ (เฉียงมาทางตะวันออกเล็กน้อย) คือหันหน้าออกไปทางลำคลองสี่丫

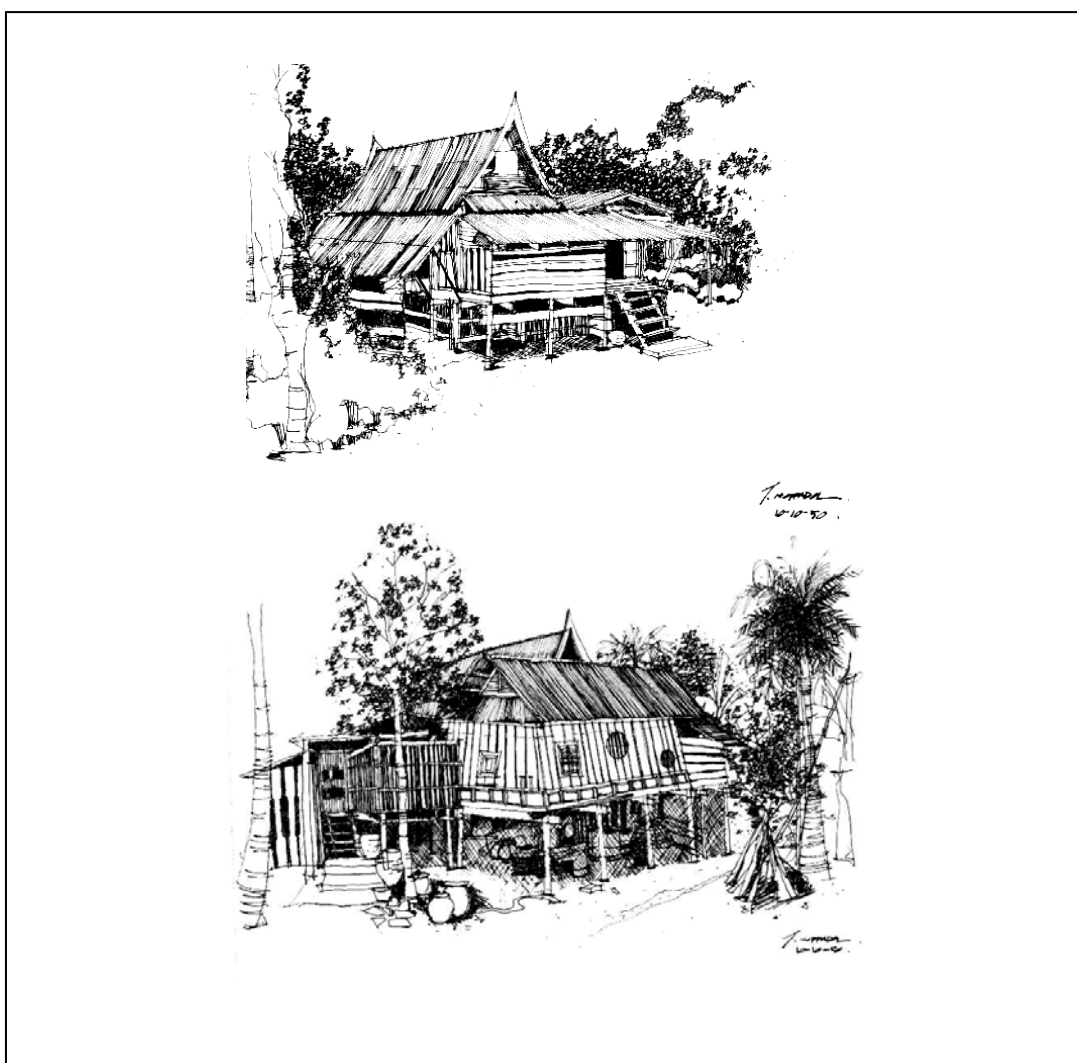

ภาพที่ 52 สภาพแวดล้อมภายในชุมชนบ้านบางมะเฟือง

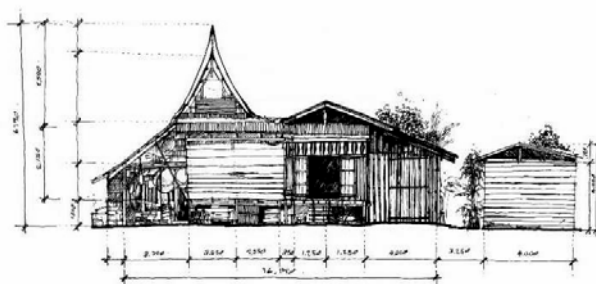
- 1 ลักษณะรูปแบบของฝาเรือนของตัวเรือนใหญ่
- 2 ด้านหน้าเรือนในปัจจุบันซึ่งใช้ด้านสกัดเป็นทางขึ้นเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

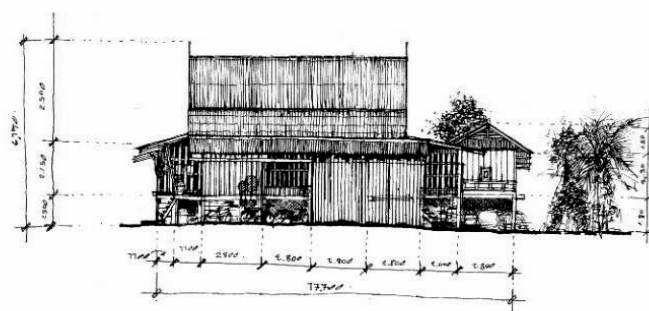
ปัจจุบันเรือนหันมาใช้ทางด้านหน้าจั่วเป็นด้านหน้าแทนคือด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ อันเนื่องจากเป็นทิศทางที่ใช้เป็นส่วนที่เชื่อมต่อกับถนนในปัจจุบัน โดยใช้พื้นที่ของลานบ้านเป็นพื้นที่ในส่วนที่เชื่อมต่อ สภาพของตัวเรือนมีการต่อหลังคาคลุมพื้นที่ในส่วนของพื้นที่ชานที่เป็นทั้งชานเดิมและที่ต่อเติมโดยรอบ ด้านหน้าต่อเพิงหรือฟลอปพื้นที่ชานโดยรอบนั้นมีการตีผนังโดยรอบบริเวณเรือนครัวหลังเดิมที่มีลักษณะเป็นเรือนที่วางตำแหน่งวางขวางอยู่ด้านหลังเรือนใหญ่ ปัจจุบันใช้ทำเป็นเรือนนอน ส่วนพื้นที่ของครัวจะต่อเพิงโดยแบ่งส่วนใช้พื้นที่ของชานแดดและตีฝ้าล้อมในลักษณะแบบง่าย ๆ

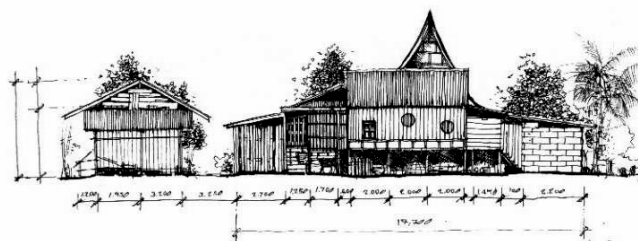
ลายเส้นที่ 10 แสดงรูปแบบของเรือนคุณลุงสำรวย ลันดา บริเวณด้านหน้าและด้านหลังเรือน (จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

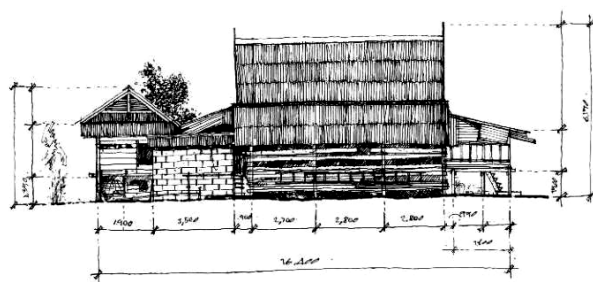
ลักษณะรูปด้าน หน้าเรือน ด้านทิศตะวันออก

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศเหนือ

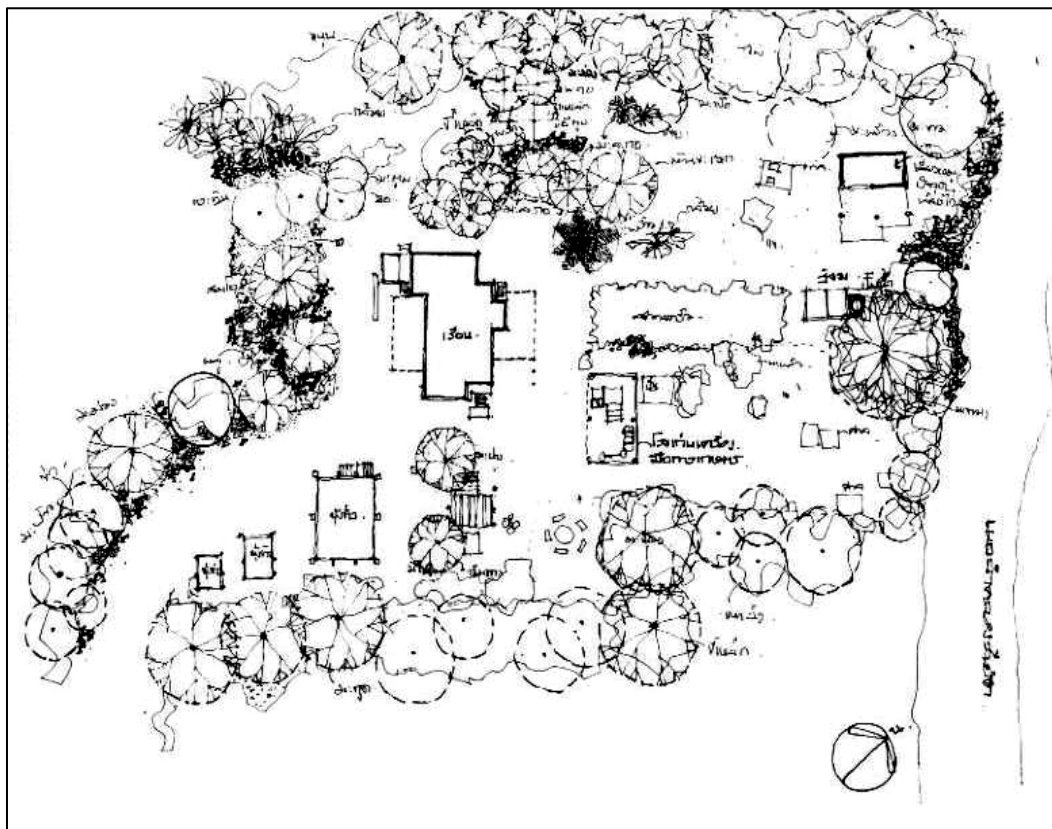
ลักษณะรูปด้าน หลังเรือน ด้านทิศตะวันตก

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศใต้

ลายเส้นที่ 11 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศ ของเรือนคุณลุงสำรวย ลันดา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

2. องค์ประกอบผังบริเวณของเรือนและสภาพทางกายภาพของเรือน

ลายเส้นที่ 12 แสดงผังบริเวณของเรือนคุณลุงสำรวย ลันดา

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

องค์ประกอบต่าง ๆ ของอาณาบริเวณภายในผังบริเวณเรือนนั้น ประกอบด้วย พื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้คือ เรือน ลานบ้าน เล้าข้าว ศาลานั่งพักผ่อน โรงเรือนเกษตรต่าง ๆ โดยมีเรือนเป็นองค์ประกอบหลัก พื้นที่เรือนนั้นตัวเรือนปัจจุบันใช้ด้านสกัดด้านจั่วเป็นด้านหน้าเรือนดังนั้นเรือนจึงมีด้านหน้าเรือนอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงไปทางทิศใต้เล็กน้อย ด้านหน้าเรือนเป็นพื้นที่ลานบ้านบริเวณลานมีการปลูก ศาลา สำหรับนั่งทำงานและพักผ่อนในส่วนนี้จัดเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากกับเจ้าของเรือนอันเนื่องจากเจ้าของเรือนจะใช้พื้นที่ในส่วนนี้ของศาลามากกว่าพื้นที่บนเรือนหลังใหญ่ ติดกับศาลาจะเป็นยุ้งข้าวในส่วนพื้นที่ของยุ้งข้าวนี้ตั้งอยู่ปากทางเข้าของผังบริเวณของเรือนมีจำนวนสามหลังและยุ้งข้าวทั้งสามหลังประตูยุ้งข้าวหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งลักษณะจะหันหน้ายุ้งข้าวเข้าหาหน้าเรือน

ในส่วนทางด้านทิศเหนือเดิมในอดีตเป็นบริเวณส่วนของหน้าเรือนเป็นส่วนที่ติดลำคลองสียัด คือ “เรือนหันหน้าออกหาลำคลอง” ในปัจจุบันในด้านทิศเหนือมีการสร้างโรงเก็บอุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร ล้อม แปลงพืชผักสวนครัวขนาดย่อม ซึ่งมีการจัดแบ่งพื้นที่ให้อยู่ในแนวเดียวกัน นอกจากนี้บริเวณส่วนนี้เคยใช้เป็นที่ตั้งศาลพระภูมิเก่า ในส่วนทางด้านทิศเหนือยังมีโรงเลี้ยงหมูเก่าปัจจุบันใช้เลี้ยงเป็ดและขยับมาด้านหน้าจะเป็นที่ตั้งศาลพระภูมิใหม่ ในส่วนของต้นไม้จะแบ่งออกเป็นสองส่วนด้วยกันคือ ส่วนของต้นไม้ที่ปลูกเอง ได้แก่ มะปราง มะพร้าว หนาม กัลยาร ส้มโอ มะม่วง ฯลฯ และในส่วนที่ขึ้นเองตามธรรมชาติบริเวณเลียบบตามแนวชายคลองโดยมากจะเป็นต้นไม้ หวายและยางป่าและทั้งสองส่วนนี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ทั้งหมด ในส่วนด้านหลังของเรือนด้านทิศตะวันตกใช้เป็นที่ปลูกต้นไม้ที่ให้ผลต่าง ๆ รวมถึงพืชผักสวนครัวเช่นเดียวกับส่วนอื่น ๆ พื้นที่ของผังบริเวณของเรือนโดยรอบจะไม่มีการทำรั้วกันซึ่งสามารถจะไปมาหาสู่กันกับเพื่อนบ้านที่อยู่รอบข้างได้เนื่องจากจะใช้ต้นไม้ พืชผักสวนครัวต่าง ๆ เป็นตัวแบ่งกันอาณาเขต

ลักษณะการใช้น้ำของเรือนหลังนี้ในอดีตจะใช้น้ำในลำคลองเพียงอย่างเดียววิธีการ คือ จะใช้วิธีหาบตักน้ำขึ้นมาจากลำคลอง ปัจจุบันมีการใช้น้ำประปาและน้ำบาดาลในส่วนของน้ำในลำคลองมีการติดตั้งปั๊มเครื่องสูบน้ำดึงน้ำจากลำคลองขึ้นมาใช้ในการใช้รดน้ำต้นไม้ ใช้ในห้องน้ำ และซักล้าง

ภาพที่ 53 สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณเรือน

1 ลานด้านหน้ามียุ้งข้าวจำนวนสามหลัง

2 ลานด้านหน้าสร้างศาลาและที่นั่งเล่น

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

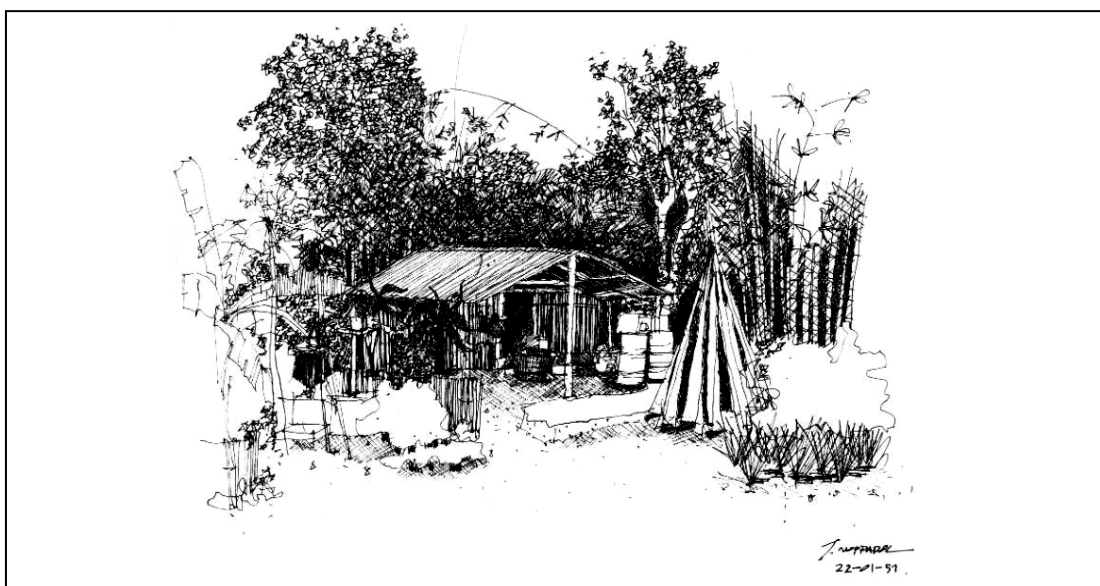

ภาพที่ 54 สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณเรือน

1 โรงเกษตรและแปลงผักสวนครัว

2 ลำคลองสายัดปัจจุบันใช้ปั๊มสูบน้ำขึ้นมาใช้

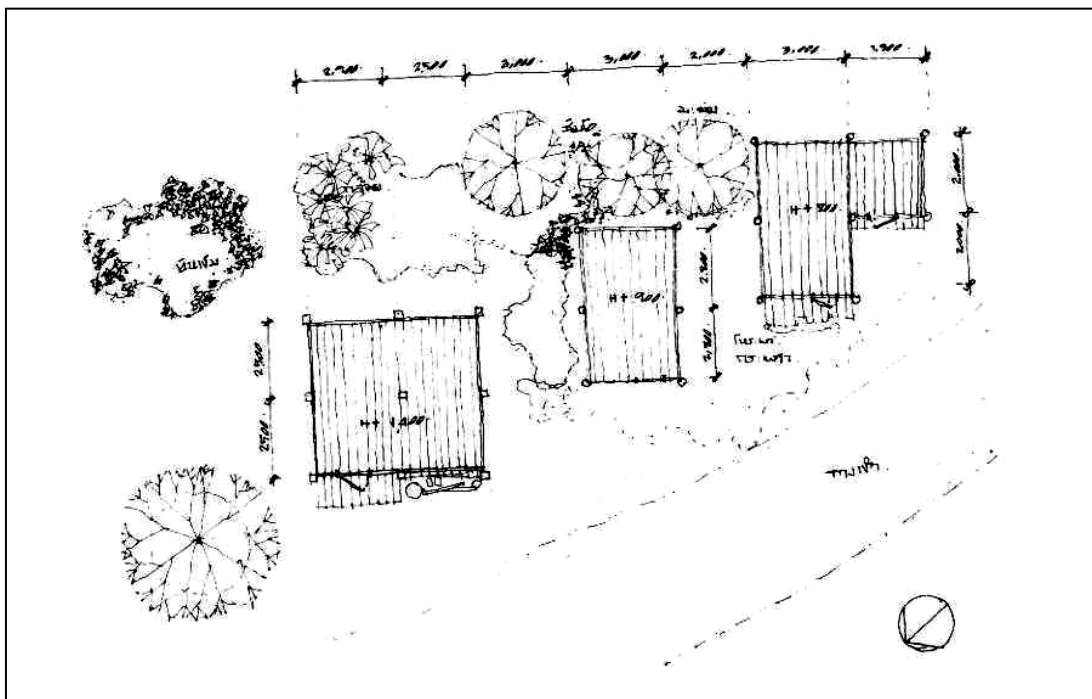
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

ลายเส้นที่ 13 ลักษณะของโรงเลี้ยงหมูเก่า

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2551)

ลักษณะของโรงเลื่อยหมูเก่าซึ่งปัจจุบันใช้เลื่อยเปิดและไถ่ลักษณะการปลูกสร้างจะใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในบริเวณพื้นที่รอบ ๆ เรือน โครงสร้างทั่วไปจะใช้ลำไผ่เป็นวัสดุหลักในการสร้าง

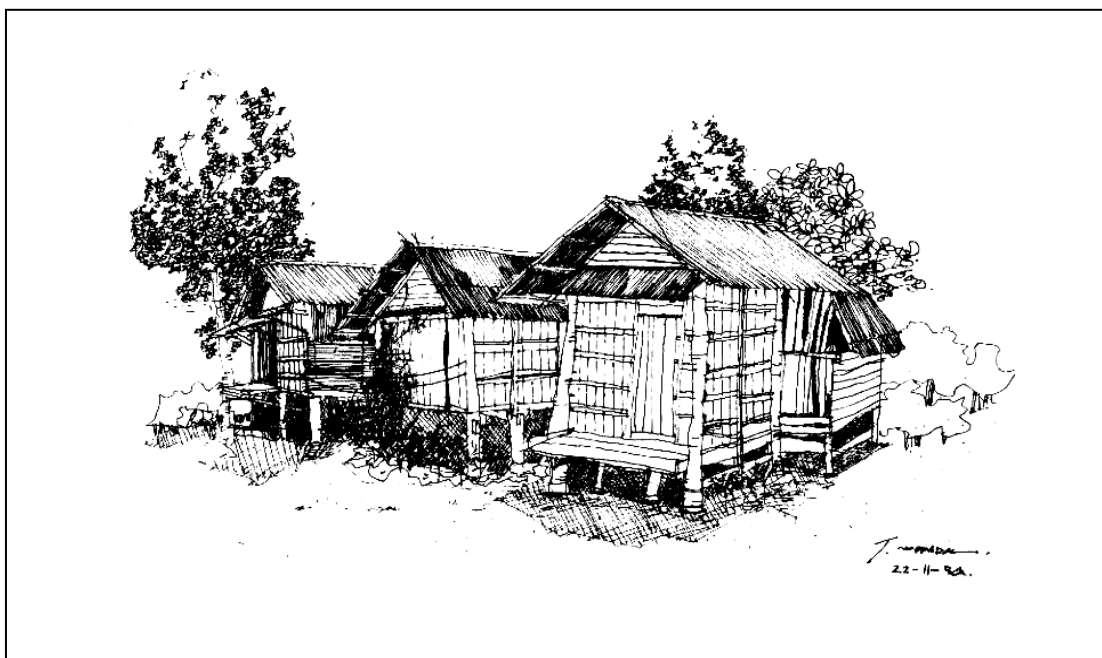

ลายเส้นที่ 14 แสดงผังยั้งข้าวซึ่งการจัดวาง ตัวยั้งหันหน้าไปทางทิศวันตกเฉียงเหนือ

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2551)

ยั้งข้าว (เล้าข้าว) ยั้งข้าวของเรือนหลังนี้มีการสร้างยั้งถึงสามขนาด ซึ่งยั้งหลังแรกมีขนาด 5000 x 5400 x 2500 มม. กว้าง x ยาว x สูงตามลำดับ (ความสูงจากพื้นยกระดับถึงขอบฟล) พื้นภายในของยั้งยกระดับสูง 1400 มม. สามารถบรรจุข้าวเปลือกข้าวเจ้าได้ 12 เกวียน ยั้งหลังที่สองมีขนาด 3000 x 5600 x 27500 มม. พื้นภายในยกระดับสูง 900 มม.สามารถบรรจุข้าวเปลือกข้าวเจ้าได้ 8 เกวียน ยั้งหลังที่สามมีขนาด 3000 x 4000 x 2500 มม. พื้นภายในยกระดับสูง 800 มม.สามารถบรรจุข้าวเปลือกข้าวเหนียวได้ 7 เกวียน ตัวยั้งข้าวโครงสร้างทั่วไปจะใช้ไม้กระดานที่มีหน้าใหญ่ขนาดหน้าไม้ประมาณ 12 นิ้วขึ้นไป เป็นวัสดุหลักในการใช้ตีฝา ส่วน เสา จะใช้ไม้ที่เป็นลำต้นของต้นไม้ทั้งต้นมาทำเสา หลังคาของยั้งเป็นหลังคาทรงจั่วมุงด้วยสังกะสี

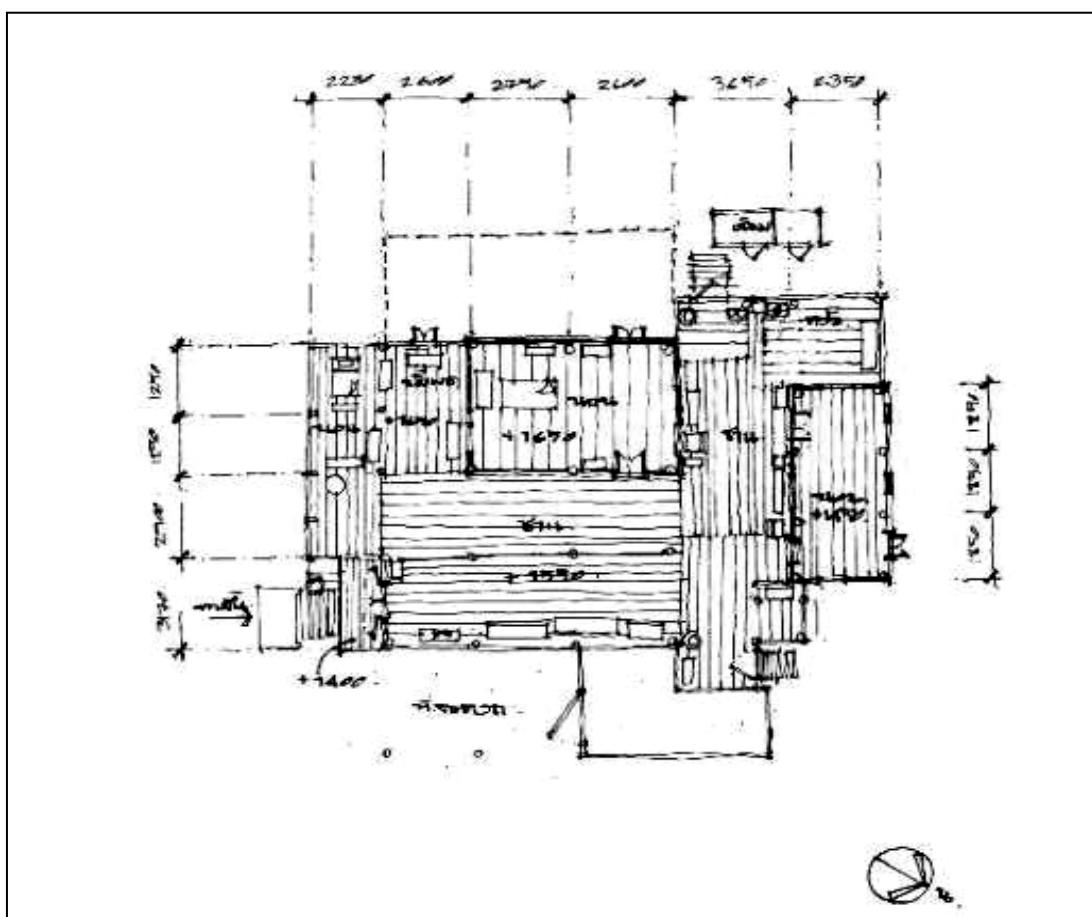
ในส่วนของยั้งข้าวหลังแรกมีการปรับปรุงแก้ไขสร้างใหม่โดยใช้ต่อเสาเป็นเสาปูนและเชื่อม ต่อด้วยเสาไม้ ในส่วนของยั้งข้าวของหลังที่สองและสามสภาพของยั้งยังคงสภาพแบบเดิม ไม่มีการแก้ไขปรับปรุงใด ๆ ดังนั้นจึงจะยังเห็นลักษณะรูปแบบของวัสดุในโครงสร้างเดิม ในการต่อเติมยั้งข้าวจะมีเพียงยั้งหลังที่สามซึ่งได้ต่อเป็นส่วนของที่เก็บของปัจจุบัน ส่วนยั้งข้าวหลังที่สองและ สามไม่ได้ใช้งานเนื่องจากไม่ได้ปลูกข้าวเหนียวประกอบกับข้าวเจ้าที่ปลูกได้มีการขายข้าวเปลือกกันบริเวณที่นาโดยโรงสีมีรถมารับซื้อข้าวเปลือกถึงที่นาลักษณะการใช้งานจึงเป็นเพียงพื้นที่สำหรับเก็บเครื่องมือ

ลายเส้นที่ 15 แสดงลักษณะรูปแบบของยั้งข้าวที่สร้างติดต่อกันถึงสามหลังซึ่งมีขนาดที่แตกต่างกันเล็กน้อยใช้เก็บพันธุ์ข้าวที่แตกต่างกัน
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2551)

3. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

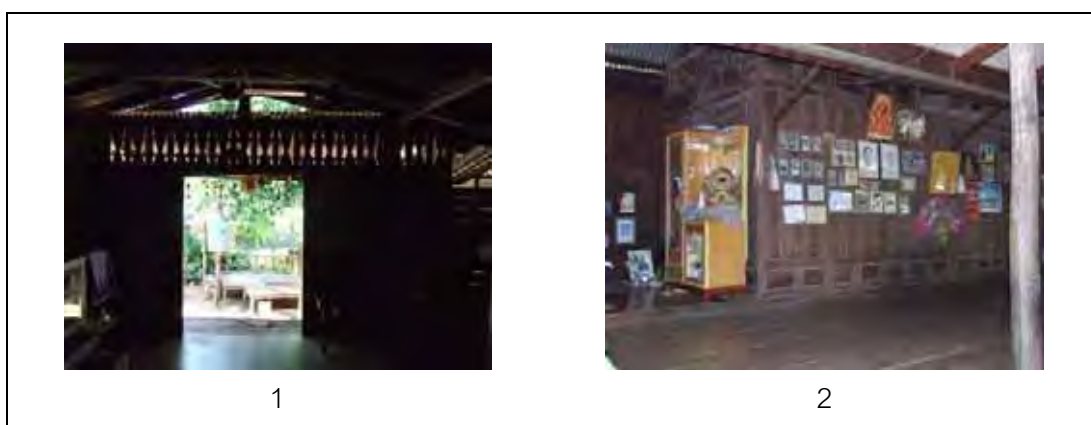
ภายในตัวเรือนมีพื้นที่ใช้สอย 125 ตารางเมตร ลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนประกอบไปด้วยพื้นที่ชาน ส่วนนอน (ฮองนอน) ส่วนครัว และส่วนใต้ถุนเรือน ในส่วนของพื้นที่บนเรือนเป็นจะใช้พื้นที่ส่วนชาน (โถงภายใน) เป็นส่วนเชื่อมต่อพื้นที่ในแต่ละส่วนได้ถึงกันหมดมีการแบ่งส่วนด้วยพื้นต่างระดับด้วยกัน 7 ระดับ ภายในเรือนมีบันไดขึ้นลงสามตำแหน่ง คือ ด้านหน้าทางขึ้นลงเรือน ขึ้นลงจากส่วนครัวทางด้านทิศตะวันตก และขึ้นลงจากชานภายในเรือนทางด้านทิศตะวันออก

ลายเส้นที่ 16 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณลุงสำรวย ลันดา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, มกราคม 2551)

3.1 พื้นที่ชาน (พื้นที่ ที่เป็นโถงภายในของปัจจุบัน)

ในส่วนพื้นที่ชาน หรือโถงภายในจะมีการแบ่งขอบเขตใช้สอยเป็นส่วนต่าง ๆ คือ พื้นที่ระเบียงเดิมคือส่วนที่ยื่นต่อจากเรือนนอนประกอบไปด้วยส่วนของหิ้งพระ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณทางเข้าหน้าห้องส่วนนอนคืออยู่ในช่วงเสาแรกของเรือนนอนหิ้งพระจะตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกและและต่อจากพื้นที่ระเบียงโดยรอบคือพื้นที่ส่วนชานจะแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นส่วนต่าง ๆ คือเป็นพื้นที่ที่ใช้เป็นที่นอนคือส่วนพื้นที่เพิงหรือพลไต้ที่ยื่นต่อออกจากตัวเรือนทางด้านหน้าเรือน ในส่วนที่ใช้ในการนั่งพักผ่อน ดูนั่ง ฟังเพลง เก็บของ เก็บเสื้อผ้า บางส่วนแบ่งเป็นที่ตากผ้าจะใช้พื้นที่ในของชานที่ต่อเติมใหม่

ภาพที่ 55 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ชาน (โถงภายใน)

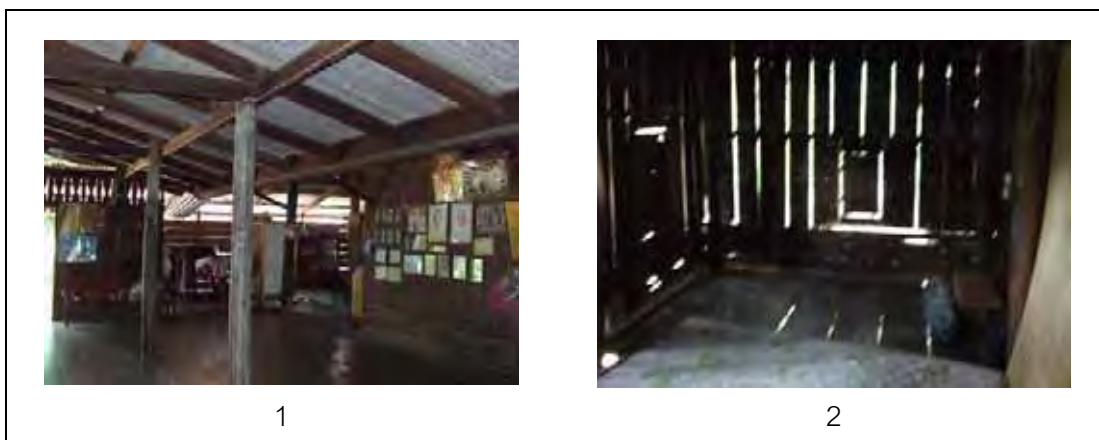
1 ชานปัจจุบันทำหลังค่อมเป็นส่วนภายในที่ใช้พักผ่อน

2 ส่วนระเบียงหน้าเรือนนอนเป็นส่วนตั้งหิ้งพระ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

3.2 พื้นที่ส่วนนอน

ในส่วนนอนจะมีพื้นที่ทั้งหมดสามส่วน คือ ส่วนตัวเรือนใหญ่เรือนนอนและ ส่วนตัวเรือนครัวหลังเดิม ซึ่งปัจจุบันในส่วนของครัวจะใช้พื้นที่ของชานที่ต่อเติมออกไปแทนในส่วนของเรือนครัวได้ประยุกต์ปรับเป็นเรือนนอนแทนในส่วนของเพิงหรือพลไต้ที่ยื่นด้านหน้าก็จะใช้เป็นพื้นที่นอนอีกส่วนหนึ่ง

ภาพที่ 56 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน

- 1 บริเวณพื้นที่ชานเชื่อมต่อกับสวนไฟซึ่งทำเป็นพื้นที่ส่วนนอน
- 2 ส่วนระเบียงหน้าเรือนนอนเป็นส่วนตั้งหิ้งพระ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

3.3 พื้นที่ส่วนครัว

พื้นที่ในส่วนของครัวจะใช้พื้นที่ในส่วนของชาน ซึ่งแต่เดิมส่วนดังกล่าวนี้แต่เดิมเป็นส่วนของที่เรียกว่านอกชาน ซึ่งปัจจุบันจะใช้ส่วนนี้แทนเรือนครัวหลังเดิมที่ประยุกต์ปรับใช้เป็นส่วนของเรือนนอนแทนพื้นที่ส่วนครัวประกอบไปด้วย ส่วนครัวไฟและชานเปียก ในส่วนของพื้นที่ครัวนี้จะมีบันไดเชื่อมต่อลงข้างล่างใต้ถุนเรือนและห้องส้วม

3.4 พื้นที่ใต้ถุนเรือน

ส่วนพื้นที่ใต้ถุนเรือนใช้เป็นที่พักของ ทั้งที่ใช้งานได้และที่ไม่ได้ใช้งาน จากที่เมื่อในสมัยก่อนแต่เดิมนั้นพื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่ส่วนของคอกควายและพื้นที่ทำงาน เช่น ทำเครื่องจักรสาน หรือนั่ง นอนพักผ่อนในเวลากลางวันพื้นที่ในส่วนของใต้ถุนเรือนปัจจุบันยังคงให้ความสำคัญอยู่มากถึงแม้ในวิถีชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

ภาพที่ 57 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ครัวและใต้ถุนเรือน

- 1 ด้านข้างเรือนที่ส่วนล่างยังคงเห็นแนวคอกวัว ควายเดิมในอดีต
- 2 พื้นที่ใต้ถุนเรือนปัจจุบันใช้เป็นที่เก็บของ
- 3 พื้นที่ครัวที่ขยับออกมาด้านข้างของเรือนครัวเดิม
- 4 พื้นที่ซานเชื่อมต่อกับพื้นที่ครัวไฟและซานเปียก

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

กรณีศึกษาที่ 2 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง)

ศึกษาเรือนคุณยายแดง นพเถา

เจ้าของเรือน คือ คุณยายแดง นพเถา อายุ 85 ปี อายุเรือนประมาณ 80 ปี เรือนตั้งอยู่
บ้านเลขที่ 17 หมู่ 1 บ้านล่าง บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี่ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา

1. ลักษณะของเรือน

ลักษณะของเรือนเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงหลังคาทรงจั่วตัวเรือนจัดวางตามแนว
ตะวันออกคือด้านหน้าจั่วหันหน้าตามแนวแกนตะวันออก ตะวันตก มีบันไดทางขึ้นเรือนอยู่ทางด้านข้าง

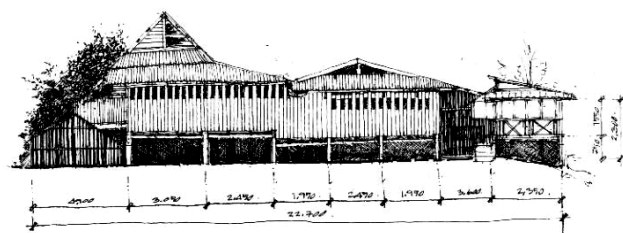
ของเรือนลักษณะของฝาเรือนตัวเรือนใหญ่ฝาเรือนดีเป็นฝาลักษณะฝาสายบัวส่วนบริเวณพื้นที่
 ฐานโดยรอบจะดีฝาเป็นลักษณะฝาสายบัวช่วงบนดีเป็นช่องลมสลัฟาระแนงดีห่างปิดล้อม
 โดยรอบ

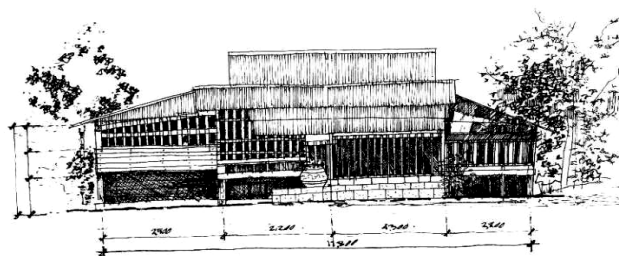
ลายเส้นที่ 17 แสดงลักษณะรูปแบบของ เรือนคุณยาย แดง นพเกา
 (จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
 ฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

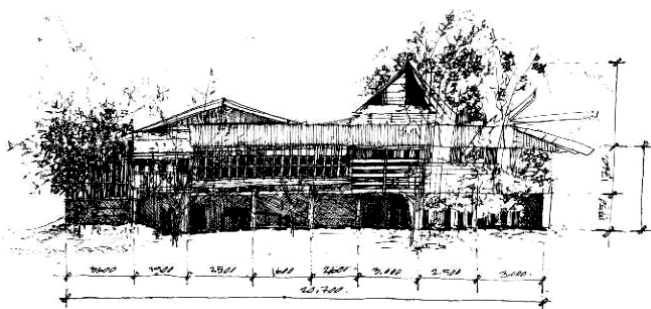
ภาพที่ 58 ลักษณะรูปแบบตัวเรือนใหญ่ดีฝาเรือนแบบฝาสายบัว
 (จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
 อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

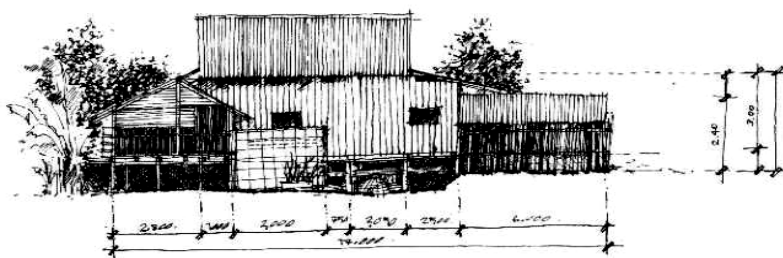
ลักษณะรูปด้าน หน้าเรือน ด้านทิศตะวันออก

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศเหนือ

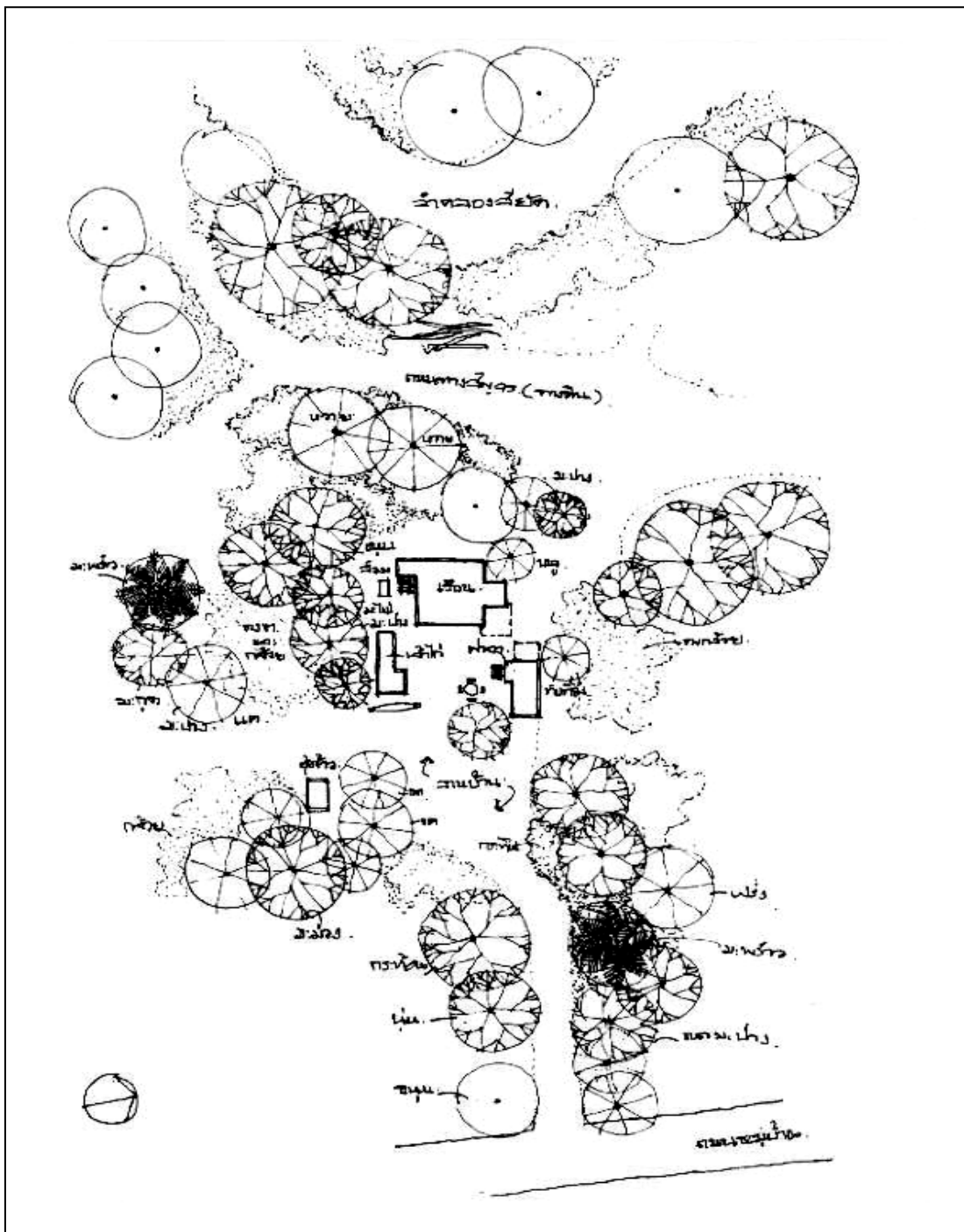
ลักษณะรูปด้าน ข้างหลัง ด้านทิศตะวันตก

ลักษณะรูปด้าน ข้างหลัง ด้านทิศใต้

ลายเส้นที่ 18 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศ ของเรือนคุณยายแดง นพเถา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

2. องค์ประกอบผังบริเวณของเรือนและสภาพทางกายภาพของเรือน

ลายเส้นที่ 19 แสดงการจัดวางผังบริเวณของเรือนคุณยายแดง นพเถา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, ตุลาคม 2550)

ภาพที่ 59 สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณของเรือนคุณยายแดง นพเถา

- 1 สภาพแวดล้อมทางเข้าด้านหน้า เมื่อมองจากบริเวณลานบ้านออกไป
- 2 สภาพแวดล้อมบริเวณลานบ้านเชื่อมต่อกับทางเข้า
- 3 สภาพแวดล้อมบริเวณลานบ้านเชื่อมต่อกับยุงข้าว
- 4 สภาพแวดล้อมทางเข้าส่วนภายใน
- 5 เข้าสู่ลานบริเวณบ้านหน้าเรือนปลูกศาลาสำหรับนั่งพักผ่อน
- 6 ลักษณะเล้าไก่จะปลูกติดด้านหน้าเรือน

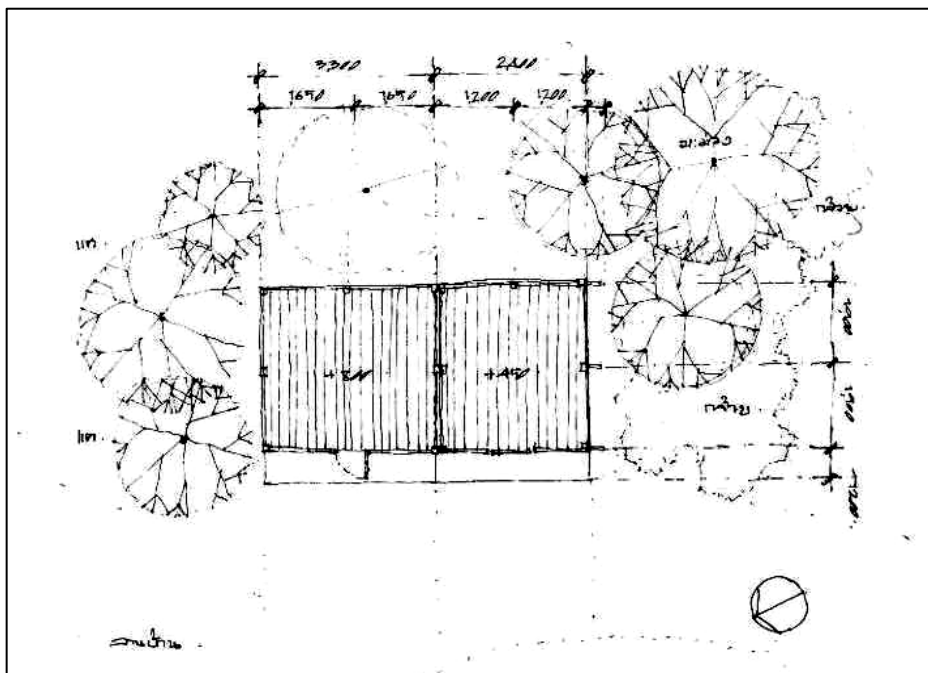
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

องค์ประกอบต่าง ๆ ของผังบริเวณของเรือนนั้น ประกอบไปด้วย เรือน ลาน เล้าข้าว (ยุงข้าว) เล้าไก่ ศาลาพักผ่อน โดยมีเรือนเป็นองค์ประกอบหลัก ผังบริเวณมีการจัดสรรพื้นที่คือตัวเรือนปัจจุบันใช้ด้านทางทิศตะวันออก (ด้านหน้าจั่ว) เป็นด้านหน้าทางเข้าโดยมีพื้นที่ในส่วนของลานบ้านเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับทางเข้าเรือน สภาพแวดล้อมของผังบริเวณโดยรอบนั้นจะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง โดยจะไม่มีการทำรั้วกันซึ่งสามารถจะไปมาหาสู่กันกับเพื่อนบ้านที่อยู่รอบข้างได้ เนื่องจากจะใช้ต้นไม้พืชผักสวนครัวต่าง ๆ เป็นตัวแบ่งกันอาณาเขตของผังบริเวณ ในส่วนของ

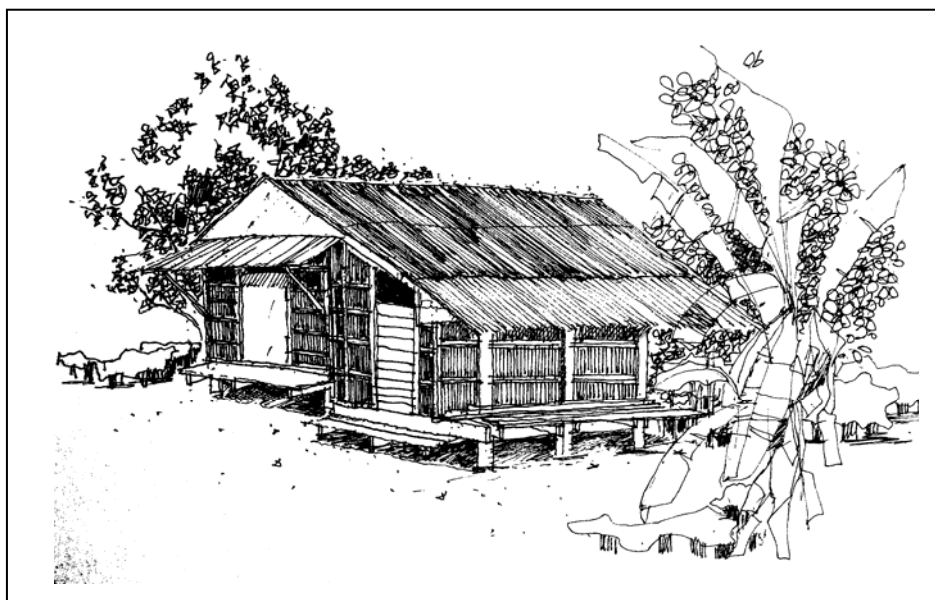
ต้นไม้ที่ปลูกนั้น เมื่อเดินเข้าสู่อาณาบริเวณบ้านสองข้างทางจะปลูกต้นไม้ที่ให้ผล ได้แก่ ขนุน กระท้อน มะปราง นุ่น (สำหรับยัดไส้ในการทำหมอน) ฝรั่ง มะพร้าว กระทิน และในสวนบริเวณพื้นที่โดยรอบอาณาบริเวณบ้านก็จะมีปลูก กล้วย มะไฟ ขา ตะไคร้ มะกูด มะนาว หมาก พลู ฯลฯ สลับกันไป ต้นไม้ที่เป็นทั้งไม้ดอกไม้ผลต่างๆ เหล่านี้ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ทั้งหมด และเมื่อเดินเข้าสู่บริเวณสวนในจะเป็นส่วนของลานบ้าน ซึ่งบริเวณพื้นที่ของลานบ้านนี้จะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยังเรือนหลังอื่นที่อยู่ติดรอบข้าง ซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มเรือนที่ปลูกล้อมลานทางด้านซ้ายของฝั่งบริเวณจะพบยุงข้าวหลังใหญ่ตั้งอยู่ ด้านหน้าเยื้องกับเรือนตรงข้ามยุงข้าวจะเป็นเล้าไก่ ส่วนทางด้านขวาของลานบ้านเมื่อเดินผ่านส่วนของทางเข้าจะเป็นศาลาพักผ่อนซึ่งอยู่ด้านหน้าของตัวเรือนพักอาศัย ศาลานี้ส่วนใหญ่แล้วในช่วงเวลาสายจนถึงตอนเย็น ผู้คนในเรือนจะใช้พื้นที่ในส่วนนี้ของศาลามากกว่าตัวเรือนรวมถึงผู้คนที่อยู่รอบข้างจะมานั่งทำกิจกรรมรวมกัน และสนทนาพูดคุยปรึกษาหารือกัน ตัวเรือนจัดว่าเป็นเรือนที่อยู่ในตำแหน่งที่ติดน้ำ ในส่วนของลำน้ำคลองสี่ัคจะอยู่ด้านหลังของฝั่งบริเวณคือด้านทิศตะวันตกซึ่งตลอดแนวลำคลองจะมีต้นไม้ที่ขึ้นตามธรรมชาติได้แก่ไผ่ป่า ไผ่ตรง ข่อย หวาย ต้นยาง ฯลฯ เมื่อพิจารณามองจากฝั่งบริเวณแล้วจะพบว่าตัวเรือนนั้น ตั้งห่างจากแนวของลำคลองสี่ัคมากพอสมควรช่วงระหว่างตัวเรือนกับลำคลองสี่ัคนั้นจะเป็นทางสัญจรทางดินดั้งเดิมกันอยู่ซึ่งแนวทางสัญจรดังกล่าวนี้เป็นทางที่สามารถเชื่อมต่อไปยังกลุ่มเรือนอื่น

น้ำ ในการใช้น้ำของเรือนกรณีศึกษาในอดีตจะใช้วิธีการหาน้ำจากลำคลองสี่ัคด้านหลังเรือนปัจจุบันมีการใช้น้ำบาดาล

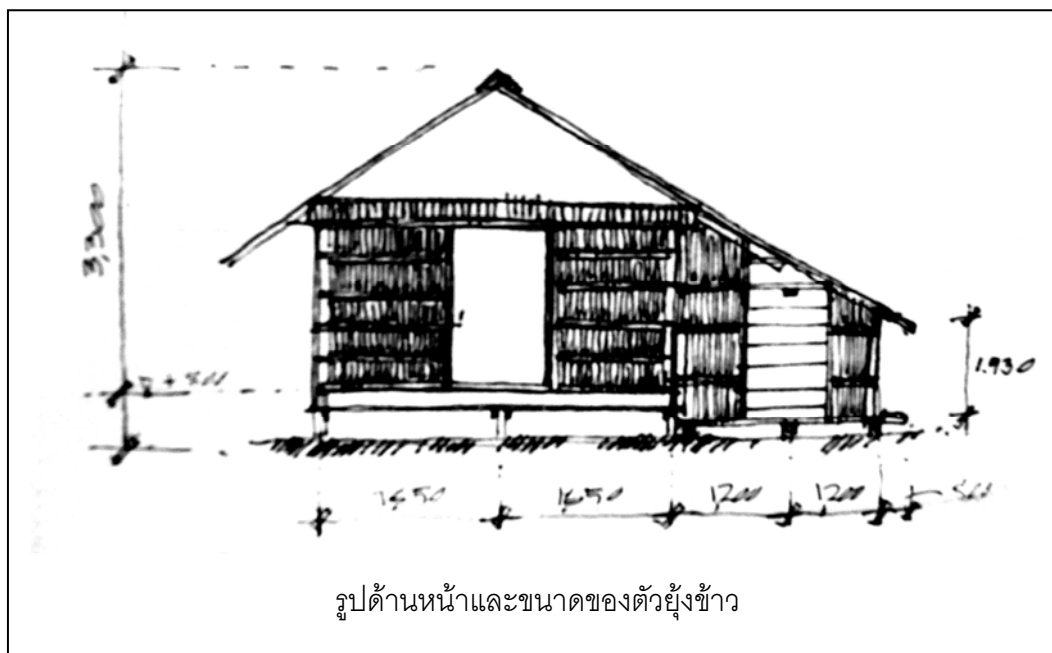
ยุงข้าวหรือเล้าข้าวของเรือนหลังนี้มีการสร้างขนาด 5000 x 5700 x 3300 มม. (ความสูงจากพื้นยกระดับถึงขอบชายคา) พื้นภายในยุงยกระดับสูง 800 มม. และ 450 มม. ตัวยุงสามารถบรรจุข้าวเปลือกได้ 10-12 เกวียน ตัวยุงมีการปรับปรุงส่วนของฐานช่วงล่างเสายุงใช้เสาคอนกรีตจากเดิมที่เสาเป็นเสาไม้ ทั้งต้นในส่วนนี้ของฝายปัจจุบันใช้วัสดุแผ่นสังกะสีแทนที่ฝายไม้สายบัวซึ่งทำจากไม้กระดานขนาดใหญ่ที่มีการผูกมัดลง ในส่วนที่ยังเป็นวัสดุคงเดิมจะเป็นในส่วนที่พื้นภายในและเสาบางส่วนลักษณะยุงมีการต่อเติมขยายออกด้านข้าง ปัจจุบันยังมีการใช้งานอยู่ตัวยุงจึงมีการซ่อมแซมปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา ในส่วนตำแหน่งของยุงยังคงวางในตำแหน่งเดิมมิได้มีการขยับตำแหน่ง ในส่วนด้านหน้าของยุงจะเป็นทางที่เชื่อมต่อลานบ้านและทางสัญจรที่เชื่อมต่อไปยังเรือนหลังอื่น บริเวณโดยรอบจะปลูกไม้ผลต่างๆ โดยรอบของตัวยุง

ลายเส้นที่ 20 แสดงการจัดวางผังยังข้าวซึ่งตัวยังหันหน้าไปทางทิศวันตกเฉียงเหนือ
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

ลายเส้นที่ 21 แสดงลักษณะรูปแบบของตัวยังข้าว
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

ลายเส้นที่ 22 แสดงรูปด้านและขนาดของซุงข้าว

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

ภาพที่ 60 สภาพแวดล้อมบริเวณรอบ ๆ ตัวซุงข้าว

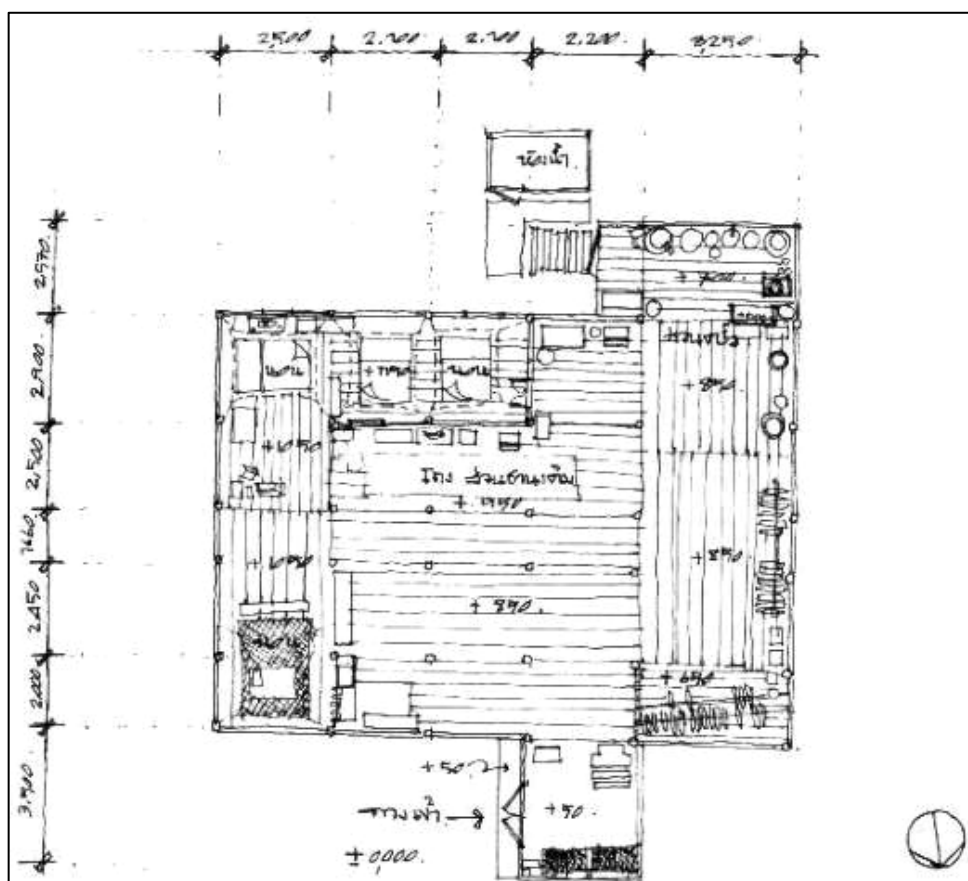
1 ด้านหลังของซุงมีการปลูกต้นไม้โดยรอบ

2 ด้านหน้าของซุงเชื่อมต่อกับทางสัญจรภายในและลานบ้าน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

3. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

ภายในตัวเรือนมีพื้นที่ใช้สอย 215.8 ตารางเมตร ลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนประกอบไปด้วย พื้นที่ชาน ส่วนนอน (ห้องนอน) ส่วนครัว และส่วนใต้ถุนเรือน ในส่วนของพื้นที่บนเรือนเป็นจะใช้พื้นที่ส่วนชาน (โถงภายใน) เป็นส่วนเชื่อมต่อพื้นที่ในแต่ละส่วนได้ถึงทั้งหมด มีการแบ่งส่วนด้วยพื้นต่างระดับซึ่งมีความต่างระดับด้วยกัน 5 ระดับ ซึ่งพื้นที่ต่างระดับเหล่านี้จะเป็นส่วนที่สามารถใช้บอกขนาดในการกำหนดขอบเขตพื้นที่ใช้สอยภายในส่วนต่าง ๆ ของเรือน และภายในเรือนมีบันไดแยกลงจากเรือนอยู่สองตำแหน่ง คือในส่วนของทางขึ้นหลักจะอยู่ทางด้านทิศเหนือซึ่งบริเวณบันไดทางขึ้นเรือนนี้จะมีการตีฝาเรือนเป็นฝาไม้ระแนงล้อมรอบ และบันไดอีกหนึ่งส่วนจะเป็นส่วนที่แยกลงจากพื้นที่ส่วนครัวซึ่งอยู่ด้านทางทิศใต้ของเรือน

ลายเส้นที่ 23 ลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณยายแดง นพเถา

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

3.1 พื้นที่ชาน (พื้นที่ที่เป็นโรงภายในของปัจจุบัน)

ในส่วนชานจะพื้นที่ในส่วนของชานเดิมและส่วนที่มีการต่อเติมยื่นออกมาทางด้านทิศเหนือ ในพื้นที่ส่วนนี้มีการทำหลังคาทรงจั่วครอบและตีฝาเรือนล้อมรอบ พื้นที่ในส่วนนี้จะใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ส่วนที่โล่งส่วนนี้จะวางตู้เก็บของและตู้เสื้อผ้า ในส่วนของระเบียงเดิมใช้เป็นพื้นที่สำหรับนั่งดูหนังฟังเพลงดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้ความต่างระดับของพื้นเป็นตัวที่กำหนดขอบเขต ในด้านทางทิศตะวันออกในส่วนนี้เป็นส่วนพลัที่ยื่นต่อออกไปปัจจุบันใช้เป็นพื้นที่ส่วนนอนและส่วนของหิ้งพระ

ภาพที่ 61 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนชาน (โรงภายใน)

- 1 ลักษณะสภาพโรงทางเข้าเรือนซึ่งมีการปิดล้อมเรือนด้วยการตีฝาไม้ระแนง
- 2 บันไดทางขึ้นเรือนจะปิดล้อมด้วยฝาไม้ระแนงเช่นเดียวกัน
- 3 บริเวณของหิ้งพระซึ่งตั้งอยู่พื้นที่พลัส่วนยื่นต่อหน้าเรือน
- 4 พื้นที่โรงภายในซึ่งเป็นส่วนระเบียงหน้าบริเวณส่วนนอน
- 5 พื้นที่โรงภายในซึ่งเป็นส่วนระเบียงเดิมเชื่อมต่อกับพื้นที่ชาน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

3.2 พื้นที่ส่วนนอน

ในส่วนนอนจะใช้พื้นที่สองส่วนด้วยกันคือบริเวณตัวเรือนใหญ่และบริเวณพื้นที่ชานในส่วนของพื้นที่ชาน คือ ส่วนที่เป็นนอกชานเดิมและส่วนชานที่ต่อเติมใหม่ โดยจะใช้มุ้งกางเวลานอน และในส่วนบริเวณตัวเรือนใหญ่หลังเดิมนั้น พื้นที่ส่วนนอนมีการรื้อฝาเรือนเป็นพื้นที่เชื่อมต่อทะลุต่อกับส่วนพลีหรือส่วนชานเดิมที่ยื่นทางด้านหน้าเรือนที่เป็นหน้าเรือนในปัจจุบัน ซึ่งฝาเรือนทางด้านนี้จะมีลักษณะรูปแบบฝายาวที่ตีปิดทึบเพื่อมิให้คนภายนอกมองเห็น ในส่วนนอนที่ทำการเปิดพื้นที่ทะลุกับส่วนพลีจะเปิดเป็นช่องฝาไหลเพื่อรับแสงและลม

ภาพที่ 60 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน

- 1 พื้นที่ส่วนนอนบริเวณพลีที่ยื่นต่อทางด้านหน้าเรือน
- 2 พื้นที่ส่วนนอนภายในตัวเรือนใหญ่

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

3.3 พื้นที่ส่วนครัว

พื้นที่ส่วนครัวนี้จะใช้พื้นที่ของชานซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเรือน ซึ่งติดจากส่วนนอนของตัวเรือนหลังใหญ่ ซึ่งในแนวเดียวกันของส่วนพื้นที่ครัวนี้จะเป็นส่วนชานที่ใช้สำหรับตากผ้า ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเป็นพื้นที่ในลักษณะที่เป็นพื้นที่ตั้งขวางกับตัวเรือนใหญ่ ในส่วนของพื้นที่ครัวจะประกอบไปด้วยส่วนครัวไฟและส่วนชานเปียก ในส่วนบริเวณครัวนี้มีการถ่ายเทระบายอากาศ โดยการที่ลมและแสงจะสามารถทะลุผ่านเข้ามาภายในจากการที่ฝาเรือนใน

ด้านนี้จะปิดล้อมด้วยการตีฝาไม้ระแนง และฝาไม้ระแนงนี้จะตีปิดล้อมไปยังส่วนทางขึ้นเรือนทำให้สภาพภายในเรือนมีความโปร่งโล่ง

ภาพที่ 61 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ครัว

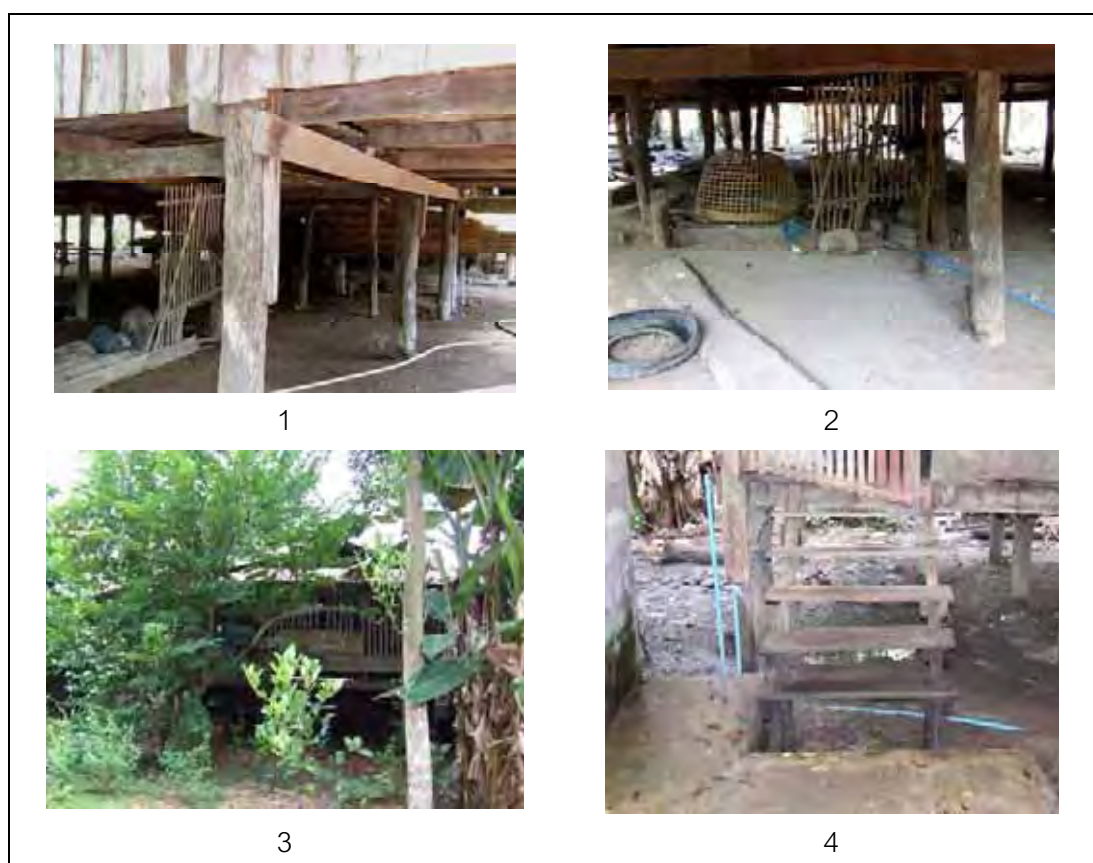
- 1 พื้นที่ระเบียงเดิมเชื่อมต่อระหว่างเรือนนอนกับครัว
- 2 พื้นที่ส่วนครัวไฟและชานเปียก
- 3 พื้นที่ชานส่วนที่เชื่อมต่อแนวเดียวกับส่วนครัว
- 4 ส่วนบันไดส่วนขึ้นลงระหว่างครัวกับพื้นที่ใต้ถุนเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

3.4 พื้นที่ใต้ถุนเรือน

ส่วนพื้นที่ใต้ถุนเรือนปัจจุบันใช้เป็นที่เก็บของและเลี้ยงไก่ ในสมัยก่อนพื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นส่วนของการคอกควาย และพื้นที่ทำงาน เช่น ทำเครื่องจักรสาน หรือนั่งนอนพักผ่อนในเวลากลางวัน สภาพของใต้ถุนเรือนในปัจจุบันจะมีลักษณะที่เป็นแอ่งลึกเนื่องจากการถมดินบริเวณ

ลานบ้าน เมื่อยืนมองจากด้านนอกจะเห็นสภาพลักษณะของเรือนเป็นเรือนที่ยกได้สูงไม่สูงมากนัก แต่เมื่อมองจากด้านหลังและด้านข้างคือด้านทิศใต้และทิศตะวันตก จะเห็นลักษณะรูปแบบของเรือนเป็นเรือนที่ยกได้สูงปกติทั่วไป

ภาพที่ 62 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือน

- 1 พื้นที่ใต้ถุนเรือนมีการเก็บไม้ไผ่ซ่อมเรือน
- 2 พื้นที่ใต้ถุนเรือน บางส่วนใช้เลี้ยงไก่ชน
- 3 พื้นที่สวนส่วนที่เชื่อมต่อแนวเดียวกับสวนครัว
- 4 ส่วนบันไดสวนขึ้นลงระหว่างครัวกับพื้นที่ใต้ถุนเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

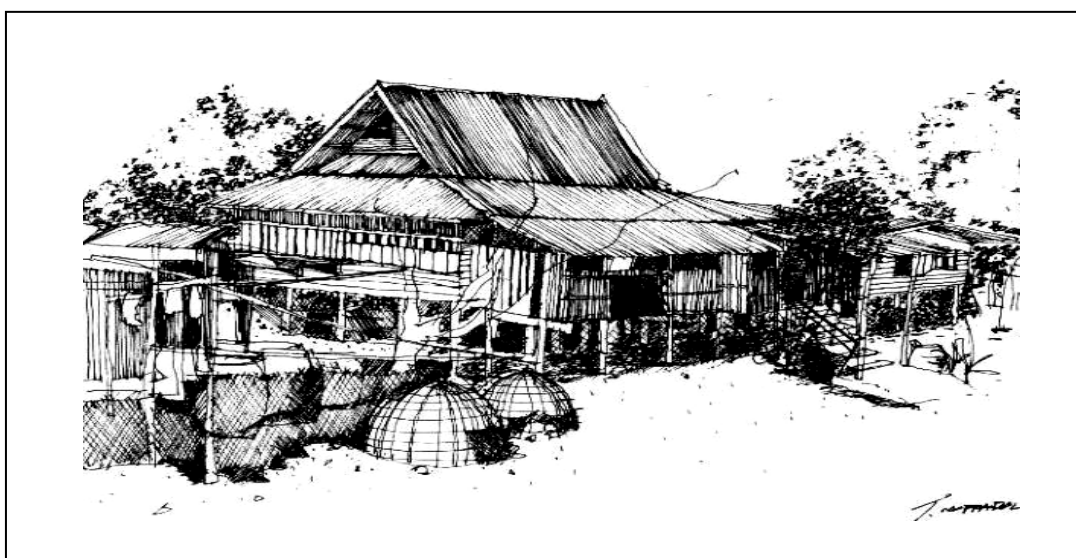
กรณีศึกษาที่ 3 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง)

ศึกษาเรือนคุณเกษม นพเถา

เจ้าของเรือนคือ คุณป้าเกษม นพเถา อายุ 61 ปี อายุเรือนประมาณ 70 ปี เรือนตั้งอยู่บ้านเลขที่ 16 หมู่ 1 บ้านล่าง บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามไชยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

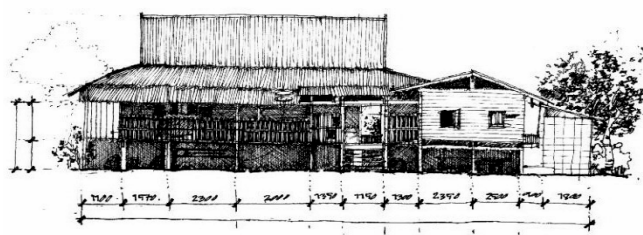
1. ลักษณะรูปแบบของเรือน

ลักษณะของเรือนเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงหลังคาทรงจั่ว มีเรือนครัวและเรือนนอนเล็กขวางอยู่ด้านหลังของเรือน ตัวเรือนถูกจัดวางตามแนวตะวันออกคือด้านหน้าจั่วตั้งตามแนวแกนตะวันออก ตะวันตกเฉียงองศาเล็กน้อย เรือนมีบันไดทางขึ้นเรือนสามด้านคือตำแหน่งด้านทิศเหนือซึ่งเป็นด้านหน้าเรือน ตำแหน่งที่สองอยู่ทางด้านข้างของเรือนคือด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างชานกับส้วม และอีกตำแหน่งด้านที่สามได้ในส่วนตำแหน่งพื้นที่ครัว ตัวเรือนตีฝาไม้รอบเรือน ตัวเรือนใหญ่ฝาเรือนตีเป็นฝาเกล็ดส่วนบริเวณพื้นที่ชานโดยรอบจะเป็นฝาสายบัวช่วงบนตีเป็นช่องลมสลับฝาระแนงตีห่างปิดล้อมโดยรอบ

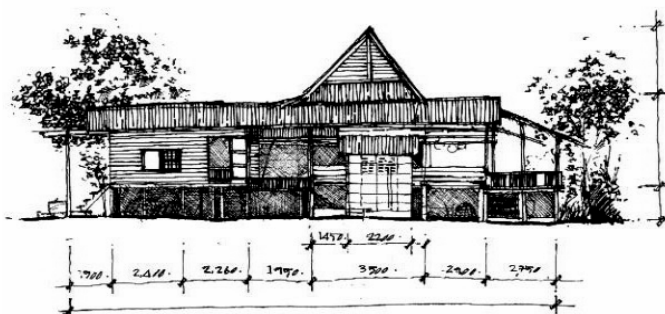

ลายเส้นที่ 24 แสดงลักษณะรูปแบบของเรือนคุณป้าเกษม นพเถา

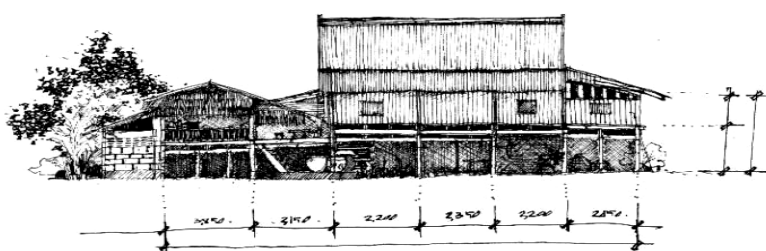
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

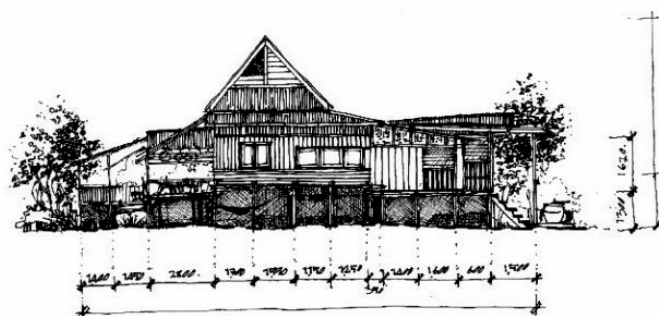
ลักษณะรูปด้าน หน้าเรือน ด้านทิศเหนือ

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศตะวันตก

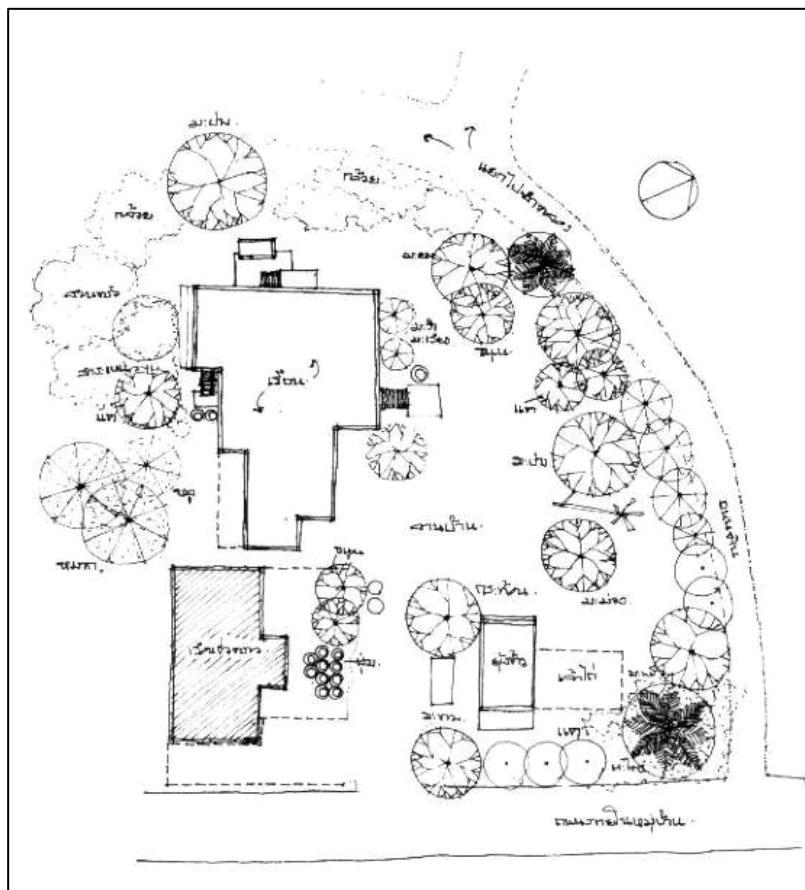
ลักษณะรูปด้าน หลังเรือน ด้านทิศใต้

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศตะวันออก

ลายเส้นที่ 25 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศของเรือนคุณปู่เกษม นพเกา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

2. องค์ประกอบผังบริเวณของเรือนและสภาพทางกายภาพของเรือน

ลายเส้นที่ 26 แสดงผังบริเวณของเรือนคุณป้าเกษม นพเถา

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสยามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

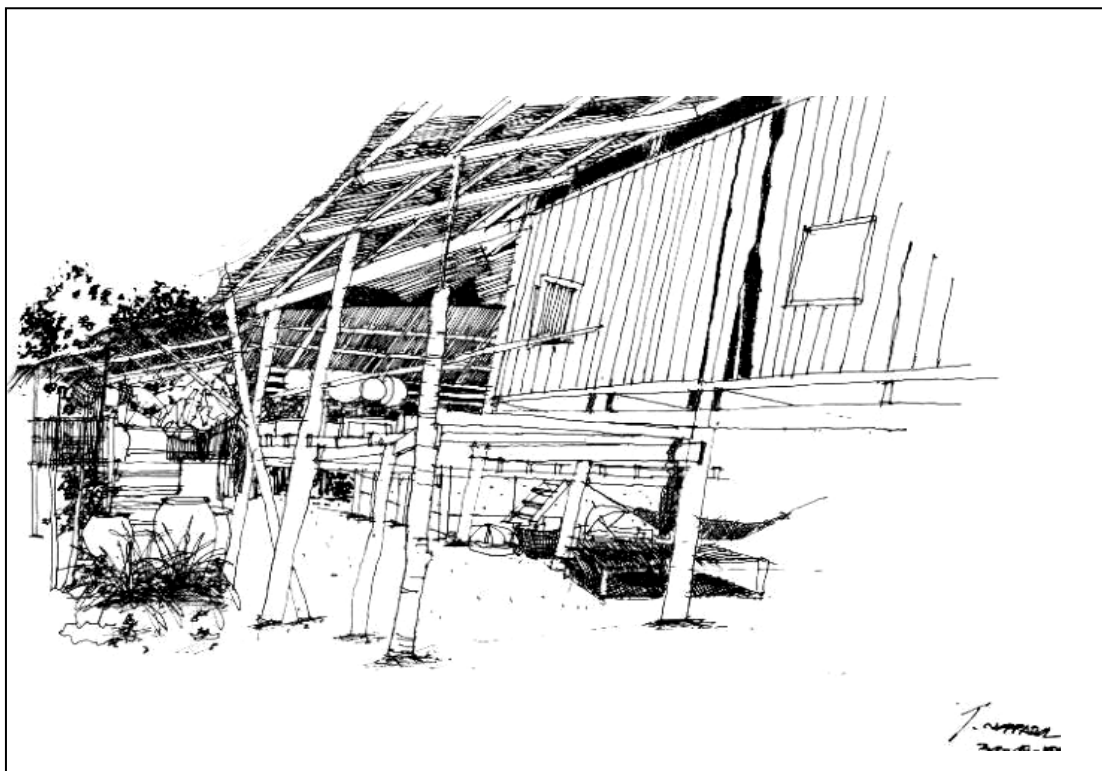
องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในของผังบริเวณประกอบไปด้วย เรือน ลานบ้าน เล้าข้าว เรือนชั่วคราว เล้าไก่ ศาลาพักผ่อน โดยมีเรือนใหญ่เป็นองค์ประกอบหลัก ตัวเรือนใหญ่จัดวางในแนวแกนคือด้านหน้าจั่วหันในแนวแกนทิศตะวันออก ตะวันตก หันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือ ตำแหน่งการวางเรือนจะวางชิดริมด้านทิศใต้ของผังบริเวณ ทางเข้าหลักเพื่อเข้าสู่ภายในผังบริเวณจะเข้าทางด้านทิศตะวันออก พื้นที่ทางเข้าจะเชื่อมต่อกับลานบ้านซึ่งจะมีขนาดที่กว้างขวาง เมื่อเข้าสู่ภายในผังบริเวณจะพบศาลาพักผ่อนและเล้าข้าว (ยุ้งข้าว) ตั้งอยู่ทางด้านขวาของผังบริเวณ ลักษณะของศาลาพักผ่อนนั้นมีการปลูกสร้างในลักษณะที่เรียบง่าย ซึ่งปลูกอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่

ภาพที่ 63 บริเวณด้านหน้าทางขึ้นเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2550)

ด้านหน้าสุดของศาลาติดถนนจะเป็นที่ตั้งของศาลผีบรรพบุรุษ ติดกับศาลาจะเป็นยั้งข้าว ด้านข้างต่อจากยั้งข้าวได้ทำเป็นเล้าไก่ซึ่งจะทำยาวติดกับทางสัญจรด้านข้างของฝั่งบริเวณ ส่วนทางด้านซ้ายในฝั่งบริเวณจะเป็นส่วนของที่จอดรถซึ่งจะเชื่อมต่อถึงส่วนต่อเติมเป็นเรือนชั่วคราวติดเรือนหลังใหญ่ โดยมีการเปิดเป็นช่องทางเดินเล็ก ๆ สำหรับเดินระหว่างตัวเรือนใหญ่กับส่วนเรือนชั่วคราวที่ต่อเติม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแยกครัวและแยกครอบครัวเกิดขึ้น ภายในอาณาบริเวณโดยรอบมีการปลูกต้นไม้ประเภทที่ให้ผลเป็นส่วนใหญ่ เช่น ขนุน มะม่วง มะปราง แด ฯลฯ และในส่วนบริเวณพื้นที่ติดทางด้านครัวจะเป็นพื้นที่ที่ใช้สำหรับปลูกพืชผักสวนครัว ใส่กระถางบ้าง ลงดินบ้าง เช่น ขา ตะไคร้ สะระแหน่ ต้นบอน มะกูด มะนาว หอมกู่ พลู่ ฯลฯ พื้นที่ทางด้านข้างนี้จะติดกับเรือนข้างเคียง ซึ่งต้นไม้ต่าง ๆ นี้ จะเป็นแนวรั้วธรรมชาติกันอาณาบริเวณและสามารถเดินไปมาหาสู่กันได้ในส่วนของด้านหลังเรือนส่วนใหญ่จะปลูกกล้วย ในบริเวณส่วนด้านหน้าเรือนเป็นส่วนหนึ่งของบริเวณลานบ้านพื้นที่ในส่วนของลานบ้านนี้จะเป็นพื้นที่จุดเชื่อมต่อของส่วนต่าง ๆ ภายในฝั่งบริเวณและเชื่อมต่อถึงกันกับภายนอกของฝั่งบริเวณ

ลายเส้นที่ 27 แสดงบริเวณด้านทิศใต้เรือนมีการต่อเพิงและชาน
 (จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
 ฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

บริเวณด้านทิศใต้เรือนมีการต่อเพิงและชานเป็นพื้นที่ติดสวนครัวและพื้นที่สวนครัว
 มีบันไดเชื่อมต่อกับแปลงพืชผักสวนครัว

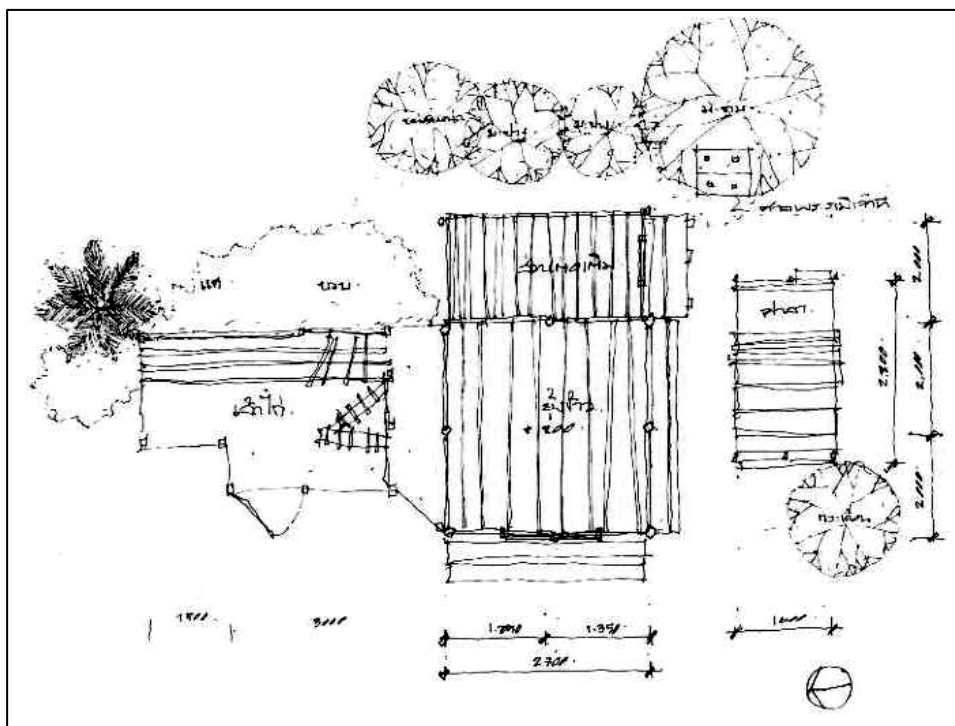
ภาพที่ 64 บริบทโดยรอบภายในผังบริเวณ

- 1 ศาลาพักผ่อนที่ทำขึ้นแบบเรียบง่ายได้ต้นไม้ใหญ่
- 2 สารระเห่น ผักสวนครัวที่ปลูกลงกระถางข้างพื้นที่ครัว
- 3 ต้นบอนที่ปลูกกลายเป็นแนวรั้วธรรมชาติ
- 4 ผลขนุนขนาดใหญ่บนต้นหน้าเรือน
- 5 เถาบอระเพ็ดเลื้อยลงจากต้นขนุน
- 6 ต้นไม้ติดสวนทางสัญจรทางดินซึ่งปลูกเป็นแนวรั้วธรรมชาติ
- 7 ศาลาเฝ้าบรรพบุรุษซึ่งตั้งอยู่ติดถนนด้านหน้า

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

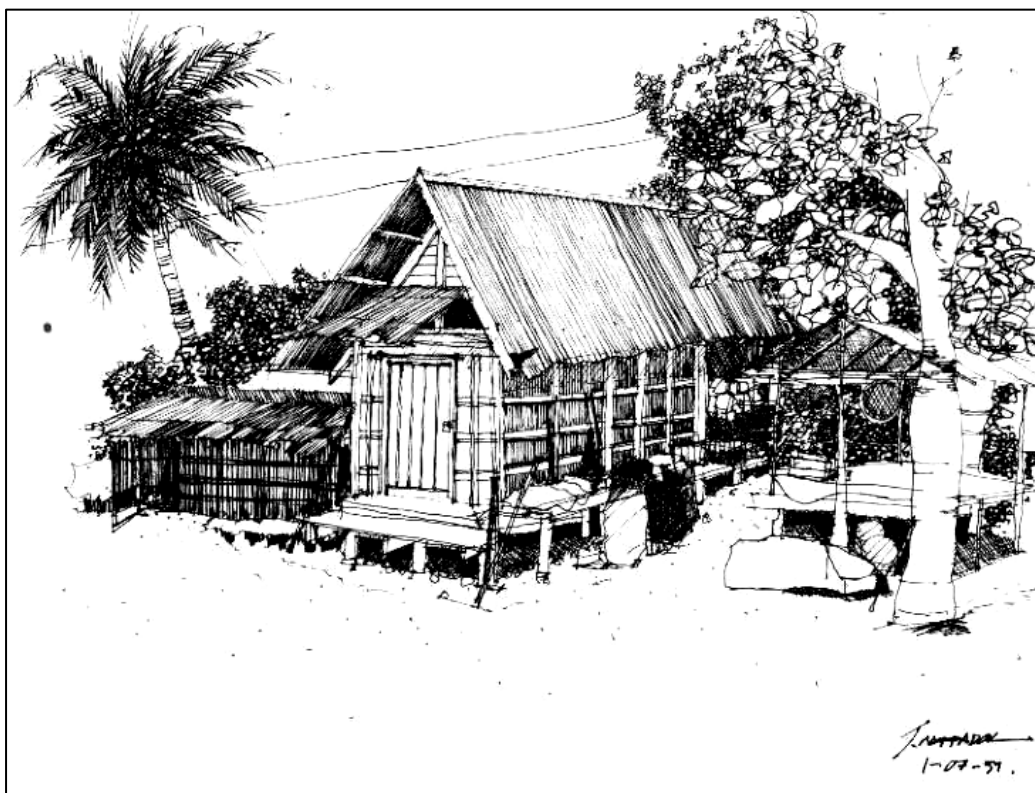
น้ำ ในการใช้น้ำของเรือนกรณีศึกษาในอดีตจะใช้วิธีการหาน้ำจากลำคลองสียัด ด้านหลังเรือนปัจจุบันมีการใช้น้ำบาดาล เช่นกันกับเรือนที่เป็นกลุ่มบ้านเดียวกัน

ยั้งข้าว (เล้าข้าว) ยั้งข้าวของเรือนหลังนี้มีการสร้างขนาด 2700 x 6000 x 2650 มม. (ความสูงจากพื้นยกระดับถึงขอบพล) ภายในตัวยั้งยกระดับพื้นสูง 800 มม. สามารถบรรจุข้าวเปลือกได้ 7 เกวียน ลักษณะของยั้งข้าวมีการปรับปรุงต่อเติมในส่วนทางด้านข้างได้ต่อเติมทำเป็นเล้าไก่ ปลุกสร้างโดยใช้ไม้รวก ไม้ไผ่ เป็นวัสดุหลัก ในการล้อมฝาเล้าลักษณะของการเลี้ยงไก่จะเลี้ยงเพื่อเก็บไข่ไว้บริโภคภายในครัวเรือน ลักษณะของเล้าจึงไม่ใหญ่ ในส่วนของยั้งข้าว ๆ มีอายุเท่ากับตัวเรือน ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา ในปัจจุบันตัวยั้งข้าวในส่วนของฝาและหลังคายังมีการปรับปรุงเปลี่ยนวัสดุจากเดิมที่เป็นไม้กระดานขนาดใหญ่ซึ่งได้ผุพังลง และใช้สังกะสีเป็นวัสดุทดแทน ในส่วนของโครงสร้างหลักเสาไม้ โครงคร่าวและพื้นภายในยังคงเป็นวัสดุของเดิมบริเวณ โดยรอบของยั้งข้าวล้อมรอบด้วยต้นไม้ทั้งไม้ใหญ่และไม้เลื้อยที่ให้ร่มเงาและให้ผล

ลายเส้นที่ 28 แสดงผังยั้งข้าว (เล้าข้าว) ตัวยั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

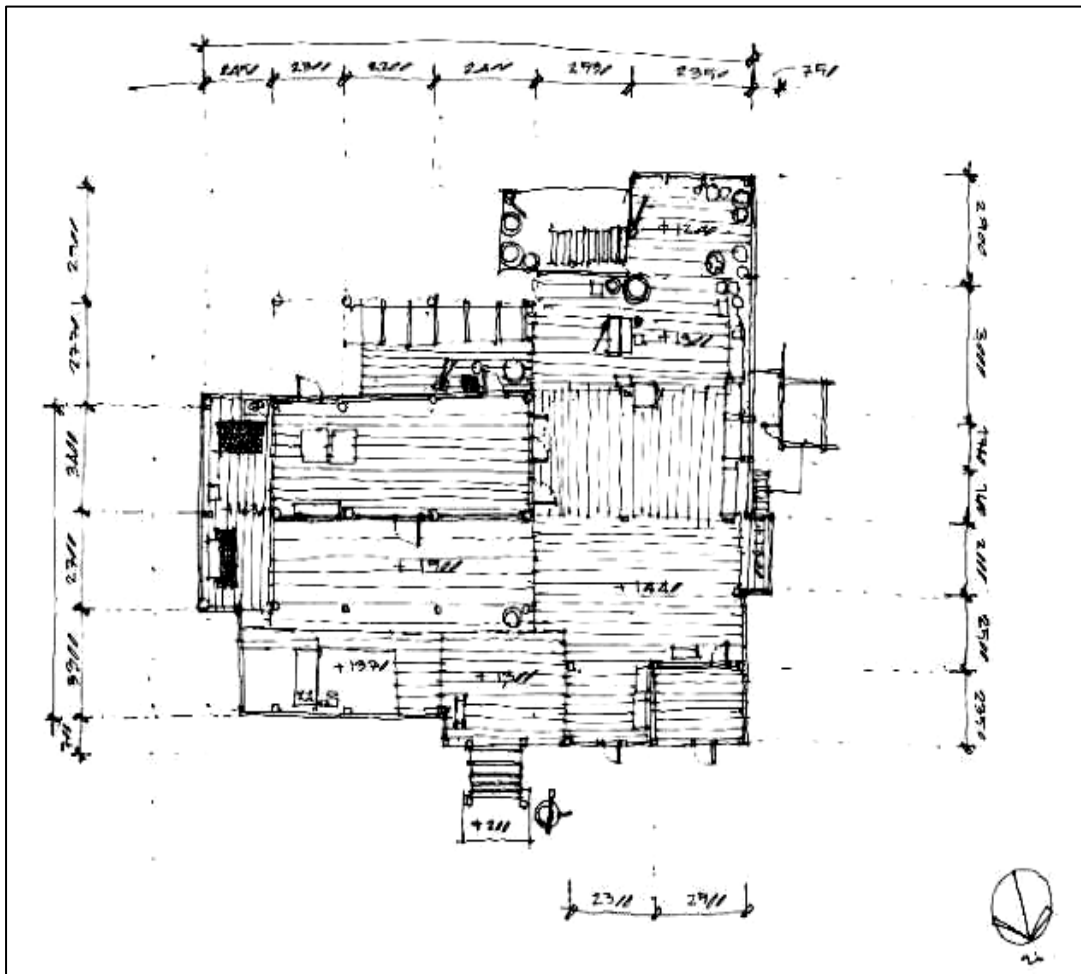

ลายเส้นที่ 29 แสดงรูปลักษณะของยุ้งข้าว (เล้าข้าว)

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

3. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

บริเวณภายในเรือนมีพื้นที่ใช้สอย 243.5 ตารางเมตร ลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนประกอบไปด้วย พื้นที่ชาน ส่วนนอน (ฮองนอน) ส่วนครัว และส่วนใต้ถุนเรือน โดยมีพื้นที่ส่วนชานเป็นส่วนที่เชื่อมต่อระหว่างส่วนต่าง ๆ ภายในเรือน และเรือนมีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยด้วยพื้นต่างระดับที่มีความต่างระดับด้วยกัน 5 ระดับ แต่ละระดับสามารถเป็นตัวบอกกำหนดขอบเขตพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ภายในเรือนตัวเรือนมีบันไดแยกกลางจากเรือนสามทาง คือ บันไดในส่วนของหลักอยู่ทางด้านทิศเหนือ ซึ่งเป็นชานด้านหน้าเรือน บันไดส่วนที่สองอยู่ทางด้านทิศใต้เป็นทางขึ้นลงในสวนพื้นที่ครัว และบันไดทางขึ้นลงทางด้านทิศตะวันตกเป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างตัวเรือนกับห้องน้ำ

ลายเส้นที่ 30 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณป่าเกษม นพเถา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

3.1 พื้นที่ชาน

ในส่วนของพื้นที่ชานนี้จะเป็นส่วนของพื้นที่ที่ถูกจัดให้โล่ง มีการจัดสวน
สำหรับนั่งเล่น นอน และทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการแบ่งขอบเขตพื้นที่โดยใช้เสื่อน้ำมัน พื้นที่ชาน
ในส่วนของทางด้านหน้าจั่วด้านทิศตะวันออกเป็นพื้นที่จัดวางพื้นที่สำหรับบูชาบรรพบุรุษ ซึ่งพื้นที่
ในส่วนนี้จะตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ถัดจากพื้นที่บูชาบรรพบุรุษเข้าไปในส่วนพื้นที่ด้านใน
จะเป็นพื้นที่ในส่วนของหิ้งพระ องค์พระถูกจัดวางให้หันหน้าไปทางทิศเหนือ ซึ่งจะหันไปในทาง
ทิศเดียวกันกับหน้าเรือน ลักษณะของการปิดล้อมเรือนในพื้นที่ส่วนนี้จะตีฝาลักษณะของฝา

สายบัวและส่วนบนเปิดช่องแสงเป็นช่องไม้ระแนง ในส่วนของพื้นที่ฟ้ไลด้านข้างพื้นที่ที่เป็นส่วนชานต่อด้านหน้าทางขึ้นเรือน จะดีไม้ลักษณะเป็นแผงระแนงกันตกที่มีลักษณะที่โป่งโค้ง จึงทำให้ภายในเรือนมีอากาศถ่ายเทรอบด้าน สามารถรับลมและแสงทะลุผ่านเข้าภายในเรือนส่งผลให้ผู้ที่อยู่อาศัยบนเรือนมีความรู้สึกที่เย็นสบาย

ภาพที่ 65 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนชาน (โถงภายใน)

- 1 พื้นที่ส่วนโถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่ระเบียงเดิม
- 2 พื้นที่ส่วนโถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่นอกชานเดิม
- 3 หิ้งบรรพบุรุษตั้งบนส่วนพื้นที่ฟ้ไล
- 4 หิ้งพระตั้งบนส่วนพื้นที่ฟ้ไล องค์พระหันหน้าออกทิศเหนือ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

3.2 พื้นที่ส่วนนอน

พื้นที่ของส่วนนอนนี้จะมีทั้งในส่วนตัวเรือนใหญ่ส่วนของชานและมีการต่อเติมเป็นสัดส่วนห้องออกไปในพื้นที่ของชานมุมทางด้านเหนือพื้นที่ส่วนนอน ในส่วนนี้ที่ต่อเติมนี้อำขึ้นเพื่อสำหรับลูกเขยหรือลูกสะใภ้ที่แต่งงานเข้ามาอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน จะใช้พื้นที่ส่วนนี้เป็นที่หลับนอนในส่วนของตัวเรือนใหญ่เป็นส่วนเรือนนอนของพ่อแม่และลูก ๆ รวมกัน นอกจากนี้จะใช้พื้นที่ในส่วนของโถงภายในหรือส่วนพื้นที่ชานเดิมเป็นส่วนของพื้นที่ใช้นอนอีกหนึ่งส่วน

ภาพที่ 66 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน

- 1 พื้นที่ภายในเรือนนอน
- 2 ช่องเปิดของเรือนนอน
- 3 มุมเรือนนอนที่ต่อเติมสำหรับลูกเขยหรือสะใภ้จะติดกับส่วนครัว
- 4 บริเวณพื้นที่ของครัวไฟ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

3.3 พื้นที่สวนครัว

พื้นที่ในส่วนของครัวจะมีการจัดพื้นที่อยู่มุมทางด้านทิศตะวันตกของเรือน บริเวณพื้นที่ครัวจะเชื่อมต่อกับพื้นที่ตัวเรือนด้วยชาน พื้นที่ครัวประกอบไปด้วย ส่วนเตาไฟ พื้นที่ส่วนเก็บข้าวสารอาหารแห้ง และพื้นที่ชานเปียก ในการปรุงอาหารเตาไฟมีการใช้ทั้งเตาถ่านและเตาแก๊ส ครัวยังแบ่งพื้นที่นั่งกินข้าวเป็นสัดส่วน ในพื้นที่ครัวมีใช้ตัวโครงสร้างของเรือนทำเป็นส่วนของชั้นเก็บของในลักษณะแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน พื้นที่ครัวมีบันไดเชื่อมต่อลงสู่พื้นที่ชั้นล่างซึ่งเป็นบริเวณที่ปลูกพืชผักสวนครัว

ภาพที่ 67 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่สวนครัว

- 1 บริเวณของมุมนั่งกินข้าวภายในเรือน
- 2 หิ้งพระตั้งบนส่วนพื้นที่ฟโลงค์พระหันหน้าออกทิศเหนือ
- 3 หิ้งชั้นวางของบริเวณด้านหลังครัว
- 4 บันไดขึ้นลงระหว่างครัวกับลานซักล้างและแปลงผักสวนครัว

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

3.4 พื้นที่ไถ่ถอนเรือน

พื้นที่ไถ่ถอนเรือนเป็นพื้นที่โล่งซึ่งเชื่อมต่อกันกับในส่วนของพื้นที่ลานบ้าน ในสมัยก่อนไถ่ถอนเรือนใช้เป็นคอก วัว ควาย ในส่วนพื้นที่ไถ่ถอนเรือนได้หมดความสำคัญลงไปเพราะในการใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครัวเรือนนั้น จะใช้พื้นที่ในส่วนของศาลาด้านหน้าและส่วนของลานบ้านแทนในการทำงาน ประกอบกับไม่ได้มีการเลี้ยงวัว ควาย เพื่อใช้งาน ในปัจจุบันพื้นที่ไถ่ถอนเรือนใช้สำหรับเลี้ยงไก่และเก็บวัสดุสิ่งของบ้างแต่ไม่มากนักบางครั้งอาจใช้นอนเล่นบ้าง

ภาพที่ 68 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนไถ่ถอนเรือน

- 1 พื้นที่ไถ่ถอนเรือนมีสภาพที่โล่งเตียน
- 2 พื้นที่ไถ่ถอนเรือนใช้เป็นพื้นที่เก็บของและนอนพักผ่อน
- 3 การผัดข้าวจะใช้พื้นที่ลานบ้านทำงาน
- 4 ส่วนไถ่ถอนเรือนจะใช้พื้นที่บางส่วนสำหรับเลี้ยงไก่ชน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, พฤษภาคม 2551)

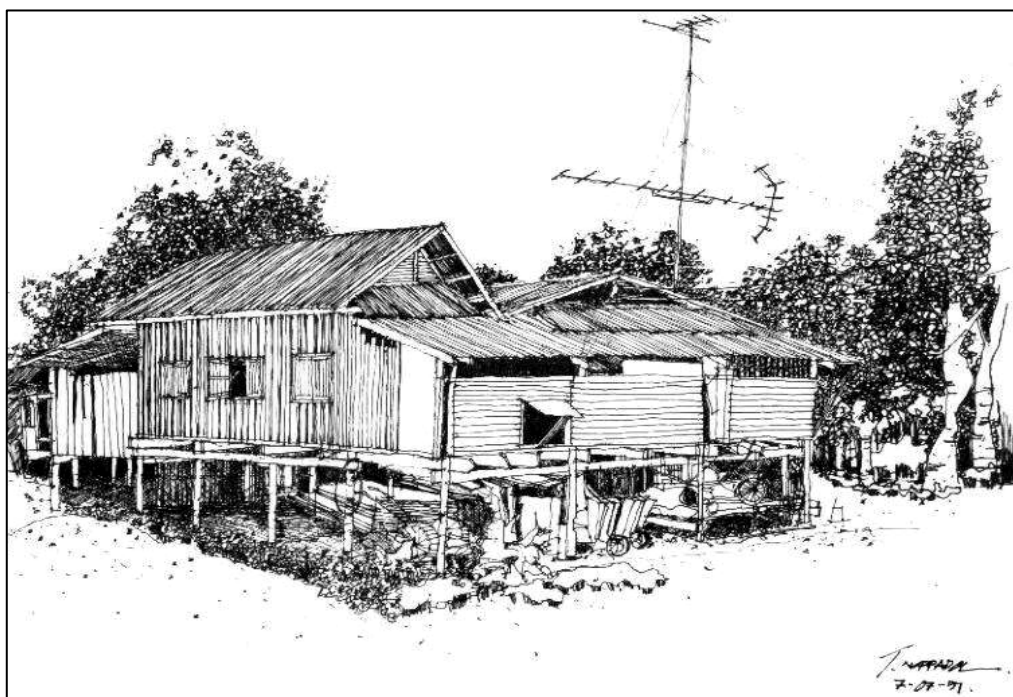
กรณีศึกษาที่ 4 ลักษณะเรือนที่ตั้งระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (บ้านล่าง)

ศึกษาเรือนคุณแจ่ม แก้ววิจิตร

เจ้าของเรือนคือ คุณลุงแจ่ม แก้ววิจิตร อายุ 75 ปี อายุเรือนประมาณ 51 ปี เรือนตั้งอยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 1 บ้านล่าง บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี่ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

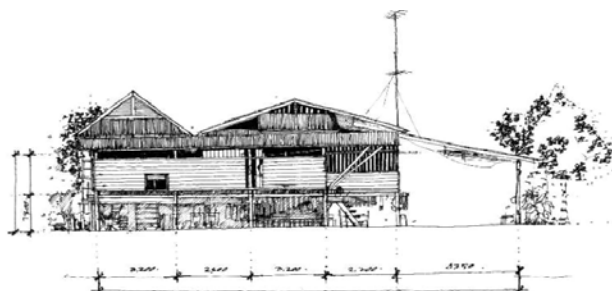
1. ลักษณะรูปแบบของเรือน

ลักษณะของเรือนเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่วตัวเรือนจัดวางตามแนวตะวันออกคือด้านหน้าจั่วตั้งตามแนวแกนตะวันออก ตะวันตก โดยตัวเรือนหันหน้าออกในด้านทิศเหนือ มีเรือนครัววางขวางอยู่ในแนวด้านทิศตะวันตก ตัวเรือนมีบันไดทางขึ้นเรือนสองด้าน คืออยู่ทางด้านหน้าของเรือนและบริเวณครัว การปิดล้อมเรือนตัวเรือนตีฝาไม้รอบเรือน ตัวเรือนใหญ่ฝาเรือนตีเป็นฝาสายบัว ส่วนบริเวณพื้นที่ชานโดยรอบจะเป็นฝาสายบัวช่วงบนตีเป็นช่องลมสลับฝาระแนงปิดล้อม ฝาบางส่วนตีเป็นฝาเกล็ดโดยรอบ

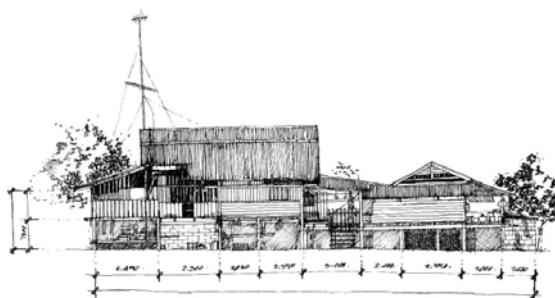

ลายเส้นที่ 31 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณลุงแจ่ม แก้ววิจิตร

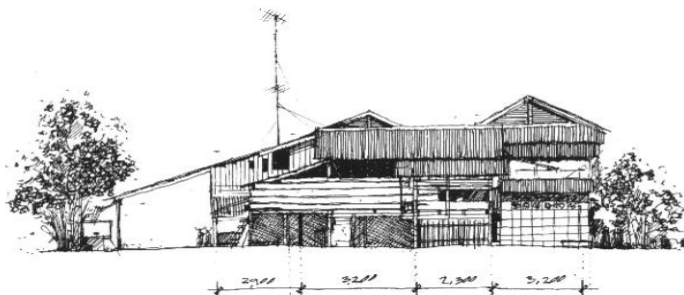
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

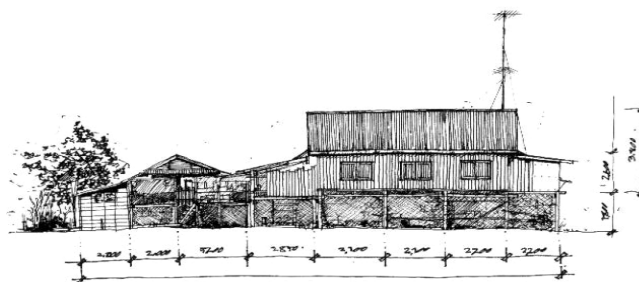
ลักษณะรูปด้าน หน้าเรือน ด้านทิศตะวันออก

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศเหนือ

ลักษณะรูปด้าน หลังเรือน ด้านทิศตะวันตก

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศใต้

ลายเส้นที่ 32 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศของเรือนคุณลุงแจ่ม แก้ววิจิตร
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

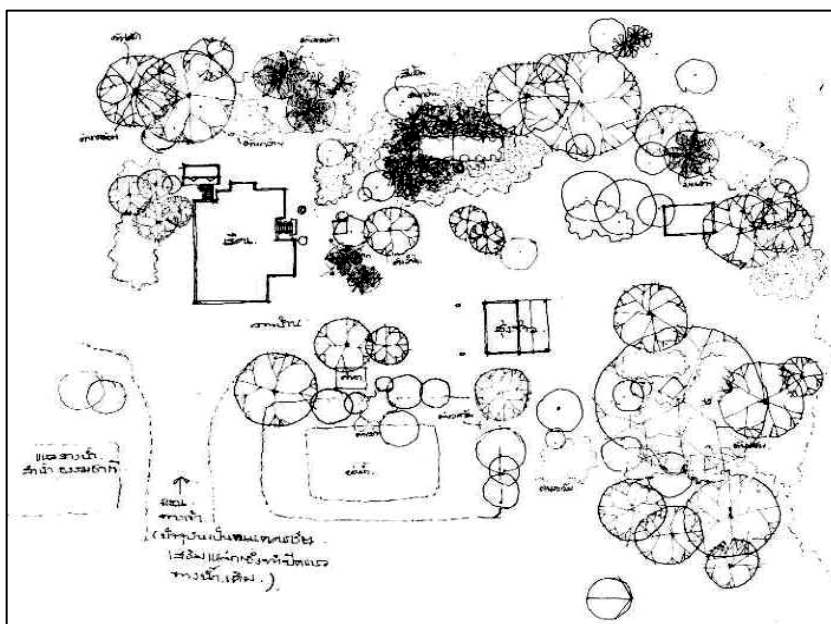
ภาพที่ 69 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน

1 บริเวณด้านข้างซึ่งเป็นด้านทางขึ้นเรือน

2 บริเวณด้านหลังเรือนลักษณะต่อสวนพลไพลเป็นพื้นที่ครัว

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

2. องค์ประกอบผังบริเวณของเรือนและสภาพทางกายภาพของเรือน

ลายเส้นที่ 33 แสดงลักษณะการจัดวางผังบริเวณของเรือนคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในของผังบริเวณประกอบไปด้วย เรือน ลานบ้าน เล้าข้าว ศาลา โรงเก็บไม้ เตาเผาถ่าน โดยมีเรือนเป็นองค์ประกอบหลัก มีการจัดสรรพื้นที่คือตัวเรือนใหญ่ ได้ถูกจัดวางอยู่ริมด้านทิศใต้ของผังบริเวณ ในส่วนทางเข้าหลักสู่ภายในผังบริเวณจะเข้าทางด้านทิศตะวันออก เมื่อเข้าสู่ภายในผังบริเวณจะพบศาลานั่งพักผ่อนคลายกับหนองน้ำธรรมชาติในส่วนของหนองน้ำธรรมชาติหรือลำรางน้ำธรรมชาตินี้ ชาวบ้านในชุมชนบ้านบางมะเฟืองจะเรียกลำรางนี้ว่า “คลองอ้อม” ซึ่งลำรางดังกล่าวจะมาต้นหยุดอยู่บริเวณเรือนหลังนี้ โดยมีส่วนพื้นที่ของลานบ้านเป็นส่วนเชื่อมต่อ และถัดออกไปจะพบยุงข้าว (เล้าข้าว) ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านขวาของผังบริเวณ ลักษณะของยุงข้าวมีการต่อเติมขยายออกทางด้านข้าง ถัดจากยุงข้าวมีการสร้างเตาเผาถ่าน ซึ่งจะเผาถ่านไว้ใช้ภายในครัวเรือน สภาพบริเวณโดยรอบของผังบริเวณนั้นบรรยากาศที่มีแต่ความเขียวชอุ่มด้วยพืชไม้ผลต่าง ๆ อันได้แก่ มะปราง มะม่วง ส้มโอ มะขาม มะพร้าว กล้วย ขนุน ฯลฯ ซึ่งจะปลูกสลับกับพืชผักสวนครัวนานาชนิด เช่น มะเขือพวง มะนาว พริก ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด สะระแหน่ ฯลฯ ติดกับผังบริเวณของเรือนด้านทิศเหนือและทิศใต้เป็นพื้นที่ไร่มันสำปะหลัง มีส่วนที่เป็นพื้นที่ป่าชุมชนเดิมปัจจุบันเป็นส่วนพื้นที่เล็ก ๆ ที่อยู่ติดกับผังบริเวณของเรือน ซึ่งบริเวณดังกล่าวยังคงความชุ่มชื้นให้ร่มเงาจากต้นยางป่าที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ และป่าไผ่ในส่วนของต้นยางนอกจากเจ้าของเรือนจะได้ยามาทำชีได้แล้ว ยังได้นำไม้จากรังผึ้งที่มาสักรังตามธรรมชาติ

ภาพที่ 70 สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณเรือนคุณลุงแจ่ม แก้ววิจิตร

- 1 สภาพแวดล้อมที่เขียวชอุ่มบริเวณด้านข้าง
- 2 ลักษณะของเตาเผาถ่าน
- 3 พื้นที่ลานบ้านที่ล้อมรอบด้วยต้นมะปราง

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

บริเวณที่ตั้งของเรือนหลังนี้จัดได้ว่าเป็นลักษณะของเรือนที่ตั้งอยู่ห่างจากลำน้ำในครั้งแรกเริ่มก่อนปลูกเรือน จึงเลือกทำเลที่ใกล้หนองน้ำอย่างที่เห็นในสภาพตำแหน่งปัจจุบัน แต่เดิมบริเวณหนองน้ำนี้มีทางน้ำเล็กซึ่งเป็นทางน้ำที่เป็นส่วนที่ไปเชื่อมต่อกับลำน้ำ คลองสี่ด ทางน้ำนี้เปรียบเสมือนท่อที่นำพาน้ำมาสู่บริเวณเรือน เป็นการใช้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในการจัดสรรคแหล่งน้ำก่อนที่จะทำการปลูกเรือน หลังจากมีการปลูกสร้างเรือนแล้วได้มีการตกแต่งลักษณะของทางน้ำอีกทีหนึ่ง ในปัจจุบันนี้ทางน้ำนี้เป็นทางเชื่อมต่อในการดึงน้ำมาใช้นี้ได้ถูกปิดทับไปเกือบหมดจากการสร้างถนนทำทางของทางหน่วยราชการ ถนนได้เชื่อมต่อถึงบริเวณลานบ้านมีการถมดินปิดทางน้ำ ปัจจุบันมีการขุดน้ำบาดาลใช้

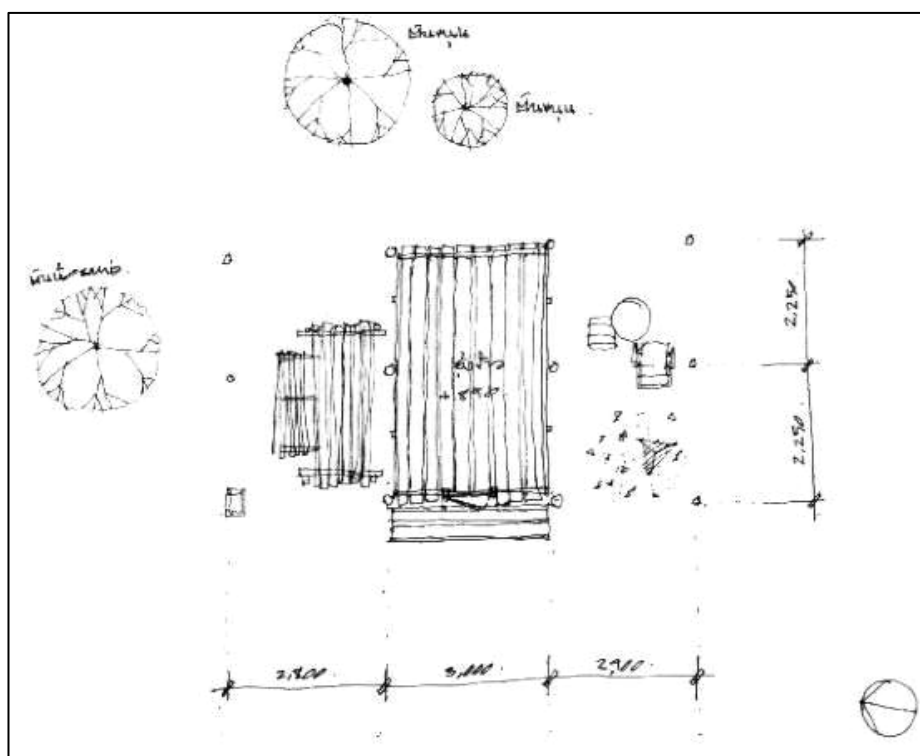

ภาพที่ 71 สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณเรือนคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร

- 1 ผลส้มโอมลิตที่ได้ไว้บริโภคภายในครัวเรือน
- 2 ผลมะนาว หนึ่งในพืชผักสวนครัวที่ภายในผังบริเวณ
- 3 ไร่มันสัมปะหลังส่วนติดต่อกับผังบริเวณด้านทิศเหนือ
- 4 รังผึ้งหลวงบนต้นยางป่าภายในผังบริเวณด้านทิศตะวันออก
- 5 หนองน้ำธรรมชาติบริเวณหน้าทางเข้าปัจจุบันน้ำแห้งขอด
- 6 ร่องรอยทางน้ำที่เชื่อมต่อระหว่างคลองสี่ดกับหนองน้ำ

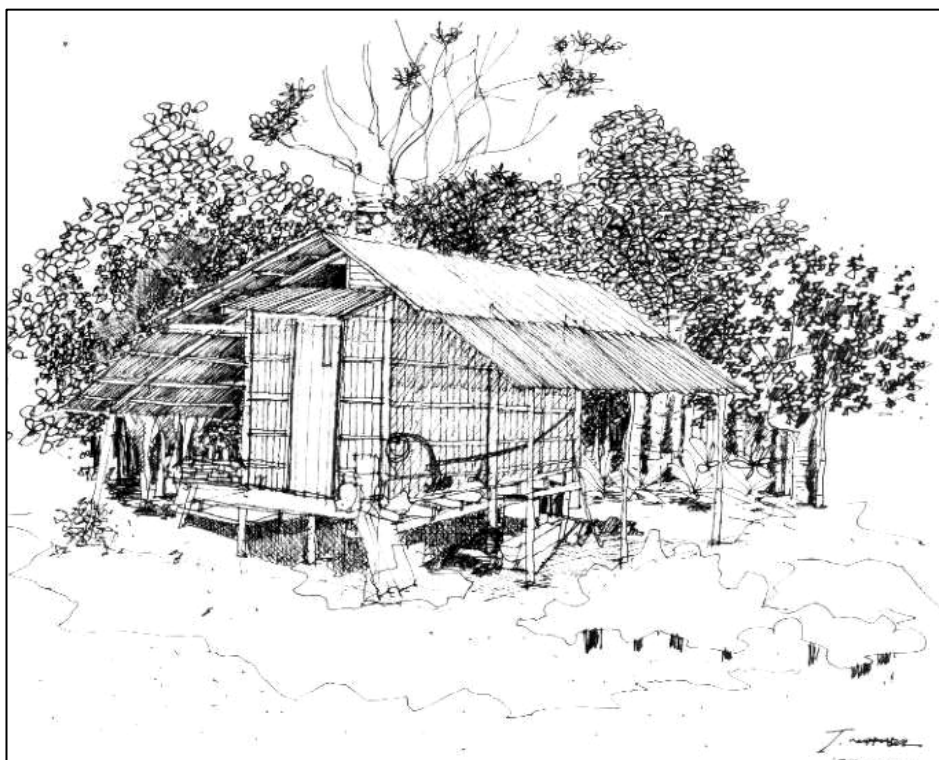
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

ยั้งข้าว (เล่าข้าว) ยั้งข้าวของเรือนหลังนี้มีการสร้างขนาด 3000 x 4500 x 2600 มม. (ความสูงวัดจากพื้นยกกระดานถึงขอบฟៃ) พื้นภายในตัวยั้งยกกระดาน 850 มม. สามารถบรรจุข้าวเปลือกได้ 7 เกวียน ตัวยั้งข้าวถูกจัดวางโดยหันหน้ายั้งไปทางทิศตะวันตก ตั้งอยู่ระหว่างลานบ้านกับโรงเผาถ่าน ลักษณะสภาพของยั้งมีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาอันเนื่องจากเจ้าของเรือนเป็นช่างไม้ ประกอบกับเจ้าของเรือนมีไม้กระดานที่เก็บสะสมไว้ตั้งแต่ดั้งเดิม สภาพของตัวยั้งนั้นจึงมีลักษณะของวัสดุที่ยังคงความเป็นไม้ ในส่วนของหลังมีการปรับเปลี่ยนจากเดิมมุงหญ้าคามามุงสังกะสีแทน ตัวยั้งข้าวมีการต่อเติมเป็นพื้นที่เก็บไม้และเก็บถ่านโดยการต่อชายของหลังคายื่นออกทั้งสองด้านของด้านซ้ายและด้านขวา สภาพแวดล้อมโดยรอบของยั้งมีการปลูกต้นไม้ที่ให้ผลและร่มเงา เช่น ขนุน มะปราง และประเภทพืชผักสวนครัว ประกอบกับโดยรอบของผังบริเวณของเรือนหลังนี้ มีสภาพแวดล้อมที่ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ใหญ่ที่มีความหนาแน่นภายในผังบริเวณซึ่งทำให้สภาพของเรือนและยั้งข้าวนั้นดูมีชีวิตชีวาโดยเฉพาะตัวยั้ง ดูแล้วไม่มีลักษณะที่รกร้างเหมือนยั้งหลังอื่น ๆ

ลายเส้นที่ 34 แสดงลักษณะการจัดวางผังบริเวณของเรือนคุณลุงแฉล้ม แก้ววิจิตร

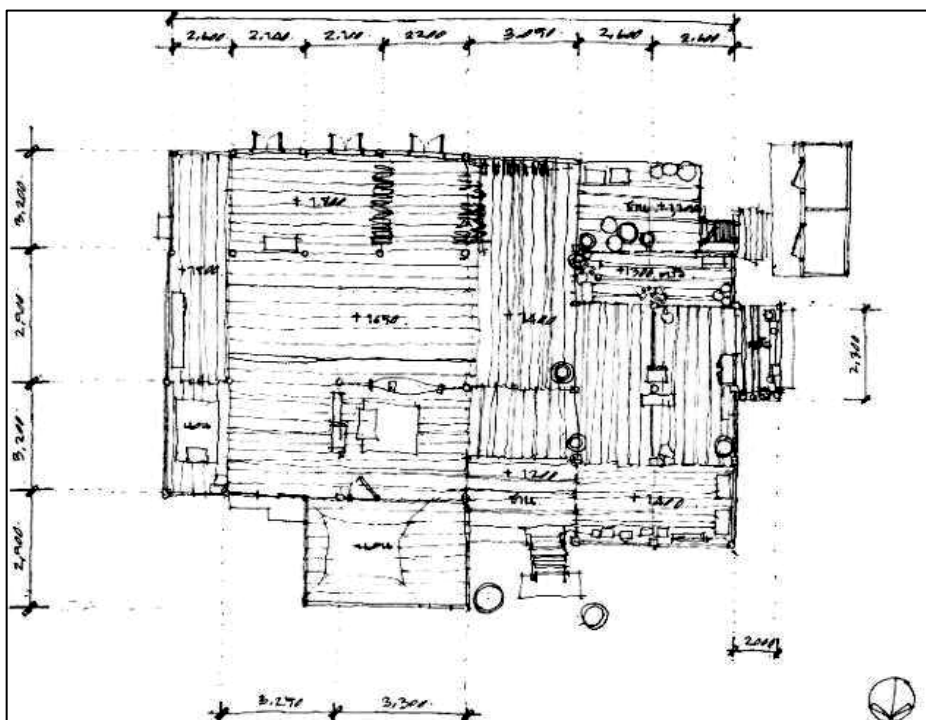
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

ลายเส้นที่ 35 แสดงบริบทของยุงข้าว (เจ้าข้าว) มีการต่อเติมยื่นชายคาออกด้านข้างทั้งซ้ายและขวา (จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

3. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

บริเวณภายในเรือนมีพื้นที่ใช้สอย 210.45 ตารางเมตร ลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายใน เรือนประกอบไปด้วย พื้นที่ชาน ส่วนนอน (ฮองนอน) ส่วนครัว และส่วนใต้ถุนเรือน โดยมีพื้นที่ ส่วนชานเป็นส่วนที่เชื่อมต่อระหว่างส่วนต่าง ๆ ภายในเรือนพื้นที่ภายในมีการรื้อฝาเรือนของตัว เรือนใหญ่ออก ทำให้พื้นที่ภายในมีลักษณะเป็นพื้นที่โล่ง และทำการต่อพื้นที่ส่วนนอนใหม่ใน บริเวณชานด้านทิศเหนือ ภายในเรือนมีความต่างระดับด้วยกัน 7 ระดับ ในความต่างระดับนี้ สามารถใช้เป็นตัวบอกกำหนดขอบเขตพื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ภายในเรือน ตัวเรือนมีบันไดทาง ขึ้นลงสองด้าน บันไดหลักทางขึ้นเรือนอยู่ทางด้านทิศเหนือซึ่งเดิมเป็นส่วนด้านหน้าเรือน บันได ทางขึ้นลงอีกส่วนหนึ่ง จะเป็นส่วนที่เชื่อมต่อระหว่างตัวเรือนในส่วนพื้นที่ครัวกับส่วนห้องส้วม ทางด้านทิศตะวันตก

ลายเส้นที่ 36 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของผังเรือนคุณลุงแชร่ม แก้ววิจิตร (จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

3.1 พื้นที่ชาน (โถงภายใน)

ในส่วนของพื้นที่ชานนี้จะเป็นส่วนของพื้นที่ที่ถูกจัดให้โถงมีการจัดส่วนสำหรับนั่งเล่น นอน และทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสภาพปัจจุบันนี้พื้นที่ในส่วนของพื้นที่ชานนี้จะเป็นพื้นที่โถงที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ในส่วนของตัวเรือนใหญ่ ทำให้การใช้สอยในส่วนของแต่ละเดิมที่เป็นเรือนนอนนั้นกลายเป็นพื้นที่เดียวกันกับพื้นที่ส่วนชาน บริเวณส่วนนอกชานเดิมนี้มีการมุงหลังคาทับ จึงทำให้ลักษณะภายนอกมีลักษณะรูปแบบเป็นเรือนจั่วคู่

3.2 พื้นที่สวนนอน

ในส่วนของพื้นที่สวนนอนตัวเรือนมีการสร้างต่อเติมพื้นที่ยื่นออกจากตัวเรือนในส่วนด้านทิศเหนือใช้เป็นที่นอนและใช้พื้นที่ในส่วนของพื้นที่ฟลัดด้านข้างด้านทิศตะวันออกเป็นพื้นที่สวนนอน ในส่วนนอนทั้งสองส่วนจะหันหัวนอนไปทางทิศเหนือ ส่วนพื้นที่นอนในพื้นที่ฟลัดนั้นจะเป็นพื้นที่ตั้งหิ้งบูชาพระซึ่งจะจัดส่วนบริเวณหัวนอนหิ้งบูชาพระจะหันหน้าองค์พระไปทางทิศใต้

ภาพที่ 72 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ชาน (โถงภายใน) และส่วนนอน

- 1 พื้นที่ส่วนโถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่ฟโลด้านหน้า
- 2 พื้นที่ส่วนโถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่นอกชานเดิม
- 3 พื้นที่ตัวเรือนใหญ่ปัจจุบันปิดโล่งรวมเป็นพื้นที่โถงภายใน
- 4 พื้นที่ฟโลด้านหน้าทำช่องเปิด (ป่องเอี่ยม)
- 5 ฟโลด้านหน้าเรือนใช้ทำเป็นพื้นที่ส่วนนอน
- 6 หิ้งพระซึ่งใช้พื้นที่บริเวณหัวนอนซึ่งตั้งหันไปทางทิศใต้

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

3.3 พื้นที่สวนครัว

ในส่วนของบริเวณพื้นที่ครัวซึ่งพื้นที่ส่วนนี้ลักษณะเป็นเรือนหลัง ซึ่งเมื่อมองจากภายนอกจะเห็นเป็นลักษณะรูปแบบเรือนหลังคาทรงจั่วอยู่ด้านทิศตะวันตกของเรือนหลังใหญ่ พื้นที่ของเรือนครัวนั้นแบ่งส่วน คือ ส่วนที่เก็บของแห้ง ส่วนของเตาไฟ และส่วนสำหรับซักล้าง (ชานเปียก) ในส่วนของพื้นที่ครัวนี้จะมีบันไดขึ้นลงในการเชื่อมต่อกับส่วนของห้องส้วม บริเวณในส่วนด้านล่างที่ติดกับพื้นที่สวนครัวจะปลูกพืชผักสวนครัวรอบสามด้านของพื้นที่ส่วนนี้

ภาพที่ 73 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่สวนครัว

- 1 พื้นที่ส่วนโถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่ไฟด้านหน้า
- 2 พื้นที่ส่วนโถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่นอกชานเดิม
- 3 พื้นที่ตัวเรือนใหญ่ปัจจุบันปิดโล่งรวมเป็นพื้นที่โถงภายใน
- 4 พื้นที่ไฟด้านหน้าทำช่องเปิด (ปองเอี่ยม)

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

3.4 พื้นที่ไถ่ถอนเรือน

พื้นที่ไถ่ถอนเรือนเป็นพื้นที่เชื่อมต่อในส่วนของพื้นที่ลานบ้าน ในสมัยก่อนใช้เป็นคอก วัว ควาย ในส่วนพื้นที่ไถ่ถอนเรือนมิได้หมดความสำคัญลงเหมือนไถ่ถอนเรือนหลังอื่น และมีการใช้งานเต็มพื้นที่ เพราะในปัจจุบันพื้นที่ไถ่ถอนใช้เป็นสถานที่เก็บของและเก็บเครื่องมือต่าง ๆ ในการซ่อมรถยนต์ และเครื่องมือทางการเกษตร รวมไปถึงอะไหล่ชิ้นส่วนรถยนต์ เนื่องจากสมาชิกภายในครอบครัวของเรือนหลังนี้ได้เปิดรับซ่อมรถยนต์ต่าง ๆ เป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำนา นอกจากนี้เรือนยังมีการต่อเติมในส่วนของหลังคาขึ้นเพื่อคลุมพื้นที่ในส่วนของโรงซ่อม ลักษณะของการใช้งานในพื้นที่ส่วนนี้จึงเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งที่ใช้ควบคู่กับพื้นที่ไถ่ถอนเรือน

ภาพที่ 74 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนไถ่ถอนเรือน

- 1 พื้นที่ส่วนไถ่ถอนเรือนเชื่อมต่อส่วนโรงซ่อมรถยนต์
- 2 ไถ่ถอนเรือนเชื่อมต่อลานบ้านด้านทางเข้าส่วนใหญ่ใช้เก็บเครื่องมือ
- 3 พื้นที่ที่เชื่อมต่อในแนวทิศเหนือรอบล้อมด้วยไม้ผลและพืชผักสวนครัว
- 4 บริเวณทางขึ้นเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

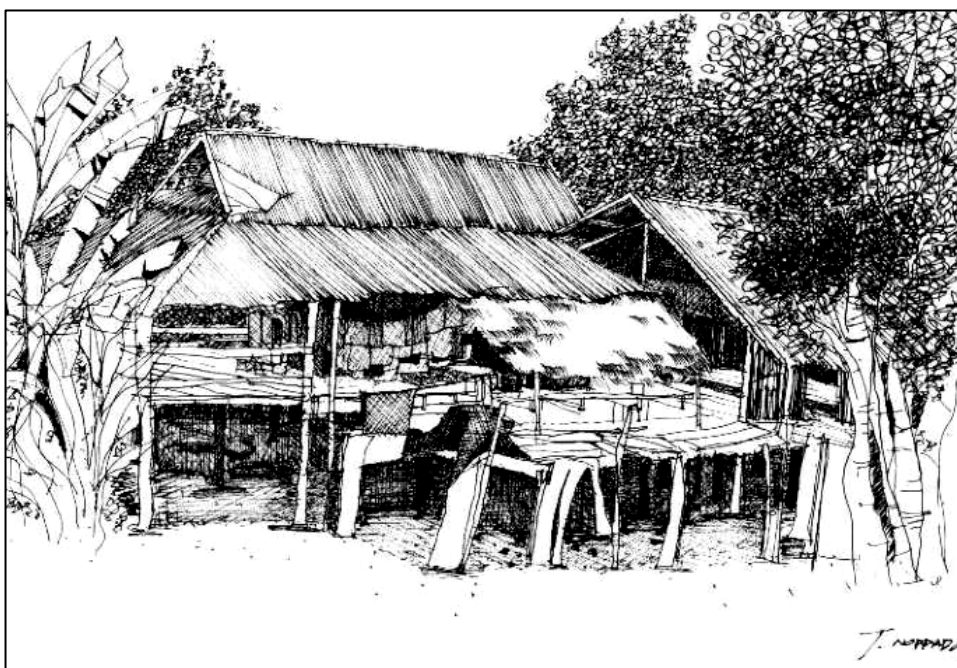
กรณีศึกษาที่ 5 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพนทราย)

ศึกษาเรือนของคุณบุญมา แสนสุข

เจ้าของเรือนคือคุณป้าบุญมา แสนสุข อายุ 69 ปี อายุเรือนประมาณ 51 ปี เรือนตั้งอยู่บ้านเลขที่ 60 หมู่ 1 บ้านโพนทราย บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

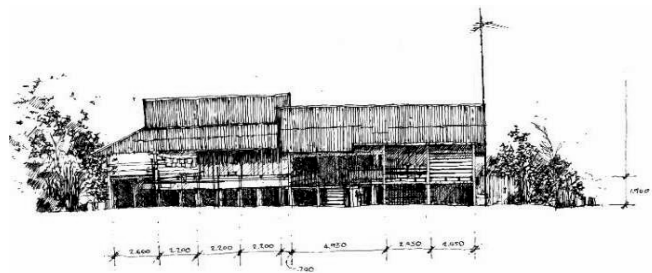
1. ลักษณะรูปแบบของเรือน

ลักษณะของเรือนเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ตัวเรือนถูกจัดวางตามแนวตะวันออก คือ ด้านหน้าจั่วตั้งตามแนวแกนตะวันออก ตะวันตก มีพื้นที่ครัวและส่วนนอนเป็นพื้นที่ในเรือนที่ต่อเติมออกจากเรือนหลังเดิมในแนวด้านทิศตะวันออก ตัวเรือนมีบันไดขึ้นลงหนึ่งทางอยู่ทางด้านหน้าของเรือนคือด้านทิศใต้ของเรือน ลักษณะการปิดล้อมตัวเรือนตีฝาไม้กระดานแผ่นใหญ่ตีแนวนอนและแนวตั้งสลับกัน ในส่วนพื้นที่ของสวนชานจะตีไม้เป็นแนวกันตกในด้านทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้

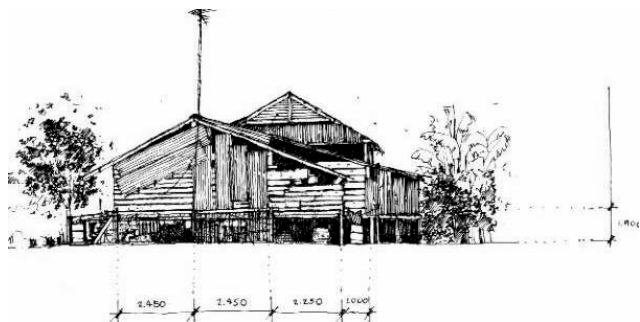

ลายเส้นที่ 37 แสดงลักษณะรูปแบบของเรือน คุณป้าบุญมา แสนสุข

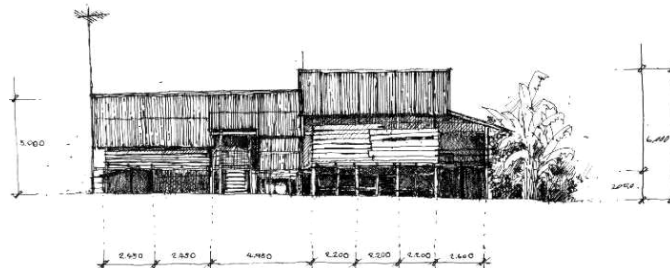
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

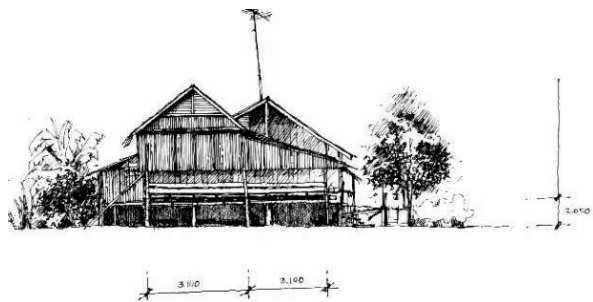
ลักษณะรูปด้าน หน้าเรือน ด้านทิศใต้

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศตะวันออก

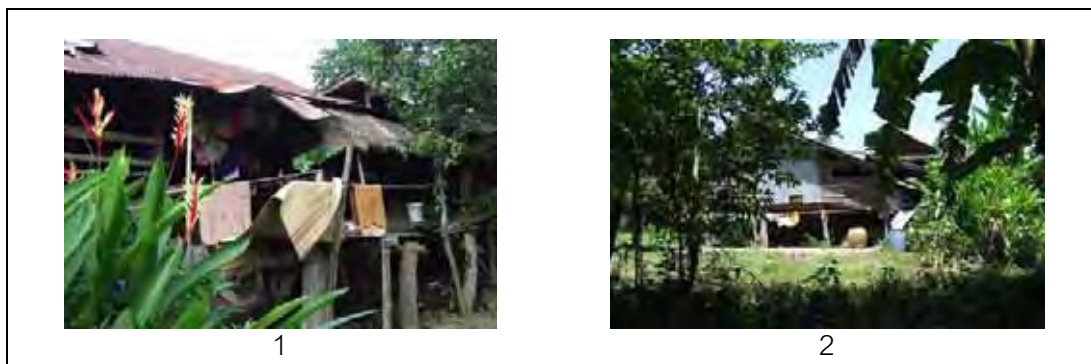

ลักษณะรูปด้าน หลังเรือน ด้านทิศเหนือ

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศตะวันตก

ลายเส้นที่ 38 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศ ของเรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

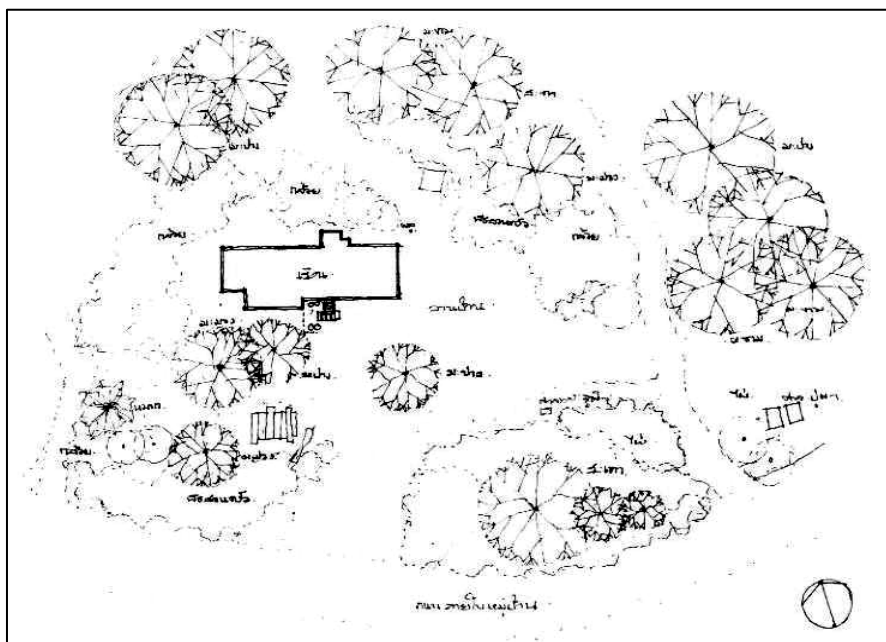
ภาพที่ 75 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือน

1 บริเวณพื้นที่ชานด้านหน้าเรือน

2 บริเวณด้านข้างติดพื้นที่ลานบ้าน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา, สิงหาคม 2551)

2. องค์ประกอบผังบริเวณของเรือนและสภาพทางกายภาพของเรือน

ลายเส้นที่ 39 แสดงการจัดวางผังบริเวณของเรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา, กรกฎาคม 2551)

องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในของผังบริเวณ ประกอบไปด้วย เรือน ลานบ้าน โดยมีเรือนเป็นองค์ประกอบหลัก มีการจัดสรรพื้นที่ คือ ตัวเรือนใหญ่ได้ถูกจัดวางอยู่ริมด้านทิศตะวันตกของผังบริเวณตัวเรือนหันหน้าเรือนออกทางทิศใต้ ในส่วนทางเข้าหลักสู่ภายในผังบริเวณจะเข้าทางด้านทิศใต้ ซึ่งตรงกับด้านหน้าเรือน บริเวณด้านหน้าของผังบริเวณเรือนหลังนี้เป็นแนวลำน้ำของลำคลองสายัดที่ไหลผ่าน แต่เดิมผู้คนที่อยู่บนเรือนจะลงไปใช้น้ำในลำคลอง ซึ่งในอดีตเรือนหลังนี้จัดได้ว่าเป็นเรือนที่มีสภาพลักษณะของเรือนที่เกาะตามลำน้ำลำคลองสายัด แต่ในปัจจุบันพื้นที่ระหว่างตัวเรือนกับแนวลำคลองสายัดนั้นมีการสร้างเรือนที่ติดแนวลำคลองขึ้นอีกหนึ่งแนว จึงทำให้ลักษณะสภาพของเรือนหลังนี้เป็นเรือนที่ตั้งอยู่แนวแถวที่สองไป โดยมีการสร้างถนนคอนกรีตที่ใช้สัญจรภายในหมู่บ้านเป็นตัวกั้นระหว่างเรือนทั้งสองแถว เมื่อเข้าสู่ภายในของผังบริเวณจะพบสวนลานบ้าน ซึ่งลานบ้านนั้นจะมีอาณาบริเวณขยายออกสู่ด้านข้างในด้านทิศตะวันออก ซึ่งเชื่อมต่อกับทางสัญจรสู่บริเวณเรือนหลังอื่น ภายในของผังบริเวณของเรือนจะปลูกต้นไม้ที่ให้ทั้งผลและร่มเงา เช่น สะเดา มะขาม มะปรางรวม มะม่วง ฯลฯ รวมไปถึงพืชผักสวนครัวต่าง ๆ ติดกับลานทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้จะตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ถัดออกไปอีกติดกับทางสัญจรทางด้านทิศตะวันออกจะเป็นที่ตั้งของศาลปู่ตาของบ้านโพนทราย ผังบริเวณโดยรอบจะพบว่าทั้งสี่ด้านของผังบริเวณของเรือนหลังนี้ จะไม่มีการสร้างรั้วกั้นอาณาเขต สามารถเดินไปมาหาสู่กับเพื่อนบ้านโดยรอบ แนวต้นไม้ปกคลุมจะเป็นแนวรั้วธรรมชาติที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของบ้านบางมะเฟืองที่สามารถพบเห็นได้ในเรือนพื้นถิ่นที่เป็นแบบประเพณีนิยม ภายในผังบริเวณของเรือนหลังนี้จะไม่พบยุ้งข้าว ซึ่งเจ้าของเรือนได้บอกเล่าว่าปัจจุบันนี้สมาชิกภายในครัวเรือนไม่มีใครได้ทำนา อันเนื่องจากได้ขายที่นาไปหมดแล้ว สมาชิกภายในครอบครัวก็ทำงานในโรงงานจึงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะเอายุ้งข้าวไว้

ภาพที่ 76 สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณพื้นที่รอบเรือนคุณบ้านบุญมา แสนสุข

1 สภาพแวดล้อมบริเวณลานบ้านติดแนวทางเดินด้านทิศตะวันออก

2 สภาพแวดล้อมบริเวณลานบ้านติดเรือนด้านทิศตะวันออก

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

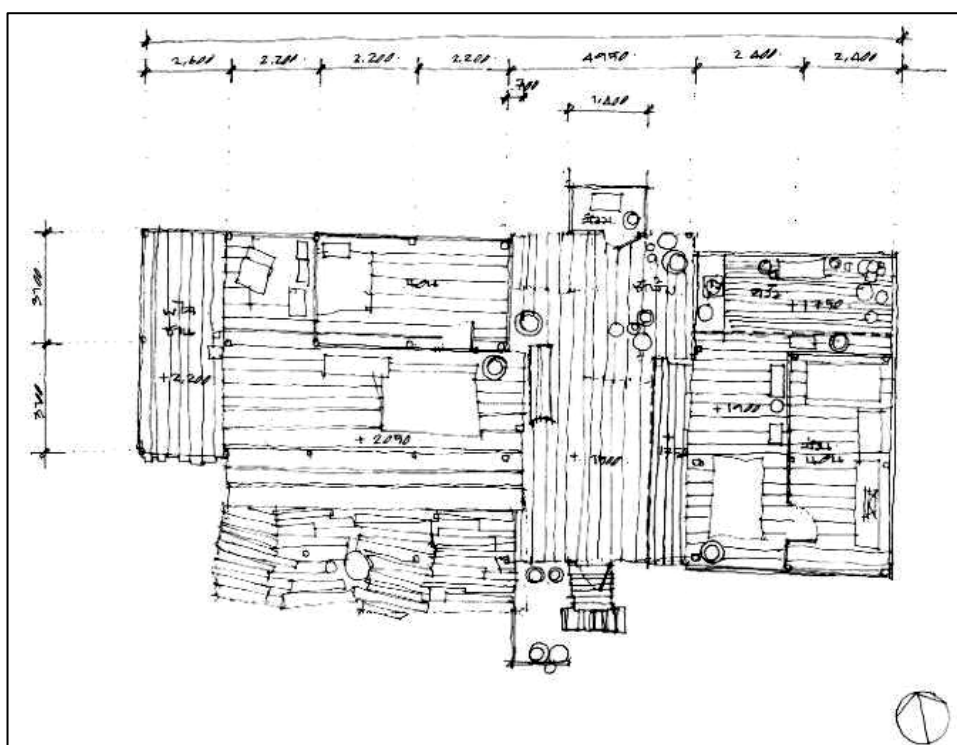
ลายเส้นที่ 40 สภาพแวดล้อมด้านหลังเรือนด้านทิศใต้ซึ่งจะเป็นแนวสวนกล้วยของ
เรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กรกฎาคม 2551)

ภาพที่ 77 สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณพื้นที่รอบเรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข
1 สภาพแวดล้อมด้านหลังเรือนซึ่งรอบล้อมไปด้วยไม้ผลชนิดต่าง ๆ ด้านทิศเหนือ
2 สภาพแวดล้อมด้านหน้าเรือนด้านทิศเหนือ
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

ภายในเรือนมีพื้นที่ใช้สอย 176.3 ตารางเมตร ตัวเรือนมีการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยออกไปทางด้านทิศตะวันออกภายในเรือนมีความต่างระดับของพื้นภายในด้วยกัน 5 ระดับในความต่างระดับนี้ สามารถใช้เป็นตัวกำหนดขอบเขตต่าง ๆ ของพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือน เรือนมีบันไดทางขึ้นลงหนึ่งทางซึ่งบันไดจะอยู่ทางด้านหน้าคือด้านทิศใต้ของเรือน

ลายเส้นที่ 41 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของเรือนคุณบ้านบุญมา แสนสุข

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3.1 พื้นที่ส่วนชาน

พื้นที่ในส่วนชานของพื้นที่ชานนี้จะเป็นส่วนที่เชื่อมต่อระหว่างเรือนหลังเดิมและเรือนหลังที่ต่อเติมออกมาใหม่ ในบริเวณพื้นที่ส่วนชานนี้จะมีแบ่งส่วนทำเป็นส่วนของซีกล่างเรือนหลังซึ่งในส่วนนี้มีการสร้างส้วมไว้บนเรือนซึ่งอยู่สุดแนวของชานติดกับส่วนซีกล่าง ในส่วนของชานของเรือนหลังเดิมนั้นชานด้านหน้าผุพังลง ในส่วนของชานด้านข้างทิศตะวันตกและหน้าส่วนนอนปัจจุบันใช้เป็นที่พักของและตากผ้าและใช้เป็นพื้นที่สำหรับทำเครื่องจักสานในช่วงเวลาว่าง

ภาพที่ 78 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่สวนชาน

- 1 พื้นที่สวนภายในซึ่งเป็นพื้นที่ระเบียงเดิม
- 2 พื้นที่สวนชานซึ่งจะเชื่อมต่อกับส่วนเรือนที่ต่อเติมใหม่
- 3 พื้นที่สวนภายในซึ่งเป็นพื้นที่ระเบียงเดิม
- 4 พื้นที่สวนนอกชานเดิมซึ่งปัจจุบันได้ถูกลง

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3.2 พื้นที่สวนนอน

พื้นที่สวนนอนนี้จะใช้พื้นที่ในส่วนของเรือนที่ต่อเติมเป็นส่วนที่ใช้นอนในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันในส่วนนอนของเรือนหลังเดิมนั้นยังคงเก็บกันพื้นที่สำหรับนอนไว้ แต่ไม่ได้ใช้นอนในชีวิตประจำวัน ในส่วนนอนของเรือนหลังเดิมนี้ได้หมดความหมายลงใช้ทำเป็นส่วนของที่เก็บของเพียงอย่างเดียวนอกจากจะมีญาติพี่น้องหรือลูก ๆ ที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ หรือที่ไปทำงานในท้องถิ่นอื่นจะกลับมาเยี่ยมเยือน เจ้าของเรือนจึงค่อยทำความสะอาดกวาดพื้นที่ในส่วนนอนในเรือนใหญ่

ภาพที่ 79 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน

1 พื้นที่ส่วนนอนในเรือนใหญ่

2 พื้นที่ส่วนชานหน้าระเบียงส่วนนอนที่ต่อเติมใหม่

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3.3 พื้นที่ส่วนครัว

ในพื้นที่ส่วนครัวของเรือนหลังนี้ ใช้พื้นที่ในส่วนของเรือนหลังที่ต่อเติมใหม่
พื้นที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกพื้นที่ครัวมีระดับที่ต่ำกว่าพื้นที่ชาน พื้นที่ส่วนครัวจะเชื่อมต่อพื้นที่ใน
ส่วนชานเป็ยก ลักษณะการปิดล้อมเรือนซึ่งในส่วนของฝาเรือนครัวนั้นตีฝาผนังครัว ลักษณะเป็น
ฝากระแนงโดยใช้ไม้กระดานหน้ากว้างเป็นวัสดุหลักในการทำฝา ลักษณะของฝาไม้กระแนงลักษณะ
นี้สามารถระบายอากาศโดยรอบ ครัวปัจจุบันนั้นใช้เตาแก๊สแทนเตาถ่าน

1

2

ภาพที่ 80 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่สวนครัว

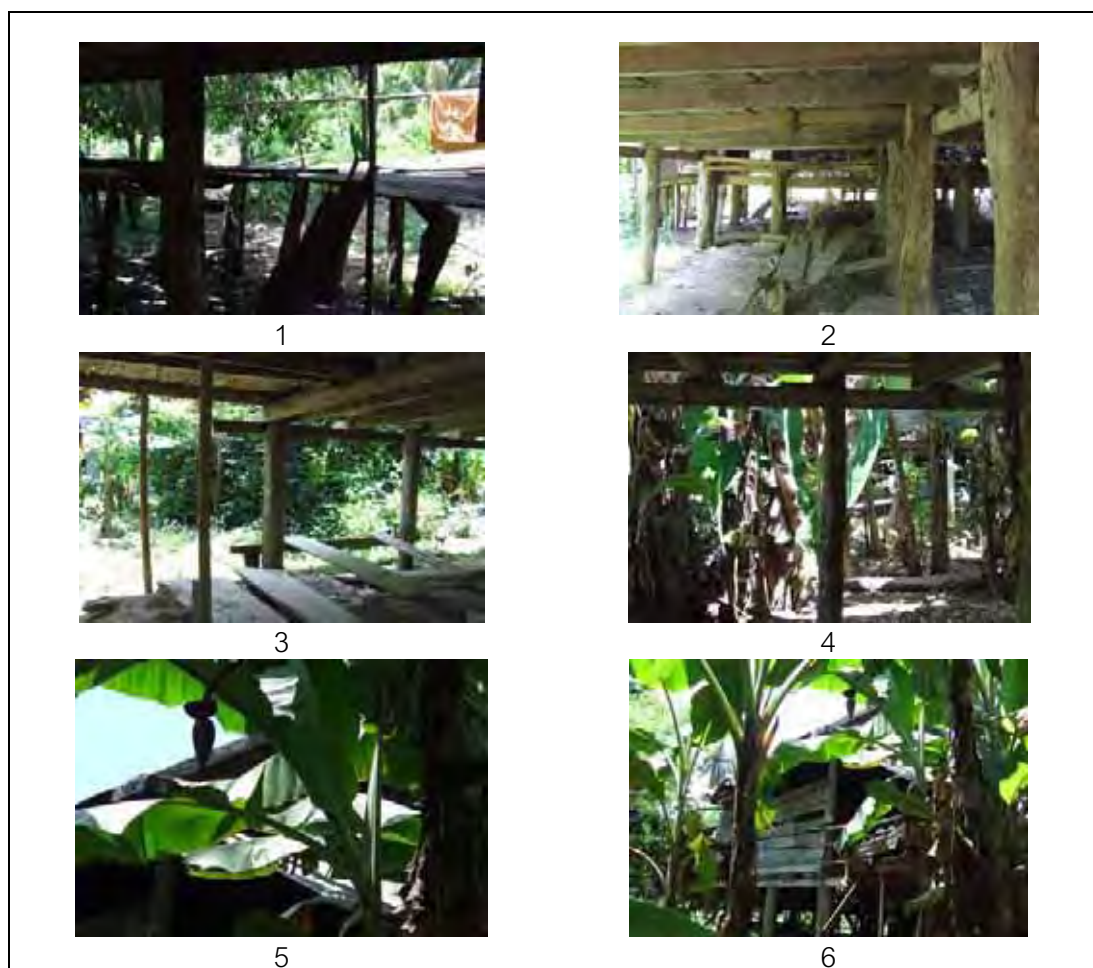
1 ลักษณะพื้นที่สวนครัว

2 พื้นที่สวนชนเปี้ยกซึ่งเชื่อมต่อกับพื้นที่สวนครัว

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3.4 พื้นที่สวนใต้ถุนเรือน

พื้นที่ในส่วนของใต้ถุนเรือนในอดีตใช้เป็นที่เลี้ยงควายและทำเครื่องจักรสานที่ทำประดิษฐ์ไว้ใช้ในครัวเรือนนอกจากนี้ยังใช้เป็นที่พักผ่อนรวมถึงในการใช้เป็นพื้นที่สำหรับเก็บของในปัจจุบันนั้นใต้ถุนเรือนนี้ได้กั้นพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนเล็ก ๆ ในการใช้สำหรับเลี้ยงไก่ในพื้นที่ส่วนที่เหลือนั้นได้ปล่อยเป็นพื้นที่ว่างเปล่ามิได้ใช้งานใด ๆ

ภาพที่ 81 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือนและบริเวณโดยรอบ

- 1 พื้นที่ใต้ถุนเรือนเมื่อมองผ่านออกไปด้านหน้าเรือน
- 2 พื้นที่ใต้ถุนเรือนเมื่อมองผ่านตสมแนวยาวของเรือน
- 3 พื้นที่ใต้ถุนเรือนยังใช้เก็บไม้ไว้สำหรับซ่อมเรือน
- 4 พื้นที่ใต้ถุนเรือนเมื่อมองออกไปทางด้านหลังเรือน
- 5 สภาพแวดล้อมที่ลมร้อนของแนวสวนกล้วยด้านข้างเรือน
- 6 สภาพแวดล้อมที่ลมร้อนของแนวสวนกล้วยด้านหลังเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

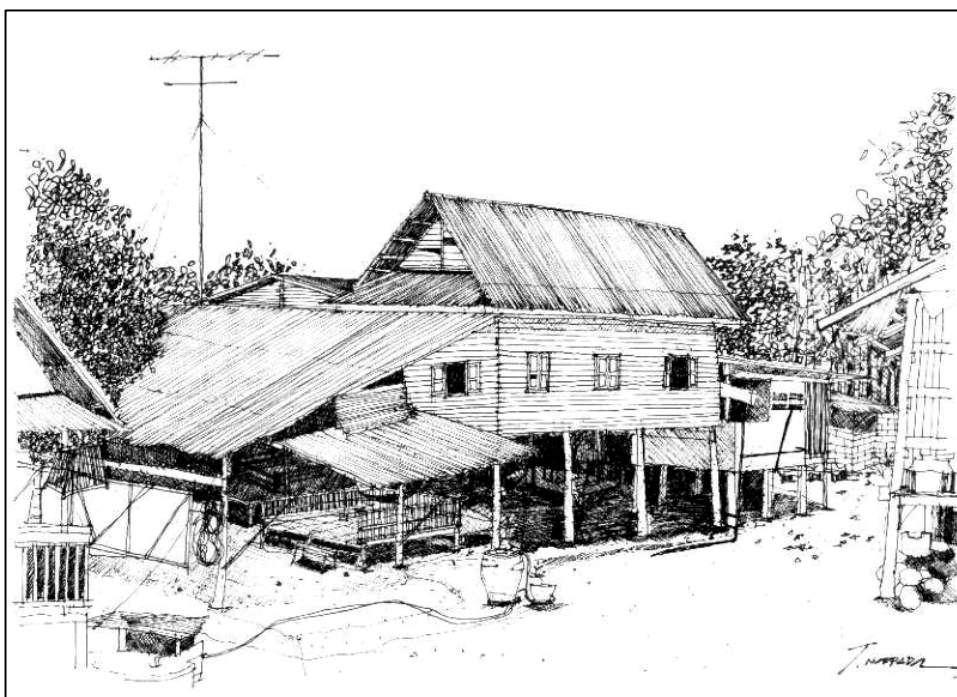
กรณีศึกษาที่ 6 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพนทราย)

ศึกษาเรือนคุณแสง เจริญสุข

เจ้าของเรือนคือ คุณป้าแสง เจริญสุข อายุ 66 ปี อายุเรือนประมาณ 90 ปี เรือนตั้งอยู่ บ้านเลขที่ 42 หมู่ 1 บ้านโพนทราย บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

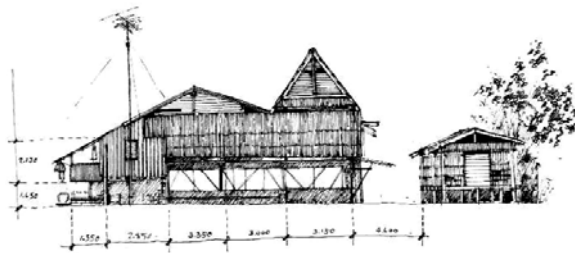
1. ลักษณะรูปแบบของเรือน

ลักษณะของเรือนเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ตัวเรือนถูกจัดวางตามแนว ตะวันคือด้านหน้าจั่วตั้งตามแนวแกนตะวันออก ตะวันตก ตัวเรือนหันหน้าเรือนออกทางทิศใต้ สภาพของเรือนมีการต่อเติมรอบด้าน เรือนมีพื้นที่ครัว เป็นเรือนลักษณะเป็นส่วนที่ต่อเติมยื่นออก ในส่วนด้านข้างในแนวทิศตะวันตกของเรือน ในส่วนของทางขึ้นลงของตัวเรือนนั้นมีบันไดขึ้นลง หนึ่งทางอยู่ทางด้านหน้าของเรือนคือด้านทิศใต้ของเรือน ตัวเรือนตีฝาไม้กระดานแผ่นใหญ่ดี แนวนอนรอบตัวเรือน

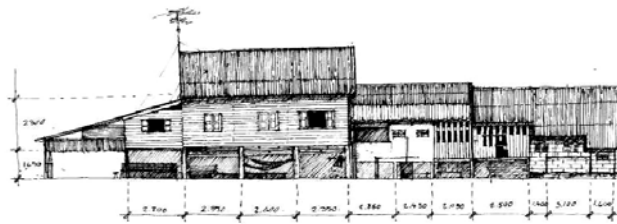

ลายเส้นที่ 42 แสดงลักษณะบริบทสภาพแวดล้อมของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข

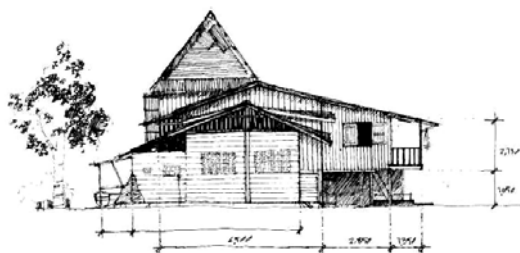
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

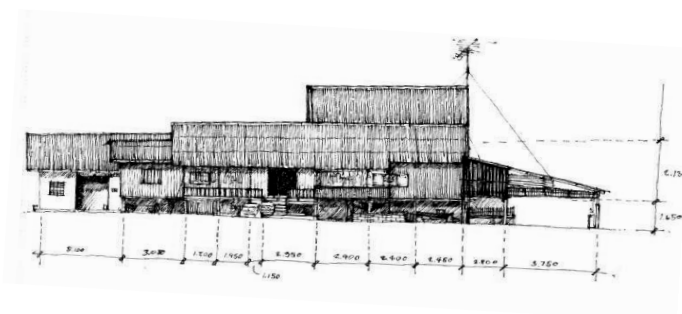
ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศตะวันออก

ลักษณะรูปด้าน หลังเรือน ด้านทิศเหนือ

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศตะวันตก

ลักษณะรูปด้าน หน้าเรือน ด้านทิศใต้

ลายเส้นที่ 43 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

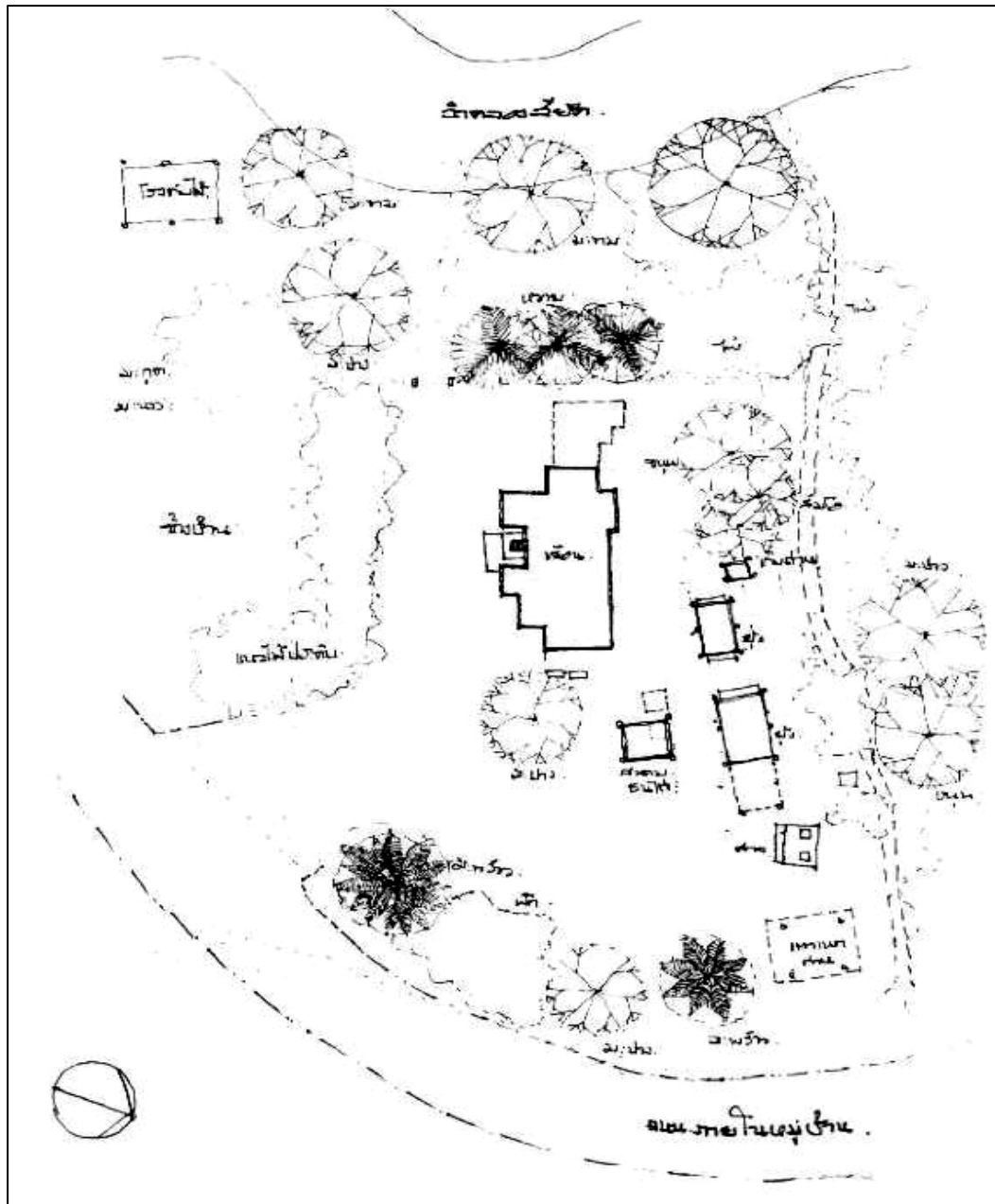
ภาพที่ 83 สภาพแวดล้อมและรูปแบบบริเวณเรือนคนป่าแสง เจริญสุข

- 1 ลักษณะแนวเรือนครัวที่ต่อเติมจากเรือนหลังใหญ่
- 2 ลักษณะลานด้านข้าง เรือน ซึ่งปลูกศาลาลองไก่ชน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

2. องค์ประกอบผังบริเวณของเรือนและสภาพทางกายภาพของเรือน

องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในของผังบริเวณประกอบไปด้วย ตัวเรือนใหญ่ เล้าข้าว (ยั้งข้าว) ลานบ้าน ศาลาไก่ชน เต่าเผาถ่าน ตีอบเก็บถ่าน ศาลเจ้าที่ โรงเก็บไม้ โดยมีเรือนเป็นองค์ประกอบหลัก ตัวเรือนใหญ่ได้ถูกจัดวางอยู่ริมทางด้านทิศตะวันตกของผังบริเวณที่มีการล้อมรั้ว ทางเข้าหลักที่เข้าสู่ภายในผังบริเวณอยู่ทางด้านทิศใต้เยื้องกับทางขึ้นเรือน เมื่อเข้าสู่ภายในบริเวณอาณาเขตของผังบริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนที่ทำการเผาถ่าน มีการทำเตาเผาถ่านไว้ใช้เองภายในครัวเรือน ขยับจากเตาเผาถ่านจะเป็นส่วนที่ตั้งของศาลพระภูมิเจ้าที่ ศาลจะหันหน้าไปทางทิศใต้ บริเวณใกล้เคียงนั้นเป็นบริเวณที่ตั้งของยั้งข้าวสามหลัง ติดกับบริเวณยั้งมีการสร้างศาลาเวทีสำหรับลองไก่ชนของเจ้าของเรือน บริเวณด้านทิศเหนือตลอดแนวเป็นแนวลำรางทางน้ำหรือทางระบายน้ำธรรมชาติที่เชื่อมไหลลงสู่ลำคลองสายัด บริเวณโดยรอบตัวเรือนมีการปลูกไม้ดอกและไม้ยืนต้นที่ให้ผลและร่มเงา เช่น ชมพู มะปราง มะพร้าว ขนุน ฯลฯ บริเวณแนวด้านทิศตะวันตกบริเวณพื้นที่ติดแนวลำคลองสายัด มีการกั้นสวนโดยใช้แนวของต้นไม้และต้นหวายเป็นรั้วธรรมชาติ ในการแบ่งส่วนพื้นที่ด้านในและด้านนอกในส่วนของพื้นที่ด้านนอกนั้นจะเป็นบริเวณป่าไผ่ขึ้นเองตามธรรมชาติ จะมีที่ทำการปลูกเองจะเป็นต้น มะปราง มะขาม มะกรูด มะนาว นอกจากนี้มีการปลูกฝังทำโรงเก็บไม้ไผ่ที่ตัดได้จะทำการซอยให้เป็นแผ่นและนำมาเก็บไว้ในโรงไม้

ลายเส้นที่ 44 แสดงลักษณะรูปแบบการจัดวางผังเรือนของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

บริเวณพื้นที่ในส่วนของภายนอกนี้แต่เดิมนั้นเป็นส่วนที่ผู้คนในหมู่บ้านจะมาใช้น้ำ
บริเวณดังกล่าวนี้ เนื่องจากบริเวณนี้จะเป็นทำน้ำสำหรับผู้คนที่ลงไปใช้ ในสภาพของพื้นที่

บริเวณนี้จะเป็นพื้นที่ในส่วนของโค้งน้ำ และยังมีสภาพของร่องน้ำธรรมชาติในสมัยก่อนให้เห็นอยู่ เรือนหลังนี้จัดได้ว่าเป็นเรือนลักษณะของเรือนที่อยู่บริเวณติดน้ำ ถึงแม้ในปัจจุบันนี้จะมีการกั้นส่วนทำประตูเข้าออก ระหว่างส่วนในกับพื้นที่ส่วนนอกแต่สภาพที่เห็นนั้นระยะห่างระหว่างตัวเรือนกับลำคลองสียัดจะมีระยะใกล้เคียงกับระยะห่างของเรือนหลังอื่นที่อยู่บริเวณติดตามแนวลำน้ำเช่นกัน

ภาพที่ 84 สภาพแวดล้อมภายในผังบริเวณโดยรอบเรือน

- 1 ลักษณะรูปแบบต้อบเก็บถ่าน
- 2 ลักษณะรูปแบบของเตาเผาถ่าน
- 3 ลักษณะรูปแบบของศาลาไถชน
- 4 แนวคลองสียัดติดด้านข้างเรือน
- 5 ลักษณะรูปแบบของโรงเก็บไม้
- 6 สภาพแวดล้อมลานบ้านด้านข้างเรือน

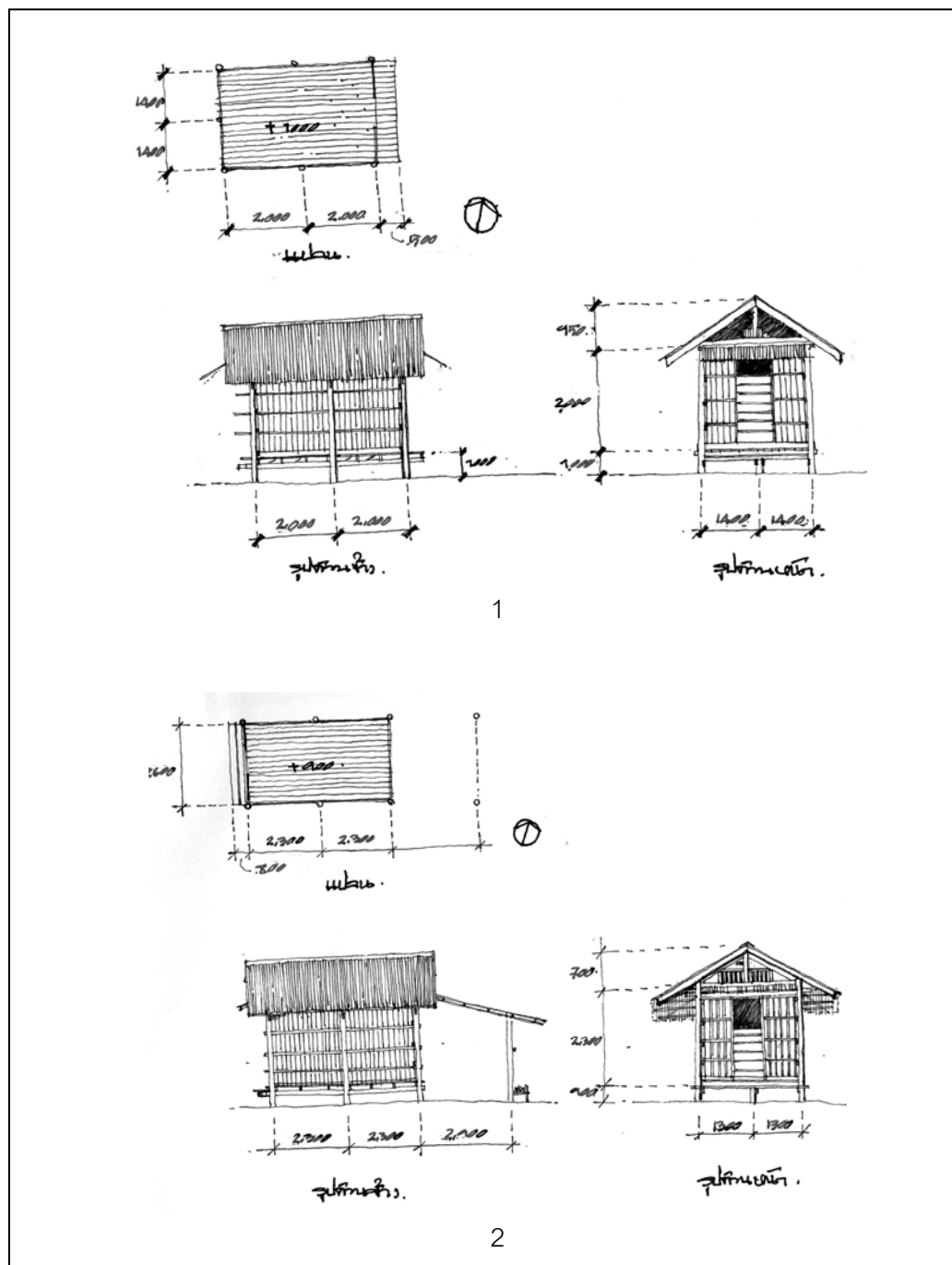
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

ยั้งข้าว ยั้งข้าวของเรือนหลังนี้มีการสร้างยั้งถึงสองขนาด ซึ่งยั้งหลังแรกมีขนาด $2800 \times 4500 \times 2000$ มม. กว้างยาวสูง ตามลำดับ (ความสูงจากพื้นยกระดับถึงขอบฟៃ) พื้นภายในของยั้งยกระดับสูง 1000 มม. สามารถบรรจุข้าวเปลือกข้าวเจ้าได้ 6 เกวียน ยั้งหลังที่สองมีขนาด $2600 \times 4600 \times 2300$ มม. พื้นภายในยกระดับสูง 900 มม. สามารถบรรจุข้าวเปลือกข้าวเจ้าได้ 6 เกวียน ตัวยั้งข้าวโครงสร้างทั่วไปจะใช้ไม้กระดานที่มีหน้าใหญ่ขนาดหน้าไม้ประมาณ 12 นิ้ว เป็นวัสดุหลัก ในการใช้ตีฝาส่วนเสาคือใช้ไม้ที่เป็นลำต้นของต้นไม้ทั้งต้นทำเสา ซึ่งยังคงเป็นลำต้นเสาของเดิมที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใด ๆ เหมือนกับยั้งข้าวของเรือนหลังอื่น ซึ่งบางครั้งมีการยกเสาโดยการไ้ฐานเสาปูนเข้ามารองรับ ในส่วนของหลังคาของยั้งเป็นหลังคาทรงจั่วมุงด้วยสังกะสี ยั้งข้าวของทั้งสองหลังนี้มีวัสดุแบบเดิมยังไม่มีการแก้ไขปรับปรุงใด ๆ ดังนั้นจึงจะยังเห็นลักษณะรูปแบบของวัสดุในโครงสร้างเดิม ในส่วนของตัวยั้งหลังแรกมีการต่อเพิงหลังคาในแนวด้านจั่วเพื่อทำเป็นพื้นที่เก็บของ ในการวางตำแหน่งของตัวยั้งข้าวนั้นจะวางตำแหน่งทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเรือนวางลักษณะแนวเดียวกันเหมือนกันแนวแกนของตัวเรือน ประตูปะตูยั้งข้าวนี้หันหน้าชนกัน

ภาพที่ 85 สภาพแวดล้อมบริเวณยั้งข้าว

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

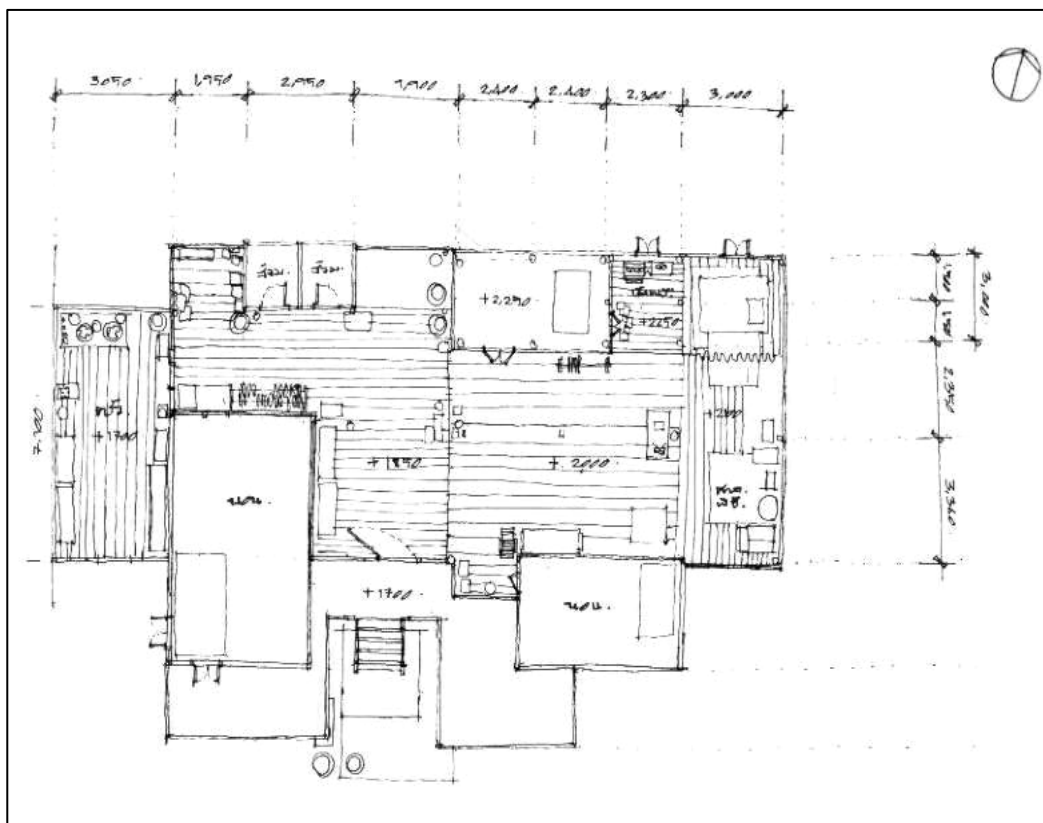
ลายเส้นที่ 45 แสดงลักษณะรูปแบบยั้งข้าวของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข

1 ภาพลายเส้นขนาดสัดส่วนต่าง แปลนและรูปด้านของยั้งข้าวหลังที่ 1

2 ภาพลายเส้นขนาดสัดส่วนต่าง แปลนและรูปด้านของยั้งข้าวหลังที่ 2

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

ลายเส้นที่ 46 แสดงลักษณะรูปแบบการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยเรือนของเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข (จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

บริเวณภายในเรือนมีพื้นที่ใช้สอย 258 ตารางเมตร ลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายใน เรือนประกอบไปด้วย พื้นที่ชาน ส่วนนอน (ฮอนนอน) ส่วนครัว ระเบียง และส่วนใต้ถุนเรือน ภายใน ตัวเรือนมีความต่างระดับของพื้นเรือน 4 ระดับ เรือนมีการต่อเติมในส่วนของพื้นที่ครัวและส่วนของ ห้องน้ำ ห้องส้วม ใต้ถุนเรือน ในส่วนของด้านหน้าเรือนด้านทิศใต้มีการต่อเติมในส่วนของห้องนอน และพื้นที่ระเบียงยื่นออกทั้งสองส่วนของตัวเรือนหลังเดิมและตัวเรือนหลังใหม่

3.1 โถงระเบียงภายใน

โถงระเบียงภายในนั้นเป็นส่วนพื้นที่ที่อยู่ใต้หลังคาจั่วเล็กที่ต่อเติมออกจาก เรือนใหญ่ อันประกอบไปด้วยพื้นที่ส่วนระเบียงเดิม นอกชานเดิม และส่วนพลไถ่ยื่นด้านข้างทิศ ตะวันออก โถงบริเวณภายในจะประกอบไปด้วยพื้นที่ใช้สอย คือ บริเวณทางเข้าเรือนนอน คือ ส่วน

ระเบียงด้านข้าง จะเป็นตำแหน่งวางหิ้งพระ องค์พระถูกจัดวางหันหน้าออกทางหน้าเรือน คือ หันออกด้านทิศใต้ ในพื้นที่ระเบียงและนอกชานเดิมเป็นส่วนพื้นที่เอนกประสงค์ ใช้สำหรับนั่งเล่น พักผ่อน ถัดออกไปด้านข้างในส่วนพลีนั้นเป็นพื้นที่ตั้งของหิ้งเจ้าเข้าทรงเป็นพื้นที่สำหรับประกอบ ทำพิธีอันเชิญเจ้า หรือผีบรรพบุรุษมาประทับเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน

ภาพที่ 86 บริเวณพื้นที่นอกชานและระเบียงเรือนคุณป้าแสง เจริญสุข

1 พื้นที่โถงระเบียงของทางขึ้นเรือน

2 พื้นที่ระเบียงบริเวณหน้าห้องนอนที่ต่อเติมออกจากเรือนใหญ่

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3.2 พื้นที่ส่วนนอน

ในพื้นที่ส่วนนอนของเรือนหลังนี้ยังคงใช้เรือนใหญ่หลังเดิมเป็นส่วนนอนของลูกสาวในส่วนของพ่อและแม่จะใช้พื้นที่ในส่วนของพลียื่นด้านทิศตะวันออกเป็นที่สำหรับนอนโดยใช้ผ้ามาถักเป็นตัวกำหนดขอบเขตของพื้นที่ ตัวเรือนมีการต่อเติมเรือนออกในทางทิศใต้ซึ่งเป็นด้านทิศหน้าเรือนใช้ทำเป็นส่วนห้องนอนของลูกชายทั้งสองห้องโดยห้องนอนจะมีการต่อระเบียงยื่นไปทางด้านหน้าเรือน ห้องนอนทั้งสองห้องจะอยู่ทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของบันได

ภาพที่ 87 สภาพแวดล้อมภายในเรือนบริเวณส่วนพื้นที่ชานและพื้นที่ส่วนนอน

- 1 พื้นที่บริเวณหิ้งพระซึ่งตั้งอยู่ด้านหน้าทางเข้าเรือนนอน
- 2 พื้นที่ฟลัดด้านทิศตะวันออกของค้ำศาลหันหน้าออกทางทิศตะวันตก
- 3 พื้นที่โถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่ระเบียงเดิม
- 4 พื้นที่โถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่นอกชานเดิม
- 5 พื้นที่ฟลัดยื่นซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนนอนของพ่อแม่
- 6 เรือนนอนในตัวเรือนใหญ่

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3.3 พื้นที่ส่วนครัว

พื้นที่ส่วนของครัวจะจัดพื้นที่ไว้ในส่วนเรือนที่มีการต่อเติมออกไปในด้านทิศตะวันตก โดยครัวเดิมนั้นปัจจุบันได้ทำเป็นส่วนของซักล้างและห้องน้ำห้องส้วม รูปแบบของครัวนั้นยังคงใช้เตาถ่านในการปรุงอาหารเป็นหลัก ภายในครัวมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนเก็บของและส่วนเตาไฟ ในการปิดล้อมพื้นที่ที่ครัวโดยรอบฝาเรือนจะมีลักษณะการตีฝาแบบ ฝาสายบัวโดยมีการทำฝาไหลเป็นช่องสำหรับระบายอากาศ

ภาพที่ 88 สภาพแวดล้อมภายในเรือนบริเวณส่วนพื้นที่ส่วนครัว

- 1 พื้นที่ครัวในส่วนของบริเวณเตาไฟในการปรุงอาหาร
- 2 พื้นที่ครัวในส่วนของบริเวณส่วนเก็บของ
- 3 พื้นที่ครัวเดิม ปัจจุบันใช้เป็นส่วนซักล้างและห้องน้ำ
- 4 พื้นที่ครัวเดิมใช้เป็นส่วนเก็บของ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

3.4 พื้นที่ไต้ถุนเรือน

พื้นที่ในส่วนของไต้ถุนเรือนปัจจุบันนั้นยังคงใช้พื้นที่ส่วนนี้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลากลางวันสภาพแวดล้อมของไต้ถุนเรือนของเรือนหลังนี้ มีการจัดพื้นที่ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งอาจจะแตกต่างจากเรือนหลังอื่นเพราะส่วนใหญ่แล้วเจ้าของเรือนจะใช้พื้นที่ไต้ถุนเรือนเป็นหลักในชีวิตประจำวัน เช่น เลี้ยงหลาน พักผ่อน รับแขกผู้มาเยี่ยมเรือน ฯลฯ แทนพื้นที่ศาลาที่นิยมสร้างอยู่บริเวณลานบ้านที่ใช้เป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อนหรือทำกิจกรรมในเวลากลางวัน

ภาพที่ 89 สภาพแวดล้อมภายในเรือนบริเวณส่วนพื้นที่ไต้ถุนเรือน

- 1 พื้นที่ไต้ถุนเรือนที่มีการจัดพื้นที่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย
- 2 แคะไม้สำหรับนั่ง และ นอน
- 3 ที่นอนพักผ่อนมีการทำรั้วไม้กันสำหรับเลี้ยงเด็ก
- 4 ไต้ถุนเรือนส่วนที่เชื่อมต่อกับเก้าอี้และตอมเก็บถ่าน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

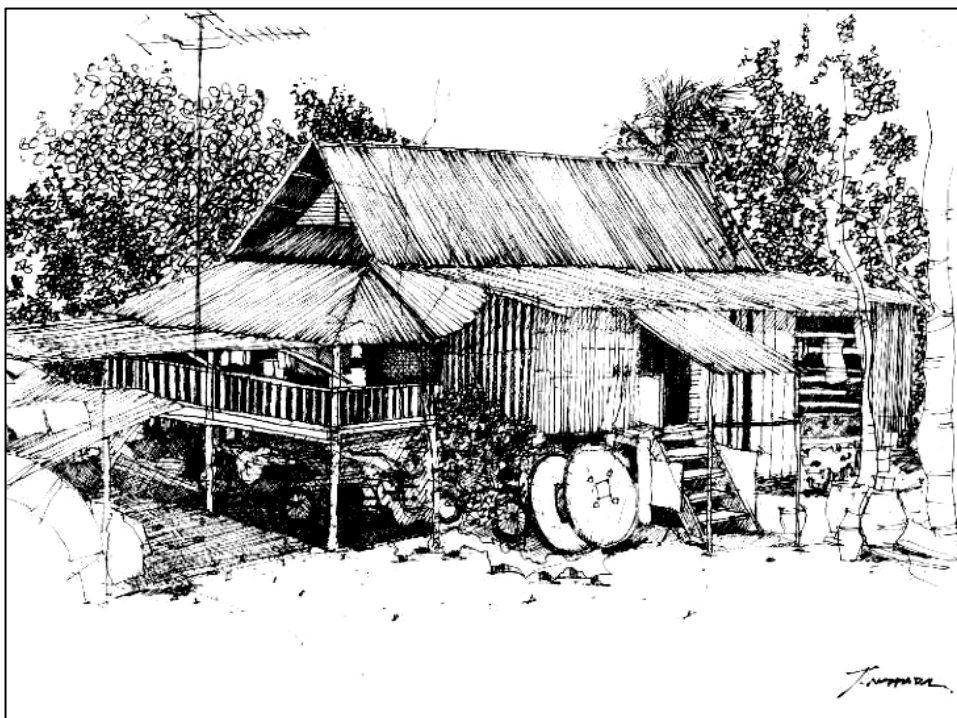
กรณีศึกษาที่ 7 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะระหว่างริมน้ำกับทางสัญจร (พื้นที่บ้านโพนทราย)

ศึกษาเรือนคุณสมชาย สีสุพา

เจ้าของเรือนคือ คุณพีสมหมาย สีสุพา อายุ 45 ปี อายุเรือนประมาณ 60 ปี เรือนตั้งอยู่ บ้านเลขที่ 49 หมู่ 1 บ้านโพนทราย บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

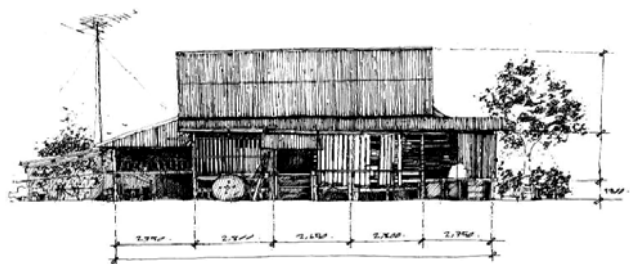
1. ลักษณะรูปแบบของเรือน

ลักษณะของเรือนเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ตัวเรือนถูกจัดวางตามแนว ตะวันคือด้านหน้าจั่วตั้งตามแนวแกนตะวันออก ตะวันตก ตัวเรือนหันหน้าเรือนออกทางทิศเหนือ สภาพของเรือนเป็นเรือนที่มีได้มีการต่อเติมใด ๆ แต่มีการปิดล้อมเรือนเพิ่มเติมในส่วนบริเวณนอก ชานและการถมดินบริเวณในส่วนของลานบ้าน ตัวเรือนปิดล้อมด้วยการตีฝาไม้กระดานที่บดกลับ ฝาไม้ระแนงในบางส่วน เรือนมีบันไดขึ้นลงทางเดียวในส่วนด้านหน้าเรือน

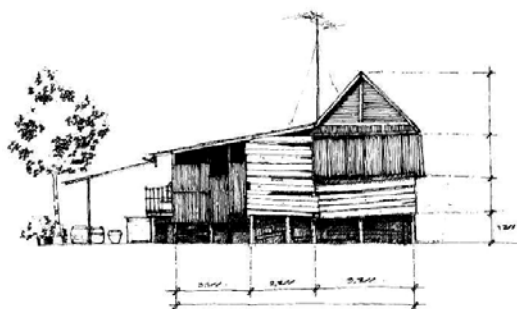

ลายเส้นที่ 47 แสดงลักษณะรูปแบบของเรือนคุณพีสมหมาย สีสุพา

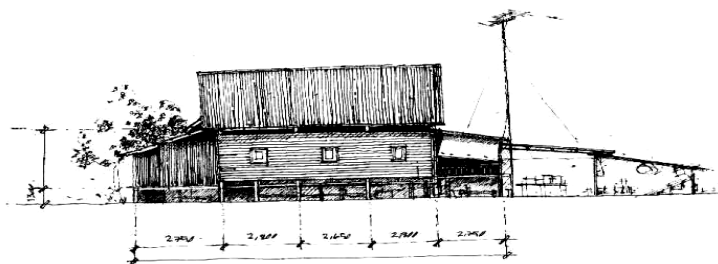
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

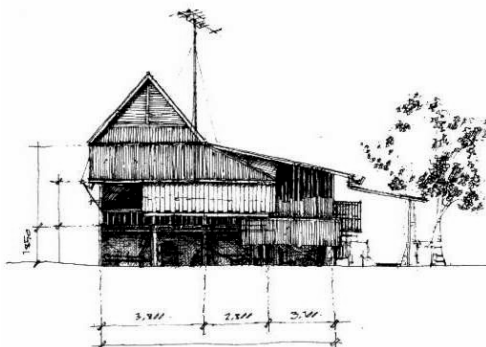
ลักษณะรูปด้าน หน้าเรือน ด้านทิศเหนือ

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศตะวันออก

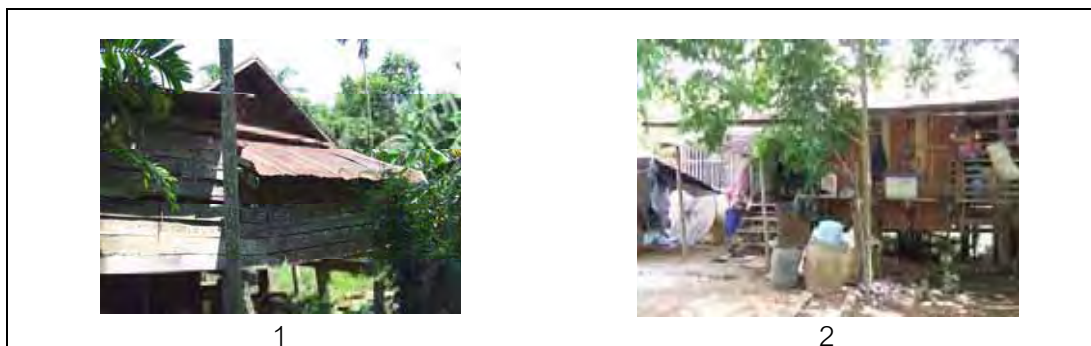

ลักษณะรูปด้าน หลังเรือน ด้านทิศใต้

ลักษณะรูปด้าน ข้างเรือน ด้านทิศตะวันตก

ลายเส้นที่ 48 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศของเรือนคุณพี่สมหมาย สีสุพา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

ภาพที่ 90 แสดงลักษณะสภาพบริบทของเรือนคุณพี่สมหมาย สีสุพา

1 ลักษณะด้านข้างเรือนในแนวทิศตะวันออก

2 ลักษณะบริเวณหน้าเรือนในแนวทิศเหนือ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

2. องค์ประกอบผังบริเวณของเรือนและสภาพทางกายภาพของเรือน

องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในของผังบริเวณประกอบไปด้วย ตัวเรือนใหญ่ เล้าข้าว (ยุ้งข้าว) ลานบ้าน ศาลพระภูมิเจ้าที่ โดยมีเรือนเป็นองค์ประกอบหลักตัวเรือนถูกจัดวางในแนวด้านหลังของผังบริเวณคือแนวด้านทิศใต้ ผังบริเวณจะถูกล้อมรอบด้วยแนวต้นไม้ ได้แก่ แนวต้นหวาย มะปราง มะม่วง ต้นหมาก เป็นแนวรั้วธรรมชาติ ผังบริเวณของเรือนหลังนี้จะติดแนวขอบทางสัญจรหลักภายในหมู่บ้านและทางสัญจรที่แยกเข้าเรือนหลังอื่น

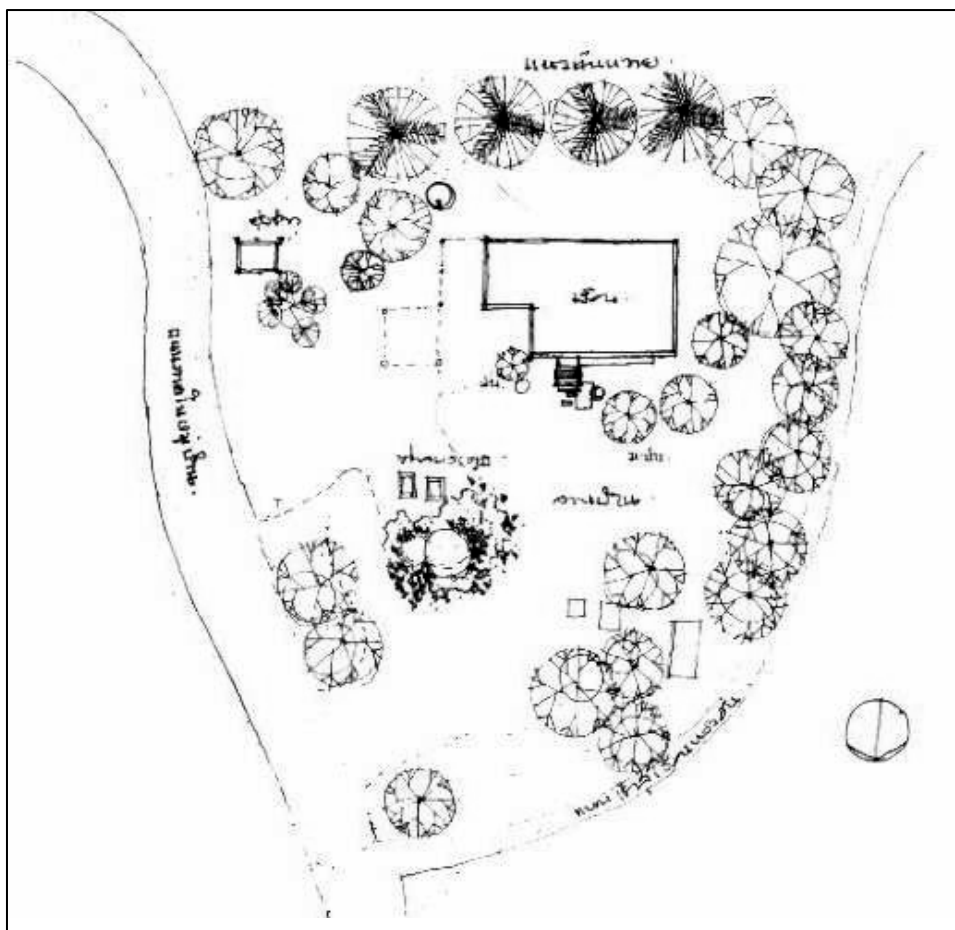
ภาพที่ 91 บริเวณพื้นที่โดยรอบของเรือนคุณพี่สมหมาย สีสุพา

1 ลักษณะสภาพแวดล้อมด้านข้างเรือนในแนวทิศตะวันออก

2 แนวรั้วธรรมชาติแนวต้นหมากติดทางสัญจรด้านข้าง

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

ลักษณะตำแหน่งที่ตั้งเป็นเรือนที่ปลูกสร้างถอยห่างจากริมน้ำในคือจัดว่าเป็นเรือนที่ตั้งไกลน้ำ อดีตนั้นถ้าจะใช้น้ำจะต้องเดินเท้าไปหาน้ำจากบริเวณท่าทางควาย (บริเวณท่าทางควายจะอยู่บริเวณเรือนขุนป่าแสง) ซึ่งมีระยะห่างประมาณ 300 เมตร ในปัจจุบันมีการขุดบ่อน้ำเพื่อดึงน้ำบาดาลนำขึ้นมาใช้

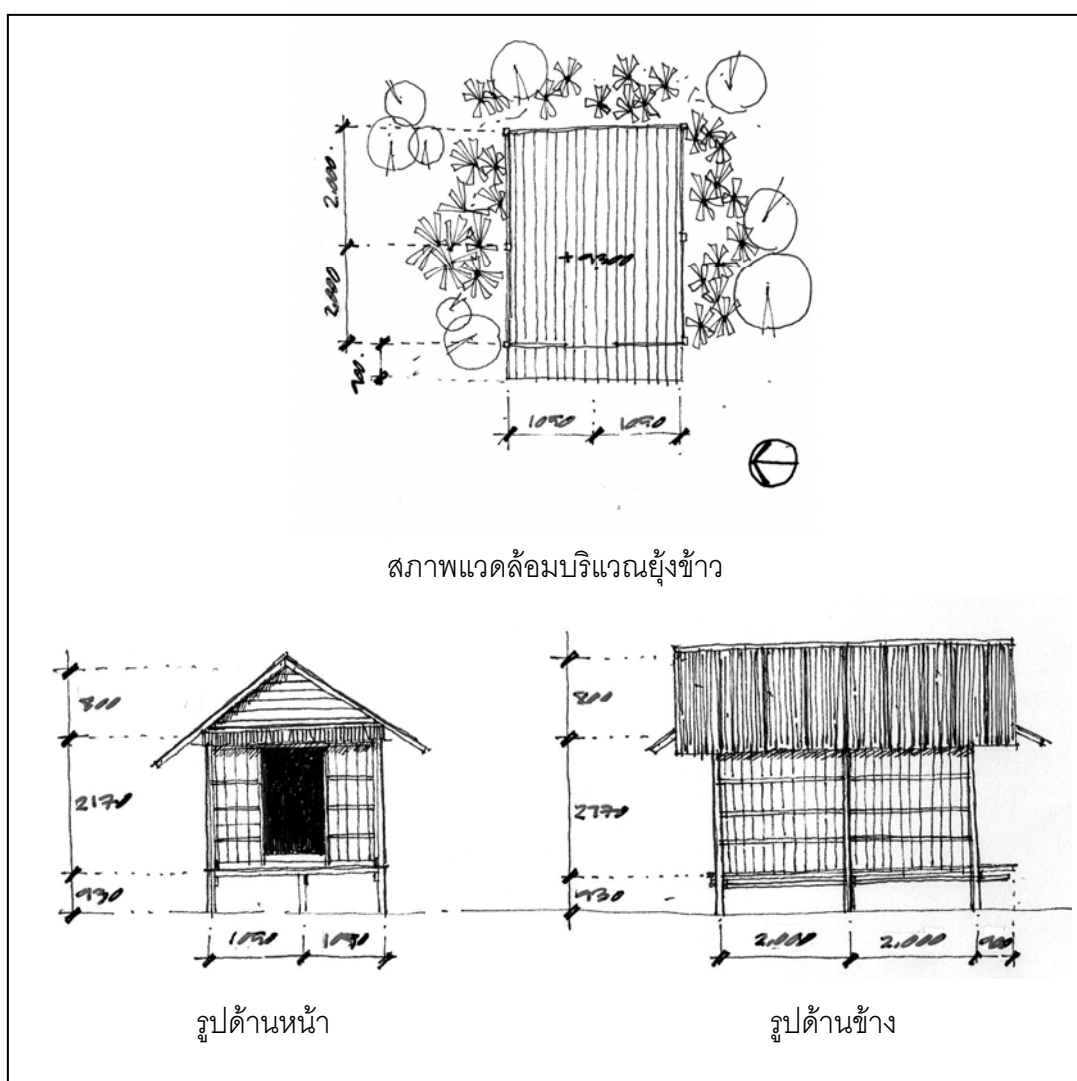

ลายเส้นที่ 49 แสดงลักษณะการจัดวางผังบริเวณของเรือนขุนพิศมหาย สีสุพา

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

ยั้งข้าว (เล่าข้าว) ยั้งข้าวของเรือนหลังนี้มีการสร้างขนาด 2100 x 4000 x 2170 มม. (ความสูงวัดจากพื้นยกระดับถึงขอบพไล) พื้นภายในตัวยั้งยก ระดับ 930 มม. สามารถบรรจุข้าวเปลือกได้ 5 เกวียน ตัวยั้งข้าวถูกจัดวางในผังบริเวณด้านทิศตะวันออกของเรือน โดยตัวยั้งหันหน้ายั้งไปทางทิศตะวันตก ลักษณะของยั้งข้าวในเรือนหลังนี้มีขนาดค่อนข้างเล็ก วัสดุทั่วไปจะเป็น

ไม้ โดยจะทำฝาในลักษณะแบบฝากระดานหลังคามุงด้วยสังกะสี สภาพของตัวถังและโครงสร้างมีการปรับปรุงอยู่เสมอ เนื่องจากในปัจจุบันตัวถังข้าวยังคงมีความสำคัญกับเจ้าของเรือนที่ยังคงใช้เก็บรักษาข้าวเปลือกเพื่อไว้บริโภคภายในครัวเรือน ถึงแม้ว่าเจ้าของเรือนจะไม่มีที่ดินในการทำนา แต่ยังคงยึดอาชีพในการทำนา โดยการเช่าที่นาของผู้อื่นทำนาผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่จะแบ่งขายในเวลาเก็บเกี่ยวในที่นาเลยและจะแบ่งไว้กินให้เพียงพอตลอดปี

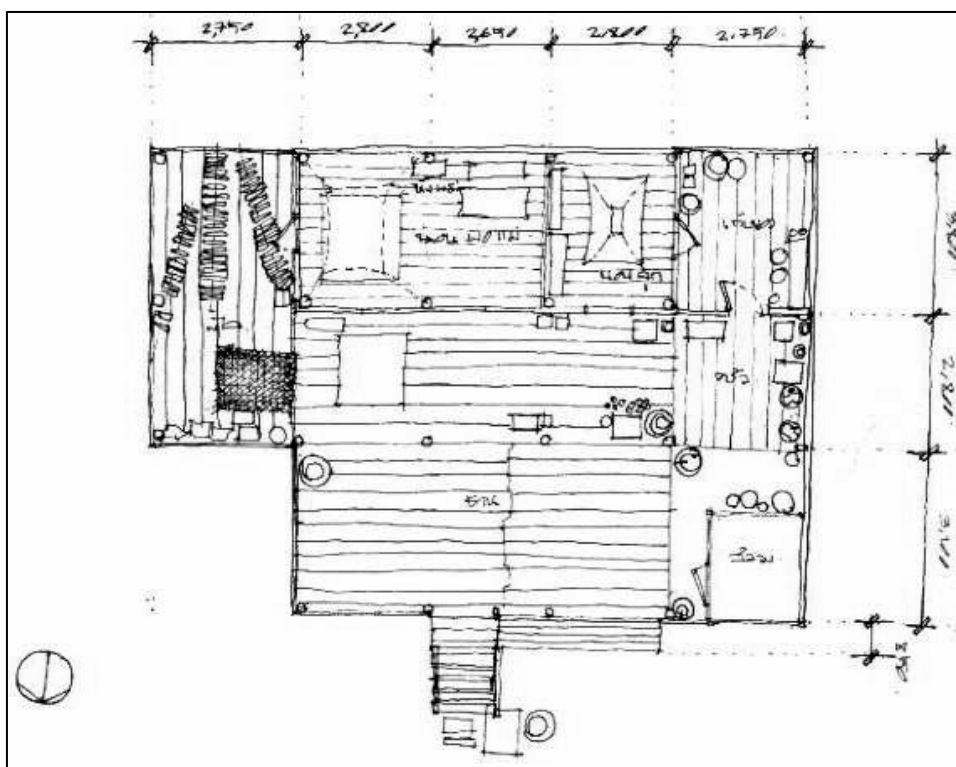

ลายเส้นที่ 50 แสดงลักษณะของผังและรูปด้านหน้าและด้านข้างของเรือนคุณพี่สมหมาย สีสุพา (จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

ภาพที่ 92 แสดงลักษณะสภาพบริบทอยู่ข้าวของเรือนคุณพิศมหมาย สีสุพา
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

3. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

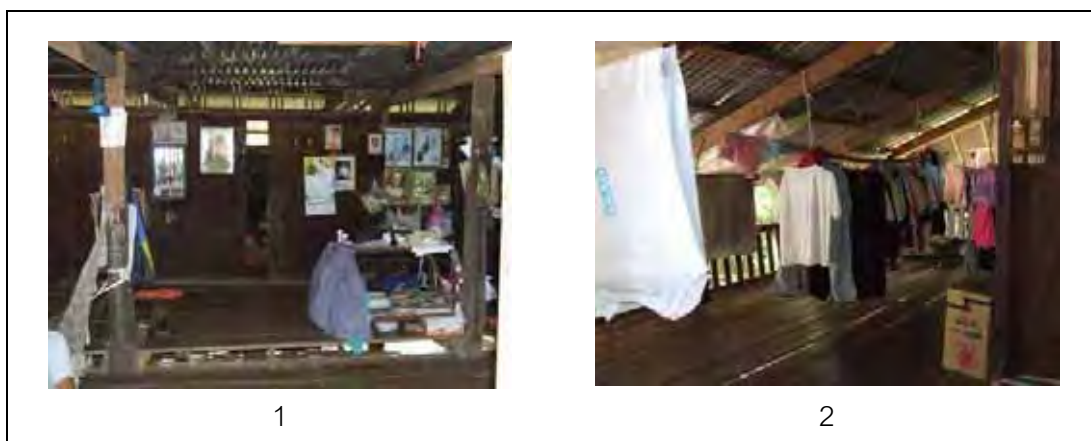

ลายเส้นที่ 51 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน คุณพิศมหมาย สีสุพา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

บริเวณภายในเรือนมีพื้นที่ใช้สอย 130 ตารางเมตร ลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนประกอบไปด้วย พื้นที่ชาน ส่วนนอน (ฮองนอน) ส่วนครัว ระเบียบ และส่วนใต้ถุนเรือน ภายในตัวเรือนมีความต่างระดับของพื้นเรือน 5 ระดับ เรือนมีการต่อเติมในส่วนของพื้นที่ครัว และส่วนของห้องน้ำ ห้องส้วม ใต้บนเรือน ในส่วนของด้านหน้าเรือนตัวเรือนถูกจัดวางหันหน้าเรือนออกทางด้านทิศเหนือ

3.1 พื้นที่ส่วนชาน (โถงระเบียบภายใน)

พื้นที่ส่วนโถงภายในซึ่งเป็นส่วนพื้นที่ของส่วนระเบียบเดิมและส่วนนอกชานเดิม พื้นที่ในส่วนโถงนี้จะใช้เป็นที่นั่งกินข้าว พักผ่อน และทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ในตัวเรือนพื้นที่ด้านทิศตะวันออกจะเป็นส่วนยื่นต่อของพื้นที่ฟลอร์ มีความต่างระดับเป็นตัวกำหนดขอบเขตและความสำคัญ เนื่องจากพื้นที่ฟลอร์จะใช้เป็นพื้นที่ในการจัดพิธีต่าง ๆ โดยมากจะเป็นพื้นที่ที่จัดให้พระสงฆ์นั่งหรือแขกผู้ใหญ่นั่ง พื้นที่ในส่วนของฟลอร์จึงได้ยกระดับให้สูงกว่าในส่วนนอกชานเดิมและระเบียบเดิม ปัจจุบันตัวเรือนมีการปิดล้อมเรือนทำให้พื้นที่ของสามส่วนจึงรวมเป็นพื้นที่เดียวกัน ภายในเรือนลักษณะของการปิดล้อมโดยรอบจะตีฝาเรือนเป็นฝาไม้กระดานในแนวตั้งสลับฝาไม้ระแนงเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก

ภาพที่ 93 บริเวณพื้นที่โดยรอบของเรือน คุณพี่สมหมาย สีสุพา

1 ลักษณะบริเวณโถงภายในซึ่งเป็นพื้นที่ระเบียบและนอกชานเดิม

2 ส่วนฟลอร์ด้านข้างเรือนสภาพปิดล้อมเรือนด้วยราวลูกกรงไม้

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

3.2 พื้นที่ส่วนนอน

พื้นที่ส่วนนอนจะใช้พื้นที่ในตัวเรือนใหญ่เพียงส่วนเดียว ภายในตัวเรือนใหญ่ มีการแบ่งส่วนนอนออกเป็นสองส่วน คือ ในส่วนริมด้านทิศตะวันออกจะเป็นส่วนนอนของพ่อแม่ ในส่วนพื้นที่ของลูกจะอยู่ริมทางด้านทิศตะวันตกติดกับส่วนพื้นที่ครัว เรือนหลังนี้จะหันทิศหัวนอนในทิศใต้ ปลายเท้าจะชี้ออกหน้าเรือนในด้านทิศเหนือ ในส่วนนอนพ่อแม่จะตั้งหิ้งพระอยู่บริเวณทิศหัวนอน

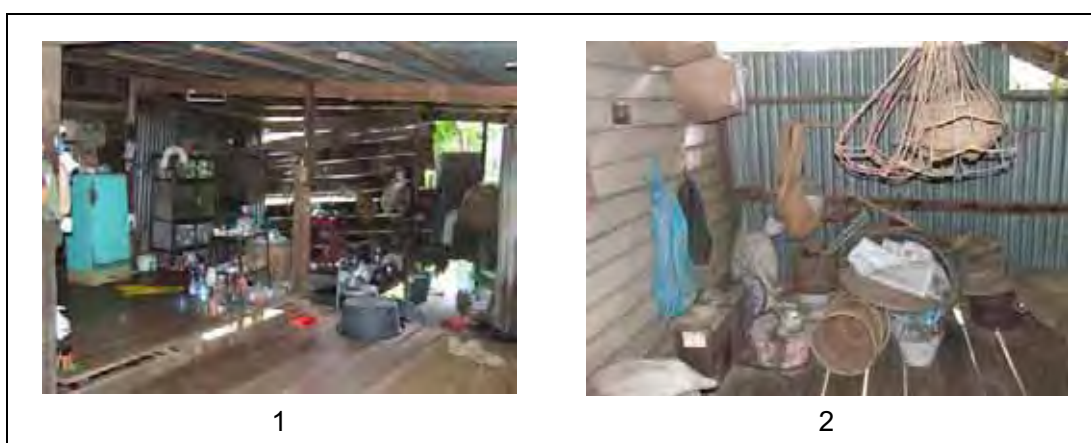
ภาพที่ 94 ลักษณะภายในตัวเรือนใหญ่มีการแบ่งส่วนนอนออกเป็นสองส่วน

- 1 แสดงพื้นที่ส่วนนอนของ พ่อ แม่
- 2 ภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอนของพ่อแม่มีการแบ่งส่วนพื้นที่สำหรับตั้งหิ้งพระ
- 3 แสดงพื้นที่ส่วนนอนของ ลูก

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

3.3 พื้นที่ส่วนครัว

พื้นที่ส่วนครัวของเรือนหลังนี้ มีลักษณะของการเรือนเป็นลักษณะของฟไถเย็น ซึ่งจะไม่มิลักษณะของการวางเรือนที่วางกับตัวเรือนใหญ่ ภายในครัวเรือนจะแบ่งพื้นที่ออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนของเตาไฟ ส่วนชานเปียกซึ่งจะรวมพื้นที่ในส่วนของห้องน้ำห้องส้วม และส่วนพื้นที่ที่ใช้สำหรับเก็บของ เช่น จำพวกของแห้ง และภาชนะต่าง ๆ ที่มีการกั้นพื้นที่เป็นส่วน

ภาพที่ 95 ลักษณะภายในพื้นที่บริเวณส่วนครัว

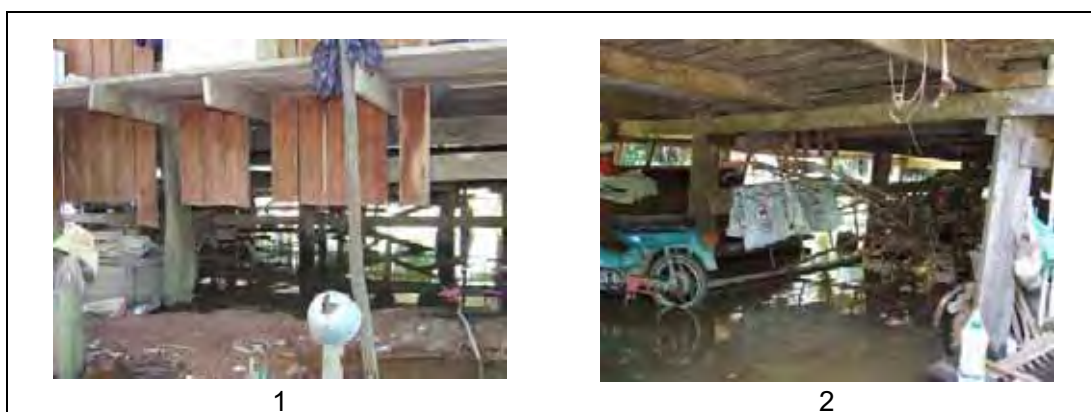
1 บริเวณพื้นที่ระเบียงและนอกชานเดิมที่เป็นส่วนเชื่อมต่อกับพื้นที่ครัว

2 บริเวณพื้นที่ ส่วนเก็บของ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

3.4 พื้นที่ใต้ถุนเรือน

บริเวณพื้นที่ใต้ถุนเรือนของเรือนหลังนี้จะใช้พื้นที่ไว้สำหรับเก็บของต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นส่วนที่ใช้ได้บ้าง เช่น เครื่องไถนาและส่วนวัสดุที่รอการซ่อมแซม ในพื้นที่บริเวณส่วนใต้ถุนเรือนจะเป็นพื้นที่ที่ต่ำและมีน้ำขังในช่วงฤดูฝน เนื่องจากการถมดินให้สูงขึ้นในบริเวณพื้นที่ของลานบ้านลักษณะการดำเนินการมีการทำที่ให้มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และอาจจะมีการถมเข้ามาภายในบริเวณใต้ถุนเรือนและอาจจะมีการปรับปรุงเรือนในอนาคต

ภาพที่ 96 ลักษณะภายในพื้นที่บริเวณส่วนใต้ถุนเรือน

1 บริเวณใต้ถุนเรือนในส่วนด้านหลัง

2 บริเวณใต้ถุนเรือนในส่วนด้านหน้า

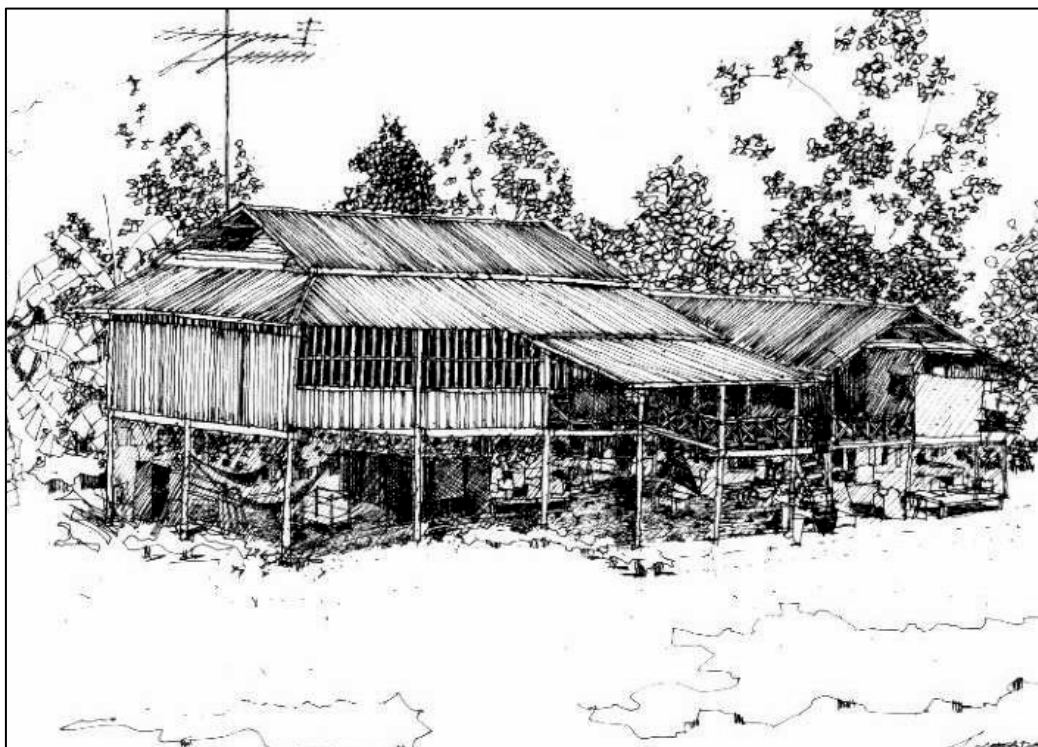
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, กันยายน 2551)

กรณีศึกษาที่ 8 ลักษณะเรือนที่ตั้งเกาะไปตามลำน้ำ (พื้นที่บ้านโพนทราย, หรือ บ้านล่าง) ศึกษาเรือนคุณเรื่อง สุรียา

เจ้าของเรือน คือ คุณลุงเรื่อง สุรียา อายุ 90 ปี อายุเรือนประมาณ 70 ปี ในการปรับปรุง
เรือนอยู่ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา เรือนตั้งอยู่บ้านเลขที่ 33 หมู่ 1 บ้านล่าง บ้านบางมะเฟือง ตำบล
คูยายหมี่ อำเภอสนมไชยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

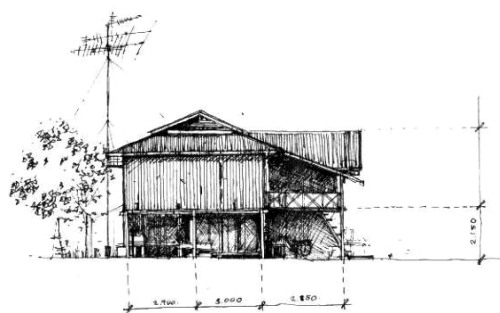
1. ลักษณะรูปแบบของเรือน

ลักษณะของเรือนเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ตัวเรือนจัดวางตามแนว
ตะวันออกคือด้านหน้าจั่วถูกจัดวางตามแนวแกนตะวันออก ตะวันตก โดยตัวเรือนหันหน้าเรือนออก
ด้านทิศเหนือ มีครัวซึ่งต่อเป็นส่วนพลายื่นออกจากเรือนหลังใหญ่ในแนวด้านด้านทิศตะวันตก
ตัวเรือนมีบันไดทางขึ้นเรือนสองด้าน คือ อยู่ทางด้านข้างของเรือนและบริเวณพื้นที่ครัว ในการปิด
ล้อมเรือนตัวเรือนตีฝาไม้รอบเรือนตัวเรือนใหญ่ฝาเรือนตีเป็นฝาสายบัวสลับกับการตีฝาไม้ระแนง

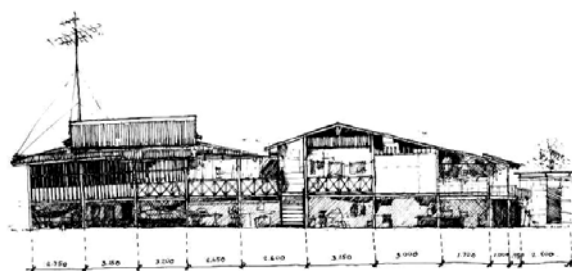

ลายเส้นที่ 52 แสดงลักษณะรูปแบบของเรือนคุณลุงเรื่อง สุริยา

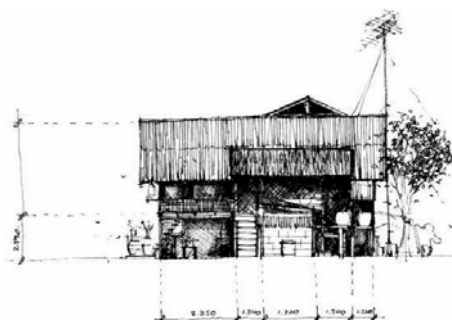
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

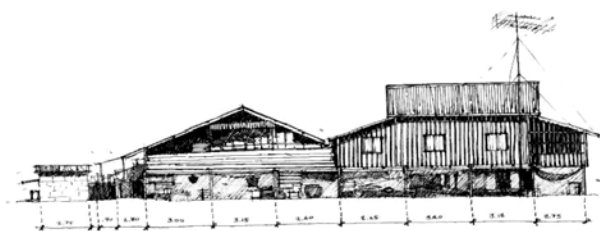
ลักษณะรูปด้านข้างเรือน ด้านทิศตะวันออก

ลักษณะรูปด้านหน้าเรือน ด้านทิศเหนือ

ลักษณะรูปด้านข้างเรือน ด้านทิศใต้

ลักษณะรูปด้านหลังเรือน ด้านทิศตะวันตก

ลายเส้นที่ 53 แสดงลักษณะรูปด้านของเรือนทั้ง 4 ทิศ ของเรือนคุณลุงเรือง สุริยา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

ภาพที่ 97 ลักษณะสภาพแวดล้อมบริเวณเรือนคุณลุงเรือง สุริยา

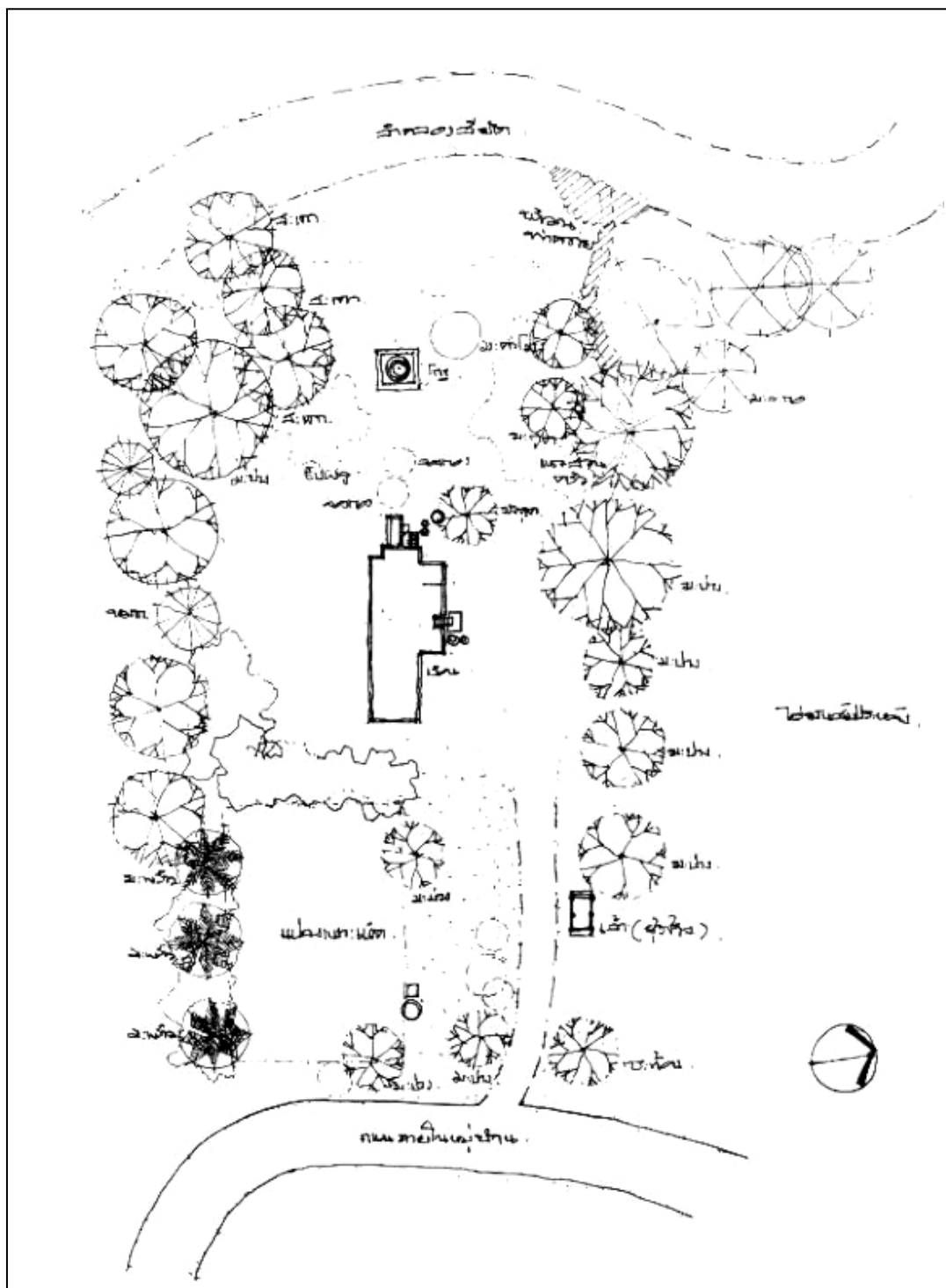
1 ลักษณะเรือนครัวด้านทิศเหนือ

2 ลักษณะเรือนบริเวณด้านทิศตะวันออก

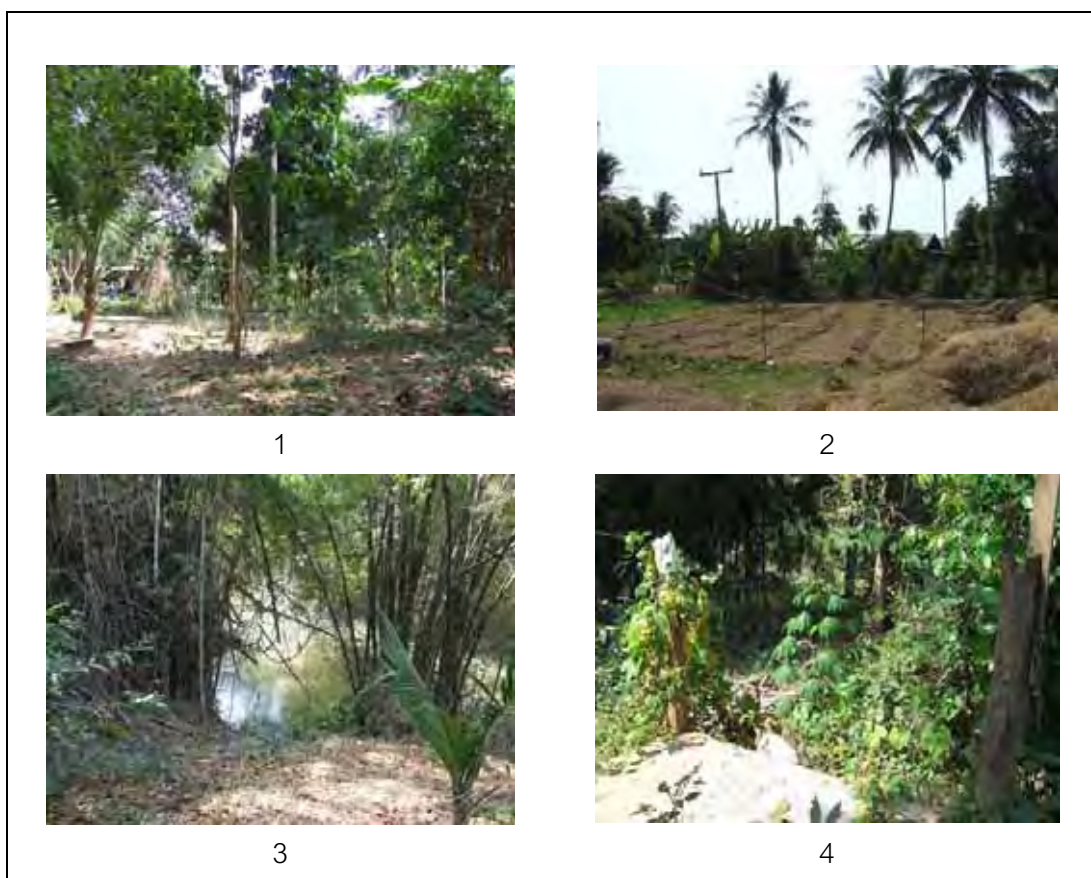
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

2. องค์ประกอบผังบริเวณของเรือนและสภาพทางกายภาพของเรือน

องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในของผังบริเวณประกอบไปด้วย ตัวเรือนใหญ่ เล้าข้าว (ยุ้งข้าว) ลานบ้าน โกศอัฐิ แปลงผักสวนครัว แปลงเห็ดฟาง โดยมีเรือนเป็นองค์ประกอบหลัก ผังบริเวณเรือนนั้นจะติดแนวทางสัญจรภายในหมู่บ้าน ทางเข้าสู่บริเวณภายในจะอยู่ทางด้านทิศตะวันออก เมื่อเข้าสู่ภายในผังบริเวณจะพบเล้าข้าว ซึ่งตั้งอยู่ริมทางด้านทิศเหนือถัดจากเล้าข้าว เข้าสู่ภายในจะเป็นส่วนของลานบ้านพื้นที่ในส่วนของลานบ้านนี้จะมีขนาดใหญ่และพื้นที่ในส่วนของลานบ้านนี้จะล้อมรอบตัวเรือน ได้แก่ ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก สภาพแวดล้อมของผังบริเวณซึ่งบริเวณโดยรอบจะแนวต้นไม้ใหญ่ที่เป็นแนวรั้วธรรมชาติ ในแนวต้นไม้ใหญ่ประกอบไปด้วย ต้นกระถ่อน มะปราง มะพร้าว สะเดา ฯลฯ ในแนวด้านทิศตะวันตกจะติดในแนวลำน้ำลำคลองสียัด ในแนวของลำคลองนี้จะมีร่องรอยของท่าควายในอดีตให้เห็น ในส่วนของท่าควายนี้จะเป็นส่วนบริเวณที่ชาวบ้านในสมัยก่อนใช้เป็นท่าในการที่จะลงไปตักหรือใช้น้ำในบริเวณดังกล่าว ในบริเวณข้างเรือนด้านทิศตะวันตกนี้มีการสร้างโกศอัฐิของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งลักษณะเป็นการสร้างที่อาจจะผิดแปลกไปจากเดิม อันเนื่องจากส่วนใหญ่ชาวบ้านโดยทั่วไปจะสร้างเป็นเพียงศาลขนาดเล็ก ๆ ใต้ส่วนใดส่วนหนึ่งหรือมุมใดมุมหนึ่งภายในพื้นที่ของผังบริเวณเรือน ในพื้นที่ส่วนด้านตะวันตกนี้เป็นพื้นที่ในส่วนที่เรือนมีการจัดวางครัว บริเวณพื้นที่ของผังบริเวณส่วนมากจะเต็มไปด้วยพืชผักสวนครัวนานาชนิด ถัดจากผังบริเวณเรือนในด้านทิศเหนือจะเป็นส่วนของไร่ มันสัมปะหลังซึ่งจะติดและต่อเนื่องกับส่วนลานบ้าน

ลายเส้นที่ 54 แสดงลักษณะการจัดวางผังบริเวณเรือน คุณลุงเรือง สุริยา
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

ภาพที่ 98 สภาพแวดล้อมรอบฝังบริเวณเรือนคุณลุงเรื่อง สุริยา

- 1 บริเวณโดยรอบในแนวทิศใต้
- 2 ลักษณะแปลงเห็ดบริเวณทางเข้าฝังบริเวณ
- 3 แนวลำคลองสียัดด้านทิศตะวันตกของฝังบริเวณ
- 4 ลักษณะร่องรอยแนวทางควายในอดีต

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

น้ำ ในส่วนของน้ำเรื่อนนั้นจัดได้ว่าเป็นเรื่อนที่ตั้งอยู่ริมน้ำมีทำน้ำ คือ ทำควาย ในอดีตผู้คนชาวบ้านรวมถึงเจ้าของเรื่อนจะต้องมาอาศัยการใช้น้ำในบริเวณทำน้ำ ลักษณะทำควายในบริเวณนี้ปัจจุบันการใช้น้ำมีการขุดบ่อเพื่อดึงน้ำบาดาลมาใช้ในชีวิตประจำวัน

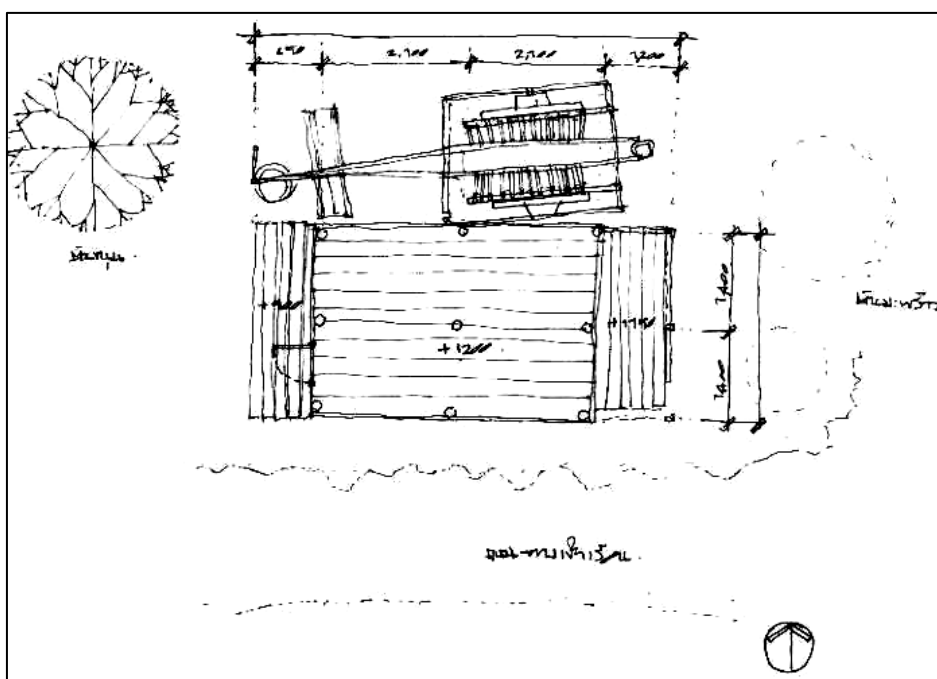

ภาพที่ 99 สภาพแวดล้อมรอบฝั่งบริเวณเรือนคุณลุงเรื่อง สุริยา

1 บริเวณพื้นที่ลานบ้านหน้าเรือน

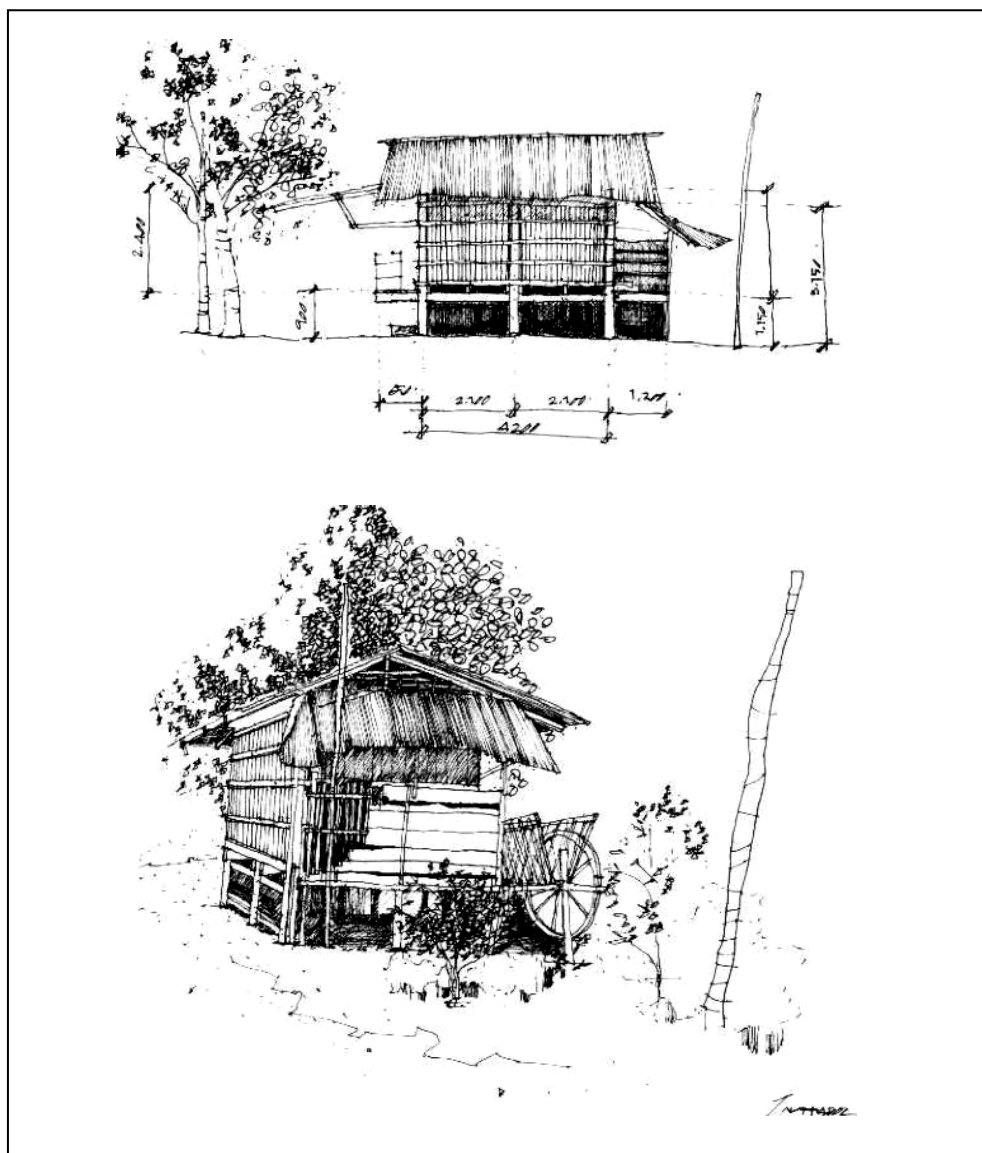
2 แนวด้านทิศตะวันตกของเรือนเป็นที่ตั้งโกศอัฐิ

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะที่ลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

ลายเส้นที่ 55 แสดงลักษณะการจัดวางผังยังข้าวเรือน คุณลุงเรื่อง สุริยา

(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

ลายเส้นที่ 56 แสดงลักษณะรูปด้านและทัศนียภาพของยั้งข้าว

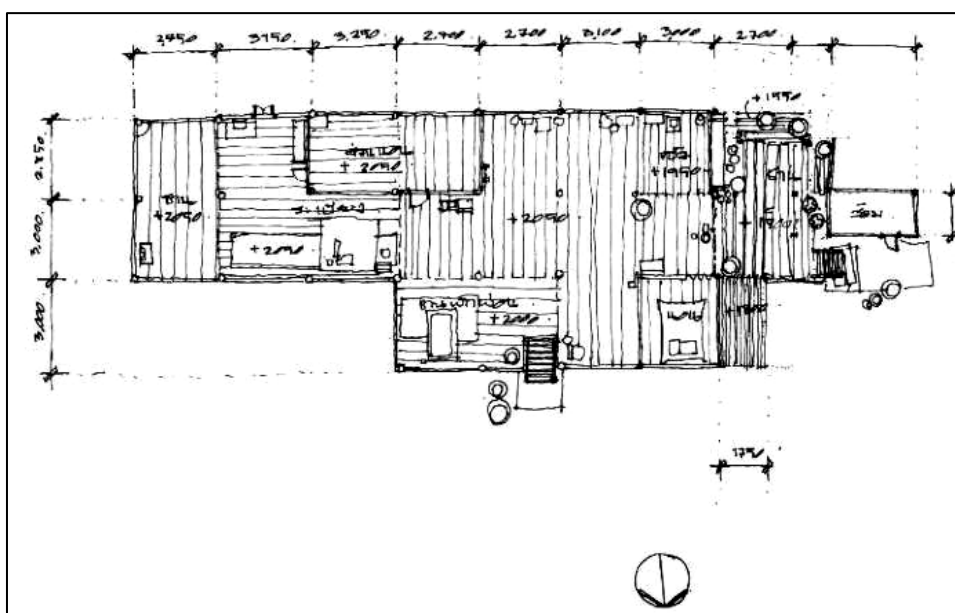
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

ยั้งข้าว (เล้าข้าว) ยั้งข้าวของเรือนหลังนี้มีการสร้างขนาด 2800 x 6050 x 2400 มม. (ความสูงวัดจากพื้นยกระดับถึงขอบพาด) พื้นภายในตัวยั้งยกระดับ 1200 มม. สามารถบรรจุข้าวเปลือกได้ 7 เกวียน ตัวยั้งข้าวถูกจัดวางในผังบริเวณด้านทิศตะวันออกของผังบริเวณเรือน โดยตัวยั้งหันหน้ายั้งไปทางทิศตะวันตก ลักษณะของโครงสร้างยั้งยังคงวัสดุของเดิม คือ โครงสร้าง

ไม้ เสาที่ยังคงเป็นไม้กลมปิดล้อมด้วยฝาไม้กระดานโดยรอบ หลังคามุงด้วยแผ่นสังกะสี ตัวยังมี การต่อเติมยื่นส่วนด้านทิศตะวันออกทำเป็นส่วนระเบียงเก็บของ ในส่วนด้านข้างเจ้าของเรือน นำเอาเกวียนที่เคยใช้ในอดีตนำมาเก็บรักษาไว้เนื่องจากยังคงมีความทรงจำในเรื่องราวต่าง ๆ ใน อดีตที่เคยได้ใช้ในการบรรทุกข้าวเปลือกนำมาขึ้นยุ้ง เจ้าของเรือนจึงนำมาจัดวางคู่กันถึงแม้ว่า เกวียนจะไม่ได้ใช้งาน ปัจจุบันถึงแม้ว่าการปลูกข้าวจะทำไว้แค่พอเพียงกับสมาชิกภายใน ครอบครัวแต่ยังคงเก็บรักษาข้าวเปลือกไว้บนยุ้งดังเดิม

3. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

บริเวณภายในเรือนมีพื้นที่ใช้สอย 223 ตารางเมตร ลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายใน เรือนประกอบไปด้วย พื้นที่ชาน ส่วนนอน (ฮองนอน) ส่วนครัว ระเบียง และส่วนใต้ถุนเรือน ภายใน ตัวเรือนมีความต่างระดับของพื้นเรือน 6 ระดับ เรือนมีการต่อเติมในส่วนของพื้นที่ ระเบียงยื่นและ พื้นที่ครัว ในส่วนของด้านหน้าเรือนตัวเรือนถูกจัดวางหันหน้าเรือนออกทางด้านทิศเหนือ

ลายเส้นที่ 57 แสดงลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในผังเรือนของเรือน คุณลุงเรือง สุริยา (จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

3.1 โถงระเบียงภายใน

บริเวณพื้นที่โถงภายในซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่นอกชานเดิม พื้นที่ที่เป็นแนวระเบียงเดิมและตัวเรือนมีการต่อเติมปรับปรุงใหม่ โดยมีการต่อระเบียงยื่นออกในด้านส่วนหน้า เรือนปิดล้อมด้วยแนวระเบียงกันตก พื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้จะใช้เป็นส่วนพักผ่อนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ในส่วนของมุมเรือด่านทิศตะวันออกซึ่งเป็นส่วนพลียื่นและมุมหน้าเรือนนอนใหญ่จะจัดวางพื้นที่ในส่วนของหิ้งพระและหิ้งบรรพบุรุษ ลักษณะของการจัดวางหิ้งจะหันหน้าออกทางทิศเหนือ

ภาพที่ 100 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ โถงภายในเรือน

- 1 บริเวณโถงระเบียงภายในเรือนหน้าเรือนใหญ่
- 2 บริเวณระเบียงซึ่งต่อเติมยื่นต่อออกไปบริเวณหน้าเรือน
- 3 บริเวณพลัดด้านข้างเรือนในแนวทิศตะวันออก
- 4 ที่ตั้งหิ้งบรรพบุรุษบริเวณหน้าทางเข้าเรือนใหญ่

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

3.2 พื้นที่ส่วนนอน

พื้นที่ในส่วนนอนจะจัดพื้นที่ออกเป็นสองส่วน คือ จะใช้ในส่วนตัวเรือนใหญ่ และส่วนที่ต่อเติมออกจากรอกานเดิม ที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนครัวในทิศทางการวางทิศหัวนอน ตัวเรือนใหญ่จะจัดวางทิศหัวนอนโดยหันหัวไปทางทิศใต้ ในส่วนของส่วนนอนที่ต่อเติมใหม่จะหันหัวนอนไปทางทิศเหนือซึ่งเป็นทิศของหน้าเรือน

ภาพที่ 101 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ส่วนนอน

- 1 บริเวณทางเข้าหน้าเรือนใหญ่
- 2 ส่วนนอนตัวเรือนใหญ่หน้าระเบียงคุณลุงเรื่องใช้เป็นที่พักนอน
- 3 บริเวณตัวเรือนนอนที่ต่อเติมในส่วนหน้าเรือน
- 4 บริเวณระเบียงหน้าเรือนนอน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

3.3 พื้นที่สวนครัว

พื้นที่บริเวณสวนครัวนี้เป็นส่วนที่ต่อเติมขยายใหม่ มีการจัดวางบันไดเชื่อมต่อกันกับสวนซักล้างและสวนห้องน้ำ ในพื้นที่ด้านล่างพื้นที่ของครัวมีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นสามส่วน ซึ่งประกอบไปด้วย สวนครัวไฟ ส่วนเก็บของ และสวนชานเปือก ในส่วนเก็บของและส่วนของครัวไฟมีการกันส่วนใช้ฝาเรือนประยุกต์ต่อเป็นส่วนของหิ้งไฟ เป็นตัวกันระหว่างพื้นที่ของสองส่วนในพื้นที่ของครัวไฟจะติดกับสวนชานเปือก ในเรือนหลังนี้ยังคงใช้เตาไฟทั้งสองลักษณะ คือ ใช้ทั้งเตาแก๊สและเตาถ่าน

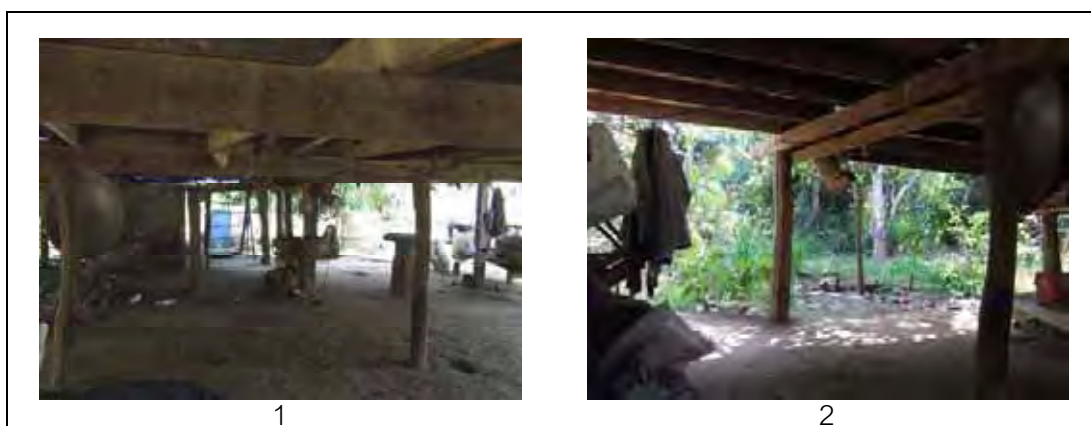
ภาพที่ 102 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่สวนครัว

- 1 บริเวณพื้นที่ส่วนเก็บของของครัว
- 2 บริเวณพื้นที่ในส่วนของเตาไฟของครัว
- 3 บริเวณพื้นที่ในส่วนของเตาไฟเชื่อมต่อกับสวนชานเปือก
- 4 บริเวณพื้นที่สวนชานเปือก

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสวนชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

3.4 พื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือน

พื้นที่ใต้ถุนเรือนมีการแบ่งส่วนสำหรับนั่งพักผ่อน และพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่โล่ง มีการจัดแบ่งพื้นที่บางส่วนสำหรับเก็บสิ่งของต่าง ๆ พื้นที่ในส่วนของใต้ถุนเรือนจะมีแคร่สำหรับนั่งทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครัวเรือนหรือนั่งพักผ่อนหลังจากเสร็จจากการเพาะเห็ดฟาง การทำไร่มันสำปะหลัง ผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือนหลังนี้ส่วนมากจะใช้พื้นที่ของใต้ถุนเรือนมากกว่าพื้นที่บนเรือน เปรียบเสมือนเรือนบางเรือนที่ใช้พื้นที่ในส่วนศาลามากกว่าพื้นที่บนเรือน

ภาพที่ 103 สภาพแวดล้อมภายในบริเวณพื้นที่ใต้ถุนเรือน

- 1 บริเวณพื้นที่โล่งใต้ถุนเรือนที่มีความโล่งเตียน
- 2 บริเวณพื้นที่ใต้ถุนเรือนติดด้านทิศใต้ของเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มกราคม 2552)

สรุป ชุมชนบ้านบางมะเฟืองภายในหมู่บ้านแวดล้อมห่อหุ้มไปด้วยธรรมชาติ ต้นไม้ทั้งไม้เล็ก ไม้ใหญ่ ไม้ผล ที่ให้ร่มเงา รวมถึงพื้นที่ที่รอบล้อมไปด้วยที่นาและน้ำเป็นองค์ประกอบ และปัจจัยสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของเรือนพื้นถิ่นไทพวนของบ้านบางมะเฟือง ระบบสังคมคติความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนผ่านรูปแบบต่างๆ อันได้แก่ ในส่วนที่เริ่มจากการวางผังบริเวณเรือนที่ส่วนใหญ่จะไม่นิยมสร้างรั้วแบ่งกั้นอาณาเขตการใช้พื้นที่ส่วนลานบ้านเดียวกัน หรือเชื่อมต่อกันกับลานบ้านของเรือนหลังอื่น ปัจจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงระบบสังคมที่เป็นระบบเครือญาติกันของคนในชุมชนที่นับถือบรรพบุรุษเดียวกัน ภายในผังบริเวณเรือนของแต่ละหลัง การจัดวางจะให้ความสำคัญกับพื้นที่ลานบ้าน และการจัดสภาพแวดล้อมที่มี

ลักษณะที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน รวมถึงการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยของเรือนที่มีการจัดวางรูปแบบที่เป็นรูปแบบเดียวกัน ถึงแม้จะมีการต่อเติมเรือนที่แตกต่างกันออกไป ส่งผลให้รูปแบบภายนอกในการปิดล้อมเรือนจึงมีความแตกต่างกัน แต่ผังเรือนเดิมนั้นยังคงรูปแบบการจัดวางภายในเรือนที่เป็นแบบประเพณีนิยมของเรือนซึ่งจัดได้ว่าเป็นรูปแบบการจัดวางภายในเรือนที่เป็นแบบประเพณีนิยมของเรือนพื้นถิ่นไทพวนในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง

บทที่ 5

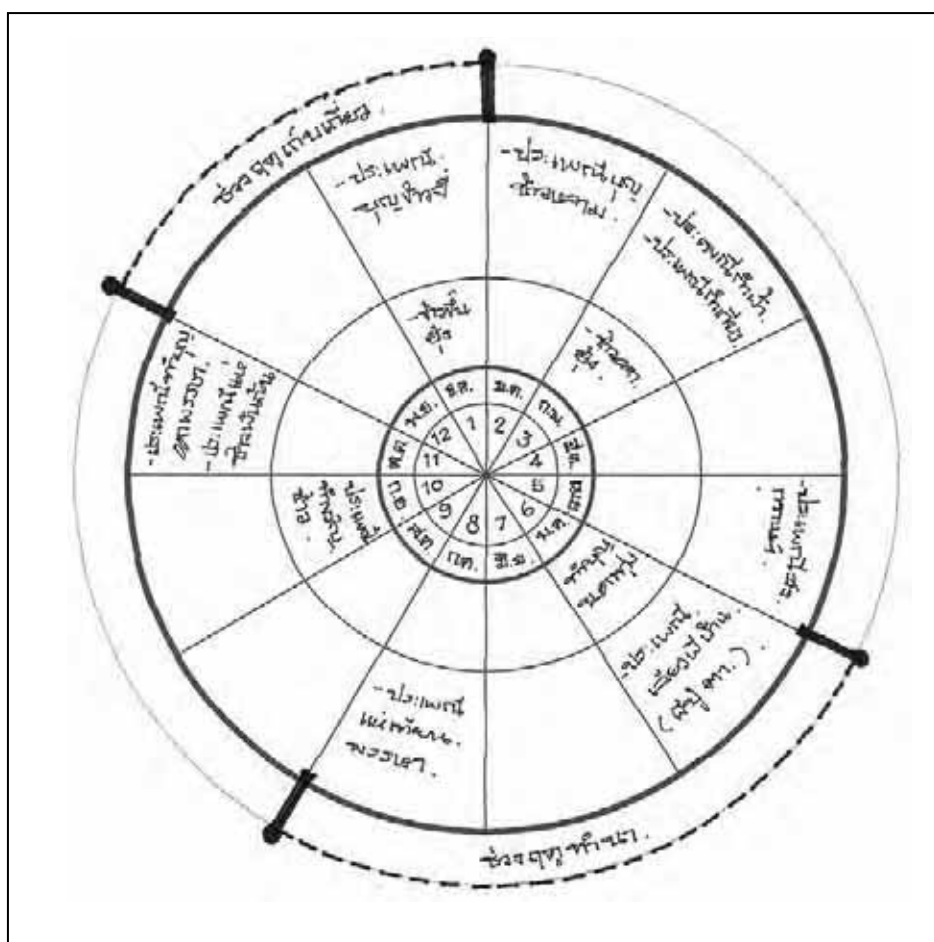
วิเคราะห์ผลการศึกษา

**ความหมายและความเชื่อเกี่ยวกับสังคม ชุมชน และเรือนพื้นถิ่นไทพวนของพื้นที่ :
กรณีศึกษา บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามไชยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา**

จากการที่ได้ลงสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนบ้านบางมะเฟืองนี้พบว่า สังคมของกลุ่มผู้คนไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองนี้ เป็นสังคมที่ยังคงความเป็นสังคมชนบท ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีกลิ่นอายของสังคมเมืองโอบล้อมอยู่ ถึงแม้ว่าการรับวัฒนธรรมจากจากสังคมเมืองที่ผู้คนในชุมชนไม่สามารถปฏิเสธและหลีกเลี่ยงได้นั้น ได้รับผ่านทั้งทางตรงและทางอ้อมเข้าสู่วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ผสมผสานอยู่ในสังคมแบบดั้งเดิมของกลุ่มผู้คนชาวไทพวนที่บ้านบางมะเฟือง อย่างไรก็ตามชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองก็ยังคงมีการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี ถึงแม้ว่าจะไม่สมบูรณ์ครบถ้วนเหมือนแต่ก่อน แต่ก็ยังคงมีปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา

ชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีการสืบทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นจารีตอันดีงาม ที่สามารถใช้สื่อสารและอธิบายถึงคุณลักษณะของสังคมชาวไทพวนของบ้านบางมะเฟืองได้ สิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทพวนในคำสอนต่าง ๆ มีการพัฒนามาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา พิธีกรรมทางศาสนาผสมผสานกับประเพณีดั้งเดิมของชาวไทพวน คือ “ฮีดลีสอง คองลีสี่” จนในที่สุดได้กลายเป็นทั้งคำสอน ความเชื่อ และกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของเผ่าพันธุ์ของตนเป็นบรรทัดฐานของสังคมชุมชน ครอบคลุม ในการสร้างกรอบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ นี้ เป็นการควบคุมจัดระเบียบให้แก่ผู้คนในชุมชน หากมีการละเมิดจะเป็นการ “คะลำ” (คะลำ เป็นคำเดียวกันที่ใช้ในสังคมเดียวกันกับกลุ่มคนอีสาน กลุ่มผู้ไท และคนลาว ที่ใช้แสดงการละเมิดทำผิดฮีด) ซึ่งอาจถูกลงโทษทั้งทางสังคมและการลงโทษจากสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น ผีหรือเทวดา และรวมถึงผู้ที่คอยคุ้มครองผู้คนในชุมชนอันได้แก่ “ผีปู่ตา” นอกจากนี้ในระบบความคิดความเชื่อนี้ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติการดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ รวมถึงการสร้างสามัคคีในสังคมชุมชนของตนเอง จากการที่มีความเชื่อในเรื่องของการนับถือผีเดียวกัน ถึงแม้ว่าในกลุ่มบ้านอาจจะมีการแยกย่อยลงไปอีกในการนับถือผีปู่ตาของตนก็ตาม ในสิ่งที่เป็นความเชื่อดังกล่าวนี้ ความศรัทธาที่สร้างขึ้นในกลุ่มคนไทพวนนั้น แสดงให้เห็นถึงการสร้างสภาวะภายในจิตใจให้มี

ความมั่งคั่ง รวมถึงในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมของตนเองอย่างมีความสุข ความเชื่อในวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองนั้นมีการผสมผสานเข้าด้วยกันระหว่างพุทธกับผี ดังนั้นในการลงสำรวจพื้นที่ที่กรณีศึกษาชุมชนบ้านบางมะเฟืองได้พบว่า ในการประกอบพิธีต่าง ๆ ในประเพณีวัฒนธรรมของไทพวน หรือในประเพณีของ “ฮีดสิบสอง” นั้น จะมีทั้งสองคติความเชื่อประกอบเข้าด้วยกัน ถึงแม้ว่ากลุ่มไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองจะนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักที่ใช้ยึดเหนี่ยวประจำจิตใจอย่างเหนียวแน่นตั้งแต่บรรพบุรุษของตน วิธีการดำเนินชีวิตในแบบพุทธแต่ก็ยังคงนับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติควบคู่กันไป และประเพณีฮีดสิบสองของชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองนี้ยังคงปฏิบัติที่สืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

แผนภาพที่ 1 แสดงประเพณีฮีดสิบสองที่ชาวไทพวนบ้านบางมะเฟือง

ทัศนคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับการตั้งชุมชนไทพวนบ้านบางมะเฟือง

จากการที่ได้ลงสำรวจในพื้นที่และศึกษาหาข้อมูลในการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้คนในชุมชนและรวมถึงผู้เฒ่าผู้แก่ ทำให้เข้าใจและเห็นถึงลักษณะวิธีการในการเลือกพื้นที่ทำเลในการตั้งชุมชนของกลุ่มไทพวนที่บ้านบางมะเฟือง กลุ่มผู้คนไทพวนมีคติความเชื่อเป็นปัจจัยหลักในการพิจารณาในการเลือกสรรพื้นที่สำหรับการตั้งถิ่นฐาน ในการตั้งถิ่นฐานนั้นมิได้หมายถึงการสร้างเรือนเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการรวมไปถึงการตั้งชุมชน บ้านเรือน และการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้คนในกลุ่มชุมชนไทพวนด้วยกันที่มีการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกัน ปัจจัยสำคัญในการเลือกทำเลของการตั้งถิ่นฐานนั้นคือ “น้ำ” กลุ่มคนไทพวนมีความเชื่อที่ว่าพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เป็นพื้นที่ที่สนองความต้องการในการดำรงชีวิต คือ พื้นที่ที่ใกล้แหล่งน้ำ จากนั้นก็จะทำการคัดสรรเลือกพื้นที่ที่เป็นเนินสำหรับการตั้งชุมชนสำหรับการสร้างบ้านเรือน ดังนั้นในการเลือกทำเลที่ตั้งชุมชนนี้สามารถจะอธิบายได้ว่า ทัศนคติความเชื่อจากปัจจัยดังกล่าวนี้ ทำให้เห็นถึงแนวความคิดที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจในเรื่องระบบนิเวศและสภาพทางภูมิศาสตร์ในการตั้งชุมชนของกลุ่มไทพวน พื้นที่ที่มีน้ำและดินที่อุดมสมบูรณ์ย่อมทำให้ผลผลิตในการเพาะปลูกดีเช่นกัน ถึงแม้ว่าการตั้งชุมชนของกลุ่มไทพวนบ้านบางมะเฟือง จะเป็นการตั้งชุมชนที่เกิดจากการขยายตัวของกลุ่มไทพวนในอำเภอพนมสารคามก็ตาม แต่การขยายขยายชุมชนมิได้เกิดในบริเวณที่ใกล้เคียงแต่เป็นการขยายขยายเพื่อหาแหล่งที่ตั้งชุมชนใหม่ในการสร้างบ้านสร้างเรือนในถิ่นฐานอื่นที่ห่างไกลออกไป ดังนั้นในการเลือกพื้นที่สำหรับการตั้งชุมชนจึงคัดสรรในบริเวณที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ หลังจากมีการเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมแล้ว จะทำการคัดสรรพื้นที่ส่วนหนึ่งสำหรับเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ดังกล่าวนี้ ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสิ่งหนึ่งในการสร้างชุมชนของกลุ่มผู้คนชาวไทพวนซึ่งสามารถสังเกตได้จากศาลผีบ้านหรือผีปู่ตาที่ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน การที่มีการเชิญผีปู่ตาของตนมาอยู่ด้วย เพื่อคอยปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานในกลุ่มของตน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ควบคู่กันในทัศนคติความเชื่อที่ชาวไทพวนได้ใช้ยึดถือและปฏิบัติในการสร้างชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า องค์ประกอบหลักที่สำคัญที่ควบคู่กับหลักความเข้าใจในด้านสภาพภูมิศาสตร์และความเข้าใจในระบบนิเวศที่เป็นลักษณะทางกายภาพแล้ว อีกสิ่งหนึ่งก็คือความเชื่อที่แฝงเร้นอยู่เหนือธรรมชาติ อำนาจ และสิ่งศักดิ์ที่เชื่อว่าให้คุณให้โทษแก่ผู้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมของชุมชนในคติความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษของตน มิได้เป็นเพียงสิ่งสำหรับเคารพบูชาเพียงอย่างเดียว เป็นสัญลักษณ์ในความเป็นสังคมในระบบเครือญาติมีการควบคุมดูแลกันเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างชุมชนให้แข็งแรงและมั่นคง ที่บ้านบางมะเฟืองนี้ประกอบด้วยกลุ่มบ้านทั้งหมด

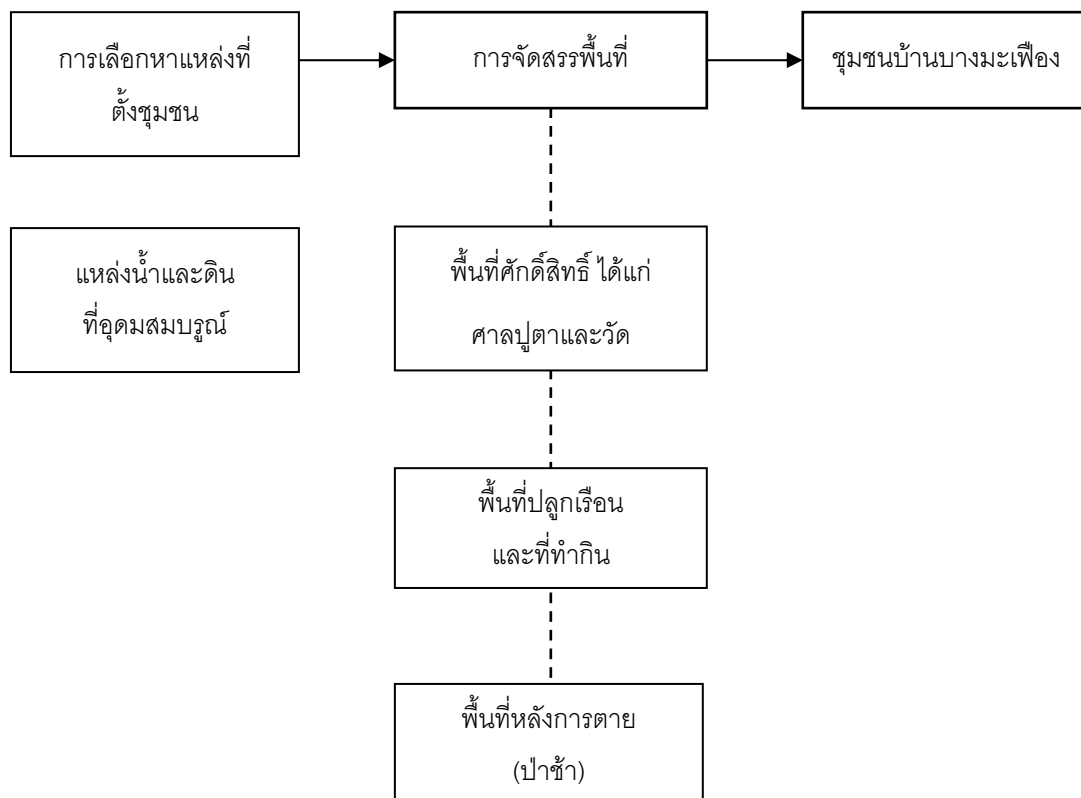
สามกลุ่มด้วยกัน อันได้แก่ บ้านสระโบสถ์ บ้านโพนทราย และบ้านล่าง มีศาลผีบ้านหรือผีปู่ตา ทั้งสามกลุ่มบ้าน และตำแหน่งการตั้งศาลจะหันหน้าไปทางทิศใต้ทั้งสามกลุ่มบ้าน นอกจากนี้กลุ่มผู้คนไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองจะกำหนดพื้นที่สำหรับการพบปะกันทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดรวมหรือศูนย์กลางกลุ่มไทพวนบ้านบางมะเฟืองจะถือเอาวัดเป็นเสมือนหลักบ้านหรือใจบ้าน ประกอบพิธีการต่าง ๆ ในงานประเพณีของคนในชุมชน พื้นที่ดังกล่าวจะใช้วัดบางมะเฟืองเป็น ศูนย์รวมจิตใจผู้คน ซึ่งเป็นทัศนคติความเชื่อที่มีลักษณะเหมือนกับกลุ่มไทพวน บ้านนาอู่ บ้านโรงสี เมืองคุณ แขวงเชียงขวางตัวนั้นคือหลักบ้าน หรือใจบ้านจะอยู่ที่วัด วัดบางมะเฟืองจะตั้งอยู่ระหว่างกลุ่มบ้านโพนทรายและกลุ่มบ้านสระโบสถ์ วัดนั้นจะหันหน้าไปทางทิศเหนือ ในส่วนของตำแหน่งป่าช้านั้นจะพบอยู่บริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของขอบชายหมู่บ้าน บ้านบางมะเฟือง ในส่วนของพื้นที่ที่เป็นป่าช้านั้นปัจจุบันมิได้ใช้ประกอบพิธีในการฌาปนกิจศพ ซึ่งผู้คนในชุมชนจะใช้พื้นที่วัดแทนในการประกอบพิธี

คติความเชื่อของชุมชนบ้านบางมะเฟืองมีความสัมพันธ์กับการตั้งชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดวางชุมชนที่เข้าใจในระบบนิเวศของพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำสัมพันธ์พื้นที่ราบลุ่มที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก โดยเฉพาะพื้นที่ทำนา ข้าว ส่วนพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่เนินจะเป็นส่วนที่จัดวางกลุ่มเรือนโดยเรือนจะยึดคติความเชื่อที่จัดวางเรือนแบบแนวแกนตะวันออกเป็นหลักสำคัญมากกว่าที่จะคำนึงถึงความสัมพันธ์ในการจัดวางหน้าเรือนที่มีทิศทางสัมพันธ์กับทางสัญจรทั้งทางน้ำและทางบก

ผังชุมชนของบ้านนาอู่และคุ้มบ้านโรงสีบ้านเพี้ยวัดเมืองคูณ แขวงเชียงขวาง นำมาเปรียบเทียบกับที่แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับการตั้งชุมชนในลักษณะที่คล้ายคลึงกันบนพื้นที่ที่ตั้งของภูมิประเทศที่มีความแตกต่างกันจากภาพจะเห็นได้ว่าการเลือกพื้นที่ในการตั้งชุมชนถึงแม้พื้นที่จะมีลักษณะเป็นที่ลาดเนินเขาก็ตามในการเลือกพื้นที่ตั้งก็ยังคงจะเลือกพื้นที่ที่ใกล้แหล่งน้ำที่สอดคล้องกับพื้นที่เพาะปลูกในส่วนของการจัดวางกลุ่มเรือนอาจจะสอดคล้องสัมพันธ์กับทางสัญจรสายหลักโดยยึดเกาะไปตามทางสัญจรก็ตามอันเนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้นเกิดหลังการสร้างทางสัญจรแต่การวางเรือนยังคงยึดคติของความเชื่อเดิมคือยึดหลักการจัดวางตามแนวแกนตะวันออกเป็นหลักเป็นการแสดงให้เห็นถึงทัศนคติความเชื่อที่มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังถึงแม้ว่าจะมีการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ ณ ที่แห่งไหนก็ตามคติความเชื่อดังกล่าวจะถูกนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องในวิถีชีวิตบนถิ่นฐานนั้น ๆ

ภาพลายเส้นที่ 58 แสดงคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับการตั้งชุมชนบ้านบางมะเฟือง และผังชุมชนบ้านนาอู่ คุ้มโครสี เมืองคูณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว
(จากการลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สิงหาคม 2551)

แผนภาพที่ 2 แสดงคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับการตั้งชุมชนบ้านบางมะเฟือง

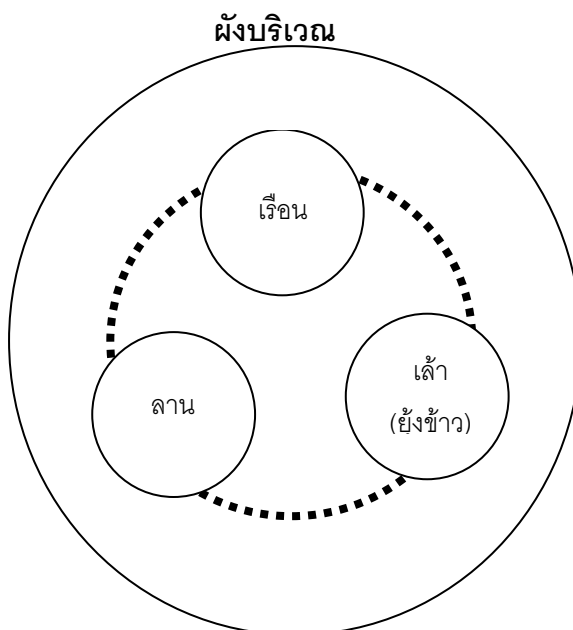
ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพระบบนิเวศของเรือนพื้นถิ่นและวิวัฒนาการเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟือง

“ลักษณะของเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟือง เจ้าของเรือนจะปลูกเรือนในเขตที่ดินของตนเองในลักษณะที่ห่างจากลำน้ำลำคลองสียัดสักสิบวา หน้าเรือนจะนิยมเปิดพื้นที่ให้กว้างไว้ ซึ่งพื้นที่ส่วนนี้คือพื้นที่ของลานบ้าน ลานดิน ดังนั้นลานบ้านเป็นส่วนสำคัญ” คุณลุงแหม่ม แก้ววิจิตรช่างปลูกเรือนแบบประเพณีนิยม ลักษณะเป็นเรือนพื้นดินดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าได้บอกเล่าถึงลักษณะของหมู่บ้านไทพวนของบ้านบางมะเฟืองในอดีตให้ฟัง ในพื้นที่อาณาเขตภายในรอบบ้านนั้นจะประกอบไปด้วยส่วนสำคัญหลัก ๆ อยู่ 3 ส่วน อันได้แก่ ลานบ้าน ตัวเรือนและยุ้งข้าว (เล้าข้าว) ลานบ้านเป็นส่วนที่ใช้ประกอบกิจกรรมทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันหรือแม้แต่การจัดงานประเพณีต่าง ๆ แต่ไม่นิยมใช้นวดข้าว อันเนื่องจากการนวดข้าวนั้นเขาจะนิยมนวดกันที่ที่นาของตน ลานบ้านกว้างนั้นบ้านจึงดูไม่คับแคบ ลานบ้านจึงเปรียบเสมือนพื้นที่

เอนกประสงค์และเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างภายในและเชื่อมต่อไปยังภายนอกตัวเรือน การที่เจ้าของเรือนต้องปลูกตัวเรือนให้ห่างจากลำคลอง อันเนื่องจากกระแสน้ำของลำคลองสียด์มีลักษณะที่เชี่ยวไหลแรงสามารถจะเซาะขอบตลิ่งให้พังทลายลงได้ ตัวเรือนไม่มีข้อกำหนดใด ๆ ในการหันหน้าเรือนหันออกลำคลองหรือหันออกสู่ทางสัญจรภายในหมู่บ้าน แต่จะยึดตะวันเป็นหลักสำคัญในการวางทิศทางของเรือน ดังนั้นตัวเรือนที่มีการวางแบบตามตะวันคือวางตามแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก ไม่นิยมวางเรือนแบบขวางตะวัน ในส่วนของยั้งข้าวมักจะวางให้ห่างจากตัวเรือนเพื่อให้มีการถ่ายเทอากาศให้ได้มากที่สุด แต่การวางต้องระวังมิให้เงาของยั้งข้าวไปทับเรือนเดียวจะอดอยาก คนไทพวนเคยชินกับการอยู่กับธรรมชาติมานาน การที่สภาพแวดล้อมของบ้านเรือนไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองมีความงดงามร่มรื่นด้วยพรรณไม้ต่าง ๆ ส่งผลให้มีสภาพภูมิทัศน์ที่เป็นลักษณะคล้ายสวนเกษตร

การจัดวางผังบริเวณของเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟือง

ดังที่ได้กล่าวมาในขั้นต้น ลักษณะของการจัดวางผังบริเวณของเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟืองนั้นในอดีตมีการจัดวางส่วนสำคัญหลัก ๆ สามส่วน อันได้แก่ เรือน ลาน เล้า (ยั้งข้าว) (ดูตารางที่ 1) และลักษณะพิเศษของผังบริเวณนั้น จะไม่มีการกั้นรั้วที่บ่งบอกถึงอาณาเขตส่วนตัว แต่มีการใช้ลักษณะของต้นไม้และพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ ปลูกกันแทน มีการเปิดพื้นที่เชื่อมต่อกันไปมาระหว่างเรือนข้างเคียง หรือบางครั้งอาจมีการขุดดินทำทางเป็นแนวรางระบายน้ำแทนการกั้นรั้ว ลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้สภาพแวดล้อมบริเวณบ้านของเรือนแต่ละหลังมีความร่มรื่นทำให้เห็นลักษณะของเรือนสอดแทรกสลับกับต้นไม้ ดูเหมือนเป็นพื้นที่เดียวกันทั้งหมู่บ้านส่งผลทำให้เรือนไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีภูมิทัศน์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติ การสร้างสภาพแวดล้อมรอบผังบริเวณลักษณะรูปแบบดังที่กล่าวมานี้ มิได้ให้ภาพของความเป็นส่วนหนึ่งกับธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังสามารถบอกเล่าให้เห็นถึงสภาพลักษณะทางสังคมในชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็น “ระบบสังคมแบบเครือญาติ” การที่ไม่มีการทำรั้วเพื่อแสดงขอบเขตที่เป็นสัญลักษณ์อย่างชัดเจน ทำให้เข้าใจได้ว่าระบบสังคมภายในชุมชนนั้น ไม่มีการแยกหมู่แยกเหล่าผู้คนในชุมชนต่างช่วยดูแลซึ่งกันและกัน หรือแม้กระทั่งการแบ่งปันผลผลิตที่ได้ปลูกไว้แสดงให้เห็นถึงน้ำใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ภายในผังบริเวณนอกจากองค์ประกอบหลักสามส่วนดังที่ได้กล่าวมานั้นยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สำหรับการวางตำแหน่งของศาลเจ้าที่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ทำให้เกิดความเป็นศิริมงคลต่อบ้านต่อเรือนรวมถึงผู้ที่อยู่อาศัย

แผนภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์การจัดวางผังบริเวณบ้านของชาวไทพวน

ในปัจจุบันการจัดวางผังบริเวณได้มีองค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามาผสมเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น โรงเกษตรสำหรับเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ ห้องส้วม แต่ก่อนไม่นิยมทำส้วมใช้กัน สำหรับผู้คนที่พวนบ้านบางมะเฟืองจะใช้ทุ่งนาหรือสวนบริเวณที่ใช้ปลูกพืชผักสวนครัว ส่วนหลังบ้านแทน คือ ส่วนใหญ่แล้วสมาชิกในครัวเรือนจะอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันตลอดเวลา ถ้าคนสมาชิกคนใดปวดท้องหนักขึ้นมากก็จะบอกกล่าวว่า “จะไปทุ่งเดี่ยวมา” นั่นเป็นอันรู้กันว่าไปทำอะไร วันดีคืนดีบางทีก็มีต้นมะเขือ ต้นพริกขึ้นเองตามธรรมชาติ นอกจากนี้แล้วยังมีการจัดวางในส่วนของโรงเก็บของรวมถึงการจัดวางตำแหน่งบ่อน้ำสำหรับสูบน้ำบาดาลและน้ำจากลำน้ำคลองสียัด

ในอดีตผู้คนที่พวนบ้านบางมะเฟืองจะใช้น้ำในคลองเพียงอย่างเดียว และไม่นิยมทำท่อน้ำในลักษณะที่เป็นท่อน้ำไม้กระดาน แต่จะใช้ท่อน้ำที่เป็นทางดินโดยเกิดจากการเดินของควาย ลักษณะคือจะลงไปใช้ทางเดียวกับทางที่ควายใช้เดินลงไปใต้น้ำซึ่งบริเวณดังกล่าวเรียกว่า “ท่าควาย” ปัจจุบันยังคงพบร่องรอยของทางควายดังกล่าว แต่ไม่พบร่องรอยของท่อน้ำไม้กระดาน นอกจากนี้ในบางบ้านบางเรือนจะจัดวางเตาสำหรับเผาถ่าน ในส่วนของเตาเผาถ่านนี้ไม่มีข้อกำหนดใด ๆ ในการจัดวางแรกเริ่มเดิมทีชาวบ้านส่วนใหญ่มักใช้ฟืน และเมื่อเทคโนโลยีเข้าถึงรู้จักเทคนิคการเผาถ่านก็เริ่มนำไม้ฟืนมาเผาถ่านใช้ภายในครัวเรือน ในส่วนของลานบ้านหรือสวน

เชื่อมต่อระหว่างลานกับทางเข้า มักจะนิยมสร้างศาลาใช้สำหรับนั่งหรือนอนพักผ่อนในเวลา กลางวัน หรือแม้กระทั่งการที่เป็นที่พบปะพูดคุยของกลุ่มเครือญาติ รวมไปถึงเป็นพื้นที่สำหรับ รับแขกที่มาเยี่ยมเยือน ถ้าบ้านไหนไม่ทำศาลาก็อาจจะทำเป็นลักษณะของ “แคร่” ซึ่งทำจากไม้ กระดานนำมาดีเป็นที่สำหรับนั่งพักผ่อน ลักษณะดังที่ได้กล่าวมานี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความ ผ่อนคลายในวิถีชีวิตแสดงถึงความเป็นมิตรไมตรีซึ่งกันและกันต่อคนในชุมชนและแขกผู้มาเยือน

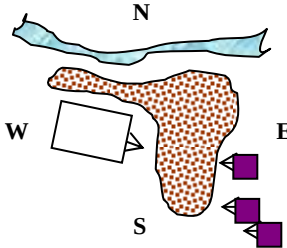
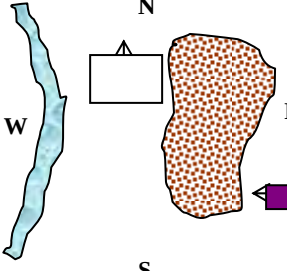
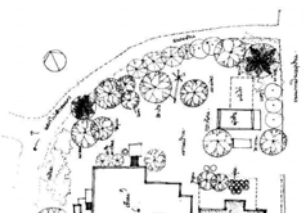
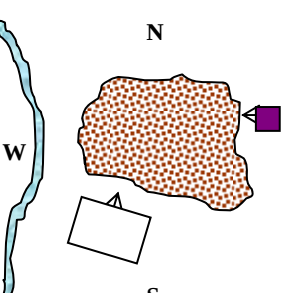
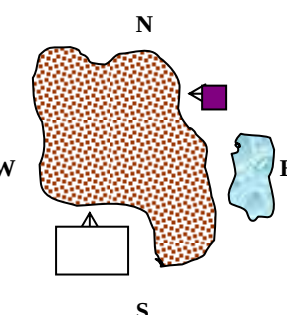
ภาพที่ 104 พื้นที่รับแขกและพักผ่อนบริเวณลานบ้านและพื้นที่ใต้ถุนเรือน

1 ลักษณะ “แคร่” จัดวางบริเวณส่วนลานบ้าน

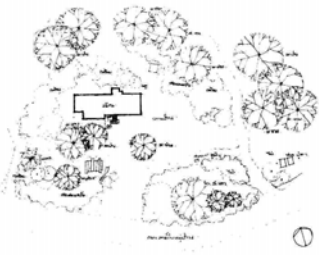
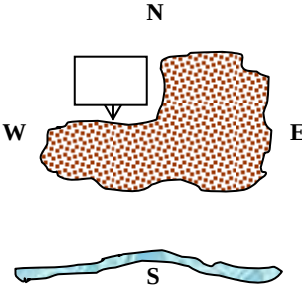
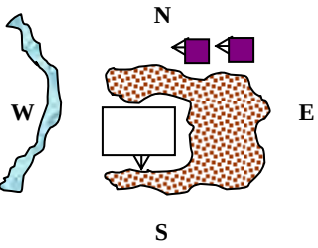
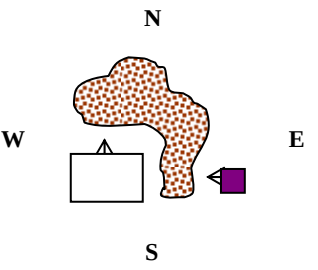
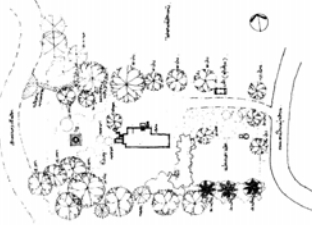
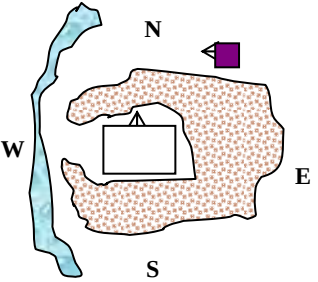
2 ลักษณะ “แคร่” จัดวางบริเวณส่วนใต้ถุนเรือน

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2552)

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะเปรียบเทียบการจัดวางผังบริเวณที่มีความสัมพันธ์กันระหว่าง
เรือน ลาน และเล้า

เรือน	การจัดวางผังบริเวณ	ตำแหน่งและทิศที่จัดวาง	ลักษณะของเรือน
คุณลุง สำนวณ			
คุณยายแดง นพเถา			
คุณป้าเกษม นพเถา			
คุณลุงแตรม แก้วจิตร			

ตารางที่ 1 (ต่อ)

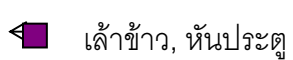
เรือน	การจัดวางผังบริเวณ	ตำแหน่งและทิศที่จัดวาง	ลักษณะของเรือน
คุณป้า บุญมา แสงน้อย			
คุณป้า แสง เจริญสุข			
คุณพี่ สมหมาย สีสุพา			
คุณลุง เรือง สุริยา			

ลำคลองสายัด

ลาน

เข้าหัว, หันประตู

เรือน, หน้าหน้าเรือน

สรุปจากตาราง

การจัดวางผังบริเวณของเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟืองการจัดวางจะมีองค์ประกอบหลักสามอย่างอันได้แก่ เรือน ลาน เล้า (ยั้งข้าว)

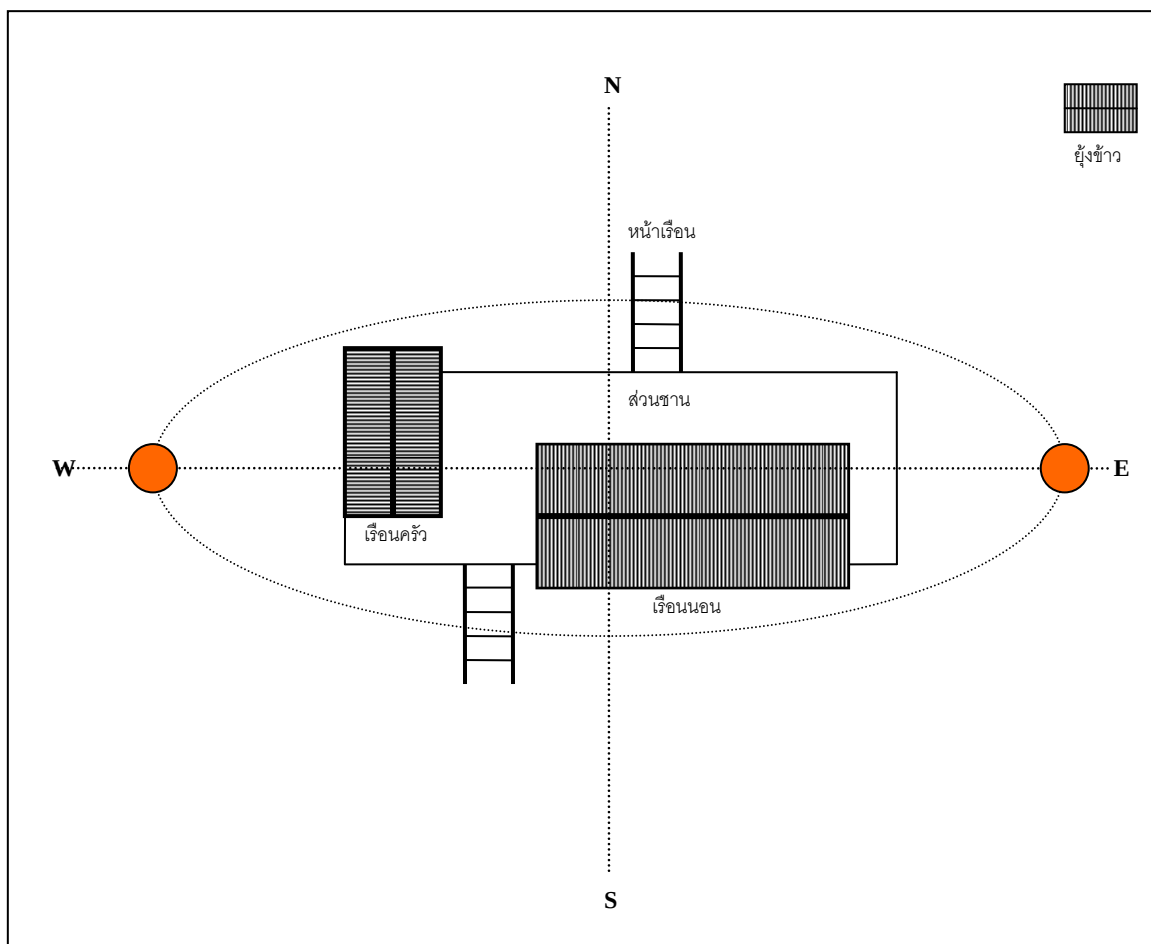
1. เรือน ตัวเรือนการวางเรือนจะคำนึงถึงความสัมพันธ์และให้ความสำคัญกับทิศ ในแนวแกนตะวันออกกว่าการจัดวางหันหน้าเรือนให้สัมพันธ์กับทางสัญจร และตัวเรือนไม่นิยมจัดวางให้ใกล้กับลำคลองอันเนื่องมาจากการป้องกันและระมัดระวังการพังทลายของดินอันเป็นผลกระทบที่เกิดจากกระแสน้ำในฤดูน้ำหลากเป็นภูมิปัญญาที่เข้าใจระบบนิเวศในพื้นที่ส่งผลให้การจัดวางตำแหน่งเรือนจึงห่างจากลำน้ำมากพอสมควร

2. ลาน พื้นที่ลานบ้านจะเป็นส่วนที่กำหนดขึ้นหลังจากได้ตำแหน่งเรือนที่แน่นอน ภายในผังบริเวณจึงส่งผลให้พื้นที่ลานมีขนาดและทิศทางที่ไม่แน่นอนและไม่มีกฎเกณฑ์ข้อกำหนดที่ตายตัวแต่ขึ้นอยู่กับขนาดของที่ดินและตำแหน่งของเรือนเป็นตัวกำหนด การแบ่งส่วนของพื้นที่ลานบ้านให้มีขนาดใหญ่โดยใช้ต้นไม้เป็นแนวรั้วธรรมชาติส่งผลให้สภาพของเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีความกว้างขวางร่มรื่นกลมกลืนกับธรรมชาติสภาพแวดล้อมโดยรอบ

3. เล้า (ยั้งข้าว) ในส่วนของเล้าข้าวการจัดวางตำแหน่งเล้าข้าวไม่มีข้อกำหนดในการวางบางเรือนจะวางเยื้องหน้าเรือนบางเรือนจะวางเยื้องไปทางด้านหลังเรือน แต่สิ่งที่มีความเหมือนกันคือการหันประตูของเล้าข้าวซึ่งจะกำหนดทิศทางที่แน่นอนคือประตูเล้าข้าวต้องหันออกในแนวทิศตะวันตกเสมอ อันเนื่องมาจากการเป็นผลของความเชื่อบางประการที่ยังไม่สามารถหาคำตอบในคติความเชื่อในการจัดวางประตูของเล้าข้าวในแนวทิศดังกล่าว

การจัดวางเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟือง

ในการจัดวางเรือนของผู้คนไทพวนบ้านบางมะเฟืองการจัดวางนั้น จะจัดวางในแนวแกนตะวันออกตามที่ได้กล่าวมาในตอนต้น คือ วางเรือนในแนวแกน ตะวันออก- ตะวันตก คือ การวางด้านสกัดในแนวตะวันออกตะวันตกและวางด้านยาวซึ่งเป็นส่วนที่เป็นด้านหน้าเรือนอยู่ในด้านทิศเหนือหรือใต้ ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลความเชื่อในเรื่องของทิศทางที่ส่งผลต่อชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายรวมถึงโชคลาภ ความเป็นกับความตาย ความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ

แผนภาพที่ 4 แสดงการจัดวางเรือนโดยยึดแนวแกนตะวันออก-ตะวันตกเป็นหลัก

ดังนั้น คนไทพวนจะยึดถือทิศทางเป็นตัวกำหนดในการกำกับตำแหน่งของการวางเรือน ซึ่งลักษณะในการนอนนั้นคนไทพวนจะไม่หันหัวนอนไปทางทิศตะวันตก เพราะเชื่อว่าเป็นทิศของคนตาย ดังนั้น ในการจัดวางเรือนในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก จึงเป็นส่วนทำให้ต้องหันทิศทางในการนอนหันหัวนอนไปในด้านทิศเหนือหรือทิศใต้เท่านั้น และการหันหน้าเรือนออกไปทางทิศใดระหว่างทิศเหนือกับทิศใต้นั้นขึ้นอยู่กับความเสี่ยงภัยที่เกิดขึ้น ในพิธีกรรมความเสี่ยงภัยภายในบริเวณที่ดินและสภาพลักษณะที่ดินของตน ซึ่งถือเป็นปัจจัยในการพิจารณาเป็นข้อกำหนดด้านหน้าเรือน (ดูตารางที่ 1 เพื่อใช้เปรียบเทียบลักษณะการจัดวางกำหนดตำแหน่งด้านหน้าเรือน)

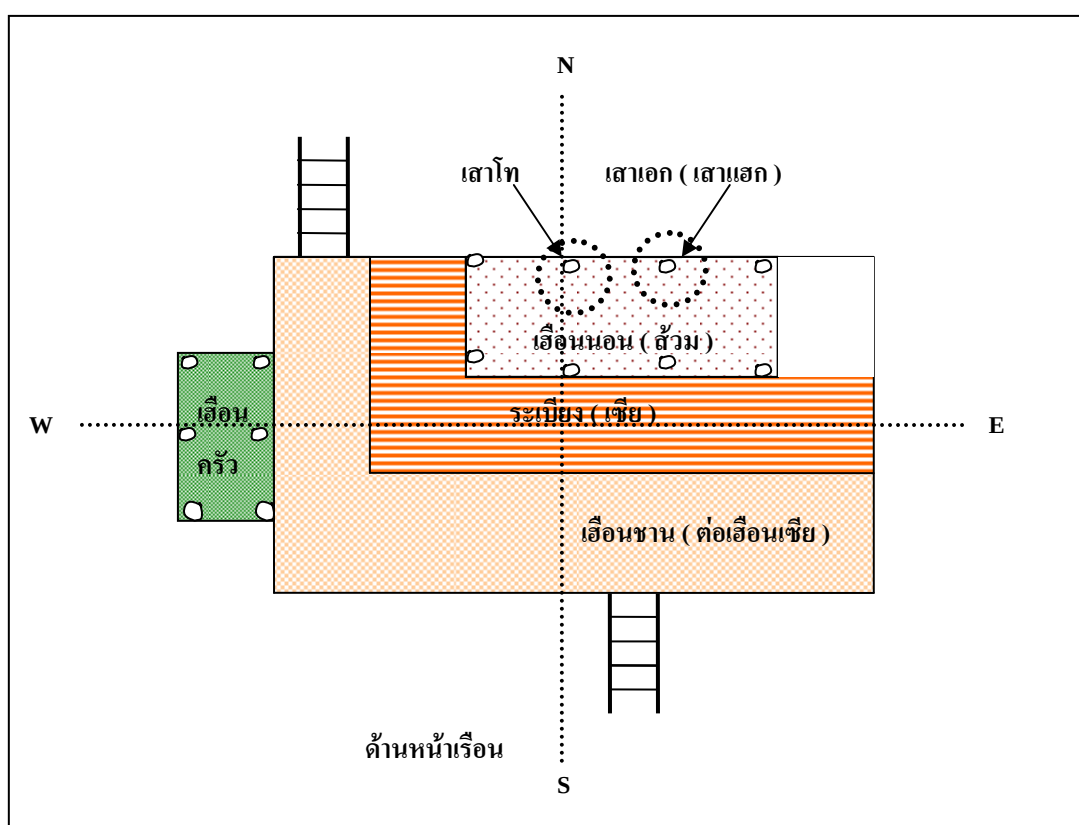
การวางตำแหน่งและทิศทางของเสาเอกและเสาโท

เสาเอก (เสาเอก) ในการวางตำแหน่งของเสาเอกนั้น มีการกำหนดที่ตายตัวคือเสาต้นที่สองของเรือนนอนด้านทิศตะวันออก ในส่วนของเสาโทนั้นไม่มีตำแหน่งที่ชัดเจนและตายตัวจากการลงสำรวจและสอบถามจากเจ้าของเรือนพบว่า ในตำแหน่งวางคู่ของ เสาเอก เสาโท นั้นมีความแตกต่างกัน (ตารางที่ 2) บางเรือนจะใช้เสาคู่ที่สอง (เหนือ-ใต้) ในตำแหน่งของเสาเอกและเสาโทบางเรือนจะใช้วางตำแหน่งในแนวตามกัน คือถัดไปในแนวตะวันออกตะวันตกเป็นเสาเอกและเสาโท แม้ในการวางตำแหน่งของช่วงเสาจะไม่ตายตัว แต่จะให้ความสำคัญในพิธีกรรมในการตั้งเสามากกว่า ในความสำคัญนั้นจะมีความสำคัญพอ ๆ กับพิธีกรรมในการเสี่ยงทายในการหาตำแหน่งของเรือน

ลักษณะของเรือน องค์ประกอบ และพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

ลักษณะของเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีการยึดหลักในเรื่องของทิศเป็นความเชื่อหลักที่ต้องวางเรือนตามแนวแกนตะวันออกตะวันตก การนอนทิศหัวนอนนั้นจึงต้องหันหัวนอนอยู่ในแนวของทิศเหนือและทิศใต้เท่านั้น หันส่วนปลายเท้าออกสู่หน้าเรือนเป็นหลัก เมื่อในอดีตลักษณะของเรือน (คนไทพวนจะเรียกเรือนเป็นภาษาถิ่นว่า เฮือน) ไทพวนบ้านบางมะเฟืองจะเป็นเรือนที่ยกพื้นสูง ประกอบไปด้วย เรือนนอนที่มักจะทำขนาดสามห้อง (สามช่วงเสา) ในส่วนนี้จะเรียก “ส้วม” ซึ่งเป็นภาษาที่ผู้คนไทพวนใช้เรียกพื้นที่ดังกล่าว ถัดออกมาจะเป็นส่วนของระเบียงซึ่งจะอยู่หน้าเรือนนอนระเบียงส่วนนี้จะเรียกว่า “เชีย” พื้นที่ส่วนนี้จะมีหลังคาคลุมขอบหลังคาเชียจะทำรางน้ำ (ฮางลิน) เพื่อใช้รองรับน้ำฝนไว้ใช้ดื่มกิน ด้วยเหตุนี้เรือนไทพวนจึงมีโถงน้ำกินไว้ภายในเรือนอย่างมากมาย เชียพื้นที่ส่วนนี้จะใช้รับแขกที่มาเยี่ยมเยือน นั่งเล่น พักผ่อน และรวมถึงใช้เป็นส่วนนั่งทำงานจิปาถะภายในครัวเรือน ถัดออกมาจะเป็นส่วนที่เรียก “ชาน” เรือนชาน หรือเฮือนชาน แต่ดั้งเดิมคนไทพวนจะเรียก “ต่อเฮือนเชีย” ในส่วนนี้จะมีพื้นที่โล่ง ไม่มีหลังคาคลุมในส่วนตัวเรือนจะมุงหลังคาทรงจั่ว หลังคาของเรือนจะใช้เพียงหญ้าคาหือแฝกเป็นวัสดุที่ใช้มุงเรือนไทพวนแบบดั้งเดิมนั้นจะปลูกเรือนครัวแยกต่างหากอีกหนึ่งหลัง จะใช้พื้นที่ของชานเป็นส่วนเชื่อมต่อโดยทั่วไปจะต่อเรือนครัวให้อยู่ได้ลมเสมอ ภายในเรือนครัวจะทำ “หิ้งไฟ” ไว้เก็บข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ เรือนไทพวนจะยกพื้นสูง เนื่องจากคนไทพวนมีอาชีพหลักคือการทำนา ดังนั้นได้ถุนเรือนจะทำเป็นคอกสำหรับเลี้ยงวัว ควาย ไว้สำหรับไถนา ที่บริเวณใต้ถุนเรือนนี้ภาษาไทพวนจะเรียกว่า “ก้องตาล่าง” จากเรื่องราวที่ได้กล่าวมานี้ เป็นภาพของความทรงจำที่ผู้เฒ่าผู้แก่ท่านได้เล่าให้ฟัง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ คุณลุงแชร่ม แก้ววิจิตร ซึ่งเป็นช่างปลูกเรือน ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นภาพลักษณะรูปทรงทางกายภาพของเรือนไทพวนในอดีตที่ผ่านมา และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะทางกายภาพของเรือนในปัจจุบัน จะเห็นความ

แตกต่างโดยเฉพาะลักษณะของการปิดล้อมและการต่อเติมเรือน ในช่วงเวลาที่ผ่านมารือนไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีการเปลี่ยนแปลงมากมาย อาจเกิดจากผลกระทบต่าง ๆ ภายในชุมชนหรือจากสังคมภายนอกก็ตาม แต่การที่ได้ลงไปสำรวจเรือนในพื้นที่กรณีศึกษานี้พบว่า ยังมีส่วนที่เป็นเค้าโครงซึ่งเป็นบรรทัดฐานของเรือนไทพวนแบบประเพณีนิยมเดิมอยู่เป็นส่วนใหญ่ ๆ และถูกห่อหุ้มไว้ด้วยภาพลักษณ์ของภาพปัจจุบัน

แผนภาพที่ 5 แสดงการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

ในการลงสำรวจพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนไทพวนบ้านบางมะเฟือง ได้พบเห็นและเป็นข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า แม้รูปทรงในลักษณะทางกายภาพของเรือนนั้นได้ มีลักษณะที่แตกต่างกัน อันเกิดจากการต่อเติมปรับปรุงของตัวเรือนเกิดจากการที่ปิดล้อมในส่วนต่าง ๆ ของฝาเรือน รวมไปถึงการปิดครอบในส่วนของหลังคา อันเกิดจากการมีการปรับพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือน แต่ลักษณะสภาพภายในตัวเรือนที่มีองค์ประกอบใช้งานนั้น พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนของแต่ละเรือนเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกันจะพบว่าการแบ่งพื้นที่ใช้งานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะแบ่งส่วนพื้นที่ออกเป็น สี่ส่วนหลัก ๆ คือ

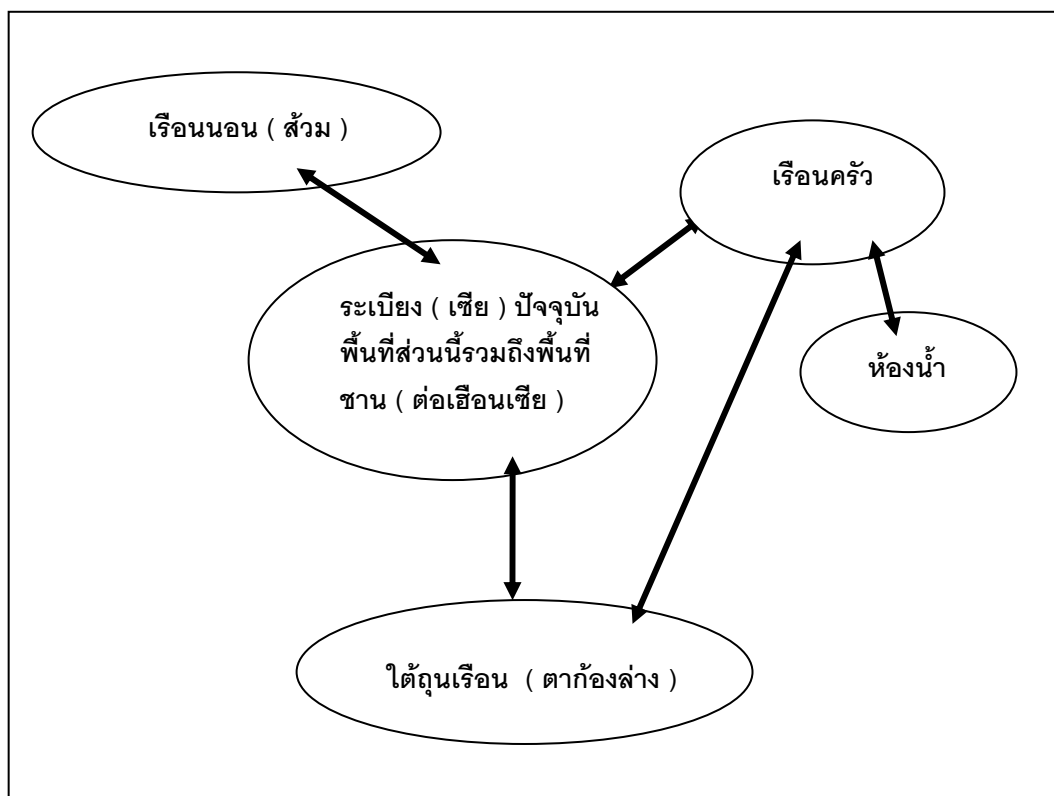
1. ส่วนที่หนึ่งเป็นส่วนเรือนนอน เือนนอน (ส้วม) ส่วนนี้ปิดล้อมที่บมีการเจาะช่องเปิดหน้าต่างประตูภายใต้หลังคาจั่วหลังใหญ่ บางเรือนมีการรื้อแผงฝาเรือนบางส่วนออกเพื่อเชื่อมต่อกับพื้นที่ในส่วนของระเบียง

2. ส่วนที่สองเป็นส่วนระเบียง (ส่วนที่คนไทยพจนเดิมเรียกว่า เชย) จะเป็นส่วนที่ต่อเนื่องถัดจากส่วนเรือนนอนปัจจุบัน ในส่วนนี้จะปิดห้อมล้อมเรือนที่บางเรือนจะตีฝาเรือนที่บสลับฝาเรือนที่โปร่งเป็นฝากระแนงเพื่อรับลมเขาสู่ภายในตัวเรือน ในพื้นที่ส่วนนี้นั้นปัจจุบันจะรวมถึงพื้นที่ในส่วนชาน (เรือนชานเดิมมีบันไดเชื่อมต่อกับส่วนลานบ้านและใต้ถุนเรือน) และส่วนพลไ ในด้านข้างเรือนโดยมีการต่อหลังคาคลุมบางเรือนจะต่อเป็นหลังคาจั่ว ทำให้รูปทรงของเรือนมีลักษณะเป็นเรือนจั่วคู่ บางเรือนจะต่อแค่ชายคาจากหลังคาที่คลุมในส่วนชานเดิม ในส่วนนี้บางเรือนอาจจะทำแคราวไม้กันตก (ฮาว) จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ลักษณะรูปแบบของเรือนนั้นแตกต่างกัน

3. ส่วนที่สามเป็นส่วนพื้นที่ครัว หรือเรือนครัวในส่วนนี้จะมีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงเกือบทุกหลังคาเรือน บางเรือนอาจมีการเปลี่ยนแปลงของรูปทรงหลังคาโดยปกติตัวเรือนครัวจะนิยมทำหลังคาทรงจั่ว มีลักษณะที่วางในแนวขวางอยู่กับตัวเรือนใหญ่ คือ ทางด้านหน้าจั่วจะวางในแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ ในปัจจุบันได้มีการขยายต่อเติมออกไปหรือปรับปรุงซ่อมแซม เช่น บางเรือนอาจจะวางหน้าจั่วไปในแนวเดียวกับหลังคาเรือนใหญ่ บางเรือนอาจทำแค่ลักษณะชายคายื่นคลุมในพื้นที่ส่วนของครัวจึงทำให้ลักษณะรูปทรงของเรือนจึงมีความแตกต่างกัน

4. ในส่วนที่สี่จะเป็นส่วนใต้ถุนเรือน (ส่วนก้องตาล่าง) ในส่วนนี้ปัจจุบันเกือบทุกหลังคาเรือนไม่ได้ใช้พื้นที่ในส่วนของใต้ถุนเรือน นอกจากใช้เป็นพื้นที่เก็บของ แต่ก็มีบางเรือนที่ยังคงใช้พื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือนทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่มิได้ใช้ทำเป็นคอก วัว ควาย เหมือนก่อน

ปัจจุบันภายในเรือนมีการเพิ่มพื้นที่ของ ห้อมส้วม ห้องน้ำ เข้ามาองค์ประกอบหนึ่งของเรือนที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ในบางเรือนจะจัดพื้นที่ในส่วนชานของห้องน้ำ ห้อมส้วมเอาไว้บนเรือน บางเรือนจะเอาไว้ข้างล่าง โดยมากจะวางตำแหน่งติดใกล้กับพื้นที่ครัวแล้วทำบันไดเป็นส่วนเชื่อมต่อ ดังนั้นบางเรือนอาจจะมีบันไดขึ้นลงถึงสามทาง

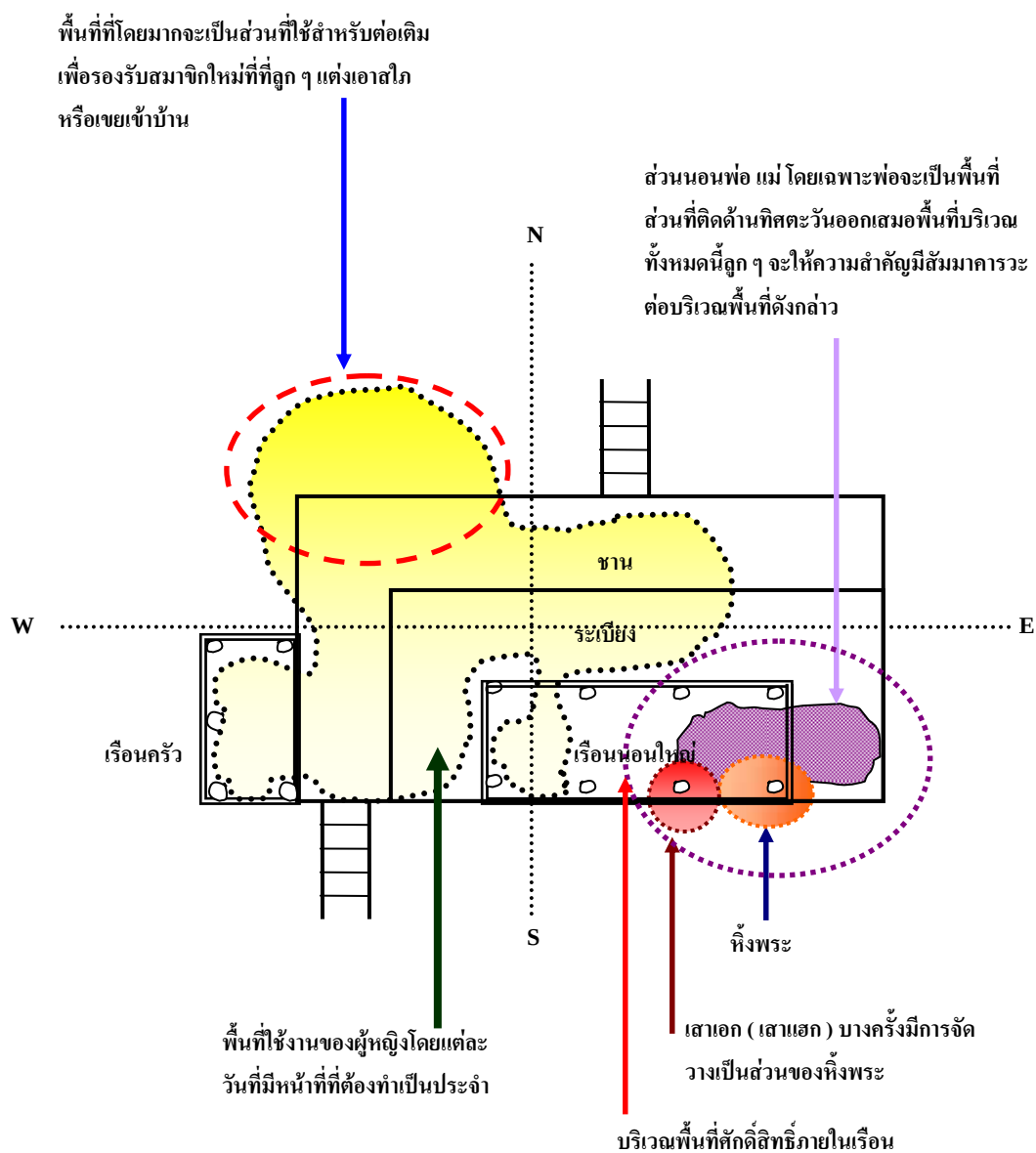

แผนภาพที่ 6 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ภายในเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟือง

คติความเชื่อที่สัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟือง

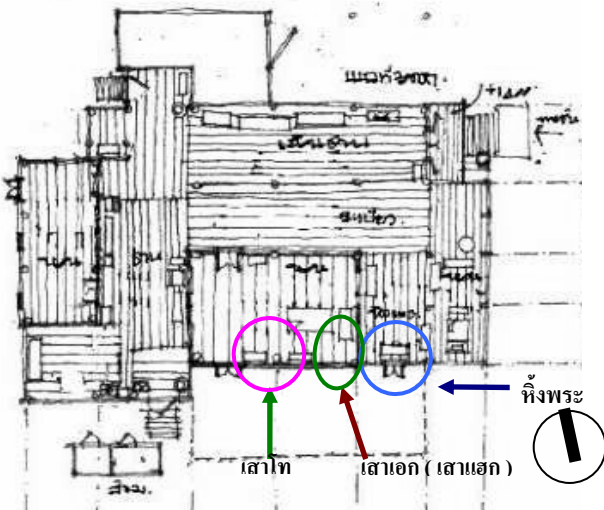
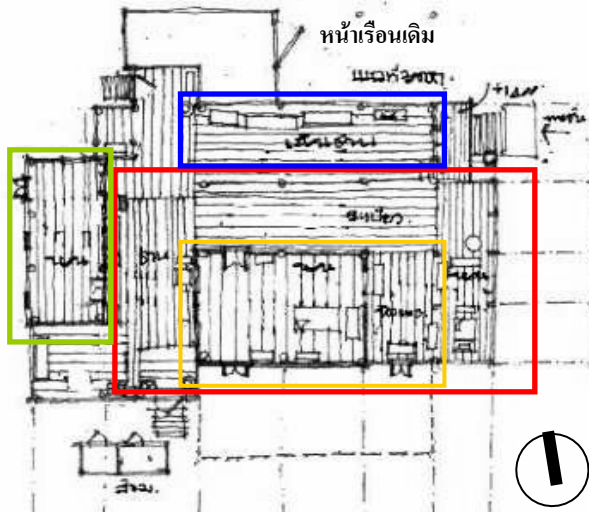
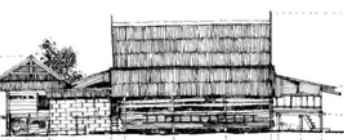
เรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟืองนั้น เป็นเรือนที่ถูกออกแบบโดยชาวบ้านที่ตอบสนองประโยชน์ใช้สอยแบบตรงไปตรงมาในวิถีชีวิตของตน ในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองนี้ส่งผลต่อรูปแบบของเรือนไม่ค่อยมีความสลับซับซ้อนมากนัก ในปัจจุบันถึงแม้เรือนจะมีการขยายต่อเติมเพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยต่อสมาชิกภายในครัวเรือน แต่พื้นที่บางส่วนยังคงยึดถือเป็นพื้นที่เพื่อแสดงความหมายขอบเขตของความสำคัญภายในเรือน โดยพื้นที่ดังกล่าวทุกคนที่อาศัยภายในเรือนจะเข้าใจโดยจิตสำนึกของตนเองที่ถูกปลูกฝังในทัศนคติในการใช้ชีวิตภายในเรือนของผู้คนที่อยู่บนเรือน คติความเชื่อดังกล่าวสะท้อนออกมาในวิถีชีวิต ที่ผู้คนภายนอกนั้นสามารถเข้าใจและสัมผัสได้ ภายในเรือนไทพวนนั้นจะให้ความสำคัญต่อพื้นที่ที่ถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองและบรรพบุรุษให้ความนับถือมาตั้งแต่โบราณนานมา อันได้แก่ พื้นที่ที่เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป (หิ้งพระ) อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ยึดถือพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น พื้นที่ดังกล่าวจะถูกจัดวางในบริเวณที่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของ

เรือน ซึ่งอาจจะเป็นบริเวณเสาเอก (เสาเอก) หรือพื้นที่ที่เป็นส่วนที่จะสัมผัสแสงตะวันก่อนพื้นที่อื่น คือพื้นที่ในส่วนของพลระเบียงที่อยู่ในแนวด้านสกัด หรือพื้นที่ใต้จั่วด้านทิศตะวันออกพื้นที่ดังกล่าวถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในเรือน ซึ่งจะอยู่ในทิศหัวนอน พื้นที่ดังกล่าวนี้ผู้คนภายในเรือนจะให้ความนอบน้อมถ่อมตนแสดงถึงการมีสัมมาคารวะเหมือนเป็นส่วนหลักประธานของบ้าน ถัดจากพื้นที่ในส่วนดังกล่าวจะเป็นพื้นที่ในส่วนนอนของพ่อ แม่ พื้นที่ในส่วนนี้ลูก ๆ และสมาชิกภายในครัวเรือนจะให้ความสำคัญ การจัดวางพื้นที่นอนของพ่อแม่ ส่วนมากจะจัดวางในลำดับที่รองลงมาจากส่วนของพื้นที่ที่ตั้งหิ้งพระ ซึ่งจะเห็นได้ว่าหิ้งพระจะตั้งอยู่บริเวณทิศหัวนอนเสมอ หรืออยู่บริเวณหัวนอนของพ่อแม่ ต่อจากนั้นจะเป็นส่วนพื้นที่นอนในแนวลำดับต่อมาซึ่งเป็นส่วนของลูก ๆ จะขยับไปในแนวซ้ายหรือขวาของส่วนนอนของพ่อแม่จะขึ้นอยู่กับการจัดวางเรือน แต่จะไม่มี การจัดพื้นที่ให้ล้ำหรือเกินเลยพื้นที่ในส่วนนอนของพ่อแม่ โดยส่วนใหญ่จะขยับในแนวทิศตะวันตก พื้นที่ส่วนนอนของลูก ๆ ภายในเรือนนั้น ส่วนมากพื้นที่ของลูกสาวจะเป็นพื้นที่ที่มีส่วนติดกับพื้นที่ครัวนั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงภาระหน้าที่ของความเป็นผู้หญิงที่ต้องปฏิบัติตนภายในเรือน ซึ่งหมายถึงเมื่อลูกสาวตื่นจากที่นอนก็ต้องเข้าครัวจัดเตรียมข้าวปลาอาหาร ในตอนเย็นต้องคอยดูตะวันว่าใกล้จะตกดินหรือยังเพื่อจะได้เตรียมหุงหาอาหารในมือเย็น ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าพื้นที่บางส่วนของเรือนสามารถบ่งบอกถึงขอบเขตหน้าที่ของผู้หญิงหรือผู้ชายได้อย่างตรงไปตรงมา ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ คุณลุงนาค ทองคำ ที่ว่า “ผู้ชายไปนาต้องคอยดูฟ้าบ่ท่าตะวัน ในส่วนของผู้หญิงคอยดูฟ้าพาดน้ำทั้งหลายแหล่งแลตะวันลง” ซึ่งจากการที่ได้สัมภาษณ์และพูดคุยนั้น อาจนำมาแสดงให้เห็นความเชื่อที่สอดคล้องกันในการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือน ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดพฤติกรรมหน้าที่การงานของเพศชายและเพศหญิงได้เป็นอย่างดี ในการใช้ตำแหน่งของตะวันเป็นตัวกำหนดความชัดเจนคือผู้ชายจะอยู่ในขอบเขตแนวตะวันออกเป็นหลักส่วนผู้หญิงจะอยู่ในขอบเขตแนวตะวันตก ส่วนในเรือนหลังใหม่มีการแต่งเอาลูกสะเภาเข้าบ้านเรือนหลังนั้นจะกำหนดขอบเขตพื้นที่ใหม่ ซึ่งโดยมากจะกำหนดพื้นที่บริเวณที่ใกล้กับพื้นที่ในส่วนของครัว และประกอบกับการแบ่งหน้าที่ให้รับผิดชอบการงานในเรือนครัว หรือแม้กระทั่งจะแต่งเอาเขยเข้าบ้านก็จะจัดแบ่งพื้นที่บริเวณดังกล่าวเช่นเดียวกันเนื่องจากตัวลูกสาวยังคงรับผิดชอบในหน้าที่การงานภายในเรือนครัว แต่ถ้าเมื่อใดมีความพร้อมมีความมั่นคงในหน้าที่การงานพร้อมที่จะแยกครัวเรือน ก็จะสร้างเรือนใหม่อาจเป็นในบริเวณพื้นที่เดียวกันหรือแยกออกไปสร้างในที่นาหรือที่ดินของตนเอง

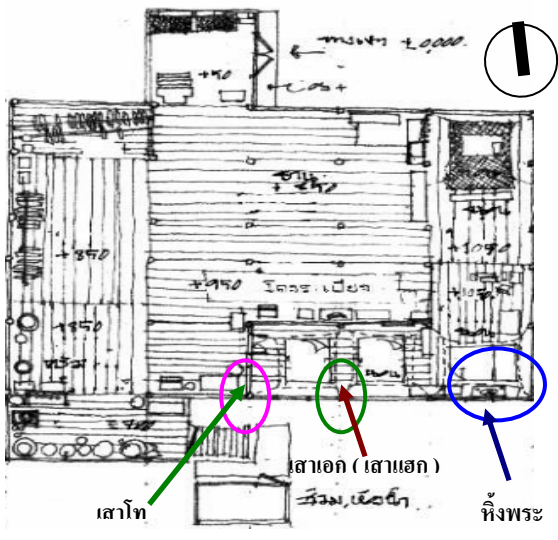
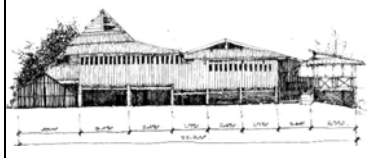
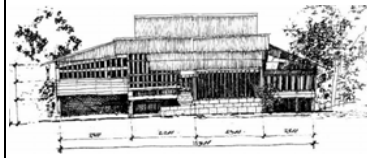
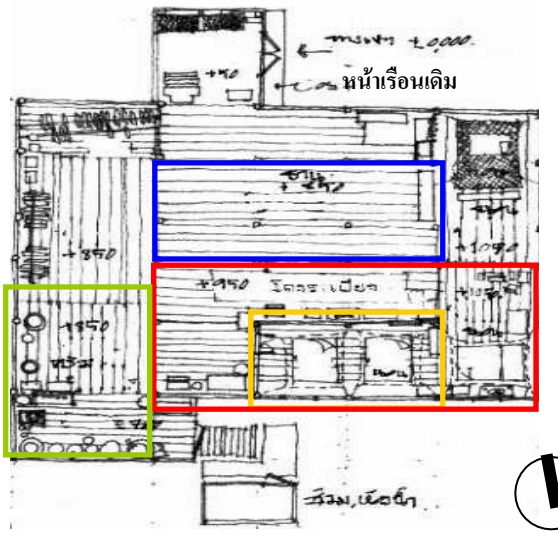
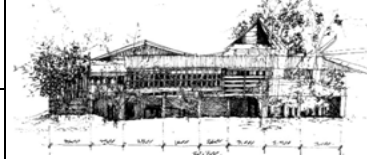
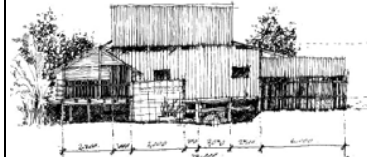

แผนภาพที่ 7 แสดงพื้นที่ศักดิ์ภายในเรือนและการแบ่งพื้นที่ใช้สอยที่สัมพันธ์กับเพศหญิงชาย
โดยมีคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับในตำแหน่งทิศทางของแนวตะวันออก

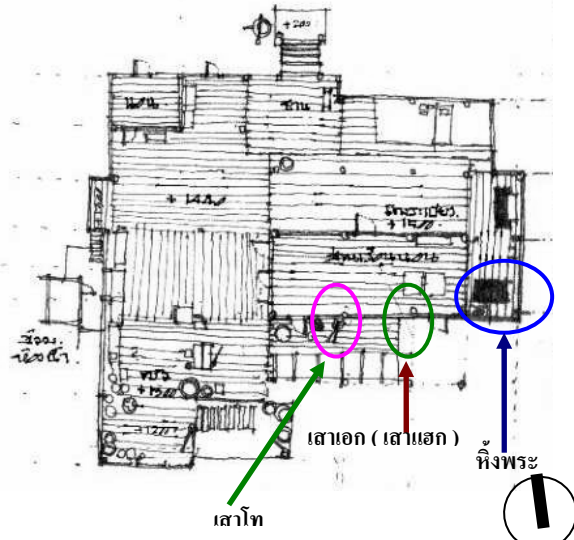
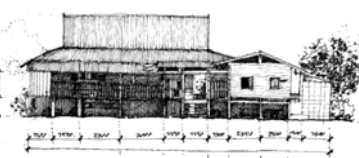
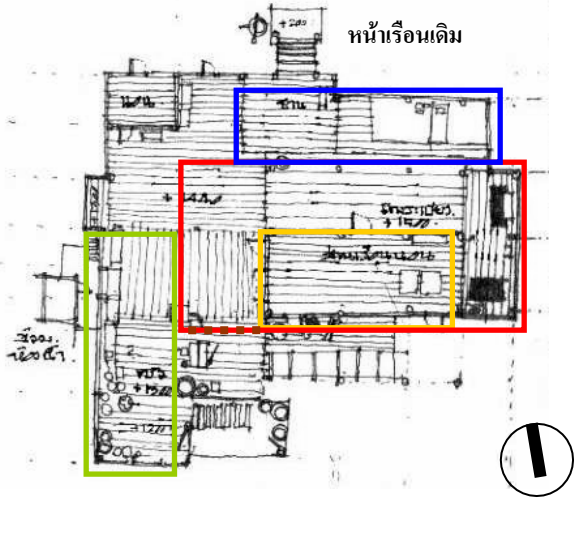
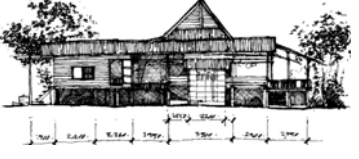
ตารางที่ 2 แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน
กรณีศึกษาที่ 1

เรือน	กรณีศึกษาที่ 1 คุณลุง ส้ารวย ลันดา อายุเรือน 100 ปี	ลักษณะรูปแบบการปิดล้อมเรือน
ตำแหน่งและลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนในปัจจุบัน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันออก การปิดล้อมเรือนด้านทิศเหนือ การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันตก
แสดงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเดิมและพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมของเรือน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันตก
สรุปลักษณะของเรือน	- การขยายต่อเติมพื้นที่เรือน : เรือนมีการเปลี่ยนแปลงทางชั้นเรือน จากด้านเหนือมาอยู่ด้านตะวันออก มีการขยายพื้นที่ในส่วนของครัวด้านทิศใต้ โถงจอดรถและบันไดขึ้นลง ด้านทิศเหนือและทิศตะวันตก - การปิดล้อมเรือน : เรือนมีการปิดล้อมเรือนในแนวด้านทิศเหนือ ในแนวด้านทิศตะวันออกและพื้นที่บริเวณ ส่วนครัว มีการคุมหลังคาลักษณะหลังคาทรงจั่วในส่วนนอกชานเดิมและส่วนระเบียงเดิม - คติความเชื่อภายในเรือน : การวางตัวเรือนยังยึดถือการจัดวางเรือนตามแนวตะวันออก ส่งผลให้การวางทิศหัวนอน หมุนในแนวเหนือได้คือจะหันปลายเท้าออกทางด้านหน้าเรือนเดิมหมุนหัวนอนในแนวเดียวกับหิ้งพระ	

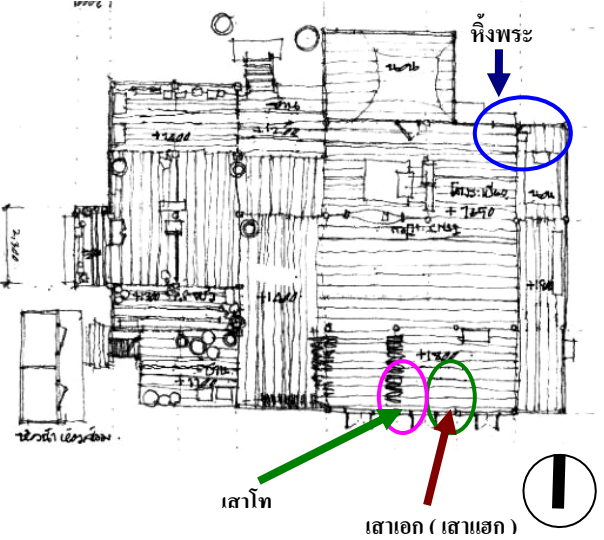
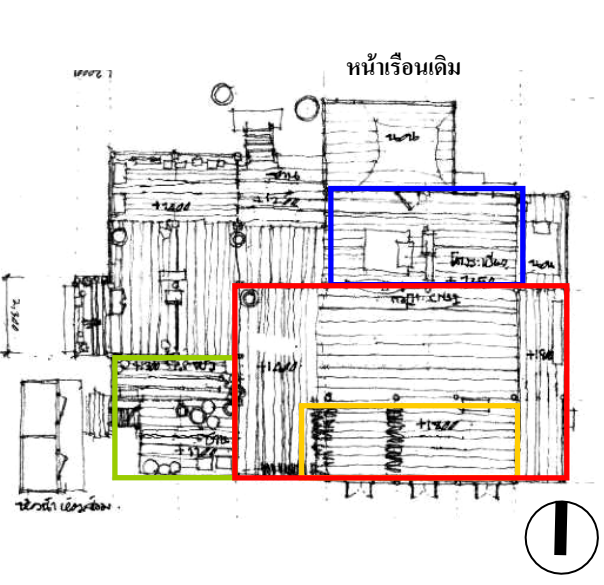
ตารางที่ 3 ตารางแสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบเรือน กรณีศึกษาที่ 2

เรือน	กรณีศึกษาที่ 2 เรือนคุณยายแดง นพเถา อายุเรือน 80 ปี	ลักษณะรูปแบบการปิดล้อมเรือน
ตำแหน่งและลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนในปัจจุบัน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันออก การปิดล้อมเรือนด้านทิศเหนือ
แสดงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเดิมและพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมเดิมของเรือน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศ การปิดล้อมเรือนด้านทิศใต้ การปิดล้อมเรือนด้านทิศใต้
สรุปลักษณะของเรือน	- การขยายต่อเติมพื้นที่เรือน เรือนมีการปรับปรุงขยายพื้นที่ต่อจากครัวในแนวทิศตะวันตก มีการขยายพื้นที่ในส่วนของชานหน้าเรือน และ โถงบันไดขึ้นลงด้านทิศเหนือและในแนวทิศตะวันออกมีการขยายชานให้เสมอพื้นที่ฟลอร์เดิม - การปิดล้อมเรือน เรือนมีการปิดล้อมเรือนรอบสามด้านในแนวทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก มีการคุมหลังคาลักษณะหลังคาทรงจั่ว ในส่วนนอกชานเดิม ระเบียงเดิมและต่อส่วนหลังคาคุมพื้นที่ระเบียงต่อจากพื้นที่ครัว - คติความเชื่อภายในเรือน การจัดวางตัวเรือนยังยึดถือการจัดวางเรือนตามแนวตะวัน ส่งผลให้การวางทิศหัวนอนหมุนในแนวเหนือใต้คือจะหันปลายเท้าออกทางด้านหน้าเรือนหมุนหัวนอนในแนวเดียวกับหิ้งพระ	

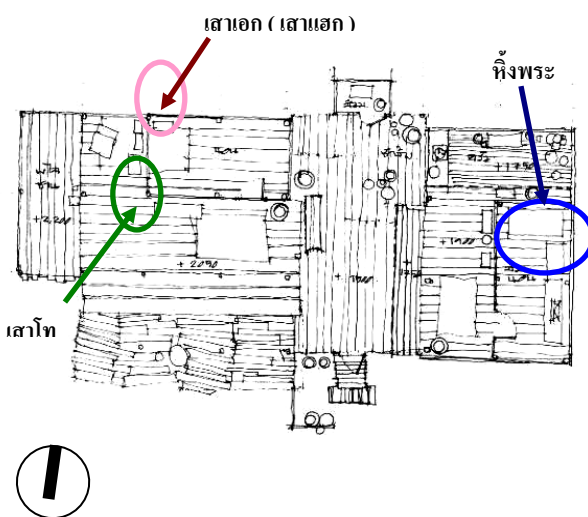
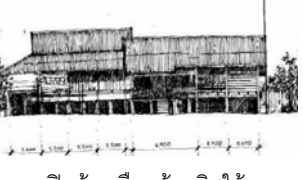
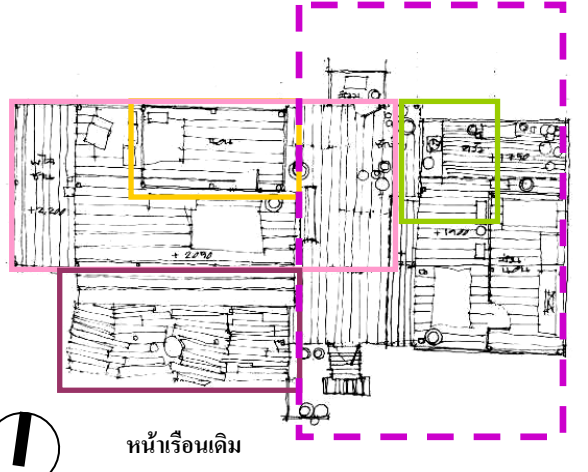
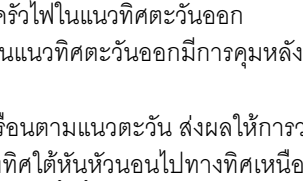
ตารางที่ 4 แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน
กรณีศึกษาที่ 3

เรือน	กรณีศึกษาที่ 3 คุณป้าเกษม นพเกา อายุเรือน 70 ปี	ลักษณะรูปแบบการปิดล้อมเรือน
ตำแหน่งและลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนในปัจจุบัน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันออก การปิดล้อมเรือนด้านทิศเหนือ
แสดงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเดิมและพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมของเรือน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันตก การปิดล้อมเรือนด้านทิศใต้
สรุปลักษณะของเรือน	- การขยายต่อเติมพื้นที่เรือน เรือนมีการปรับปรุงขยายพื้นที่ส่วนนอนในแนวเดียวกับพื้นที่ครัวด้านทิศตะวันตกและขยายพื้นที่ส่วนชานเปียกในแนวทิศใต้ - การปิดล้อมเรือน เรือนมีการปิดล้อมเรือนรอบสามด้านในแนวทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก มีการคุมหลังคาลักษณะยื่นต่อส่วนชายคาคุมพื้นที่ส่วนนอกชานเดิมและขยายหลังคาคุมพื้นที่ส่วนนอนในแนวเดียวกับพื้นที่ครัว - คติความเชื่อภายในเรือน การจัดวางตัวเรือนยังยึดถือการจัดวางเรือนตามแนวตะวัน ส่งผลให้การวางทิศหัวนอนหมุนในแนวเหนือได้คือจะหันปลายเท้าออกทางด้านหน้าเรือนหมุนหัวนอนในแนวเดียวกับหิ้งพระ	

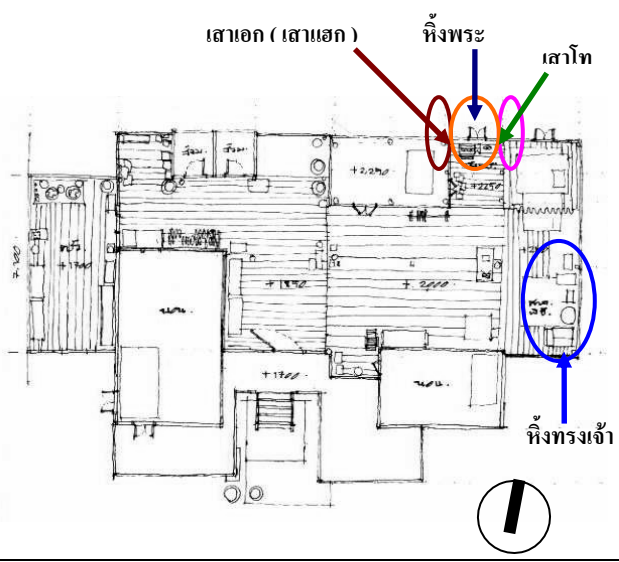
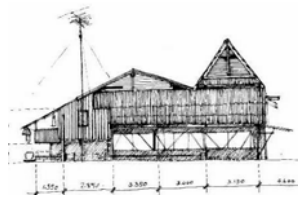
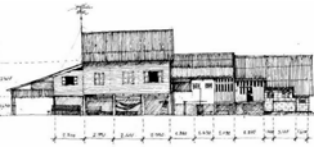
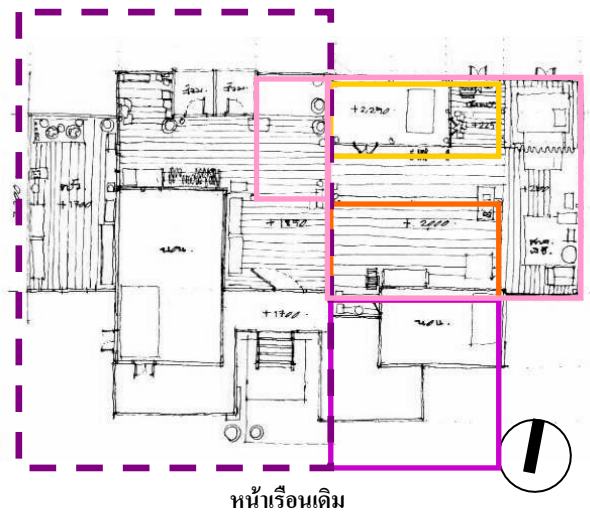
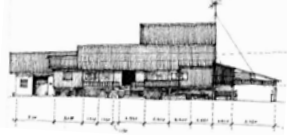
ตารางที่ 5 แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน
กรณีศึกษาที่ 4

เรือน	เรือนคุณลุงแหม่ม แก้ววิจิตร อายุเรือน 51 ปี	ลักษณะรูปแบบการปิดล้อมเรือน
ตำแหน่งและลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนในปัจจุบัน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันออก การปิดล้อมเรือนด้านทิศเหนือ
แสดงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเดิมและพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมเดิมของเรือน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันตก การปิดล้อมเรือนด้านทิศใต้
สรุปลักษณะของเรือน	- การขยายต่อเติมพื้นที่เรือน เรือนมีการปรับปรุงขยายพื้นที่ส่วน นอน ออกทางหน้าเรือนด้านทิศเหนือ และขยายพื้นที่ชานในแนวด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกตัวเรือนใหญ่หน้าเอาฝาเรือนออกจากรวมเป็นพื้นที่ดกเดียวกันภายในเรือน - การปิดล้อมเรือน เรือนมีการปิดล้อมเรือนรอบสามด้านในแนวทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก มีการคุมหลังคาลักษณะทรงจั่วคุมพื้นที่ส่วนนอกชานเดิมและขยายหลังคาคุมพื้นที่ส่วนระเบียงในแนวเดียวกับพื้นที่ครัว - คติความเชื่อภายในเรือน การจัดวางตัวเรือนยังยึดถือการจัดวางเรือนตามแนวตะวัน ส่งผลให้การวางทิศหัวนอนหมุนในแนวเหนือได้แต่จะหมุนหัวนอนหันออกด้านหน้าเรือนแต่ยังคงยึดหิ้งพระเป็นทิศหัวนอน	

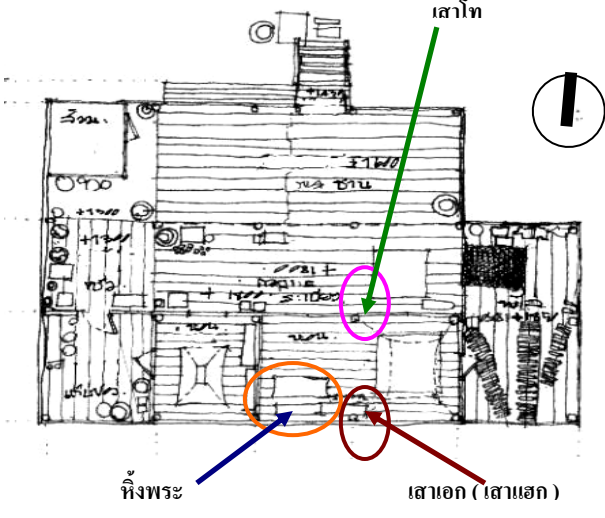
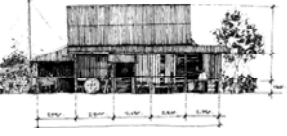
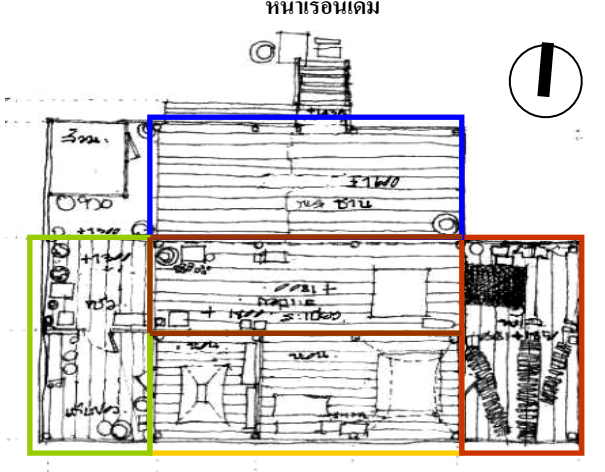
ตารางที่ 6 แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน
กรณีศึกษาที่ 5

เรือน	เรือนคุณป้าบุญมา แสนสุข อายุเรือน 51 ปี	ลักษณะรูปแบบการปิดล้อมเรือน
ตำแหน่งและลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนในปัจจุบัน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันตก การปิดล้อมเรือนด้านทิศใต้
แสดงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเดิมและพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมของเรือน	 หน้าเรือนเดิม	 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันออก การปิดล้อมเรือนด้านทิศเหนือ
สรุปลักษณะของเรือน	- การขยายต่อเติมพื้นที่เรือน เรือนมีการขยายพื้นที่ทั้งส่วนนอนและครัวไปในแนวทิศตะวันออก - การปิดล้อมเรือน เรือนมีการปิดล้อมเรือนมีการในส่วนพื้นที่ขยายในแนวทิศตะวันออกมีการคุมหลังคาทรงจั่ววางในแนวแกนตะวันออก คุมพื้นที่ส่วนนอนและพื้นที่ครัว - คติความเชื่อภายในเรือน การจัดวางตัวเรือนยังยึดถือการจัดวางเรือนตามแนวตะวันออก ส่งผลให้การวางทิศหัวนอนหมุนในแนวเหนือได้โดยหันปลายเท้าออกหน้าเรือนในทางทิศใต้หันหัวนอนไปทางทิศเหนือในเรือนใหญ่ในส่วนพื้นที่ต่อเติมจะวางทิศหัวนอนในแนวทิศตะวันออกซึ่งเป็นที่ตั้งหิ้งพระหันปลายเท้าออกในแนวทิศตะวันตก	

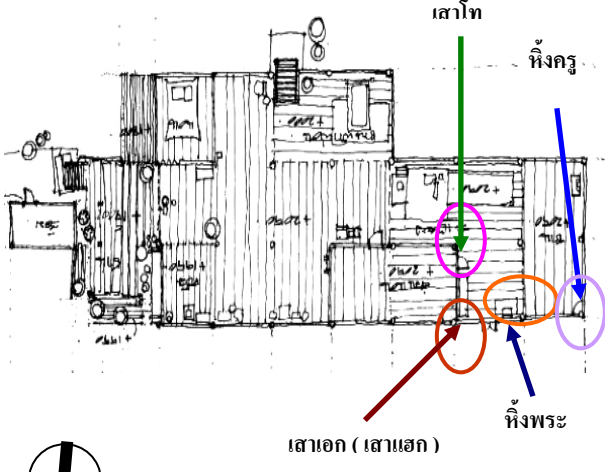
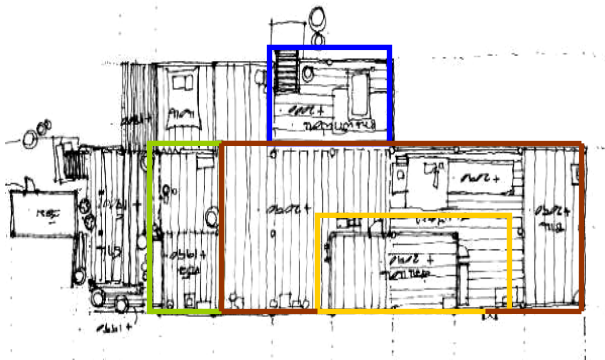
ตารางที่ 7 แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน
กรณีศึกษาที่ 6

เรือน	เรือนคุณป้าแสง เจริญสุข อายุเรือน 90 ปี	ลักษณะรูปแบบการปิดล้อมเรือน
ตำแหน่งและลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนในปัจจุบัน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันออก การปิดล้อมเรือนด้านทิศเหนือ
แสดงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเดิมและพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมของเรือน	 หน้าเรือนเดิม	 การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันตก การปิดล้อมเรือนด้านทิศใต้
สรุปลักษณะของเรือน	- การขยายต่อเติมพื้นที่เรือน เรือนมีการขยายพื้นที่ในส่วนหน้าเรือนเป็นระเบียบและส่วนนอนในพื้นที่ด้านข้างมีการขยายในส่วนครัว - การปิดล้อมเรือน เรือนมีการปิดล้อมเรือนรอบสี่ด้านในส่วนพื้นที่ที่มีการขยายเรือนมีการมุงหลังคา ลักษณะของหลังคาทรงจั่วตามแนวเดียวกับเรือนใหญ่ - คติความเชื่อภายในเรือน การจัดวางตัวเรือนยังยึดถือการจัดวางเรือนตามแนวตะวัน ส่งผลให้การวางทิศหัวนอนหมุนในแนวเหนือใต้โดยหันปลายเท้าออกหน้าเรือนในทางทิศใต้หันหัวนอนไปทางทิศเหนือในแนวเดียวกับหิ้งพระในส่วนของหิ้งเจ้าทรงจะหันหน้าในแนวทิศตะวันตก	

ตารางที่ 8 แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน
กรณีศึกษาที่ 7

เรือน	เรือนคุณพิศมหมาย สีสุพา อายุเรือน 60 ปี	ลักษณะรูปแบบการปิดล้อมเรือน
ตำแหน่งและลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนในปัจจุบัน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศเหนือ การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันออก
แสดงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเดิมและพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมของเรือน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศใต้ การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันตก
สรุปลักษณะของเรือน	- การขยายต่อเติมพื้นที่เรือน เรือนมีการขยายพื้นที่ใช้สอยในส่วนของห้องน้ำ และในแนวทิศตะวันออกมีการต่อเพิงยื่นเป็นส่วนสำหรับเก็บของและเป็นพื้นที่ทำงาน - การปิดล้อมเรือน เรือนมีการปิดล้อมเรือนในส่วนด้านหน้าทางขึ้นเรือนและส่วนห้องน้ำที่มีการขยายพื้นที่ใช้สอย - คติความเชื่อภายในเรือน การจัดวางตัวเรือนยังยึดถือการจัดวางเรือนตามแนวตะวัน ส่งผลให้การวางทิศหัวนอนหมุนในแนวเหนือใต้โดยหันปลายเท้าออกหน้าเรือนในทางทิศเหนือหันหัวนอนไปทางทิศใต้ในแนวเดียวกับหิ้งพระ	

ตารางที่ 9 แสดงลักษณะการปรับปรุงขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือน
กรณีศึกษาที่ 8

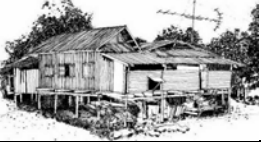
เรือน		ลักษณะรูปแบบการปิดล้อมเรือน
ตำแหน่งและลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนในปัจจุบัน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศเหนือ การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันออก
แสดงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเดิมและพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมของเรือน		 การปิดล้อมเรือนด้านทิศใต้ การปิดล้อมเรือนด้านทิศตะวันตก
สรุปลักษณะของเรือน	- การขยายต่อเติมพื้นที่เรือน เรือนมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงถึงสามครั้งปัจจุบันมีการขยายในส่วนระเบียงหน้าเรือนและพื้นที่ส่วนนอนด้านทิศเหนือพื้นที่ครัวมีการขยายออกในแนวทิศตะวันตกตัวเรือนมีการขยับฝาเรือนเหลือเพียงสองช่วงเสา - การปิดล้อมเรือน เรือนมีการปิดล้อมเรือนในส่วนด้านหน้าเรือนตัวเรือนมีการขยายส่วนของหลังคาในแนวเดียวกับเรือนครัวเดิมคลุมพื้นที่ส่วนนอนและระเบียงหน้าเรือน - คติความเชื่อภายในเรือน การจัดวางตัวเรือนยังยึดถือการจัดวางเรือนตามแนวตะวัน ส่งผลให้การวางทิศหัวนอนหมุนในแนวเหนือใต้โดยหันปลายเท้าออกหน้าเรือนในทางทิศเหนือหันหัวนอนไปทางทิศใต้ในแนวเดียวกับหิ้งพระ	

ตารางที่ 10 แสดงการเปรียบเทียบการจัดวางผังเรือน การวางเรือน การจัดวางพื้นที่ใช้สอย การหันหน้าเรือนและการวางทิศหัวนอน

	ผังบริเวณ	ผังเรือน	ด้านหน้าเรือน	การวางทิศหัวนอน	ลักษณะเรือน
กรณีศึกษาที่ 1				W N E S	
กรณีศึกษาที่ 2				W N E S	
กรณีศึกษาที่ 3				W N E S	
กรณีศึกษาที่ 4				W N E S	
กรณีศึกษาที่ 5				W N E S	
กรณีศึกษาที่ 6				W N E S	
กรณีศึกษาที่ 7				W N E S	
กรณีศึกษาที่ 8				W N E S	

สรุปจากตาราง การจัดวางผังบริเวณ จะให้ความสำคัญกับตำแหน่งเรือนที่ได้จากการเสี่ยงทายเป็นหลักในการจัดวางผังบริเวณ ส่งผลให้พื้นที่ลานบ้านมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับขนาดของที่ดินการจัดวางเรือนจะไม่ให้ความสำคัญกับการหันหน้าเรือนออก สัมพันธ์กับทางสัญจรแต่จะให้ความสำคัญกับแนวของทิศมากกว่าอันเนื่องมาจากตัวเรือนถูกจัดวางตามแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก ส่งผลให้หน้า เรือนถูกจัดวางหันออกสู่แนวทิศเหนือหรือใต้ขึ้นอยู่กับความเสี่ยงทายในตำแหน่งของเรือนในการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนไม่ ว่าเรือนจะหันหน้าเรือนออกด้านทิศเหนือหรือทิศใต้โดยมากจะนิยมจัดวางพื้นที่ส่วนครัวให้อยู่ในแนวทิศตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ อันเนื่องจากอาจวางตำแหน่งตามคติความเชื่อที่จัดวางพื้นที่ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยที่เปรียบเทียบกับเพศชายกับเพศหญิงกับแนว ตะวันออก-ตะวันตกประกอบกับความเข้าใจในเรื่องของภูมิอากาศและทิศทางลม (ยกเว้นกรณีศึกษาที่ 4 ซึ่งเรือนแต่เดิมมีแนวเขต ด้านทิศตะวันตกจำกัดพื้นที่จึงจัดวางพื้นที่ใช้สอยให้สอดคล้องกับพื้นที่ของขนาดที่ดินจึงจัดวางพื้นที่และการขยายเรือนออกสู่ แนวทิศตะวันออก) การจัดวางทิศหัวนอนจะจัดวางหันหัวนอนในแนวทิศเหนือหรือใต้ขึ้นอยู่กับการจัดวางหันหน้าเรือนออกสู่ใน แนวทิศใดหน้าเรือนจะเป็นส่วนปลายเท้าเสมอ ยกเว้น (กรณีศึกษาที่ 6 ที่มีการจัดพื้นที่ภายในเรือนใหม่)

ตารางที่ 12 แสดงเปรียบเทียบวิวัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟือง

	รูปแบบในยุค 2372 - 2436	รูปแบบในยุค 2346-2500	รูปแบบในยุค 2500-ปัจจุบัน
เรือนในแต่ ละยุค			
เรือนในกรณี ศึกษาที่ 1			
เรือนในกรณี ศึกษาที่ 2			
เรือนในกรณี ศึกษาที่ 3			
เรือนในกรณี ศึกษาที่ 4			
เรือนในกรณี ศึกษาที่ 5			
เรือนในกรณี ศึกษาที่ 6			
เรือนในกรณี ศึกษาที่ 7			
เรือนในกรณี ศึกษาที่ 8			

วิวัฒนาการของเรือนพื้นดินไทพวนบ้านบางมะเฟือง

ปัจจุบันเรือนพื้นดินไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการต่าง ๆ เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 11 จะพบว่า เรือนบางเรือนยังคงรูปแบบการจัดวางเรือน รวมถึงการจัดวางพื้นที่ใช้สอยที่มีลักษณะคงรูปแบบประเพณีดั้งเดิมที่มีการถ่ายทอดมาอย่างเป็นระบบ ลักษณะรูปแบบของเรือนไม่ว่าจะเป็นในยุคแรก ๆ (2372-2436) หรือในยุคสอง (2436-2500) ยังคงมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันถึงแม้ว่าจะเป็นแค่รูปแบบที่เปรียบเสมือนเงาราง ๆ ของรูปแบบเรือนในอดีต อันมีผลสืบเนื่องมาจากวิวัฒนาการต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนไม่ว่าจะเป็นส่วนที่เกิดจากความเป็นอยู่ในวิถีชีวิตที่ต้องการความปลอดภัยในชีวิตมากขึ้น จึงเริ่มมีการปิดล้อมเรือน แต่เนื่องจากพื้นที่ที่ตั้งของกลุ่มเรือนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีอากาศร้อน ส่งผลให้การปิดล้อมเรือนมีลักษณะที่ต้องลมพัดผ่านเข้าสู่ภายในเรือน ดังนั้นเรือนแต่ละหลังจะมีลักษณะการตีฝาเรือนรูปแบบฝากระแนง ในพื้นที่บางส่วนของบ้านที่ต้องการไม่ให้บุคคลภายนอกเห็นก็อาจจะตีฝาเรือนที่มีลักษณะที่ทึบ เช่น ฝากระดาน ฝาสายบัว สับช่องแสงช่องลมในส่วนด้านบนในส่วนของการปิดล้อมเรือนนี้ ถ้านำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มเรือนไทพวนที่บ้านนาอู่ บ้านโรงสี ที่พื้นที่ตั้งของกลุ่มเรือนอยู่ในเขตอากาศที่หนาวเย็นในการปิดล้อมเรือนนั้นจะมีลักษณะที่มิดชิดนั้นแสดงให้เห็นถึงสภาพของภูมิอากาศในที่ตั้งของกลุ่มเรือนนั้น จะส่งผลต่อรูปแบบการปิดล้อมเรือนแต่ยังคงลักษณะของโครงสร้างในรูปแบบของเรือนแบบประเพณีนิยมเอาไว้ ในส่วนส่วนของการขยายขยายต่อเติมเรือนนั้น อันเนื่องมาเป็นผลกระทบที่เกิดจากการที่ภายในครัวเรือนมีสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้นต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้นจึงทำการขยายแล้วแต่ความต้องการและความเหมาะสมภายในเรือนนั้น ๆ เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 13 จากข้อมูลรูปแบบของเรือนในช่วงยุคแรกจนถึงยุคที่สองเรือนมีวิวัฒนาการจากเรือนที่เป็นลักษณะของเรือนชั่วคราวมาเป็นเรือนที่มีความมั่นคงมากขึ้นมีความต้องการพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น และรูปแบบวิวัฒนาการดังกล่าวยังคงส่งผลถ่ายทอดสู่เรือนในปัจจุบัน ถึงแม้เรือนจะมีการปิดล้อมมากขึ้นหรือวัสดุและเทคโนโลยีที่อาจจะมีความแตกต่างกันแล้วแต่ยุคสมัย แต่ในแนวทางรูปแบบการขยายขยายต่อเติมเรือนยังคงใช้แนวทางในรูปแบบเดียวกัน ในส่วนการเปลี่ยนแปลงเรือนที่มีลักษณะรูปแบบในช่วงยุคที่สามที่บ้านบางมะเฟืองอาจมีลักษณะที่แตกต่างจากพื้นฐานข้อมูล อันเนื่องจากการปรับเปลี่ยนเรือนเดิมเป็นหลักการปรับเปลี่ยนอาจไม่คงรูปแบบเดิมเหมือนที่เป็นแบบประเพณีนิยม อันเนื่องจากการอาจมีการรับค่านิยมจากภายนอกเข้ามาผสมผสานในการปรังแต่งเรือน เช่น ลักษณะของหลังคาที่มีการสร้างคลุมตัวเรือนในลักษณะที่มีความลาดชันน้อยลง การปิดล้อมเรือนมีการตีปิดล้อมที่มีความมิดชิดมากขึ้น แม้กระทั่งพื้นที่บริเวณโดยรอบเรือนอาจมีการถมดินให้สูงขึ้นตามถนนที่สร้าง

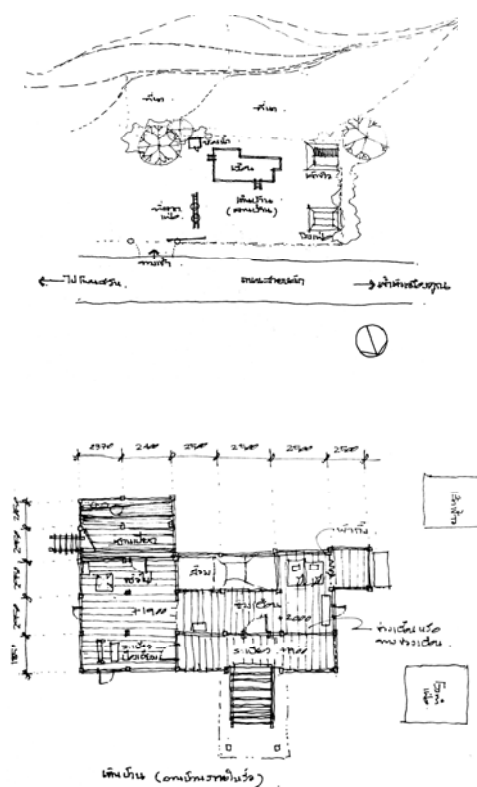
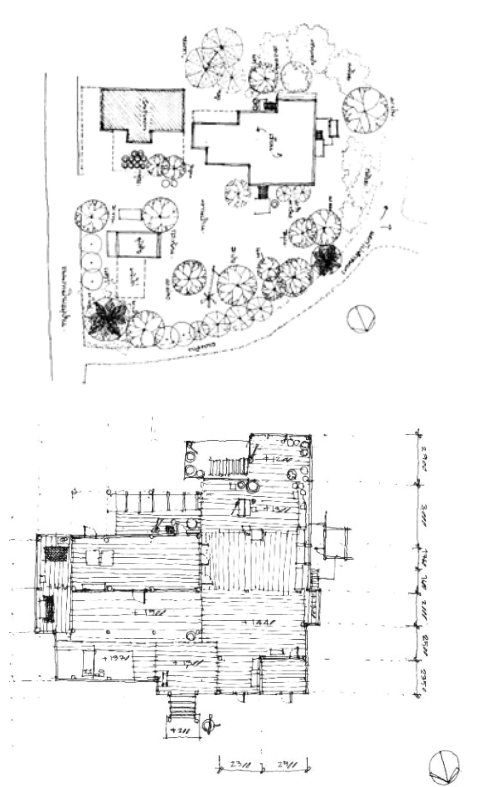
เข้ามาถึงภายในหมู่บ้าน วิธีการดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยทำให้เรือนดีลักษณะที่เตี้ยลงอย่างไรก็ดีเรือนในยุคใหม่ก็ยังคงใช้พื้นที่ในส่วนองใต้ถุนเรือนเหมือนกับเรือนในยุคก่อน ลักษณะการปรับเปลี่ยนของเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีลักษณะที่มีสภาพขั้นตอนแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่เปลี่ยนรูปลักษณะของเรือนแบบรวดเร็วนัก แต่ก็ยังคงมีการปรับเปลี่ยนขึ้นอยู่กับการปัจจัยในท้องถิ่นนั้นที่จะส่งผลให้การปรับเปลี่ยนไปในรูปแบบใด และเมื่อนำมาเปรียบกับเรือนพื้นถิ่นของชาวพวนบ้านนาอู่ บ้านเพี้ยวัด คุ่มบ้านโรงสี ในเมืองคุณแขวงเชียงขวาง สปป.ลาว น่าจะทำให้เห็นภาพของขบวนการและปัจจัยในท้องถิ่นนั้นที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบของเรือนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเรือนพวนในเมืองคุณส่วนใหญ่นั้นเป็นเรือนที่สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองใหม่หลังจากเกิดสภาวะของสงครามในช่วงปี ค.ศ.1975-1985 ซึ่งตรงกับ พ.ศ.2520 สงครามสิ้นสุดลงในปีพ.ศ. 2528 ซึ่งเรือนที่ถูกปรังแต่งขึ้นใหม่มีการจัดวางเรือน ผังเรือนที่มีลักษณะคล้ายกับเรือนพวนที่อยู่ในประเทศไทย คือ ยังคงใช้หลักการวางเรือนแบบตามแนวแกนตะวันออก มีการจัดวางเรือนครัวขวางตัวเรือน ในการวางเรือนรูปแบบนี้ในสถานที่ที่แตกต่างกันย่อมแสดงให้เห็นถึงรูปแบบที่แฝงไว้ด้วยคติความเชื่อเดียวกัน

ภาพที่ 105 ลักษณะรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทพวนในยุคใหม่

- 1 เรือนที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบของบ้านบางมะเฟือง
 - 2 เรือนที่ปรับเปลี่ยนที่มีการถมดินบริเวณลานบ้านทำให้สภาพของเรือนดูเตี้ยลง
- (จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2552)

ตารางที่ 13 แสดงเปรียบเทียบลักษณะของเรือนพวน บ้านนาอู่ เมืองคุน แขวงเมือง
เชียงขวาง และเรือนพวนบ้านบางมะเฟือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

รูปแบบผังบริเวณ,ผังเรือน และตัวเรือน บ. นาอู่	รูปแบบผังบริเวณ,ผังเรือนและเรือน บ. บางมะเฟือง
 Hand-drawn site plan and floor plan of Ban Na Ue. The site plan shows a rectangular plot with a river to the left and a road to the right. The floor plan shows a rectangular building with multiple rooms and a central staircase. A photograph of the actual building is shown at the bottom.	 Hand-drawn site plan and floor plan of Ban Bang Ma Fung. The site plan shows a rectangular plot with a river to the left and a road to the right. The floor plan shows a rectangular building with multiple rooms and a central staircase. A photograph of the actual building is shown at the bottom.

และเมื่อนำมาพิจารณาหลักในการวางเรือนในลักษณะนี้ที่มีความเหมือนกันสามารถนำมาเป็นเหตุผลในการสนับสนุน ยืนยันได้ว่าเป็นการจัดวางที่เป็นรูปแบบเฉพาะในการวางผังเรือนของชาวพวนลักษณะของการปิดล้อมของเรือนพวนที่เมืองคุนที่มีสภาพของภูมิอากาศที่

หนาวเย็นจึงส่งผลให้การปิดล้อมเรือนมีลักษณะที่มิดชิด ซึ่งจะมีความต่างที่เห็นได้ชัดเมื่อเทียบกับเรือนพวนที่บ้านบางมะเฟืองที่มีลักษณะของภูมิอากาศที่ร้อนชื้น สภาพของเรือนพวนที่เมืองคุณน่านจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบน้อยมาก จากการที่ได้สัมภาษณ์ชาวบ้านซึ่งล้วนแล้วจะได้คำตอบที่ว่า “โบราณเขาทำกันมาอย่างนี้ เมื่อก่อนก็อยู่บนเรือนแบบนี้ ” แสดงให้เห็นว่า ความทรงจำของมนุษย์เป็นส่วนที่ทำให้ความเป็นอดีตทำให้กลับมาอยู่คู่กับปัจจุบันได้ และในสภาพแวดล้อมบริบทของเมืองคุณน่านยังคงเป็นสังคมชนบทที่ความเจริญยังเข้าไปไม่ถึงปัจจัยที่จะเอื้ออำนวยให้การปรับเปลี่ยนของรูปแบบนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมของวัฒนธรรมเมือง ยังไม่มากพอเหมือนกับเรือนพวนที่บ้านบางมะเฟือง สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ชาวพวนยังคงให้ความสำคัญต่อรูปแบบเฉพาะของเรือนพวนนั้น คือ พื้นที่ในส่วนของลานบ้านที่มีความกว้างขวางเหมือนกับเรือนพวนในบ้านบางมะเฟืองและการสร้างสภาพแวดล้อมที่ห่อหุ้มด้วยไม้ใหญ่และพืชผักสวนครัว

การจัดวางยั้งข้าว (เล้าข้าว)

การจัดวางยั้งข้าวของกลุ่มผู้คนไทพวนชุมชนบ้านบางมะเฟืองถึงแม้การจัดวางตำแหน่งของตัวยั้งข้าวนั้นจะไม่ได้มีการกำหนดในเรื่องของทิศทางที่ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว จากการลงสำรวจในพื้นที่กรณีศึกษานั้นพบว่า การจัดวางยั้งข้าวบางเรือนจัดวางอยู่ในส่วนด้านหน้าเรือนในบางเรือนจัดวางในตำแหน่งด้านข้างและด้านหลังเรือนตำแหน่งที่พบเห็นเหล่านี้สามารถบ่งบอกได้ถึงลักษณะที่เป็นอิสระในการวางตำแหน่งยั้งข้าว แต่ถึงแม้จะไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวในการจัดวาง แต่ผู้คนไทพวนที่บ้านบางมะเฟืองนี้ก็ยังคงยึดถือในเรื่องของคติความเชื่อในการกำหนดตำแหน่งของยั้งข้าว ในความเชื่อที่ว่า

“ตัวยั้งข้าวห้ามปลูกสูงกว่าเรือนนอน”

“เงาของยั้งข้าวห้ามทับตัวเรือน”

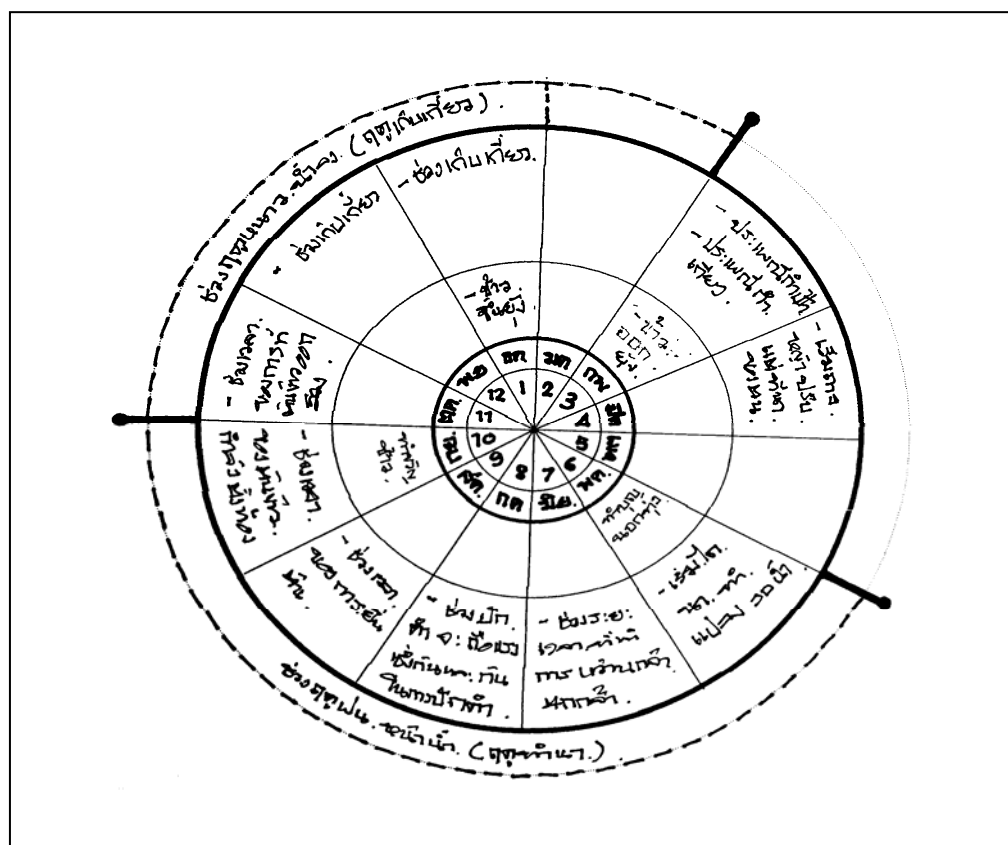
“ต้องป้องกันห้ามมิให้น้ำฝนที่ไหลตกจากหลังคาไหลผ่านใต้ถุนเรือน”

ในบางเรือนยังมีความเชื่อที่แตกต่างออกไปอีกคือ ยั้งข้าวจะปลูกไว้หน้าเรือนหมายถึงจะได้ดูแลซึ่งกันและกัน*สิ่งที่เป็นความเชื่อเหล่านี้ก็กลายเป็นข้อกำหนดในการวางตำแหน่งของยั้งข้าวแทนในเรื่องของทิศทางการวางตำแหน่งยั้งข้าว ถึงแม้ว่าบางครั้งได้สอบถามถึงที่มาของความเชื่อต่าง ๆ บางเรื่องก็ไม่สามารถตอบที่มาของความเชื่อนั้นได้ ชาวชุมชนไทพวนบ้านบางมะเฟืองก็ยังยึดถือและปฏิบัติตามคติความเชื่อดังกล่าวอย่างเหนียวแน่นในพื้นที่บ้านบางมะเฟืองจะนิยมปลูกเล้าข้าวหันจั่วไปในแนวเดียวกับจั่วของเรือนและจะวางหันประตูยั้งข้าวในแนวทิศตะวันตกหรือแม้แต่การจัดวางตำแหน่งซึ่งนิยมให้ตั้งตัวยั้งอยู่ห่างจากเรือนอันเนื่องมาจากมีความเชื่อที่ว่าถ้ามีเหตุเกิดกับเรือนอันเนื่องจากถูกไฟไหม้หมดแต่ก็ยังมิมีข้าวที่เหลือในยุ้งไว้กิน

คติความเชื่อและประเพณีที่สัมพันธ์กับเล่าขานนาข้าวในวัฒนธรรมข้าวของกลุ่มไทพวนบ้านบางมะเฟือง

ในคติความเชื่อที่ยึดและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติของกลุ่มไทพวนบ้านบางมะเฟืองเนื่องจากกลุ่มไทพวนบ้านบางมะเฟืองนั้นเป็นกลุ่มคนที่มีการสืบประวัติค่อนข้างแน่ชัดว่าเป็นกลุ่มที่มีการสืบเชื้อสายเดียวกันกับกลุ่มไทพวนเมืองเชียงขวางจากการสืบจากเอกสารและการบอกเล่าของคนในพื้นที่และมีคติความเชื่อที่เหมือนกันในวิถีชีวิตในวัฒนธรรมข้าวคติความเชื่อดังกล่าวจะเป็นความเชื่อที่มีต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาตินั้นหมายถึงการเคารพนอบน้อมวิงวอนขอร้องและยอมจำนนต่อธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติโดยผ่านพิธีกรรมและปฏิบัติจนเป็นประเพณีคติความเชื่อดังกล่าวของกลุ่มไทพวนบ้านบางมะเฟืองที่ยึดถือก็เพราะเพื่อให้การดำเนินในวิถีชีวิตนั้นให้อยู่รอดปลอดภัยวิงวอนขอร้องธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติอันได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ช่วยลดบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้แก่กลุ่มของตนโดยเฉพาะ “น้ำฝน” คือน้ำที่เกิดจากฟ้าที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการเพาะปลูก เนื่องจากกลุ่มไทพวนบ้านบางมะเฟืองมีอาชีพหลักที่สำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตคือการปลูกข้าวซึ่งเป็นอาชีพที่สืบทอดกันมาตั้งโบราณซึ่งบรรพบุรุษของตนได้ถ่ายทอดควบคู่กับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนั้นกลุ่มผู้คนไทพวนจึงมีความเชื่อที่ว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถบังคับและกำหนดกฎเกณฑ์ได้เองจึงต้องกำหนดพิธีกรรมต่างเพื่อเพื่อวิงวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลดบันดาลความอุดมสมบูรณ์ ให้ความคุ้มครองต่อตนและพืชไร่ของตน กลุ่มไทพวนบ้านบางมะเฟืองจะทำนาปีละหนึ่งครั้งในแต่ละปีจะมีพิธีกรรมที่มีความสัมพันธ์กับการเพาะปลูกทำนาในแต่ละช่วงปีซึ่งเริ่มตั้งแต่ช่วงฤดูไถจนถึงฤดูเก็บเกี่ยวซึ่งจะมีความสัมพันธ์กันจนตลอดฤดูทำนาในแต่ละช่วงปีถึงแม้ว่าวิธีการทำนาและวัตถุประสงค์ที่ได้จากผลผลิตจะเปลี่ยนไปก็ตามซึ่งจะเริ่มจากประเพณีกำฟ้าในช่วงเดือนสามขึ้นสามค่ำจากนั้นจะรองนกว่าฟ้าจะร้องฟ้าแลบนั้นหมายถึงเป็นการส่งสัญญาณจากฟ้าเพื่อให้จัดแจงจัดเตรียมพื้นที่นาของตนควบคู่ไปกับการมีการประกอบพิธีทำบุญนำข้าวออกจากยุ้งและในการจัดเตรียมพื้นที่นาจะเป็นการปรับแต่งทุกอย่างในที่นารวมถึงการดูทางน้ำตลอดจนถึงเดือนหกผู้คนจะเริ่มทำพิธีเส้นไหว้ ผีนา เป็นการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางให้ดูแลที่นาของตนที่ชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองจะเรียกพิธีดังกล่าวว่าประเพณีทำบุญนอกทุ่งจากนั้นจะเข้าสู่ช่วงหน้าฝนหรือที่ฟ้าประทานน้ำฝนซึ่งจากเดือนหกถึงแปดเดือนเก้าจะเป็นระยะเวลาของขั้นตอนการทำนาคือเพาะกล้า หว่าน หรือปักดำ (ปัจจุบันใช้วิธีหว่านเพียงอย่างเดียว) จากนั้นข้าวจะเริ่มตั้งทองออกรวงซึ่งโดยมากจะอยู่ในช่วงเดือนสิบซึ่งจะเป็นช่วงที่จัดพิธีกรรมในการที่จะขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองผลผลิตที่ได้ซึ่งจะเรียกว่าพิธีทำขวัญข้าวหลังจากนั้นก็ถึงในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวซึ่ง

จะอยู่ในช่วงเดือนสิบสองไปจนถึงเดือนหนึ่งหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จเป็นช่วงที่ต้องหาเลิกหาขาย
เพื่อจะนำข้าวขึ้นยุ้งซึ่งเป็นพิธีเหมือนกับการส่งท้ายบงบอกถึงการสิ้นสุดฤดูกาลทำนา

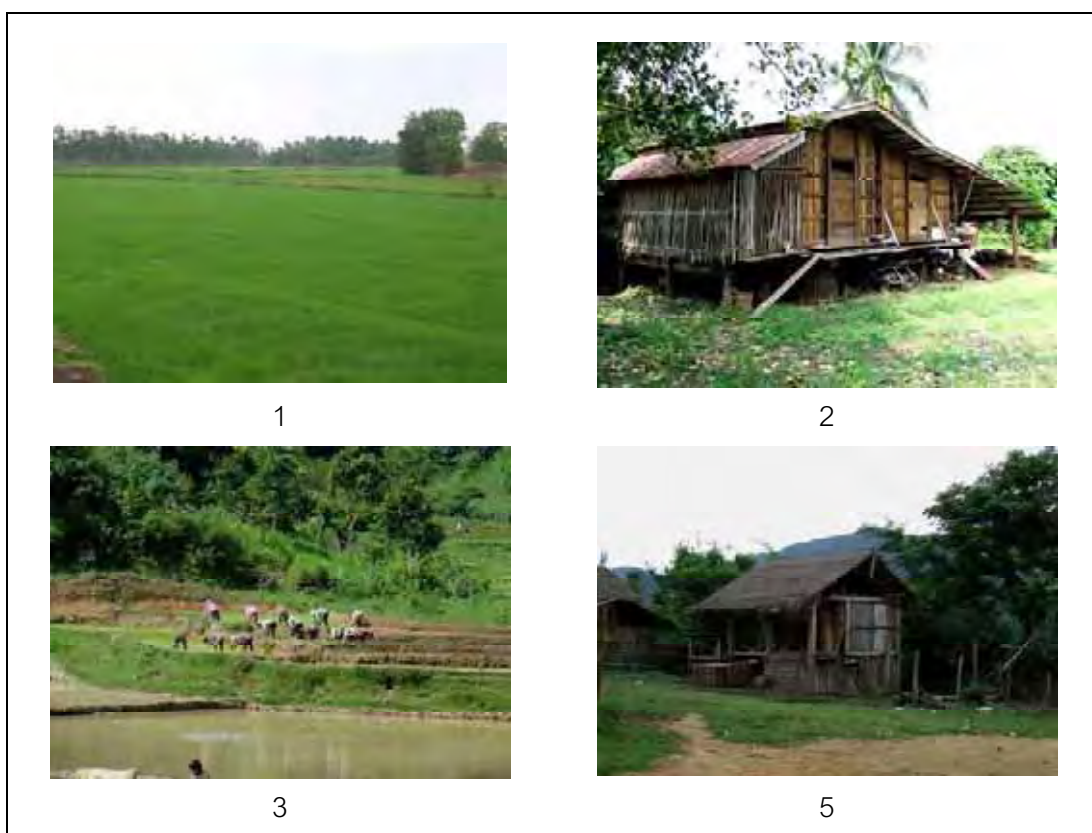
แผนภาพที่ 7 แสดงวงจรชีวิตช่วงระยะเวลาฤดูทำนาที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อ

วงจรชีวิตช่วงระยะเวลาฤดูทำนาที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่ดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนให้ความคุ้มครองจนเกิดเป็นประเพณีต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องวิถีชีวิตในวัฒนธรรมข้าว

สภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับยุ้งข้าว

ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้นว่ายุ้งข้าวของเรือนไทพวนบ้านบางมะเฟืองนี้ไม่ยึดถือในเรื่องของทิศทางในการวางกำหนดตำแหน่ง ก็ตาม แต่การการปลูกยุ้งนั้นนิยมหันด้านจั่วไปในแนวเดียวกับตัวเรือนลักษณะของยุ้งข้าวนี้มีความสัมพันธ์และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบและสภาพของเรือนลักษณะการจัดวางเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่ามีการจัดวางที่สะดวกสบายกับ

การใช้สอยพื้นที่โดยรอบมีความกว้างขวางไม่ปลูกติดเรือนพักอาศัยแต่ก็ไม่ปลูกห่างจากตัวเรือนมากจนเกิดไปซึ่งสามารถ ดูแลและมองเห็นได้ทั่วถึงเมื่อมองลงมาจากบนเรือน ในปัจจุบันนั้นเรือนบางเรือนมีการต่อเติมยุงข้าวเพื่อให้ประโยชน์ใช้สอยในการใช้งานในชีวิตประจำวันมากขึ้นลักษณะในการต่อเติมนั้นมีลักษณะที่เรียบง่ายคือการต่อปีกหลังคาคลุมพื้นที่ด้านข้างพื้นที่ได้หลังคาจะใช้เป็นส่วนเก็บของ เก็บไม้ที่สำหรับไว้ซ่อมแซมเรือนและเก็บเครื่องมือทางการเกษตรหรือต่อพื้นยื่นออกมา

ภาพที่ 106 บริบทสภาพแวดล้อมในที่นาและยุงข้าว

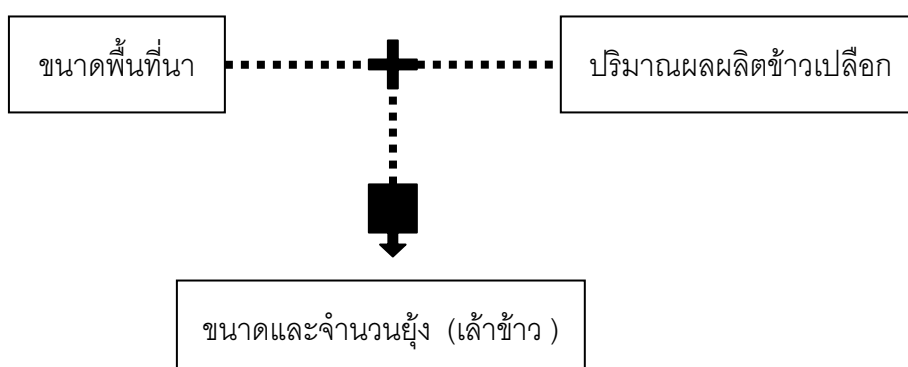
- 1 สภาพพื้นที่นาหว่านในฤดูทำน้าบ้านบางมะเฟือง
- 2 ลักษณะของยุงข้าวที่มีการดัดแปลงต่อเติมพื้นที่ใช้สอย
- 3 สภาพพื้นที่นาที่ใช้วิธีถ่อแรงที่เมืองคุณแขวงเชียงขวาง
- 4 เล้าข้าวเมืองคุณที่ดัดแปลงต่อเติมพื้นที่ใช้สอย

(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, 10-14 มิถุนายน 2552)

ด้านข้างของตัวยั้งบางหลังตีฝาล้อมรอบบริเวณพื้นที่ที่ต่อยื่นออกไปสิ่งที่ต่อเติมปรุงแต่งเหล่านี้ทำให้สภาพรูปแบบของยั้งข้าวเปลี่ยนแปลงจากรูปทรงของเดิมไปแต่ยังคงสภาพความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ

ในเรื่องของขนาดยั้งข้าวจากการที่ได้ลงสำรวจและสัมภาษณ์ในพื้นที่กรณีศึกษานั้นพบว่าในเรือนแต่ละหลังจะประกอบไปด้วยยั้งที่มีความสัมพันธ์กับที่นาของตนที่มีในการทำนาข้าวหมายความว่าในขนาดของยั้งข้าวแต่ละหลังจะมีขนาดที่สามารถจะบรรจุผลผลิตพอดีกับที่ทำนาได้

เมื่อในอดีตนั้นจากการบอกเล่าของชาวบ้าน ที่นาเป็นพื้นที่ส่วนที่ไม่มีของใครเป็นเจ้าของ ซึ่งในการโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ใหม่ในพื้นที่บ้านบางมะเฟืองนั้นต่างคนต่างจับจองที่สำหรับไว้ทำนาตามสะดวกสบายแล้วแต่กำลังของตนที่จะทำได้ ซึ่งเฉลี่ยแล้วจะได้ไม่กี่สิบไร่ต่อหลังคาเรือนในการทำนาจะใช้วิธีถือแรงกัน (ขอแรงช่วยกัน) ผลผลิตข้าวเปลือกที่ได้ประมาณสี่ถึงห้าเกวียนต่อหลังคาเรือน * ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ (สภาพของดินฟ้าอากาศนี้เองเป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้ความเคารพความเชื่อต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติเนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศนั้นชาวบ้านถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้จึงมีพิธีกรรมประเพณีปฏิบัติต่าง ๆ ในช่วงระหว่างการทำนาเพื่อให้ได้ในผลผลิตและคุ้มครองผลผลิต) จากนั้นในระยะเวลาต่อมาก็เริ่มมีการขยับขยายที่นาของตนแล้วแต่ใครจะถากถางพื้นที่ได้ ถึงแม้ต่อมาขนาดของที่นาของเรือนแต่ละหลังจะมีขนาดที่แตกต่างกันก็ตามในการทำนาก็ยังคงใช้วิธีถือแรงกันเหมือนในอดีตที่ผ่านมาในเรือนแต่ละหลังจึงเริ่มมีการปลูกยั้งและปรับปรุงขนาดของยั้งที่สามารถรองรับผลผลิตได้มากกว่าเดิมและมีจำนวนมากกว่าหนึ่งหลังก็มี

แผนภาพที่ 8 แสดงความสัมพันธ์ของขนาดและจำนวนยั้งข้าวที่สร้างบรรจุปริมาณข้าวเปลือก อันมีผลจากความสัมพันธ์ของขนาดที่นาและผลผลิตที่ปลูกได้

ตารางที่ 14 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่นาผลิตและขนาดของยุ้งข้าวที่สร้าง
บรรจุปริมาณข้าวเปลือก

กรณีศึกษาที่	เจ้าของยุ้ง (เล้าข้าว)	ทำนาข้าวจ้าว			ยุ้ง (เล้าข้าว)		หมายเหตุ
		พื้นที่นาที่ครอบครอง	ผลผลิตข้าวเปลือกที่ได้		ขนาดยุ้ง (กว้าง*ยาว)	บรรจุข้าวเปลือกได้	
					ม. ²	เกวียน	
ไร่	ถัง	เกวียน					
1	คุณลุง สำรวย ถันดา อายุ 65 ปี	50	3200	25-30	67.5	13	
					46.2	8	
					30	6	
2	คุณยาย แดง นพเถา อายุ 85 ปี	20	1000	10	85.5	15	
3	คุณป้า เกษม นพเถา อายุ 61 ปี	10	650	6.5	42.93	7	
4	คุณลุง แฉล้ม แก้ววิจิตร อายุ 75 ปี	23	400-500	5	35.1	7	
5	คุณป้า บุญมา แสนสุข อายุ 69 ปี	20	-	-	-	-	
6	คุณป้า แสง เจริญสุข อายุ 66 ปี	30	1500	15	25.2	6	
					27.5	6	
7	คุณพี่ สมหมาย สีสุพา อายุ 45 ปี	12	800	8	18.27	4	
8	คุณลุง เรือง สุริยา อายุ 90 ปี	18	1000	10	40.6	7	

จากตารางเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของที่นาและผลผลิตในอดีตที่ได้นั้นจะพบว่าในขนาดของที่นา 1 ไร่ นั้นสามารถได้ผลผลิตจากการทำนาที่เป็นลักษณะนาหว่านเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 1.5 - 2 เกวียน เนื่องจากการทำนาหว่านนั้นเรือนแต่ละหลังจะได้ผลผลิตที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับวิธีการหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าว ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับลักษณะของดินและน้ำด้วยเนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศแต่ละปีมีสภาพที่แตกต่างกัน

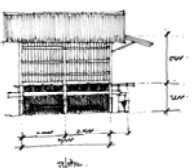
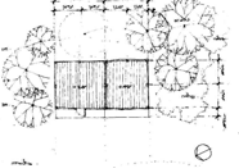
ในปัจจุบันนี้ยังข้าวเกือบทุกหลังนั้นมิได้บรรจุเก็บข้าวเปลือกเต็มจำนวนพื้นที่ดังแต่ก่อนซึ่งแต่ละเรือนจะมีเก็บไว้พอกินตลอดปีซึ่งก็เป็นจำนวนที่ไม่มากนักอันเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากในระบบการทำนาในปัจจุบันนี้เมื่อทำนาเสร็จผลผลิตที่ได้นั้นจะมีการซื้อขายในพื้นที่นาใกล้เคียงซึ่งพ่อค้าจะเอารถมารับซื้อกันพร้อมรถเกี่ยวข้าวดังนั้นจึงทำให้ความสำคัญของตัวยุ้งข้าวลดน้อยลงไปจากวิถีชีวิตของชาวบ้านมากพอสมควรเรือนบางเรือนที่เล็กทำนาแต่ให้คนอื่นเช่าทำนาในพื้นที่ของตนและแบ่งผลผลิตที่ปลูกได้เป็นค่าเช่าพื้นที่นาที่จะนำข้าวเปลือกที่ได้จากการให้เช่าใส่บรรจุในกระสอบเก็บไว้บนเรือนแทนการนำไปไว้ในยุ้งข้าวหรือแม้แต่เรือนบางเรือนที่เล็กอาชีพทำนาก็จะขายตัวยุ้งทิ้งไปหรือปล่อยทิ้งร้างไปมีสภาพที่ผุพังตามกาลเวลาและในบางเรือนนั้นได้หวนกลับมาทำนาใหม่อันเนื่องจากผู้ที่เช่าได้เลิกเช่าผู้เป็นเจ้าของที่นาจึงให้ลูกหลานทำเองเพื่อสำหรับไว้กินเองภายในครัวเรือนแต่มิได้ทำเพื่อผลผลิตไปขายในสภาพของยุ้งซึ่งอาจจะถูกทิ้งร้างไปนานทำให้ขาดการดูแลรักษาพอได้กลับมาทำนาใหม่อีกครั้งเมื่อเอาผลผลิตที่ได้นำขึ้นยุ้งมทำให้ยุ้งพังทลายลงมาจึงมีการปรับปรุงตัวยุ้งขนาดใหญ่ ซึ่งลักษณะดังที่กล่าวมานี้เป็นเครื่องบ่งชี้ได้ว่าในรูปแบบของสถาปัตยกรรมของยุ้งข้าวนี้เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมล้มลุก ซึ่งในบางครั้งบางกาลเวลาดูเหมือนจะไร้คุณค่าและดับเจียบไปในยามที่มิได้ทำนาหรือถูกเปลี่ยนบริบทหน้าที่ใช้สอยอาจเป็นที่อยู่อาศัยบ้างก็มีแต่ครั้นยามที่ได้กลับมาทำนาใหม่ยุ้งข้าวกลับมีชีวิตขึ้นมาอยู่ร่วมในวิถีชีวิตอีกครั้งไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงซ่อมแซมหรือการสร้างใหม่

ในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าตัวเรือนบางเรือนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปมากในลักษณะของรูปทรงเรือนลักษณะความงามทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแต่ตราบใดที่ยังคงทำนาอยู่ ยุ้งข้าวก็ยังคงอยู่ควบคู่กันไปร่วมกันกับวิถีชีวิตในลักษณะที่ยังคงรูปทรงทางสถาปัตยกรรมและขนาดของยุ้งข้าวในแบบดั้งเดิมถึงแม้ว่าระบบในการทำนานั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม ผลผลิตที่ได้จากการทำนานำมาเก็บขึ้นยุ้งนั้นก็เพียงส่วนที่แบ่งไว้พอกินภายในครัวเรือนเท่านั้นและสิ่งที่สำคัญที่สุดของยุ้งข้าวคือชาวไทพวนบ้านบางมะเฟืองก็ยังคงประกอบพิธีนำข้าวขึ้นยุ้งและออกยุ้งแบบดั้งเดิมแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อยังคงอยู่ในวิถีชีวิตของกลุ่มผู้คนในวัฒนธรรมข้าวของชาวไทพวน

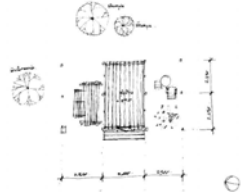
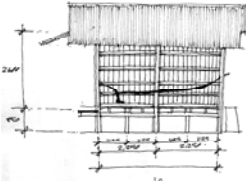
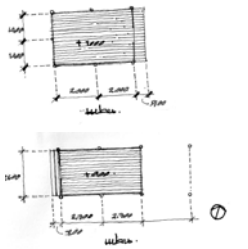
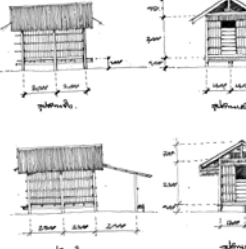
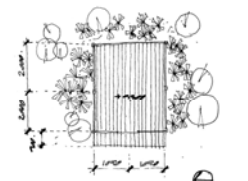
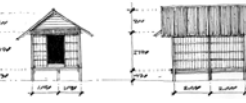
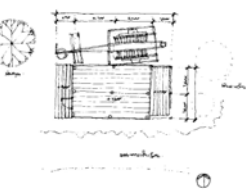
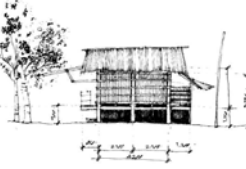

ภาพที่ 107 สภาพของยั้งข้าวที่เจ้าของเรือนหันกลับมาทำนาใหม่เมื่อนำข้าวเปลือกขึ้นเก็บยั้งก็พังทลายลงมารอการซ่อมแซม
(จากการถ่ายภาพของผู้วิจัยในขณะลงสำรวจภาคสนามในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, มีนาคม 2552)

ตารางที่ 15 แสดงเปรียบเทียบลักษณะรูปแบบของยั้งข้าวในพื้นที่การศึกษาของเรือนแต่ละหลัง

	ผังบริเวณของยั้งข้าว	ลักษณะรูปด้าน	ลักษณะรูปแบบยั้งข้าวจำนวน
กรณีศึกษาที่ 1			
กรณีศึกษาที่ 2			

ตารางที่ 15 (ต่อ)

	ผังบริเวณของยู้งข้าว	ลักษณะรูปด้าน	ลักษณะรูปแบบยู้งข้าวจำนวน
กรณีศึกษาที่ 3			
กรณีศึกษาที่ 4			
กรณีศึกษาที่ 6			
กรณีศึกษาที่ 7			
กรณีศึกษาที่ 8			

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

จากการที่ได้ลงสืบค้น สำนวนจักษุวิทยารายละเอียดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการศึกษาสืบค้นจากเอกสารซึ่งสามารถทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานเดิมของชาวไทพวน ขบวนการในการเดินทางโยกย้ายสู่ถิ่นฐานใหม่ รวมถึงการตั้งถิ่นฐานแหล่งที่ตั้งของชาวพวนในประเทศไทย และในจังหวัดฉะเชิงเทรา พร้อมกับได้ลงทำการสำรวจภาคสนามทางกายภาพ ที่เป็นแหล่งที่ตั้งของบรรพบุรุษเดิมของชาวพวนที่เมืองคูณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว และที่ตั้งถิ่นฐานของชาวพวนบ้านบางมะเฟือง ซึ่งประกอบไปด้วยสามกลุ่มบ้าน อันได้แก่ บ้านสระโบสถ์ บ้านโพนทราย และกลุ่มบ้านล่าง ซึ่งได้ดำเนินการสำรวจสภาพแวดล้อมรูปแบบการจัดวางผังบริเวณเรือน, พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน และรูปแบบตัวเรือนโดยการรังวัดพร้อมสัมภาษณ์ ซึ่งในการลงสำรวจครั้งนี้ได้พบสาระประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อกรดำเนินวิถีชีวิตของชาวพวน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง ซึ่งสามารถหาบทสรุปแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวพวนในบ้านบางมะเฟืองมีความสัมพันธ์กับเรือนพื้นถิ่นและสภาพแวดล้อมอย่างไร

การตั้งถิ่นฐานของชาวพวนบริเวณพื้นที่กรณีศึกษาบ้านบางมะเฟือง ในการตั้งหลักแหล่งของชุมชนนั้นเกิดจากคติความเชื่อภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อน ที่มีหลักในการเลือกหาบริเวณพื้นที่ที่ใกล้เคียงกับแหล่งน้ำ เพราะ “น้ำ” เป็นปัจจัยหลักที่เอื้อประโยชน์การเพาะปลูก และใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบกับโดยอุปนิสัยของชาวพวนนั้นจะมีนิสัยที่รักพวกพ้องเผ่าพันธุ์เดียวกับตนเอง เนื่องจากบริเวณพื้นที่บ้านบางมะเฟืองนี้เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลกับกลุ่มเครือญาติเดิมของตน กล่าวคือ บริเวณพื้นที่บ้านบางมะเฟืองเป็นพื้นที่ที่ไม่ไกลจากพนมสารคามมากนัก เนื่องจากชาวพวนที่อาศัยตั้งหลักแหล่งอยู่ในอำเภอพนมสารคามนั้นนับได้ว่าเป็นกลุ่มชาวพวนที่เป็นเครือญาติเดียวกับที่สืบเชื้อสายบรรพบุรุษเดียวกัน เหตุผลดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยหลักนำไปสู่ในการเลือกแหล่งที่ตั้งทำกินบนพื้นที่ใหม่ ลักษณะสภาพแวดล้อมบริเวณพื้นที่บ้านบางมะเฟือง ยังคงเป็น

ปัจจัยที่สนับสนุนในการเลือกเป็นแหล่งที่ตั้งชุมชน เนื่องจากพื้นที่บ้านบางมะเฟืองนี้มีลักษณะที่มีรูปพรรณสัณฐานเป็นที่เนิน ซึ่งเหมาะแก่การตั้งชุมชนปลูกสร้างเรือน บริเวณพื้นที่เนินนี้ในอดีตพื้นที่บางส่วนยังคงเป็นป่าไผ่, ปายาง, ฯลฯ สลับกันไปกระจาย โดยซึ่งในปัจจุบันยังคงเห็นร่องรอยดังกล่าวอยู่ในพื้นที่ นั้นแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินและบริเวณโดยรอบพื้นที่เนิน เป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกโดยเฉพาะการทำนาข้าว ถือเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของชาวพวน ลักษณะรูปพรรณสัณฐานของพื้นที่นี้ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนชาวพวนที่แสวงหาพื้นที่ทำกินสร้างบ้านแปงเมืองที่มีองค์ประกอบตามคติความเชื่อที่สืบทอดกันมา สภาพของพื้นที่บ้านบางมะเฟืองดังที่กล่าวมานี้เป็นปัจจัยก่อให้เกิดลักษณะของสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะของ “นาล้อมป่า ปาล้อมเรือน” สภาพแวดล้อมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง น้ำ นา, ป่า, เรือน

- (1) น้ำ ต้องใกล้แหล่งน้ำเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเพาะปลูกและการดำรงชีวิต
- (2) นา ปลูกข้าว เพื่อการดำรงชีวิต
- (3) ป่า แหล่งอาหารตามธรรมชาติที่ผู้คนในชุมชนใช้ร่วมกันอย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย
- (4) เรือน สิ่งที่ต้องสร้างเพื่อปกป้องคุ้มภัยจากภายนอก เป็นที่อยู่อาศัย

ในสภาพปัจจุบัน บริเวณที่ตั้งของชุมชน อาจได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายใน แต่สำนึกของชาวพวนที่บ้านบางมะเฟืองต่อระบบนิเวศ ที่ยังคงรักษาวินัยชีวิตที่สร้างความสมดุล การอยู่กับธรรมชาติยังคงมีอยู่ ซึ่งสามารถสัมผัสแลเห็นได้ในพื้นที่บ้านบางมะเฟือง ในสำนึกชาวพวนที่มีต่อธรรมชาติที่บ้านนาอู่ คุ่มบ้านโรงสี เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว ก็มีลักษณะที่เหมือนกันกับที่บ้านบางมะเฟือง แต่มีปัจจัยในด้านลักษณะของพื้นที่ภูมิประเทศที่แตกต่างกันส่งผลให้ลักษณะของผังหมู่บ้านจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน ถึงแม้บริเวณพื้นที่เมืองคุณจะเป็นการเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำกินใหม่ แต่ปัจจัยในการเลือกที่ตั้งยังคงใช้หลักการคติความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา ใช้เป็นหลักในการเลือกทำเลที่ตั้ง ปัจจัยหลักคือ น้ำ เช่นกัน เลือกที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ ลักษณะสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านในเมืองคุณจึงมีลักษณะ “นาล้อมเรือน” เนื่องจากพื้นที่นาจะอยู่บริเวณรอบเรือน ส่วนพื้นที่ป่าส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ตามแนวเขา ซึ่งจะอยู่รอบนอกหมู่บ้าน ผู้คนในหมู่บ้านสามารถใช้ประโยชน์จากป่าธรรมชาติร่วมกัน

การตั้งถิ่นฐานของชาวพวนทั้งที่บ้านมะเฟือง และเมืองคุณจะใช้ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นปัจจัยหลักในการตั้งชุมชนที่มีลักษณะที่แฝงด้วยคติความเชื่อ

ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาที่เหมือนกันการพึงพิงธรรมชาติ ยังคงเป็นสำนึกในจิตใจเหมือนกันไม่ว่าชาวพวนจะโยกย้ายไปอยู่ในพื้นที่ใด

2. เรือนพื้นถิ่นชาวพวนมีความแปรเปลี่ยนไปจากเดิมหรือไม่อย่างไร

เรือนพื้นถิ่นในรูปแบบลักษณะประเพณีนิยมของชาวพวนบ้านบางมะเฟือง เมื่อลองพิจารณาจากสภาพในปัจจุบันจะพบว่า ลักษณะรูปลักษณ์ของเรือนมีการปรับเปลี่ยนแบบค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากตัวเรือนมีสภาพของร่องรอยในต่อเติมขยายพื้นที่เรือนให้เห็นอย่างชัดเจน ทำให้จินตนาการเห็นลักษณะรูปลักษณ์ของเรือนแบบเดิมได้อย่างชัดเจน เริ่มจากเรือนที่มีรูปลักษณ์ลักษณะที่มีเรือนใหญ่เป็นเรือนจั่วหลังเดียว มีพื้นที่ขานระเบียงล้อมรอบสามด้าน มีเรือนครัววางขวางในด้านข้างโดยมีนอกขานเป็นพื้นที่เชื่อมต่อ ในระยะต่อมาได้มีการนิยมสร้างหลังคาคลุมพื้นที่ส่วนขานรวมถึงหลังคาฟไคคุมด้านข้าง ลักษณะของหลังคามีทั้งลักษณะหลังคาจั่ว และหลังคาที่มีลักษณะลาดเอียง ในส่วนของตัวเรือนมีการตีฝาเรือนปิดล้อมโดยรอบ จากเรือนที่มีลักษณะที่ดูโปร่งโล่ง วิวัฒนาการของเรือนการปรับเปลี่ยนเรือนจนทำให้รูปลักษณ์ของเรือนแปรเปลี่ยนอันเนื่องมาจากปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปลักษณ์ของเรือน คือ

- (1) สภาพแวดล้อมในพื้นที่
- (2) จำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นภายในครัวเรือน
- (3) สภาพของผู้คนจากภายนอกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานผสมผสานกับกลุ่มเดิมของตน
- (4) ความทรุดโทรมของตัวเรือน, วัสดุที่ใช้

ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้มีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของแต่ละเรือนมีความแตกต่างกัน แล้วแต่ผู้เป็นเจ้าของเรือนและสมาชิกภายในผังเรือนเดิม, โครงสร้างของตัวเรือนเดิม สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนมีการทำถนนเข้าสู่ภายในตัวหมู่บ้าน เรือนบางเรือนจะทำการถมที่บริเวณลานบ้านให้สูงกว่าถนนทำให้สภาพเรือนดูเตี้ย สมาชิกภายในครัวเรือนเพิ่มขึ้นมีการขยาย ที่ส่วนขานมีลักษณะปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยภายในให้เป็นส่วนนอนหรือทำกิจกรรมได้หลายอย่าง จึงต้องสร้างหลังคาคลุมพื้นที่ดังกล่าวหรือแม้กระทั่งมีการขยายกันส่วนต่อขยายออกไปอีกจากตัวเรือนเดิม เรือนบางเรือนมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มพื้นที่ส่วนห้องน้ำ ห้องส้วมขึ้นมาไว้บนเรือน สภาพผู้คนในสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้น ถนนสายหลักที่สร้างขึ้นสะดวกต่อการที่มีผู้คนแปลกหน้าหลายตาเข้าสู่พื้นที่มากขึ้น ทำให้ผู้คนภายในชุมชนต้องคอยระแวดระวัง เจ้าของเรือนจึงต้องทำฝาเรือนปิดล้อมเรือนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินและชีวิต การปิดล้อมเรือนก็มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปแล้วแต่ความต้องการของเจ้าของเรือน

ลักษณะสภาพปัจจัยต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ ล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นชาวพวนทั้งสิ้น แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่เมื่อพิจารณาแล้ว ภายในพื้นที่เรือนที่มีรูปแบบประเพณีนิยมของชาวพวน รูปแบบของการวางผังเรือนแบบเดิมที่มีลักษณะการวางที่แผ่ไว้ในคติความเชื่อเดิมนั้นยังคงอยู่ท่ามกลางกรอบของการแปรเปลี่ยนต่อเติมขยายเรือนในสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่

3. แนวโน้มในอนาคตของเรือนพวนจะเป็นอย่างไร

เมื่อพิจารณาจากระบบวิวัฒนาการของเรือนที่มีพัฒนาการแปรเปลี่ยนในหัวข้อที่ 6.1.2 พอได้เห็นภาพลักษณะรูปลักษณ์ของเรือนและแนวโน้มในอนาคตที่พอจะทำให้ทราบถึงแนวทางและรูปแบบของการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง แต่ในการปรับเปลี่ยนนั้นมิได้หมายความว่าถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบจะปรับเปลี่ยนตามอย่างรวดเร็วและหมดไป อันเนื่องจากระบบสังคมโดยรวมของชาวพวนบ้านบางมะเฟือง เป็นสังคมที่อยู่บนวิถีชีวิตที่ยังคงสัมพันธ์อยู่กับวัฒนธรรมข้าว ซึ่งในตัวสถาปัตยกรรมไม่สามารถกำหนดคุณค่าหรือตัดสินว่ามีคุณค่าเพียงองค์ประกอบเดียว แต่ควมามีคุณค่าในรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นต้องมีความสัมพันธ์ควบคู่ไปกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตที่ดำเนินไปบนพื้นฐานในระบบสังคมของกลุ่มชนนั้น ๆ

แนวโน้มของเรือนพื้นถิ่นไทพวน บ้านบางมะเฟือง มีความคาดหวังว่าจะมีการปรับเปลี่ยนอยู่ 3 แนวทาง คือ

1. การปรับเปลี่ยนบนพื้นฐานกรอบรูปลักษณ์ของโครงสร้างเดิมบนพื้นฐานปัจจัยที่ต้องมีการปรับปรุงส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม การหาวัสดุใหม่เข้ามาทดแทน ถ้ามีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนเพิ่มเติมหรือขยายออก อาจมีการต่อหลังคาขยายตามพื้นที่เพื่อให้คลุมบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ตัวแบบเรือนในกรณีศึกษาที่ 1, 2 และ 3

2. การปรับเปลี่ยนในลักษณะที่รื้อเรือนเก่าลง และทำการปรับปรุงแต่เรือนใหม่ ในลักษณะการจัดวางเรือนยังคงวางผังพื้นตามแนวคติความเชื่อเดิม ปรับเปลี่ยนรูปแบบหลังคาให้มีความลาดชันน้อยลง โดยยังคงใช้วัสดุหลักที่เป็นโครงสร้างเดิม มีการปิดล้อมฝาเรือนที่มีดัดมากขึ้น ลักษณะการปรับเปลี่ยนดังที่กล่าวมานี้เริ่มมีการปรับเปลี่ยนกันบ้างแล้ว ซึ่งลักษณะเรือนดังกล่าวยังคงเปิดโล่งในส่วนของพื้นที่ใต้ถุนเรือนแบบเดียวกับเรือนพื้นถิ่นแบบประเพณีนิยม ดังรูปแบบเรือนในกรณีศึกษาที่

3. การปรับเปลี่ยนในลักษณะที่ลื้อเรือนเก่าทิ้งและปลูกสร้างขึ้นใหม่ที่นิยมนำรูปแบบบ้านที่มีลักษณะที่ร่วมสมัยเข้ามาปลูกสร้างทดแทนเรือนไม้หลังเก่าที่ผุพัง หรือสร้างใหม่ใน

ที่ดินของตนที่เดิม มีลักษณะที่กว้างขวางราบดั่งเรือนเก่า การปรับเปลี่ยนลักษณะรูปแบบนี้พอจะมีให้เห็นแล้วในพื้นที่ แต่การปรับเปลี่ยนลักษณะดังกล่าวนี้ต้องขึ้นอยู่กับฐานะของผู้เป็นเจ้าของและค่านิยมที่รับจากสังคมเมืองที่มีความพยายามแพร่กระจายเข้าไปสู่สังคมชนบทอย่างที่บ้านบางมะเฟือง ในแนวโน้มการแปรเปลี่ยนรูปแบบของเรือนพวนบ้านบางมะเฟือง จะมีแนวโน้มเป็นไปได้ทั้ง 3 แบบ ขึ้นอยู่กับสภาพฐานะของผู้คนในชุมชนบ้านบางมะเฟือง

ในความคิดเห็นของผู้วิจัยในฐานะที่ได้ลงไปทำการศึกษาวิจัย จนเกิดความสนิทสนมกับชาวบ้าน พบว่าเรือนบางเรือนเจ้าของเรือนอยากจะอนุรักษ์เก็บรักษาไว้ให้มีสภาพคงเดิมไว้ให้มากที่สุด เนื่องจากเห็นคุณค่าและสามารถทำให้นักถึงเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตที่ตนเองได้ ที่ใช้วิถีชีวิตซึ่งมีความผูกพันกับเรือนของตนท้องถิ่นของตน ซึ่งในการลงทำการวิจัยในพื้นที่กรณีศึกษา ได้มีชาวบ้านอยากให้ไปสำรวจในเรือนของตนระหว่างสัมภาษณ์ทำวิจัยอยู่ที่เรือนอีกหลังหนึ่ง นั้นแสดงให้เห็นถึงว่าชาวบ้านที่มีจิตสำนึกที่อยากเห็นอดีตก็ยังมีอยู่ บางคนถึงกับเสียดายที่ได้รื้อเรือนของตนเองลงหลังจากที่รู้ว่ามีคนเข้ามาทำวิจัยศึกษาในท้องถิ่นของตน ซึ่งบางเรือนมีแนวโน้มว่าจะทำการรื้อเนื่องจากทรุดโทรม และได้พูดคุยสนทนากับผู้วิจัยว่าจะทำอย่างไรที่จะทำให้เรือนมีสภาพบรรยากาศแบบที่เป็นอยู่ มีความคงทนมากกว่าเดินหรือให้ดูดีขึ้นในราคาถูก

ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสิ่งที่ได้พูดคุยกับชาวบ้าน น่าจะหาวิธีที่จะดึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การเคหะ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือระดับอำเภอ เข้ามามีบทบาทร่วมกับชาวบ้านในกรณีที่มีผู้ประสงค์จะทำการรื้อและปรับปรุงเรือนของตนเองใหม่ เพราะองค์กรเหล่านี้ น่าจะมีศักยภาพพอที่จะตอบสนองความต้องการของชุมชน เพื่อที่จะเป็นการอนุรักษ์ค่านิยมท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของคนในท้องถิ่น สะท้อนผ่านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งการสร้างเรือนพื้นถิ่นในอดีตไม่มีค่าใช้จ่าย อาศัยถือแรงซึ่งกันและกัน ปัจจุบันการสร้างเรือนหนึ่งหลังต้องจ้างแรงงานและซื้อวัสดุ การสร้างเรือนที่มีรูปแบบเหมือนในอดีตมีค่าใช้จ่ายสูงเนื่องจากใช้ไม้เป็นหลัก ดังนั้นถ้าองค์กรเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและรักษาให้มีสภาพที่สอดคล้องกับความเป็นตัวตนของท้องถิ่นก็น่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนบ้านบางมะเฟือง หรือแม้กระทั่งในท้องถิ่นอื่นที่พร้อมที่จะแสดงออกในความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

4. ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่นยังคงหลงเหลือในเรือนพวนปัจจุบันหรือไม่

ภูมิปัญญาที่เห็นเด่นชัดที่สุดภายในเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟือง คือ ลักษณะของการปิดล้อมเรือน ซึ่งการปิดล้อมเรือนเกิดจากแนวความคิดที่จะป้องกันอันตรายที่เกิดกับทรัพย์สินและตนเอง จึงต้องทำการปิดล้อมเรือน แต่การปิดล้อมนั้นยังคงต้องการสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดสภาวะที่สบาย ลักษณะการตีฝาเรือนจึงดีในลักษณะที่ให้ลมสามารถ

พัดผ่านเข้าสู่ภายในเรือนได้ จึงมีการตีฝาในรูปแบบฝาไม้ระแนง ฝาสายบัวที่สามารถเลื่อน (ฝาไหล) เพื่อเปิดรับลมและแสงได้ ในส่วนที่เป็นพื้นที่ส่วนตัวไม่ยากให้ผู้คนภายนอกเห็นก็จะตีฝาทึบ ในลักษณะของฝากระดาน ฝาสายบัว ฝาเรือนส่วนบนจะทำช่อง ไม่ว่าจะเป็นช่องฝาไหล ช่องไม้ระแนงเพื่อรับแสงและลมเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ฝาเรือนบางส่วนเช่นในพื้นที่ส่วนครัวไฟ มักจะทำhingไฟไว้ติดฝา เนื่องจากจะใช้โครงสร้างของฝาเรือนเป็นส่วนประกอบ ดังนั้น เมื่ออากาศถ่ายเท ของแห้งหรือของที่นำมาเก็บจะไม่ค่อยผุและเน่าเสีย

ลักษณะเด่นภายในเรือนของเรือนพวนจะมีการทำพื้นที่ มีความต่างระดับมาก น้อยแต่ละเรือนไม่เท่ากัน การทำพื้นต่างระดับนี้ นอกจากจะเป็นพื้นที่ใช้แบ่งบอกขนาดในส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน ยังมีส่วนทำให้ลมพัดผ่านระบายเข้าสู่ภายในตัวเรือนทำให้เย็นสบาย ในคติความเชื่อของการวางเรือนของเรือนพวนบ้านบางมะเฟืองนั้น การวางเรือนกับ ยุง ข้าวยังคงมีคติคล้ายกับผู้คนในท้องถิ่นอื่นที่ยังคงสืบทอดรูปแบบของวัฒนธรรมข้าว คติความเชื่อว่าการวางยุงข้าวจะไม่ให้เงาของยุงข้าวมาทับตัวบ้าน จึงทำให้ลักษณะตำแหน่งของยุงข้าวนั้น ตั้งอยู่ห่างจากตัวบ้าน จึงทำให้มีช่องระยะห่างของพื้นที่ ทำให้ลมพัดผ่านตัวยุงข้าวมีการรับลม เพื่อให้อากาศถ่ายเทระบายได้ดี ทำให้ข้าวไม่อับชื้น บริเวณตัวยุงบางเรือนมีการต่อเติมดัดแปลง ขยายขยายคาของยุงยื่นคลุมพื้นที่ที่ทำการขยายเพิ่ม ส่วนในการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ใช้สอยให้ตอบสนองกับความต้องการมากขึ้น เช่น เป็นพื้นที่สำหรับเก็บฟืน เก็บถ่าน หรือแม้กระทั่งใช้เป็นพื้นที่เก็บไม้สำหรับซ่อมแซมเรือน

นอกจากนี้แล้วภายในเรือนยังคงมีการใช้ภูมิปัญญาที่นำเอาวัสดุธรรมชาติมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำเพื่อเป็นอาหารในการยังชีพ เช่น การนำเอาฟาสีพลาสติกมาประกอบเข้ากับคอขวดน้ำทำเป็นช่องดักปลา หรือแม้แต่การนำเอาสแลมพลาสติกที่เป็นตะขามาประกอบเข้ากับโครงลวดและใช้คอขวดพลาสติกเสียบเข้าไปในระยะ ๆ ที่มีลักษณะเป็นตุ้มดักปลาที่มีช่องสำหรับปลาเข้าได้หลายรู สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถดึงสิ่งที่อยู่รอบข้างนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมและลงตัว

ปัญหาที่พบในการวิจัย

เมื่อผู้ศึกษาได้ลงไปทำการวิจัย สิ่งที่เป็นอุปสรรคและปัญหาของการทำงานในระยะแรกเริ่ม ปัญหาที่จะหาตัวบุคคลที่มีความคุ้นเคยกับคนในหมู่บ้านหายาก เพราะการเดินทางเข้าไปพบชาวบ้านในแต่ละเรือน ทุกคนไม่เข้าใจว่ามาทำอะไร ทำไปเพื่ออะไร ถึงแม้จะมีการกล่าวแนะนำตัวว่ามาจากการแนะนำของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม แต่ก็ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการทำวิจัยที่จะให้ชาวบ้านเชื่อถือ หรือแม้แต่การเข้าไปอธิบายต่อผู้นำชุมชนก็ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการที่จะอธิบาย

ถึงเจตนารมณ์ที่ทำงานวิจัย จึงส่งผลให้ต้องพิจารณาเลือกเรื่องที่จะใช้เป็นเรียนกรณีศึกษาให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความสะดวกของเจ้าของเรื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟืองเป็นผลงานที่ช่างชาวบ้านได้ปรุงแต่งก่อให้เกิดรูปร่างที่สมบูรณ์ สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สร้างดุลยภาพความสัมพันธ์ ที่มีต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบที่มีตัวเรือนเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ความน่าสนใจของเรือนพวน มิได้ตีกรอบไว้เพียงแค่นี้ สิ่งหนึ่งที่มีตามที่มีความที่มีการเปลี่ยนแปลงของเรือนพวน เป็นสิ่งที่น่าสนใจอีกประการคือ สภาพแวดล้อมภายในเรือนที่เปลี่ยนไปจากคติความเชื่อเดิมซึ่งรายละเอียดภายในเรือนพวนยังคงเป็นสิ่งที่น่าจะศึกษาค้นหาที่บางครั้งบางสิ่งบางอย่างได้สูญหายไปจากเรือนหรือไม่ คติความเชื่อเดิมจะหลงเหลืออยู่มากน้อยเท่าใด เพราะนับวันเรือนพื้นถิ่นกำลังถูกละทิ้งถูกลบเลือนจากภายนอกอย่างหนัก

ดังนั้น สภาพแวดล้อมภายในเรือนพวนที่เปลี่ยนแปลงจากคติความเชื่อเดิมน่าจะเป็นหัวข้อที่นักศึกษาค้นคว้ากันต่อไป

บรรณานุกรม

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ความเป็นมาของอำเภอสำคัญ
ในประวัติศาสตร์ภาคกลาง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, อำเภอโคกสำโรง จังหวัด
ลพบุรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2542.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรม พัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์ และเอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดฉะเชิงเทรา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2542.

ทรงยศ วีระทวีมาศ ; นพดล ตั้งสกุล และจันทนีย์ วงศ์คำ. สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนลาว

ในหลวงพระบางและเรือนไทพวนในเมืองเชียงขวาง 4-1 ถึง 4-16 ภูมิปัญญา
พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท: คุณลักษณะของ
สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น: รายงานความก้าวหน้ารอบปีที่ 2
ชุดโครงการส่งเสริมวิจัย. กรุงเทพมหานคร : เมธีวิจัยอาวุโส สกว. 2545-2548.

บังอร ปิยะพันธุ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ (The Lao in Early Bangkok). กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2541.

_____. สรุปจากภาพแผนที่แสดงเส้นทางอพยพของชาวพวน : ลาว ในกรุงรัตนโกสินทร์.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.

บุญเดิม พันรอบ. “วัฒนธรรมข้าว : พวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. บูรพาศึกษา วารสารการวิจัย

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 1. 1 (มีนาคม 2545) : 24-59.

“พวนความเป็นอยู่และประเพณี”. ศิลปวัฒนธรรม. 17, 5 (มีนาคม 2539) : 203-205.

โพธิ์ แคมล้าเจียก. ตำนานไทยพวน. กรุงเทพมหานคร : สัมผัสคีติสาร (ดอกหญ้า), 2537.

_____. ผญา : มรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยพวน. กรุงเทพมหานคร : สัมผัสคีติสาร
(ดอกหญ้า), 2538.

_____. วัฒนธรรมและประเพณีไทยพวน. กรุงเทพมหานคร : สัมผัสคีติสาร (ดอกหญ้า), 2538

_____. สืบสานพงศาวดารกลุ่มชนไทยพวน. กรุงเทพมหานคร : จงเจริญการพิมพ์, 2548.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. การศึกษาชุมชน ชาวพวน-หมู่บ้านโพธิ์ศรี ตำบลบางปลาหม้อ

จังหวัดสุพรรณบุรี แผนกอิสระสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.

มหาสิลา วีระวงส์. ประวัติศาสตร์ลาว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2539.

เลิศลักษณ์ บุญเจริญ. ฉะเชิงเทราเมืองแห่งอนาคต. กรุงเทพมหานคร : ดาวฤกษ์, 2539.

วิเชียร วงศ์วิเศษ, พันเอก. ไทยพวน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2517.

วิบูลย์ เข็มเฉลิม. วิถีคนบนป่าตะวันออกผืนสุดท้าย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2548.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร. แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร :

อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.

อรศิริ ปาณินท์. ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย : การนำไปสู่

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใหม่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่น.

นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

..... เรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย การนำไปสู่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใหม่บนพื้นฐานของ
ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่น. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

แบ่งเขตการปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551.

เข้าถึงได้จาก <http://www.chachoengsao.go.th>

ประเพณีบวงสรวงของชาวไทยพวน [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 20 พฤษภาคม 2551. เข้าถึงได้จาก

<http://www.siamnardicrafts.com>

แผนที่จังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551. เข้าถึงได้จาก

<http://www.chachoengsao.go.th>

แผนที่เส้นทางการเดินทางในจังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 13 เมษายน 2551.

เข้าถึงได้จาก <http://www.chachoengsao.go.th>

แผนที่แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551.

เข้าถึงได้จาก <http://www.chachoengsao.go.th>.

ภาพถ่ายดาวเทียมจังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551.

เข้าถึงได้จาก <http://www.chachoengsao.go.th>.

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดฉะเชิงเทรา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551.

เข้าถึงได้จาก <http://www.chachoengsao.go.th>

วัฒนธรรมและประเพณีไทพวน [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551. เข้าถึงได้จาก

<http://www.siamnordicrafts.com>

อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีบวชของไทพวน [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551.

เข้าถึงได้จาก <http://www.panyathai.or.th>

google earth & google maps [Online]. Accessed 12 April 2008. Available from

<http://www.discovery.com>

google earth [online], Accessed 13 April 2008. Available from

<http://www.chachoengsao.go.th>

สัมภาษณ์

เกษม นพเถา. อายุ 61 ปี. เจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 3. สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2551.

คำ สิมมณี. ชาวบ้าน บ้านสีพรม ตลาดเมืองคุณ เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว. (สปป.ลาว) สัมภาษณ์ 12 มิถุนายน 2552.

แจ่ม แก้ววิจิตร. อายุ 75 ปี. เจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 4. สัมภาษณ์ 3 กรกฎาคม 2551.

แดง นพเถา. อายุ 85 ปี. เจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 2. สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2550.

บุญมา แสนสุข. อายุ 69 ปี. เจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 5. สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2551.

พัน พันธวงศ์. เจ้าของเรือนกลุ่มบ้านคุ้มบ้านโรงสี บ้านเลขที่ หน่วย 01 เลขที่ 31 เมืองคุณ

แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. (สปป.ลาว)

สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2552.

พอน สีสุภา. อายุ 70 ปี. เจ้าของเรือนเลขที่ 8 หมู่ 1 บ้านล่าง บ้านบางมะเฟือง ต.คู้ยายหมี

อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา, สัมภาษณ์ 11 กุมภาพันธ์ 2552.

เรือง สุริยา. อายุ 90 ปี. เจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 8. สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2552.

แสง เจริญสุข. อายุ 66 ปี. เจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 6. สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2551.

สมหมาย สีสุพา. อายุ 45 ปี. เจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 7. สัมภาษณ์ 20 กันยายน 2551.

สมหมาย อินทราสี, นายบ้าน. เจ้าของเรือนกลุ่มคุ้มบ้านโรงสี บ้านเลขที่ หน่วย 02 เลขที่ 30

เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. (สปป.ลาว)

สัมภาษณ์ 12 มิถุนายน 2552.

ลำรวย ลัดดา. อายุ 65 ปี. เจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 1. สัมภาษณ์ 7 ตุลาคม 2550.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

โครงการ “การศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟือง ตำบลคูยายหมี่
อำเภอสนามไชยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา”

แบบสำรวจทางกายภาพ

๑. ชื่อเจ้าของเรือน ชื่อ นามสกุล
๒. บ้านเลขที่ หมู่ ถนน ตำบล
อำเภอ จังหวัด
๓. จำนวนผู้อยู่อาศัยภายในเรือน คน ชาย คน หญิง คน
๔. การประกอบอาชีพ
สมาชิกภายในครัวเรือนประกอบอาชีพ
.....
.....
.....
๕. ครอบครัวยังมีรายได้ บาท/เดือน
ส่วนใหญ่รายได้มาจาก
.....
.....
๖. ลักษณะสภาพของเรือน อายุเรือน ปี
๗. ลักษณะของการใช้สอย
☐ เรือนพักอาศัย ☐ เรือนค้าขาย
☐ เรือนค้าขาย + เรือนพักอาศัย ☐ อื่น ๆ
๘. ประเภทของเรือน
☐ เรือนพื้นดินแบบดั้งเดิม ☐ เรือนพื้นดินที่มีการปรับปรุงต่อเติม
☐ เรือนพื้นดินสร้างใหม่ ☐ อื่น ๆ
๙. ระยะเวลาของการอยู่อาศัย
☐ ๕-๑๐ปี ☐ ๑๐-๑๕ปี ☐ ๑๕-๒๐ปี ☐ ๒๐-๔๐ปี
☐ ๔๐-๖๐ปี ☐ ๖๐-๘๐ปี ☐ มากกว่า ๘๐ปี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นายนพดล จันทวีระ
วัน/เดือน/ปีเกิด วันจันทร์ที่ 13 ตุลาคม 2512 กรุงเทพมหานคร
ที่อยู่ 99/1162 ต.ลำผักกูด อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี

ประวัติการศึกษา

- ระดับประถมศึกษา โรงเรียนถนนอมพิศวิทยา ลาดพร้าว จังหวัดกรุงเทพฯ
- ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง จังหวัดกรุงเทพฯ
- ระดับอาชีวศึกษา (ปวช.) แผนกวิชาช่างก่อสร้าง สาขาวิชาช่างโยธา วิทยาลัยเทคนิคมีนบุรี กรุงเทพฯ
- ระดับอนุปริญญา (ปวส.) แผนกวิชาช่าง เคหภัณฑ์ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ)
- ระดับปริญญาบัตร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาสถาปัตยกรรมภายใน ภาควิชาครุศาสตร์ สถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง
- เข้าศึกษาในหลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปีการศึกษา 2549

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2531 พนักงานเขียนแบบตกแต่งภายใน บริษัท อิมพีเลียมดีไซน์
- พ.ศ. 2533 พนักงานเขียนแบบ บริษัท MECON
- พ.ศ. 2535 พนักงานควบคุมงานก่อสร้างและตกแต่ง โรงแรมรอยัล พนมเปญ ประเทศกัมพูชา
- พ.ศ. 2538 พนักงานเขียนแบบและควบคุมงาน บริษัท ไทยทาเคเนกา
- พ.ศ. 2542 SITE ARCHITECTURE โรงแรม โซฟีเทลรอยัล อังกฤษ สยามเลียบ ประเทศกัมพูชา